G. POPA-LISSEANU

IZVOARELE ISTORIEI ROMÂNILOR

FONTES
HISTORIAE DACO-ROMANORUM

FASCICULUS XIV

IORDANIS
GETICA

EDIDIT

G. POPA-LISSEANU

BUCUREȘTI
TIPOGRAFIA «BUCOVINA», I. E. TOROUȚIU
1939

IZVOARELE ISTORIEI ROMÂNILOR

VOLUMUL XIV

IORDANES
GETICA

TEXT, TRADUCERE ŞI COMENTARII DE

G. POPA-LISSEANU

BUCUREŞTI
TIPOGRAFIA «BUCOVINA», I. E. TOROUŢIU
1939

INTRODUCERE

Vieața sa. Iordanes sau Iordanis — în manuscrisele de la treia mână Iornandes — este un nume ce se întâlnește de mai multe ori în literatura latină de mai târziu, atât subt forma vulgară de Iordanis, cât și subt forma clasică de Iordanes [1]). Anul nașterii sale nu-l cunoaștem; probabil s'a născut la sfârșitul veacului al V-lea sau la începutul celui de al VI-lea.

Din ceea ce însu-și ne spune, Iordanes pare a fi fost un Got, de origină alană. Căci în cap. 4 al scrierii sale *Getica* zice clar: «Paria, tatăl tatălui meu Alanoviiamuthes, adecă bunicul meu, a fost secretarul lui Candax și eu de asemenea am fost înainte de convertirea mea, secretarul fiului surorei lui Gunthiges, magister militum [2])». Acest Candax era un șef al Alanilor care, de voie de nevoie, se găsea subt steagul lui Attila și după moartea acestuia, scuturând jugul Hunilor, s'a retras în părțile Dobrogei. Aci probabil s'a născut Iordanes, poate chiar la Durostor.

In afară de faptul că autorul nostru dovedește, din tot ce scrie, că părtinește neamul Goților, în ultimul capitol al Geticei ne spune precis că el își trage originea din a-

1) Geograful Ravennat îl numește Iordanis cosmographus sau chronographus.

2) *Getica*, Cap. L: Scyri et certi Alanorum cum duce suo nomine Candac Scythiam minorem inferioremque Moesiam acceperunt, Caius Candacis Alanoviiamuthis patris mei genitor Paria, i. e. meus auus notarius... fuit eiusque germanae filio Gunthigis... mag. milit... ego item, quamuis agrammatus Iordanis ante conuersionem meam notarius fui.

ceastă naţie a Goţilor[3]). Cu toate că Iordanes ne spune că şi el a fost secretar, nu ne precizează al cui secretar a fost. Faptul că bunicul său a fost secretar la un alan şi el la un got, ne-ar putea explica îndeajuns predilecţia sa pentru istoria Goţilor, fără ca să fi şi fost un got din naştere.

Nu ştim sigur ce va fi însemnând «înainte de convertirea mea». Probabil că însemnează înainte de a fi intrat în mânăstire sau cel puţin în vieaţa de ascet, cum crede Mommsen[4]). S'ar putea însă ca Iordanes să fi înţeles prin acea convertire trecerea sa dela arianism la catolicism. In orice caz, atitudinea sa faţă de creştinism nu-l arată ca făcând parte din tagma preoţească.

De asemenea, nu putem şti dacă Iordanes a fost sau nu episcop. De fapt, în unele manuscrise ale operii sale intitulate Romana — nu şi în Getica — găsim în titlul cărţii «Iordanis episcopus»[5]), iar unele manuscrise de categoria a treia, îl numesc chiar «episcopus Ravennas». Sunt unii istorici cari identifică pe scriitorul nostru cu episcopul din Crotona care a trăit pe aceeaşi vreme, iar alţii îl fac episcop în Africa.

Opera sa. Sunt două scrierile lui Iordanes, date la iveală în anul 551 şi anume «De origine actibusque Getarum» şi «De summa temporum» sau «De origine actibusque Romanorum». Prima scriere mai poartă şi titlul prescurtat de «Getica», iar a doua «De regnorum ac temporum successione», cunoscută şi ea în general subt numirea de «Romana». După cum ne spune însu-şi autorul, terminarea operei Romana, scrisă mai întâi şi dedicată fratelui Vigilius, a suferit o amânare, fiind întreruptă de publicarea Geticei, scrisă la îndemnul fratelui Castalius, căreia îi este dedicată cartea aceasta.

---

3) *Getica* LX: quasi ex ipsa trahenti originem. Dacă acest *quasi* nu este cauzal, cum crede Kappelmacher în Pauly-Wissowa, *Real-Encycl.* sub voce, atunci s'ar putea ca Iordanes să nu fi fost de origină got, ci un străin de acest neam.

4) Mommnen în *Monumenta Germaniae Historica*, V, Iordanis, *Romana et Getica*, pag. XIII.

5) Incipit liber Iordanis episcopi.

«Romana» este un rezumat scurt, fără metodă, care începe cu Facerea lumii şi ajunge până în timpul autorului. El cuprinde întâi un şir de date cronologice, în sensul lui Eusebius, şi al lui Ieronimus, apoi extrase din Florus, pe care însă nu-l numeşte, şi în sfârşit o cronică a împăraţilor dela August până la Justinian. Lucrarea aceasta n'are o prea mare valoare istorică şi noi nu ne vom ocupa de ea.

Nici Getica nu are o valoare literară prea mare; ea are însă o mare însemnătate pentru cuprinsul ei interesant şi pentru cunoştinţele ce ea ne procură şi pe cari nu le-am cunoaşte de aiurea.

Ambele sale opere, Iordanes le-a scris, poate, la noi, în Moesia Inferioară sau la Salonic, după cum cred unii. Faptul că Iordanes dă o mare desvoltare evenimentelor petrecute în răsărit, ne face să credem că pe autor îl interesa în special imperiul de răsărit, de unde el era de origine şi unde la trăit. Unii critici literari cred că Iordanes este din Tomis — Constanţa de astăzi — alţii din Marcianopolis — Devnia din Bulgaria, iar alţii, între cari şi Mommsen, socotesc că va fi trăit prin vr'o mânăstire din Iliria.

Getica, după cum ne spune însu-şi Iordanes, este un rezumat al celor 12 volume ale Senatorului, adecă ale lui Magnus Aurelius Cassiodorus, un contimporan al său, mare scriitor şi mare demnitar în Italia, subt domnia Goţilor. Cassiodor scrisese o istorie a Goţilor, istorie care s'a pierdut, iar Getica lui Iordanes este un rezumat al acestei scrieri. Dispensator, adecă intendentul lui Cassiodor, i-a împrumutat autorului nostru, opera lui Cassiodor, pe care Iordanes a cetit-o în timp de trei zile şi a făcut din ea, din memorie, un rezumat pe care ni-l dă în Getica sa. A adaus însă dela sine multe lucruri pe cari le-a socotit necesare, la început, la sfârşit şi la mijloc [6]).

Insemnătatea rezumatului lui Iordanes a crescut prin pierderea originalului, căci acest rezumat ne serveşte astăzi drept original pentru chestiunile ce privesc poporul Goţilor. Căci zice Fournier, traducătorul lui Iordanes:

---

6) *Get. Pref.:* addedi conuenientia, initium finemque et plura in medio mea dictione permiscens.

«Oricum ar fi, rezumatul ne serveşte nouă drept original; această simplă schiţă cu toate lipsurile ce prezintă istorisirea, cu toate defectele de critică ale autorului, cu toată ignoranţa şi părtinirea sa pentru Goţi, este încă unul din cele mai preţioase monumente cari ni s'au păstrat pentru cunoaşterea istoriei şi geografiei din secolul al cincilea şi al şaselea al erei noastre[7]).

Lipsindu-ne originalul lui Cassiodor, nu putem şti ce datoreşte autorul modelului său şi ce datoreşte celorlalte izvoare ale sale, căci de sgur, Iordanes care era un învăţat, deşi pe sine se numeşte agrammatus, a utilizat din belşug întreaga literatură istorică ce i-a stat la îndemână.

Izvoarele Geticei. Ele sunt de trei feluri şi anume:

1) Izvoare istorice şi geografice greco-romane. Dintre acestea unele ni s'au păstrat până astăzi, altele însă, deşi utilizate de autor în veacul al VI-lea în care el trăia, s'au pierdut în urmă. Intre cele păstrate până în timpurile noastre sunt operile geografilor Strabo, Ptolemeu şi Pomponius Mela, apoi ale istoricilor T. Liviu, Tacit, Dio, Ammian, Orosius, Priscus etc., iar între cele dispărute sunt operile lui Trogus Pompeius, Dexipp, Dionysiu din Alexandria şi alţii, fără să mai amintim pe poeţii Vergiliu şi Lucan. In fruntea lucrărilor pierdute, dar utilizate de aproape de Iordanes, sunt cele două opere speciale asupra istoriei Goţilor, a lui Cassiodor şi a lui Ablaviu[8]).

2. In al doilea rând Iordanes s'a folosit de izvoare gotice. Nu putem şti, dacă acestea vor fi fost izvoare scrise. Autorul ne spune că Ulfila a învăţat pe Goţi scrisul şi ne vorbeşte şi de o colecţie de Legi, numite «Belagines», cari par a fi fost o codificare a obiceiurilor Goţilor.

Ştim însă că Goţii aveau cultul forţii şi bucuria luptelor, «certanimis gaudia» şi Iordanes ne-a păstrat amintirea cântecelor lor din clipe solemne. Ca toate popoarele, de asemenea şi Goţii au avut, în pragul istoriei lor, rudi-

---

7) G. Fournier de Moujan, *Iordanes*, col. Nisard, pag. 413.

8) Asupra izvoarelor lui Iordanes a se vedea amănunte la Mommsen, *Iordanis Romana et Getica* in *Mon. Ger. Hist.* V, şi la Kappelmacher în Pauly-Wissowa, *Real-Encycl.* sub voce.

mente de cultură, exprimate prin fabulae şi prin cantus sau cantiones [9]).

3. In al treilea rând, Iordanes s'a folosit, într'o largă măsură, de tradiţiile orale pe cari le avea atât dela Cassiodor şi familia acestuia, cât şi din ceea ce cunoştea el personal.

Iordanes, deşi se numeşte pe sine agrammatus [10]), totuş, înainte de a fi intrat în vieaţa monachală, a avut funcţiunea de notarius, adecă de secretar, o însărcinare care pe acele vremuri însemna o foarte mare demnitate şi a cunoscut, după cum rezultă din scrierile sale, nu numai cele mai de seamă izvoare greceşti şi latineşti, dar a şi avut ca model pe cei mai mari scriitori romani. Astfel poetul Vergiliu nu numai că este citat de trei ori, dar îi împrumută expresii întregi, precum şi cuvinte izolate [11]). Din ceea ce se vede că în timpul lui Iordanes, Vergiliu se învăţa în şcoală.

Limba şi stilul Geticei. Scriind în graiul popular ce se vorbea în secolul al VI-lea, limba lui Iordanes nu putea să fie decât limba latină vulgară, limbă ce se întâlneşte şi în inscripţiile din acea vreme. De aceea şi este Iordanes un izvor nesecat pentru studiul latinei vulgare. Căci în timpul de atuncea dispăruseră cazurile, genurile se confundaseră între ele, iar desinenţele se schimbaseră [12]).

---

9) Moartea lui Theodoric II Goţii o celebrau prin cântece de laudă. cantibus honoratus, *Get.* XLI: iar Amm. Marc. *Res Gestae* XXXI. 7: Barbari (Gothi) maiorum laudes clamoribus stridebant inconditis.

10) Cap. L.

11) *Get.* I: Verg. *Georg.* I. 30: tibi serviat ultima Thyle: *Get.* V: Verg. *Aen.* III. 35: Gradiuumque patrem Geticis qui praesidet arvis: *Get.* VII: Verg. Aen. VI. 471: ac si dura silex aut stet Marpesia cautes. Expresii *Get.* XXVI: quid non auri sacra fames compellit adquiescere: Verg. *Aen.* III. 56: quid non mortalia pectora cogis, auri sacra fames. Vorbe isolate *Get.* XL fluenta mixta clade: Verg. *Aen.* XII. 31 fluenta sanguine: *Get.* L şi XXVI: lacrimabile bellum: Verg. *Aen.* VII, 604: lacrimabile bellum: Get. XXIX: tutissima statione: Verg. *Georg.* IV, 421: statio tutissima nautis: *Get.* XV: famam factis extendens: Verg. *Aen.* X. 468: famam extendere factis. etc.

12) Dăm numai câteva exemple, trimiţând pe cetitor la studiul amănunţit al lui Kappelmacher din Pauly-Wissowa. *Real-Encycl.* sub voce: Romano iurae, în loc de iure: utriusque generi. în loc de generis: foedus inito în loc de initum: cum paucis satellitibus et Romanos în loc de et Romanis: a Lupicino Maximo-

Deşi scrisă într'o latinească barbară, Getica nu este lipsită de aparatul retoric întrebuinţat de istorici şi nici de ornamentele de stil utilizate de marii scriitori [13]).

Concepţia istorică a lui Iordanes. Iordanes nu este nici un mare scriitor, nici un mare istoric. Rezumând, desigur neîndemânatic, scrierea lui Cassiodor, el n'are, după cum rezultă din lectura Geticei, decât un singur gând: să preamărească dinastia Amalilor şi să dovedească în subsidiar că numai în unire cu Romanii pot să ajungă Goţii la glorie şi la strălucire. Iar materia ce avea să trateze era prea vastă pentru puterile lui Iordanes care nu avea nici destul simţ istoric şi nici suficientă pătrundere a problemelor ce-şi propusese să zugrăvească şi să descrie.

Dela Iordanes ni s'au păstrat unsprezece manuscrise, cinci de categoria întâia şi câte trei de categoria a doua şi a treia. Cel mai vechiu manuscris, archetipul comun, este cel dela Heidelberg, din veacul al VIII-lea.

Noi am luat de bază a lucrării noastre textul critic al lui Mommsen, din *Mon. Ger. Hist. V.*

Getica lui Iordanes ca izvor al istoriei Românilor. După părăsirea, la anul 275, a provinciei Dacia dela Nordul Dunării de către trupele şi administraţia romană, această ţară a rămas în stăpânirea, în afară de a Dacilor liberi şi a Carpilor, în aceea a Goţilor, un popor barbar, de origine germană care trăia, pe atunci, mai ales din jaf şi din prădăciuni şi care avea ca îndeletnicire principală războiul. Subt stăpânirea acestora, ţara s'a găsit de la 275 până la 375, când au venit Hunii, timp de o sută de ani.

---

que Romanorum ducum, în loc de Romanorum ducibus; ob decorem în loc de ob decus; ob nimium frigorem, în loc de frigus; gaudium feliciorem în loc de felicius; desinet în loc de desinit; dolum quod în loc de qui, fluvium quod, în loc de qui; flumine qui în loc de quod; in Ravena în loc de Ravennae; omnisque genera tormentorum, în loc de omnia genera; longo per tempore în loc de longum per tempus; de origine actusque Getarum, în loc de actibusque Getarum; dum în loc de cum, etc.

13) Astfel întâlnim de mai multe ori: Quid multa? sau quid multum? aliteraţiuni şi asonanţe: fortuna facta, apparuit disparuit, cum timore et tremore; pleonasme: sequens successor; genetivul identităţii: regia palatii; silua lignorum etc.

Tendința acestor barbari fiind aceea de a jefui și ținta lor fiind bogățiile ce se îngrămădiseră în cetățile romane din Sudul Dunării — căci la Nordul acestui fluviu se desvoltase mai mult o vieață rurală — Goții au atacat în mai multe rânduri, singuri sau în unire cu aliații lor, provinciile din dreapta Dunării, pricinuind mari stricăciuni imperiului și nimicind uneori armatele romane și, câte odată, chiar și pe împărații lor, cum a fost cazul împăratului Decius, ucis în Dobrogea la Abritus, sau al împăratului Valens, mort atât de tragic în lupta dela Adrianopol.

Stăpânirea Goților în regiunile dela Nordul Dunării a făcut ca țara să fie numită «Gothia», după cum mai târziu a fost numită «Gepidia», iar faptul încreștinării acestui popor l-ar fi determinat de sigur spre o vieață sedentară, dacă n'ar fi dat peste el, în chip atât de năpraznic, Hunii, uniți cu Alanii și dacă n'ar fi fost silit să-și părăsească locuințele. Și nu numai în timpul invaziei Hunilor, dar chiar de mai înainte, Goții au început să se apropie de Romani și Iordanes insistă mult asupra raporturilor de bună vecinătate și chiar de prietenie între Romani și între Goți cari se considerau ca «federați» ai imperiului [14]).

Iar faptul că luptele ce s'au dat între Goți, Huni, Gepiri, Vandali sau între aceștia și între Romani, au avut loc pe teritoriul «Romaniei», atât în stânga cât și în dreapta Dunării, și, fără îndoială, și cu concursul autohtonilor, ne obligă să considerăm evenimentele ca făcând parte din istoria primitivă a țării noastre. Și cu toate că autohtonii nu sunt amintiți în mod precis în nararea evenimentelor din istoria specială a Goților, existența lor, se poate bănui la tot pasul [15]).

In ce privește în special istoria Românilor, Iordanes ne procură câteva informațiuni foarte prețioase :

Gothia și stăpânirea Goților în Dacia. S'a pus la îndoială stăpânirea și așezarea Goților în Dacia și aceasta nu numai de istoricii noștri mai vechi, dar chiar și de unii, nu de toți, istorici din zilele noastre. Astfel, ca să nu citām decât pe cei mai de seamă istorici ai noștri, Xenopol, ne

---

14) Iordanes, *Get.* XV, 85 ne citează chiar și un împărat de origine gotă, pe Maximinus.

15) Cf. Iordanes, *Get.* XII, 70: «popoarele Gepizilor».

spune că Goţii n'au pornit nici când o expediţie a lor din Dacia, «unde nu s'au aşezat nici odată» [16]), iar d. Iorga zice textual: ideia unei Dacii locuite în adevăr de Goţi — sau, mai apoi, de Gepizi, cum pretinde o teorie nouă, primită cu entusiasm în cercurile ştiinţifice germane — şi prefăcută într'o adevărată patrie a lor, nu se potriveşte înainte de toate cu felul lor de vieaţă. Agricultura lor în acest moment — şi încă multă vreme — nu există, cum nici casa lor clădită — Zimmer şi Zimmermann sunt în legătură cu timber, în englezeşte «lemn» —; ei trăiesc exclusiv ca ostaşii în lagăr... Mai imposibilă pare o stăpânire a lor în Ardeal, care era doar inima Daciei. Ţinta lor fiind bogăţiile provinciilor de miazăzi ale împărăţiei, o asemenea aşezare la lor într'o regiune de munţi ar fi însemnat o adevărată întemniţare, închiderea întregului lor viitor... In această privinţă întemeierea statelor visigote în Galia şi Spania e cu deosebire luminoasă. Aceşti Goţi, trecuţi atâta timp prin filiera romană, se feresc de Pirenei, unde stăruie şi mai departe rămăşiţele aborigenilor basci cari au rezistat ca Albanezii în Pind, de sigur ca Moţii în Ardeal, ca unele elemente dace în părţile Hunedoarei»... [17]). In sfârşit, alţi istorici susţin că nici n'ar fi existat o Gothie în ţările noastre.

Dar Iordanes ne vorbeşte clar despre o Gothia în fosta Dacie, dela Nordul Dunării — regnante Gothis Buruista Dicineus venit in Gothiam [18]), — şi, un capitol mai jos, după ce ne arată că numai două intrări erau în inima Daciei, Boutae şi Tapae, ne spune: «Această Gothia pe care strămoşii noştri au numit-o Dacia şi care acum se numeşte Gepidia, se mărgineşte la răsărit cu Roxolanii, la apus cu Jazygii — Haec Gothia quam Daciam appellavere maiores, quae nunc Gepidia dicitur... [19]).

Din aceste două pasagii ale lui Iordanes rezultă că Goţii cari au stăpânit ţara noastră, proape singuri, o sută

---

16) Xenopol, *Ist. Rom.* I, 214. Acelaş lucru îl susţine şi Haşdeu, *Istor. critic.* a *Român.* pag. 304.

17) Iorga, *Istoria Românilor*, II, pag. 55.

18) Iordanes, *Get.* XI, 67.

19) Iordanes, *Get.* XII, 74.

de ani (dela 275 până la 375, iar după venirea Hunilor, vr'o trei sferturi de veac (375 până la lupta dela Nedao din 454) supuşi şi ei aceloraşi Huni, fără să fi avut aşezări stabile, au stăpânit de-a binelea regiunile nostre, că ţara ce ei au stăpânit, cu excepţia epocei hunice, s'a numit «Gothia» şi că descoperirile archeologice ce s'au găsit în mare număr, provenind dela Goţi sau de la Gepizi, — şi ei de neam german — fac dovada că Goţii se vor fi indeletnicit, cel puţin o parte din ei, cu ocupaţiunile unei vieţi sedentare [20]).

Dar chiar dacă am admite că Goţii nu vor fi avut de loc o vieaţă sedentară, o vieaţă care să-i facă să fie lipiţi de pământ, nu este mai puţin adevărat că ei erau pe cale de a se fixa definitiv, în locurile ce ocupau, mai ales după primirea creştinismului. De altfel, când Romanii au oferit Goţilor câmpii de cultivat — subigendos agros tribui statuerat imperator [21]) şi când ei li-au făgăduit că se vor stabili în ţinuturile romane din dreapta Dunării, unde vor trăi după legile şi obiceiurile Romanilor — ut, partem Thraciae sive Moesiae si illis traderet ad colendum, eius se legibus eiusque vivere imperiis subderentur [22]), aceasta presupune că ei s'au decis, cel puţin pentru viitor, pentru o vieaţă sedentară, cu care desigur începuseră să se obişnuiască în preajma sosirii Hunilor.

O dovadă despre stăpânirea Goţilor în Dacia ne dă însuşi Iordanes în capitolul în care ne povesteşte despre războiul dela a. 262 dintre Fastida, regele Gepizilor şi Ostrogota, regele Ostrogoţilor, uniţi cu Visigoţii. Căci ne spune Iordanes că regele Fastida al Gepizilor, stabiliţi în părţile de apus ale Daciei, fiindcă se găseau într'un teritoriu închis de munţi prăpăstioşi şi strâmtoraţi de păduri dese — inclusum se montium quaeritans asperitate silvarumque densitate constrictum — ceru dela Ostrogota să-i cedeze o parte din ţara sa. Acesta îi răspunse că ori cât de mare groază are de a se lupta cu un popor înrudit, totuş

---

20) C. Diculescu, *Vechimea Creştinismului în Dacia*, pag. 3. crede că şi zânele Ele din mitologia noastră populară sunt de origine germană: *Flyrelfen, Waldelfen, Hauselfen, Wasserelfen etc.*

21) Ammian Marcellin, *Res Gest.* XXXI. 4. 8.

22) Iordanes, *Get.* XXV, 131.

teritoriu nu-i cedează. Fastida porni atunci cu războiu împotriva lui Ostrogota şi în urma luptei de la oraşul Galtis. de lângă fluviul Auha. este biruit şi se întoarce umilit în patria sa — properavit ad patriam humiliatus —, iar Goţii mulţumiţi de plecarea Gepizilor. trăiesc în urmă în patria lor în pace şi în fericire — in patria feliciter in pace versantur. Lupta aceasta s'a dat la Galt. lângă Olt. în jud. Târnava Mare. unde se mai văd şi astăzi urmele unei vechi cetăţi. şi s'a dat pentru un teritoriu pe care îl stăpâneau Goţii.

Aceeaşi stăpânire a Goţilor în Dacia rezultă şi dintr'un alt pasagiu al lui Iordanes. Vorbindu-ne despre luptele cu Vandalii. o altă seminţie germană. foarte războinică care ocupa cândva teritoriul. unde locuesc astăzi Gepizii. — zice Iordanes — şi anume lângă fluviile Marisia. Miliare Gilpil şi Grisia. ne spune că după mai multe bătălii. date lângă Mureş. Vandalii au fost bătuţi de Goţi şi au fost siliţi să-şi părăsească locuinţele lor, iar regele Goţilor s'a întors acasă — superatis depraedatisque Vandalibus ad propria loca. unde exierat remeavit [24]). Deci. şi din această informaţie a lui. Iordanes. rezultă o stăpânire şi poate chiar o aşezare a Goţilor în Ardeal. în reguinea Mureşului şi a Crişurilor.

Galtis, Auha. Vechia numire de Galtis. unde s'a dat lupta între Fastida şi Ostrogota. o întrebuinţează astăzi numai Saşii din Ardeal. în forma de Galt. Românii au adoptat numirea de Ungra pentru aceeaşi localitate, dela maghiarul Ugra. fie că se va fi stabilit acolo o colonie de Unguri. adecă de Secui. în drumul lor de colonizarea regiunei de răsărit a Transilvaniei. fie că Ungurii vor fi găsit acolo o cetate vechie din epoca romană sau din timpul stăpânirii Goţilor în Ardeal. cetate pe care au ocupat-o ei. Numirea cea veche — să admitem că va fi fost Galtis — s'a pierdut din graiul Românilor, cum s'a pierdut bunăoară şi numirea oraşului Morisena. dela gura Mureşului. care s'a înlocuit cu numirea cea nouă de Csanad [25]).

23) Iordanes, *Get.* XVII. 10.

24) Iordanes, *Get.* XXII. 113.

25) Walter Scheiner. *Die Ortsnamen* in *Balkanarchiv*, II, pag. 55, ne-

Şi dacă numirea de Galt provine din vechiul Galtis al lui Iordanes, dela cine au putut împrumuta Saşii la venirea lor în Ardeal, pe la jumătatea secolului al XII-lea, această numire, dacă nu de la autohtonii ce vor fi găsit în văile Oltului; după cum, pe de altă parte, Ungurii n'au putut împrumuta decât tot dela autohtoni numirea Morisenei dela gura Mureşului, înainte de a o fi înlocuit cu numirea cea nouă de Csanad?

Localitatea Galt ne este atestată şi prin documente. Astfel documentul din 1211 ne vorbeşte de castrum Noilgiant, cel din 1222 castrum Noialt, cel din 1222, emanat de cancelaria papei Honorius III castrum Noilgiant [26]), ca să nu vorbim decât de cele mai cunoscute documente.

Lupta, din anul 262, s'a dat la Galtis, lângă râul Auha care nu poate fi decât Oltul. Toţi istoricii câţi s'au ocupat de această numire — pe care o întâlnim, ca şi numirea de Galtis, numai la Iordanes — au căzut de acord că Auha nu poate să fie decât numirea Oltului şi au admis părerea că am avea o transcriere greşită a cuvântului Aluta sau Alutus, istoriceşte bine constatat.

C. Diculescu însă care caută cu tot dinadinsul să găsească cât mai multe elemente germane în graiul nostru, căzând de multeori în evidente exagerări, socoteşete că Auha sau Ahua nu este o greşală de transcriere a lui Aluta, ci un cuvânt german, corespunzător latinescului aqua, şi înseamnă apă, râu şi că deci ar fi un nume secundar al Oltului [27]).

Marisia, Miliare, Gilpil şi Grisia. In capitolul al XXII-lea al Geticei sale, Iordanes vorbind despre regele Goţilor Geberich care porneşte cu războiu împotriva Vandalilor, ne spune că aceştia ocupă teritoriul unde locuiau

---

cunoscând, probabil, pasagiul din Iordanes, emite o ipoteză ce nu se poate verifica şi anume că acest Galt ar fi o traducere a ungurescului «ugar», paragină, ogor necultivat.

26) Hurmuzaki, *Doc.* I, pag. 546, I, pag. 75 şi I, pag. 77, cf. Zimmermann-Werner, *Urkundenbuch.* I, pag. 12, 19 şi 23. I. Kniezsa, în *Arch. Europ. Centro-Orient.* IV, pag. 356, nu crede că acest Galtis s'ar regăsi în Galt din jud. Târnava Mare.

27) C. Diculescu, *Die Gepiden.* II, pag. 90.

pe atuncea Gepizii — el scrie pe la a. 551 — şi anume lângă râurile Marisia, Miliare, Gilpil şi Grisia care întrece în mărime pe toate celelalte — quo tempore erant in eo loco manentes, ubi nunc Gepidas sedent, iuxta flumina Marisia, Miliare et Gilpil et Grisia, qui omnes supra dictos excedet [28]).

Acest pasagiu, socotit ca neclar, a dat mult de lucru cercetătorilor. Căci dacă cel dintâi dintre cele patru râuri enumerate este fără îndoială Mureşul, iar cel din urmă Crişul, celelalte două Miliare şi Gilpil n'au putut fi identificate, deşi unii au propus pentru Gilpil identificarea cu Jiul. Şi apoi, în al doilea rând, cum se poate spune că râul Crişul este cel mai mare din toate?

Miliare nu poate fi decât o transcriere greşită a vr'unui copist. Grienberger[29]), a propus în loc de iuxta flumina Marisia, Miliare et Gilpil et Grisiam, textul iuxta flumina Marisiam, Iliarem et Gilpil et Grisiam toate în acuzativ [30]). C. Diculescu crede că s'ar fi putut întâmpla ca în textul primitiv să fi fost Miliaque şi printr'o transcriere greşită să se fi ajuns la Miliare şi că atât în Milia cât şi în Gilpil să avem de a face cu două numiri de origine germană, primul însemnând nisip, arena, ceea ce ar corespunde lui fluvius Arenae din geografia Anonimului Ravennat [31]) şi al doilea indicând un râu furios, rauschender, wilder Fluss, Strom. In cazul acesta Miliare ar corespunde Crişului Alb şi Gilpil sau Gilpit, Crişului Negru.

Cât priveşte dificultatea cea mai de seamă care constă în afirmaţiunea lui Iordanes că Grisia ar fi cel mai mare dintre aceste râuri, C. Diculescu o înlătură susţinând că pasajul acesta ar fi necomplet şi că în enumerarea râurilor ar lipsi cuvântul de Tisia, care ar fi trebuit să fie în text, care ar fi fost necesar să existe şi care râu de fapt este cel

28) Iordanes, *Get.* XXII, 113.

29) Grienberger, *Zeitschrift für deutsches Altertum*, la C. Diculescu, *op. cit.*, pag. 88.

30) Iordanes nu ţine seama de desinentele cazuale ca bunăoară în Tisia, Tibisia et Dricca transeuntes, unde trebuia evident să avem Tisiam, Tibisiam et Driccam transeuntes.

31) Geogr. Ravennat, 204, 16.

mai mare din toate acestea, mărginind ţara Vandalilor din spre apus.

Flutausis. Vorbindu-ne despre popoarele din vechia Sciţie, Iordanes ne spune că în partea de apus locuesc Gepizii, a căror ţară e străbătută de râuri mari şi vestite. Căci «Tisia îi străbate Nordul şi apusul, iar din spre miază zi ea se mărgineşte cu Dunărea cea mare, şi din spre răsărit cu Flutausis care se varsă cu furie, repede şi vijelios, în apele Istrului. Inlăuntrul acestor râuri este Dacia apărată de munţi înalţi, în formă de coroană — in qua Scythia prima ab occidente gens residet Gepidarum, que magnis opinatisque ambitur fluminibus. Nam Tisia per aquilonem chorumque discurrit; ab africo uero magnus ipse Danubius, ab eoo Flutausis secat, qui rapidus ac verticosus in Istri fluenta furens divolvitur. Introrsus illis Dacia est ad coronae speciem arduis Alpibus emunita [32]).

Ce este acest Flutausis? Fluviul Flutausis pe care Anonimul Ravennat [33]) îl numeşte Flautasis a fost în diferite feluri identificat şi, mai ales, de unii, cu Siretul, de alţii cu Tisa superioară şi de alţii cu Timişul. După Diculescu însă în Flutausis n'am avea decât Oltul care, întocmai ca şi Flutausis al lui Iordanes, vine furios şi turbat «Olt de mănios», în vreme ce Siretul bunăoară curge lin şi domol [34]). Numele său cel adevărat nu ar fi Fl(uvius) Aluta cum au propus unii, ci Fl(uvius) Taus cu sufixa is, ca în Mar-is, Tib-is. Acest Taus ar fi după Diculescu un nume german ce ar însemna o apă turbure, Schlam, Schmutz, şi ar fi o traducere a numelui autohton Aluta, cu aceeaşi însemnare de apă turbure. Prin urmare, în Flutausis am avea o germanizare a vorbei Aluta-Olt [35]). Asupra lui Flutausis, probabil nu s'a spus ultimul cuvânt.

Tigas, Tifisas şi *Drencon*. In capitolul XXIV al Geticei sale, Iordanes orientându-se după arătările scriitorului

---

32) Iordanes, *Get.* V, 33.

33) Geogr. Ravennat, IV, 14.

34) C. Diculescu, *Die Gepiden* I, pag. 74.

35) Asupra cuvântului Olt vezi N. Drăgan, *Românii in veacurile IX—XIV*, pag. 536, unde se dă şi bibliografia chestiunei.

grec Priscus care a descris cu amănunte călătoria ce a făcut ca delegat la curtea regelui Attila, ne citează, între altele, râurile Tigas, Tifisas şi Drencon peste cari a trecut ambasada ce conducea. Despre aceste râuri am vorbit altă dată şi trimitem pe cetitor la volumul nostru Priscus, «Ambasadele». [36]).

Tapae şi *Boutae*. Vorbindu-ne despre Dacia, Iordanes ne spune: «Inţeleg Dacia cea veche — spre a nu se confunda cu Dacia Aureliană, — pe care o ocupă acum popoarele Gepizilor. Această ţară, situată în faţa Moesiei, dincolo de Dunăre este mărginită de o cunună de munţi, având numai două intrări, una pe la Boutae şi alta pe la Tapae — Daciam dico antiquam, quam nunc Gepidarum populi possidere noscuntur. Quae patria in conspectu Moesiae sita trans Danubium corona montium cingitur, duos tantum habens accessus, unum par Boutas alterum per Tapas.

In privinţa acestor localităţi, principalele intrări în inima Daciei, istoricii, până acuma, nu s'au pronunţat decât asupra Tapei, identificând-o cu defileul Porţii de fer, Poarta transilvană, prin care se străbate din spre Banat în regiunea Haţegului, unde se găsea Capitala ţării [37]).

Cât priveşte localitatea Boutae ea a rămas neidentificată până acum. Propunerea d-lui I. Conea de a o identifica cu Boiţa, nume slav ce ar însemna Războieni, unde s'ar fi dat lupte între Romani şi Daci, la ieşirea din defileul Oltului, pare plausibilă [38]).

*

* *

Pentru istoria noastră medievală însemnătatea arătărilor lui Iordanes sporeşte prin aceea că el, ca şi predecesorii săi, consideră pe Goţi ca fiind unul şi acelaşi popor

---

36) *Izv. Ist. Rom.* VIII. Priscus, *Ambasadele*, pag. 35.

37) Iorga, *Ist. Rom.* I, 2. pag. 115. Cf. şi Tomaschek, *Die alten Thraker*, în *Sitzb.* d. *Akad. d. Wissensch.* 131, pag. 91.

38) I. Conea, *Cercetări geografice în Istoria Românilor*, I, pag. 25.

NOTA. — Inainte de a-şi fi publicat Mommsen ediţia sa critică, bazată pe studiul amănunţit al celor unsprezece codice, toate ediţiile de până atunci ale Geticei cuprindeau, în cap. V, 35, următorul text: Sclaveni a Civitate nova et Sclavino Rumunnensi, et laco qui appellatur Musianus usque ad Danastrum et in

cu vechii Sciţi, împotriva cărora au purtat faimoase războaie regii Perşilor, ai Egiptului şi ai Macedoniei şi, în urmă, ca fiind acelaşi popor cu Geţii şi cu Dacii, în privinţa cărora ne dă informaţii pe cari el le socoteşte ca privind pe Goţi.

Şi apoi, pentru întâiaş dată întâlnim la Iordanes un rezumat mai mult sau mai puţin complet al istoriei Goţilor şi al dinastiilor lor, precum şi o caracterizare amănunţită a acestui popor ce a trăit secole întregi în regiunile noastre şi în simbioză cu poporul român, caracterizare ce se potriveşte de minune cu ceea ce ne spun autorii clasici Caesar, Tacit şi alţii despre Germanii de odinioară şi cu ceea ce cunoaştem noi despre poporul german de astăzi.

Neastâmpărul lor din timp de pace de a trece cât mai repede pe picior de luptă, numai şi numai pentruca virtuţile lor războinice să nu decadă şi sufletele lor să nu se moleşească [39]) în îndeletniciri de ordin spiritual, apoi cultul forţii, dus până la exces şi agresivitatea lor înăscută sunt însuşiri, calităţi sau, poate, defecte ce se constată la rasa germanică pentru toate vremurile. Şi autorii noştri, de cari ne ocupăm acum, ne scot la iveală nu numai virtuţile războinice ale Goţilor, dar şi defectele şi viţiile lor [40]).

Acest popor al Goţilor cari, de multe ori în calitatea lor de «federaţi», au servit în politica de basculă, a celor două imperii romane ca masă de manevră, şi a căror însemnătate în vieaţa romană a fost, pe acele vremuri, atât

---

boream Viscla tenus commorantur: hi paludes silvasque pro civitatibus habent. Adecă Sclavenii locuesc dela Cetatea nouă. (Noviodurum-Isaccea) şi locul numit Sclavinus Rumunnensis şi lacul Musianus (Mursa de lângă Drava, din Pannonia inferior) până la Nistru şi în Nord până la Vistula şi au drept cetăţi lacurile şi pădurile.

N'avem posibilitatea să colaţionăm manuscrisele lui Iordanes. Dar ar fi de dorit ca cineva să reia studiul lor spre a se vedea cari anume conţin textul cu Rumunense, de unde provin ele şi de când sunt datate şi dacă nu cumva s'a înşelat însuşi Mommsen în interpretarea acestui pasagiu.

39) Iordanes, *Get.* XXIX, 147.

40) Vezi la Ammian Marcellin, *Res. Gest.* XXXI, 9, abominabilul obiceiu al homosexualităţii constatat la Taifali, un trib al Goţilor ce trăia la Nordul Dunării, în regiunile noastre. S'ar putea întâmpla ca autorul să facă aci o confuzie; noi însă constatăm faptul, aşa cum reiese din scrisul său.

de covârşitoare că au meritat să preocupe pe cei mai de seamă istorici de atunci [41]), a trăit secole întregi în mijlocul autohtonilor romani sau romanizaţi dela Nordul Dunării. Aceştia deşi erau părăsiţi de apărarea din partea legiunilor romane, au stat totuş necontenit subt influenţa spirituală a Romanilor. Aceşti autohtoni, dupăcum ni-o dovedesc izvoarele istorice contimporane, cu toate că trăiau subt dependenţa materială a barbarilor, n'au fost nici odată lipsiţi cel puţin de sprijinul moral al celor două imperii romane.

In rezumat, dacă istoria este în adevăr «magistra vitae», atunci cetitorul va găsi, fără îndoială în lectura lui Iordanes multe învăţăminte folositoare şi un îndreptar sigur în vieaţă. In acelaşi timp, va desprinde stăruitoarea povaţă a autorului că numai în unire cu Romanii vor găsi Goţii calea cea mai netedă de urmat.

---

41) Un Ammian Marcellin le-a consacrat din opera sa mai mult decât o carte. Un Procopius a scris patru volume despre războiul cu Goţii. Un Cassiodor a compus o *Getică* în douăsprezece volume. Câte o Getică a scris şi Ablavius şi Dio Chrysostomus. *Aceste trei Getice s'au pierdut şi nu ni s'a păstrat* decât Getica lui Iordanes, ca un rezumat al Geticei lui Cassiodor.

1. Volentem me paruo subuectum nauigio oram tranquilli litoris stringere et minutos de priscorum, ut quidam ait, stagnis pisciculos legere, in altum, frater Castali, laxari uela compellis relictoque opusculo, quod intra manus habeo, id est, de adbreuiatione chronicorum, suades, ut nostris uerbis duodecem Senatoris uolumina de origine actusque Getarum ab olim et usque nunc per generationes regesque descendentem in uno et hoc paruo libello choartem: dura satis imperia et tamquam ab eo, qui pondus operis huius scire nollit, inposita. 2. Nec illud aspicis, quod tenuis mihi est spiritus ad inplendam eius tam magnaficam dicendi tubam: super omne autem pondus, quod nec facultas eorundem librorum nobis datur, quatenus eius sensui inseruiamus, sed, ut non mentiar, ad triduanam lectionem dispensatoris eius beneficio libros ipsos antehac relegi. Quorum quamuis uerba non recolo, sensus tamen et res actas credo me integre retinere. 3. Ad quos et ex nonnullis historiis Grecis ac Latinis addedi conuenientia, initium finemque et plura in medio mea dictione permiscens. Quare sine contumelia quod exigisti suscipe libens, libentissime lege; et si quid parum dictum est et tu, ut uicinus genti, commemoras, adde, orans pro me, frater, carissime. Dominus tecum. Amen.

I.

4. Maiores nostri, ut refert Orosius, totius terrae circulum Oceani limbo circumseptum triquadrum statuerunt eiusque tres partes Asiam, Europam et Africam uocauerunt. De quo trepertito orbis terrarum spatium innumerabiles pene scriptores existunt, qui non solum urbium locorumue positiones explanant, uerum etiam et quod est liquidius, passuum miliariumque dimetiunt quantitatem, insulas quoque marinis fluctibus intermixtas, tam maiores, quam etiam minores, quas Cycladas uel Sporadas cognominant, in inmenso maris magni pelagu sitas determinant. 5. Oceani uero intransmeabiles ulteriores fines non solum describere quis adgressus est, uerum etiam nec cuiquam licuit transfretare, quia resistente ulva et uentorum spiramine quie-

scente inpermeabilis esse sentitur et nulli cognita nisi ei qui eam constituit. 6. Ceterior uero eius pelagi ripa, quam diximus totius mundi circulum, in modum coronae ambiens fines suos, curiosis hominibus et qui de hac re scribere uoluerunt perquaquam innotuit, quia et terrae circulum ab incolis possidetur et nonnullae insule in eodem mare habitabiles sunt, ut in orientali plaga et Indico Oceano Hyppodem, Iamnesiam, Solis perustam quamuis inhabitabilem, tamen omnino sui spatio in longo latoque extensam; Taprobanem quoque, in qua (excepto oppida uel possessiones) decem munitissimas urbes decoram. 7. Sed et aliam omnino gratissimam Silefantinam: nec non et Theron, licet non ab aliquo scriptore dilucidas, tamen suis possessoribus affatim refertas. Habet in parte occidua idem Oceanus aliquantas insulas et pene cunctis ob frequentiam euntium et redeuntium notas. Et sunt iuxta fretum Gaditanum haut procul una Beata et alia quae dicitur Fortunata. Quamuis nonnuli et illa gemina Galliciae et Lysitaniae promuntoria in Oceani insulas ponant, in quarum una templum Herculis, in alia monumentum adhuc conspicitur Scipiones, tamen, quia extremitatem Galliciae terrae continent, ad terram magnam Europae potius quam ad Oceani pertinent insulas. 8. Habet tamen et alias insulas interius in suo estu, quae dicuntur Baleares, habetque et alia Mevania, nec non Orcadas numero XXXIII quamuis non omnes excultas. 9. Habet et in ultimo plagae occidentalis aliam insulam nomine Thyle, de qua Mantuanus inter alia: „tibi seruiat ultima Thyle". Habet quoque is ipse inmensus pelagus in parte artoa, id est septentrionali, amplam insulam nomine Scandzam, unde nobis sermo, si dominus iubauerit, est adsumpturus, quia gens, cuius originem flagitas, ab huius insulae gremio uelut examen apium erumpens in terram Europae aduinit: quomodo uero aut qualiter, in subsequentibus, si dominus donauerit, explanauimus [1].

II.

10. Nunc autem de Brittania insula, que in sino Oceani inter Spanias, Gallias et Germaniam sita est, ut potuero, paucis absolvam. Cuius licet magnitudine olim nemo, ut refert Libius [2], circumuectus est, multis tamen data est uaria opinio de ea loquendi. Quae diu si quidem armis inaccensam [3]) Romanis Iulius Caesar proeliis ad gloriam tantum quesitis aperuit: peruia deinceps mercimoniis aliasque ob causas multis facta mortalibus non indiligenti, quae secuta est, aetati certius sui prodidit situm, quem, ut a Grecis Latinisque autoribus accepimus, persequimur. 11. Triquadram eam plures dixere consimilem, inter septentrionalem occidentalemque plagam proiectam, uno, qui

1) Unele manuscrise au explanabimus.

2) Alte manuscrise: Livius.

3) Alte manuscrise: inaccessam.

magnus est, angulo Reni hostia spectantem, dehinc correptam latitudine oblique retro abstractam in duos exire alios, geminoque latere longiorem Galliae praetendi atque Germaniae. 12. In duobus milibus trecentis decem stadiis latitudo eius ubi patentior, longitudo non ultra septem mil. centum triginta duo stadia fertur extendi; modo uero dumosa, modo siluestrae iacere planitiae, montibus etiam nonnullis increscere: mari tardo circumfluam, quod nec remis facile inpellentibus cedat, nec uentorum flatibus intumescat, credo, quia remotae longius terrae causas motibus negant: quippe illic latius quam usquam aequor extenditur. Refert autem Strabo Grecorum nobilis scriptor tantas illam exalare nebulas, madefacta humo Oceani crebris excursibus, ut subtectus sol per illum pene totum fediorem, qui serenus est, diem negetur aspectui. 13. Noctem quoque clariorem in extrema eius parte minimamque Cornelius etiam annalium scriptor enarrat, metallis plurimis cupiosam, herbis frequentem et his feraciorem omnibus, que pecora magis quam homines alant: labi uero per eam multa quam maximae relabique flumina gemmas margaritasque uoluentia. Silorum colorati uultus; torti pleroque crine et nigro nascuntur; Calydoniam uero incolentibus rutilae cumae, corpora magna, sed fluuida: Gallis sive Spanis, ut quibusque obtenduntur, adsimiles. Unde coniectauere nonnulli, quod ea ex his accolas contiguo uocatos acceperit. 14. Inculti aeque omnes populi regesque populorum; cunctos tamen in Calydoniorum Meatarumque concessisse nomina Dio auctor est celeberrimus scriptor annalium. Virgeas habitant casas, communia tecta cum pecore, silueque illis saepe sunt domus. Ob decorem nescio an aliam quam ob rem ferro pingunt corpora. 15. Bellum inter se aut imperii cupidine, aut amplificandi quae possident, saepius gerunt, non tantum equitatu uel pedite, uerum etiam bigis curribusque falcatis, quos more uulgare essedas uocant. Haec pauca de Brittaniae insulae forma dixisse sufficiat.

III.

16. Ad Scandziae insulae situm, quod superius reliquimus, redeamus. De hac etenim in secundo sui operis libro Claudius Ptolomeus, orbis terrae discriptor egregius, meminit dicens: est in Oceani arctoi salo posita insula magna, nomine Scandza, in modum folii cetri, lateribus pandis, per longum ducta concludens se. De qua et Pomponius Mela in maris sinu Codano positam refert, cuius ripas influit Oceanus. Haec a fronte posita est Vistulae fluminis, qui Sarmaticis montibus ortus in conspectu Scandzae septentrionali Oceano trisulcus inlabitur, Germaniam Scythiamque disterminans. 17. Haec ergo habet ab oriente uastissimum lacum in orbis terrae gremio, unde Vagi fluuius uelut

quodam uentrae generatus in Oceanum undosus euoluitur. Ab occidente namque inmensu pelago circumdatur, a septentrione quoque innauigabili eodem uastissmo concluditur Oceano, ex quo quasi quodam brachio exiente, sinu distento, Germanicum mare efficitur. 18. Ubi etiam paruae quidem, sed plures perhibentur insulae esse dispositae, ad quas si congelato mari ob nimium frigus lupi transierint, luminibus feruntur orbari. Ita non solum inhospitalis hominibus, uerum etiam beluis terra crudelis est. 19. In Scandza uero insula, unde nobis sermo est, licet multae et diuersae maneant nationes, septem tamen eorum nomina meminit Ptolemaeus. Apium ibi turba mellifica ob nimium frigore nusquam repperitur. In cuius parte arctoa gens Adogit consistit, quae fertur in aestate media quadraginta diebus et noctibus luces habere continuas, itemque brumali tempore eodem dierum noctiumque numero luces clara nescire. 20. Ita alternato merore cum gaudio benificio aliis damnoque impar est. Et hoc quare? Quia prolixioribus diebus solem ad orientem per axis marginem uident redeuntem, breuioribus uero non sic conspicitur apud illos, sed aliter, quia austrinis signis percurrit, et quod nobis uidetur sol ab imo surgere, illos per terrae marginem dicitur circuire. 21. Aliae uero ibi sunt gentes Screrefennae, que frumentorum non queritant uictum, sed carnibus ferarum atque ouis auium uiuunt; ubi tanta paludibus fetura ponitur, ut et augmentum prestent generi et satietatem ad cupiam [1]) genti. Alia uero gens ibi moratur Suehans, quae uelud Thyringi equis utuntur eximiis. Hi quoque sunt, qui in usibus Romanorum sappherinas pelles commercio interueniente per alias innumeras gentes transmittunt, famosi pellium decora nigridine. Hi cum inopes uiuunt, ditissime uestiuntur. 22. Sequitur deinde diuersarum turba nationum, Theustes, Vagoth, Bergio, Hallin, Liothida, quorum omnium sedes sub uno plani ac fertilis, et propterea inibi aliarum gentium incursionibus infestantur. Post hos Ahelmil, Finnaithae, Fervir, Gauthigoth, acre hominum genus et at bella prumtissimum. Dehinc Mixi, Euagre, Otingis. Hi omnes excisis rupibus quasi castellis inhabitant ritu beluino. 23. Sunt et his exteriores Ostrogothae, Raumarici, Aeragnaricii, Finni mitissimi, Scandzae cultoribus omnibus mitiores; nec non et pares eorum Vinouiloth; Suetidi, cogniti in hac gente reliquis corpore eminentiores: quamuis et Dani, ex ipsorum stirpe progressi, Herulos propriis sedibus expulerunt, qui inter omnes Scandiae nationes nomen sibi ob nimia proceritate affectant praecipuum. 24. Sunt quamquam et horum positura Grannii, Augandzi, Eunixi, Taetel, Rugi, Arochi, Ranii, quibus non ante multos annos Roduulf rex fuit, qui contempto proprio regno ad Theodorici Gothorum regis gremio conuolauit et, ut desiderabat, inuenit. Hae itaque gentes,

1) Alte manuscrise: copiam.

Germanis corpore et animo grandiores, pugnabant beluina saevitia.

IV.

25. Ex hac igitur Scandza insula quasi officina gentium aut certe uelut uagina nationum cum rege suo nomine Berig Gothi quondam memorantur egressi: qui ut primum e nauibus exientes terras attigerunt, ilico nomen loci dederunt. Nam odieque[1]) illic, ut fertur, Gothiscandza uocatur. 26. Unde mox promouentes ad sedes Vlmerugorum, qui tunc Oceani ripas insidebant, castra metati sunt eosque commisso proelio propriis sedibus pepulerunt, eorumque uicinos Vandalos iam tunc subiugantes suis aplicauere uictoriis. Ubi uero magna populi numerositate crescente et iam pene quinto rege regnante post Berig Filimer, filio Gadarigis, consilio sedit, ut exinde cum familiis Gothorum promoueret exercitus. 27. Qui aptissimas sedes locaquae dum quereret congrua, peruenit ad Scythiae terras, quae lingua eorum Oium [2]) uocabantur: ubi delectatus magna ubertate regionum et exercitus mediaetate transposita pons dicitur, unde amnem traiecerat, inreparabiliter corruisse, nec ulterius iam cuidam licuit ire aut redire. Nam is locus, ut fertur, tremulis paludibus uoragine circumiecta concluditur, quem utraque confusione natura reddidit inperuium. Verumtamen hodieque illic et uoces armentorum audiri et indicia hominum depraehendi commeantium attestationem, quamuis a longe audientium, credere licet. 28. Haec ergo pars Gothorum, quae apud Filemer dicitur in terras Oium emenso amne transposita, optatum potiti solum. Nec mora ilico ad gentem Spalorum adueniunt consertoque proelio uictoriam adipiscunt, exindeque iam uelut uictores ad extremam Scythiae partem, que Ponto mari uicina est, properant. Quemadmodum et in priscis eorum carminibus pene storicu ritu in commune recolitur: quod et Ablauius descriptor Gothorum gentis egregius uerissima adtestatur historia. 29. In quam sententiam et nonnulli consensere maiorum: Ioseppus quoque annalium relator uerissimus dum ubique ueritatis conseruet regulam et origines causarum a principio reuoluat. Haec uero quae diximus de gente Gothorum principia cur omiserit, ignoramus: sed tantu Magog eorum stirpe comemorans, Scythas eos et natione et uocabulo asserit appellatos. Cuius soli terminos, antequam aliud ad medium deducamus, necesse est, ut iacent, edicere.

---

1) Alte manuscrise: hodie.

2) Alte manuscrise: Ocum. Ouim.

V.

30. Scythia si quidem Germaniae terre confines eo tenus, ubi Ister oritur amnis uel stagnus dilatatur Morsianus,[1]) tendens usque ad flumina Tyram, Danastrum et Vagosolam, magnumque illu Danaprum[2]) Taurumque montem, non illum Asiae, sed proprium, id est Scythicum, per omnem Meotidis aditum, ultraque Meotida per angustias Bosfori usque ad Caucasum montem amnemque Araxem ac deinde in sinistram partem reflexa post mare Caspium, quae in extremis Asiae finibus ab Oceano eoroboro in modum fungi primum tenuis, post haec latissima et rotunda forma exoritur, uergens ad Hunnus, Albanos et Seres usque digreditur. 31. Haec, inquam, patria, id est Scythia, longe se tendens lateque aperiens, habet ab oriente Seres, in ipso sui principio litus Caspii maris commanentes; ab occidente Germanos et flumen Vistulae: ab arctu, id est septentrionali, circumdatur oceano, a meridiae Persida, Albania, Hiberia, Ponto atque extremo alueo Istri, qui dicitur Danubius ab ostea sua usque ad fontem. 32 In eo uero latere, qua Ponticum litus attingit, oppidis haut obscuris inuoluitur, Boristhenide, Olbia, Callipolida, Chersona, Theodosia, Careon, Myrmicion et Trapezunta, quas indomiti Scytharum nationes Grecis permiserunt condere, sibimet commercia prestaturos. In cuius Scythiae medium est locus, qui Asiam Europamque ab alterutro dividit, Riphei scilicet montes, qui Thanain uastissimum fundunt intrantem Meotida cuius paludis circuitus passuum mil. CXLIIII, nusquam octo ulnis altius subsidentis. 33. In qua Scythia prima ab occidente gens residet Gepidarum, que magnis opinatisque ambitur fluminibus. Nam Tisia [3]) per aquilonem ejus chorumque discurrit; ab africo uero magnus ipse Danubius, ab eoo Flutausis [4]) secat, qui rapidus ac uerticosus in Istri fluenta furens diuoluitur. 34. Introrsus illis Dacia est, ad coronae speciem arduis Alpibus emunita, iuxta quorum sinistrum latus, qui in aquilone uergit, ab ortu Vistulae fluminis per inmensa spatia Venetharum natio populosa consedit. Quorum nomina licet nunc per uarias familias et loca mutentur, principaliter tamen Sclaueni [5]) et Antes nominantur. 35. Sclaueni a ciuitate Nouietunense [6]) et laco [7]) qui appellatur Mursiano [8]) usque ad

---

1) Alte manuncrise: Mursianus, Musianum, Morsiamon.

2) Alte manuscrise: Danubrum, Danapirum.

3) Alte manuscrise: Tisiam, Tisianus, Thisia.

4) Alte manuscrise: Fluttausis, Fluctausis, Flutaus, Fluitans, Flutausi, Flutasi, Flatausis, la Ravennat.

5) Alte manuscrise: Scaueni, Sclauani, Sclauenni.

6) Alte mansucrise: Nouietuense, Nouietanense, Noui et sclauinorum unnense.

7) Alte manuscrise: loco, lacu.

8) Alte manuscrise: Mursianus, Musiano, Musianus.

Danastrum et in boream Viscla tenus commorantur: hi paludes siluasque pro ciuitatibus habent. Antes uero, qui sunt eorum fortissimi, qua Ponticum mare curuatur, a Danastro extenduntur usque ad Danaprum[1]), quae flumina multis mansionibus ab inuicem absunt. 36. Ad litus autem Oceani, ubi tribus faucibus fluenta Vistulae fluminis ebibuntur, Vidiuarii resident, ex diuersis nationibus adgregati; post quos ripam Oceani item Aesti tenent, pacatum hominum genus omnino. Quibus in austrum adsidet gens Acatzirorum[2]) fortissima, frugum ignara, quae pecoribus et uenationibus uictitat. 37. Ultra quos distendunt supra mare Ponticum Bulgarum sedes, quos notissimos peccatorum nostrorum mala fecerunt. Hinc iam Hunni quasi fortissimorum gentium fecundissimus cespes bifariam populorum rabiem pullularunt. Nam alii Altziagiri, alii Sauiri nuncupantur, qui tamen sedes habent diuisas: iuxta Chersonam Altziagiri, quo Asiae bona auidus mercator importat, qui aestate campos peruagant effusas sedes, prout armentorum inuitauerint pabula, hieme supra mare Ponticum se referentes. Hunuguri autem hinc sunt noti, quia ab ipsis pellium murinarum uenit commercium: quos tantorum uirorum formidauit audacia. 38. Quorum mansione prima in Scythiae solo iuxta paludem Meotidem, secundo in Mysiam Thraciamque et Daciam, tertio supra mare Ponticum rursus in Scythia legimus habitasse: nec eorum fabulas alicubi repperimus scriptas, qui eos dicunt in Brittania uel in unaqualibet insularum in seruitute redactos et in unius caballi praetio a quodam ereptos. Aut certe si quis eos aliter dixerit in nostro[3]) urbe, quam quod nos diximus, fuisse exortos, nobis aliquid obstrepebit: nos enim potius lectioni credimus quam fabulis anilibus consentimus.

39. Ut ergo ad nostrum propositum redeamus, in prima sede Scythiae iuxta Meotidem commanentes praefati, unde loquimur, Filimer regem habuisse noscuntur. In secunda, id est Daciae, Thraciaeque et Mysiae solo Zalmoxen, quem mirae philosophiae eruditionis fuisse testantur plerique scriptores annalium. Nam et Zeutam prius habuerunt eruditum, post etiam Dicineum, tertium Zalmoxen, de quo superius diximus. Nec defuerunt, qui eos sapientiam erudirent. 40. Unde et pene omnibus barbaris Gothi sapientiores semper extiterunt Grecisque pene consimiles, ut refert Dio, qui historias eorum annalesque Greco stilo composuit. Qui dicit primum Tarabosteseos, deinde uocatos Pilleatos hos, qui inter eos generosi extabant, ex quibus eis et reges et sacerdotes ordinabantur. Adeo ergo fuere laudati Gaetae, ut dudum Martem, quem poetarum fallacia deum

1) Alte manuscrise: Danubium.

2) Alte manuscrise: Acatirorum, Agatzirorum, Agaziri la Revennat, Acatziri la Priscus.

3) Unele manuscrise au nostro orbe, nostra urbe.

belli pronuntiat, apud eos fuisse dicant exortum. Unde et Vergilius: „gradiuumque patrem, Geticis qui praesidet aruis". 41. Quem Martem Gothi semper asperrima placauere cultura (nam uictimae eius mortes fuere captorum), opinantes bellorum praesulem apte humani sanguinis effusione placandum. Huic praede primordia uouebantur, huic truncis suspendebantur exubiae, eratque illis religionis preter ceteros insinuatus affectus, cum parenti deuotio numinis uideretur inpendi. 42. Tertia uero sede super mare Ponticum iam humaniores et, ut superius diximus, prudentiores effecti, diuisi per familias populi, Vesegothae familiae Baltaorum, Ostrogothae praeclaris Amalis seruiebant.

V.

43. Quorum studium fuit primum inter alias gentes uicinas arcum intendere neruis, Lucano [1]) plus storico quam poeta testante: „Armeniosque arcus Geticis intendite neruis". Ante quos etiam cantu maiorum facta modulationibus citharisque canebant, Eterpamara, Hanale, Fridigerni, Vidigoiae et aliorum, quorum in hac gente magna opinio est, quales uix heroas fuisse miranda iactat antiquitas. 44. Tunc, ut fertur, Vesosis Scythis lacrimabile sibi potius intulit bellum, eis uidelicet, quos Amazonarum uiros prisca tradit auctoritas, de quas et feminas bellatrices Orosius in primo uolumine professa uoce testatur. Unde cum Gothis eum tunc dimicasse euidenter probamus, quem cum Amazonarum uiris absolute pugnasse cognoscimus, qui tunc a Borysthene amne, quem accolae Danaprum [2]) uocant, usque ad Thanain fluuium circa sinum paludis Meotidis consedebant. 45. Thanain uero hunc dico, qui ex Ripheis montibus deiectus adeo preceps ruit, ut, cum uicina flumina sive Meotis et Bosforus gelu solidentur, solus amnium confragosis montibus uaporatus, numquam Scythico duriscit algore. Hic Asiae Europaeque terminus famosus habetur. Nam alter est ille, qui montibus Chrinnorum oriens, in Caspium mare dilabitur. 46, Danaper autem ortus grande palude, quasi ex matre profunditur. Hic usque ad medium sui dulcis est et potabilis, piscesque nimii saporis gignit, ossa carentibus chartellagine tantum habentes in corporis continentiam. Sed ubi fit Ponto uicinior, paruum fontem suscipit, cui Exampheo cognomen est, adeo amarum, ut, cum sit quadraginta dierum itinere nauigabilis, huius aquis exiguis inmutetur, infectusque ac dissimilis sui inter Greca oppida Callipidas et Hypannis in mare defluat. Ad cuius ostia insula est in fronte. Achillis nomine. Inter hos terra uastissima, siluis consita, paludibus dubia.

1) Alte manuscrise au historico.

2) Unele manuscrise au Danubrum, Danubium.

VI.

47. Hic ergo Gothis morantibus Vesosis, Aegyptiorum rex, in bellum inruit, quibus tunc Tanausis rex erat. Quod proelio ad Phasim fluuium, a quo Fasides aues exortae in totum mundum epulis potentum exuberant, Thanausis Gothorum rex Vesosi Aegyptiorum occurrit, eumque grauiter debellans in Aegypto usque persecutus est, et nisi Nili amnis intransmeabilis obstetissent fluenta uel munitiones, quas dudum sibi ob incursiones Aethiopum Vesosis fieri praecepisset, ibi in eius eum patria extinxisset. Sed dum eum ibi positum non ualuisset laedere, reuertens pene omnem Asiam subiugauit et sibi tunc caro amico Sorno, regi Medorum, ad persoluendum tributum subditos fecit. Ex cuius exercitu uictores tunc nonnulli prouincias subditas contuentes et in omni fertilitate pollentes deserta suorum agmina sponte in Asiae partibus residerunt. 48. Ex quorum nomine uel genere Pompeius Trogus Parthorum dicit extitisse prosapiem. Unde etiam hodieque lingua Schytica fugaces quod est, Parthi dicuntur, suoque generi respondentes inter omnes pene Asiae nationes soli sagittarii sunt et acerrimi bellatores. De nomine uero, quod diximus eos Parthos, fugaces, ita aliquanti aethymologiam traxerunt, ut dicerent Parthi, quia suos refugerunt parentes. Hunc ergo Thanausim regem Gothorum mortuum inter numina sui populi coluerunt.

VII.

49. Post cuius decessum et exercitu eius cum successores ipsius in aliis partibus expeditione gerentibus feminae Gothorum a quadam uicina gente temptantur in praeda. Quae doctae a uiris fortiter resisterunt hostesque super se uenientes cum magna uerecundia abigerunt. Qua patratae uictoria fretaeque maioris audacia inuicem se cohortantes arma arripiunt elegentesque duas audentiores Lampeto et Marpesia principatui subrogarunt. 51. Quae dum curam gerunt, ut et propria defenderent et aliena uastarent, sortitae Lampeto restitit fines patrios tuendo, Marpesia uero feminarum agmine sumpta nouum genus exercitui duxit in Asiam, diuersasque gentes bello superans, alios uero pace concilians, ad Cauchasum uenit, ibique certum tempus demorans loci nomen dedit Saxum Marpesiae, unde et Vergilius: „ac si dura silex aut stet Marpesia cautes“, in eo loco, ubi post haec Alexander Magnus portas constituens Pylas Caspias nominavit, quod nunc Lazorum gens custodit pro munitione Romana. 51. Hic ergo certum temporis Amazonas commanentes confortati sunt. Unde egressi et Alem fluuium, quod iuxta Gargaram ciuitatem praeterfluit, transeuntes, Armeniam, Syriam Ciliciamque, Galatiam, Pisidiam omniaque Asiae loca aequa felicitate domuerunt; Ioniam Eoliamque conuersae deditas sibi

prouincias effecerunt. Ubi diutius dominantes etiam ciuitates castraque suo in nomine dicauerunt. Ephesi quoque templum Dianae ob sagittandi ac uenandi studium, quibus se artibus tradidissent, effusis opibus mirae pulchritudinis condiderunt. 52. Tale ergo Scythiae genitae feminae casu Asiae regna potitae per centum pene annos tenuerunt et sic demum ad proprias socias in cautes Marpesios, quas superius .diximus, repedarunt, in montem scilicet Caucasi. Cuius montis quia facta iterum mentio est, non ab re arbitror eius tractum situmque describere, quando maximam partem orbis noscitur circuire iugo continuo. 53. Is namque ab Indico mare surgens, qua meridiem respicit, sole uaporatus ardescit; qua septentrione patet, rigentibus uentis est obnoxius et pruinis. Mox in Syriam curuato angulo reflexus, licet amnium plurimos emittat, in Vasianensem tamen regionem Eufratem Tigrimque nauigeros ad opinionem maximam perennium fontium cupiosis fundit uberibus. Qui amplexantes terras Syrorum Mesopotamiam et appellari faciunt et uideri, in sinum rubri maris fluenta deponentes. 54. Tunc in boream reuertens Scythicas terras iugus antefatus magnis flexibus peruagatur atque ibidem opinatissima flumina in Caspium mare profundens Araxem, Cysum et Cambisen continuatoque iugo ad Ripheos usque in montes extenditur. Indeque Scythicis gentibus dorso suo terminum praebens ad Pontum usque discendit, consertisque collibus Histri quoque fluenta contingit, quo amne scissus dehiscens Scythia quoque Taurus uocatur. 55. Talis ergo tantusque et pene omnium montium maximus excelsas suas erigens summitates naturali constructione praestat gentibus inexpugnanda munimina. Nam locatim recisus, qua disrupto iugo uallis hiatu patescit, nunc Caspias portas, nunc Armenias, nunc Cilicas, uel secundum locum quale fuerit, facit, uix tamen plaustro meabilis, lateribus in altitudinem utremque desectis, qui pro gentium uarietate diuerso uocabulo nuncupatur. Hunc enim Lammum, mox Propanissimum Indus appellat; Parthus primum Castram, post Nifatem edicit; Syrus et Armenus Taurum Scytha Cauchasum ac Rifeum, iterumque in fine Taurum cognominat; aliaeque conplurimae gentes huic iugo dedere uocabulo. Et quia de eius continuatione pauca libabimus, ad Amazonas, unde diuertimus, redeamus.

VIII

56. Quae ueritae, ne eorum prolis rarisceret, uicinis gentibus concubitum petierunt, facta nundina semel in anno, ita ut futuri temporis eadem die reuertentibus in id ipsum, quidquid partus masculum edidisset, patri redderet, quidquid uero feminei sexus nasceretur, mater ad arma bellica erudiret: siue, ut quibusdam placet, editis maribus nouercali odio infantis miserandi fata rumpebant. Ita apud illas detestabile puerperium erat, quod

ubique constat esse uotiuum. 57. Quae crudelitas illis terrorem maximum comulabat opinionis uulgatae. Nam quae, rogo, spes esset capto, ubi indulgi uel filio nefas habebatur? contra has, ut fertur, pugnauit Herculis, et Melanis pene plus dolo quam uirtute subegit. Theseus uero Hippoliten in praeda tulit, de qua et genuit Hypolitum. Hae quoque Amazones post haec habuere reginam nomine Penthesileam, cuius Troiano bello extant clarissima documenta. Nam hae feminae usque ad Alexandrum Magnum referuntur tenuisse regimen.

IX.

58. Sed ne dicas: de uiris Gothorum sermo adsumptus cur in feminas tamdiu perseuerat? audi et uirorum insignem et laudabilem fortitudinem. Dio storicus et antiquitatum diligentissimus inquisitor, qui operi suo Getica titulum dedit (quos Getas iam superiori loco Gothos esse probauimus, Orosio Paulo dicente) — hic Dio regem illis post tempora multa commemorat nomine Telefum. Ne uero quis dicat hoc nomen a lingua Gothica omnino peregrinum esse, nemo qui nesciat animaduertat usu pleraque nomina gentes amplecti, ut Romani Macedonum, Greci Romanorum, Sarmatae Germanorum, Gothi plerumque mutuantur Hunnorum. 59. Is ergo Telefus, Herculis filius natus ex Auge, sororis Priami coniugio copulatus, procerus quidem corpore, sed plus uigore terribilis, qui paternam fortitudinem propriis uirtutibus aequans Herculis genium formae quoque similitudinem referebat. Huius itaque regnum Moesiam appellavere maiores. Quae prouincia habet ab oriente ostia fluminis Danubii, a meridie Macedonia, ab occasu Histria, a septentrione Danubium. 60. Is ergo antefatus habuit bellum cum Danais, in qua pugna Thesandrum ducem Greciae interemit et dum Aiacem infestus inuadit Uliximque persequitur, uitibus equo cadente ipse corruit Achillisque iaculo femur sauciatus diu mederi nequiuit; Grecos tamen, quamuis iam saucius, e suis finibus proturbauit. Thelepho uero defuncto Euryphylus filius successit in regno, ex Priami Frygum regi germana progenitus. Qui ob Casandrae amorem bello interesse Troiano, ut parentibus soceroque ferret auxilium, cupiens, mox [1]) uenisset extinctus est.

X.

61. Tunc Cyrus, rex Persarum, post grande interuallum et pene post DCXXX annorum tempore (Pompeio Trogo testante) Getarum reginae Thomyre sibi exitiabile intulit bellum. Qui elatus ex Asiae uictoriis Getas nititur subiugare, quibus, ut diximus, regina erat Thomyris. Quae cum Abraxem amnem Cyri arcere potuisset accessum, transitum tamen permisit, elegens armis eum

1) Unele manuscrise au mox cum.

uincere quam locorum beneficio submouere; quod et factum est. 62. Et ueniente Cyro prima cessit fortuna Parthis in tantum, ut et filium Thomyris et plurimum exercitum trucidarent. Sed iterato Marte Getae cum sua regina Parthos deuictos superant atque prosternunt opimamque praedam de eis auferunt, ibique primum Gothorum gens sirica uidit tentoria. Tunc Thomyris regina aucta uictoria tantaque praeda de inimicis potita, in partem Moesiae, quae nunc a magna Scythia nomen mutuatum minor Scythia appellatur, transiens, ibi in Ponti Moesiaco litore Thomes ciuitatem suo de nomine aedificauit. 63. Dehinc Darius, rex Persarum, Hystaspis filius, Antyri, regis Gothorum, filiam in matrimonio postulauit, rogans pariter atque deterrens, nisi suam peragerent uoluntatem. Cuius affinitatem Gothi spernentes, legationem eius frustrarunt. Qui repulsus dolore flammatus est et DCC milia armatorum contra ipsos produxit exercitum, uerecundiam suam malo publico uindicare contendens; nauibusque pene a Chalcedona usque ad Bizantium in instar pontium tabulatis atque consertis Thraciam petit et Moesiam; pontemque rursus in Danubio pari modo constructum duobus mensibus crebris fatigatus in Tapis VIII milia perdidit armatorum, timensque, ne pons Danubii ab eius adversariis occuparetur, celeri fuga in Thracia repedavit, nec Mysiae solum sibi credens tutum fore aliquantulum remorandi. 64. Post cuius decessum iterum Xerses filius eius paternas iniurias ulcisci se aestimans, cum sua septingenta et auxiliarium CCC milia armatorum, rostratas naues mille ducentas, onerarias tria milia, super Gothos ad bellum profectus nec temptare in conflictu praeualuit, eorum animositate et constantia superatus. 65. Sic namque ut uenerat, absque aliquo certamine suo cum robore recessit. Philippus quoque, pater Alexandri Magni, cum Gothis amicitias copulans Medopam Gudilae regis filiam accepit uxorem, ut tali affinitate roboratus Macedonum regna firmaret. Qua tempestate Dio storico dicente Philippus inopia pecuniae passus, Odyssitanam Moesiae ciuitatem instructis copiis uastare deliberat, quae tunc propter uicinam Thomes Gothis erat subiecta. Unde et sacerdotes Gothorum illi qui pii uocabantur subito patefactis portis cum citharis et uestibus candidis obuiam egressi patriis diis, ut sibi propitii Macedonas repellerent, uoce supplici modulantes. Quos Macedones sic fiducialiter sibi occurrere contuentes stupiscent et, si dici fas est, ab inermibus terrentur armati. Nec mora soluta acie quam ad bellandum construxerant, non tantum ab urbis excidio *abstinuerunt,*[1]) uerum etiam et quos foris fuerant iure belli adepti, reddiderunt, foedusque inito ad sua reuersi sunt. 66. Quod dolum post longum tempus reminiscens egregius Gothorum ductor Sithalcus, CL uirorum milibus congregatis Atheniensibus intulit bellum aduersus Perdiccam Macedoniae regem, quem Alexander apud

1) Unele manuscrise au remouerunt.

Babylloniam ministri insidiis potans interitum Atheniensium principatui hereditario iure reliquerat succesorem. Magno proelio cum hoc inito Gothi superiores inuenti sunt, et sic pro iniuria, qua illi in Moesia dudum fecissent, isti in Grecia discurrentes cunctam Macedoniam uastauerunt.

XI.

67. Dehinc regnante Gothis Buruista Dicineus uenit in Gothiam, quo tempore Romanorum Sylla potitus est principatum. Quem Dicineum suscipiens Buruista dedit ei pene regiam potestatem; cuius consilio Gothi Germanorum terras, quas nunc Franci optinent, populati sunt. 68. Caesar uero, qui sibi primus omnium Romanum uindicauit imperium et pene omnem mundum suae dicioni subegit omniaque regna perdomuit, adeo ut extra nostro urbe in oceani sinu repositas insulas occuparet, et nec nomen Romanorum auditu qui nouerant, eos Romanis tributarios faceret, Gothos tamen crebro pertemplans nequiuit subicere. Gaius Tiberius iam tertius regnat Romanis: Gothi tamen suo regno incolume perseuerant. 69. Quibus hoc erat salubre, hoc adcommodum, hoc uotiuum, ut, quidqu d Dicineus eorum consiliarius precepisset, hoc modis omnibus expetendum, hoc utile iudicantes, effectui manciparent. Qui cernens eorum animos sibi in omnibus oboedire et naturalem eos habere ingenium, omnem pene phylosophiam eos instruxit: erat namque huius rei magister peritus. Nam ethicam eos erudiens barbaricos mores conpescuit; fysicam tradens naturaliter propriis legibus uiuere fecit, quas usque nunc conscriptas belagines nuncupant; logicam instruens rationis eos supra ceteras gentes fecit expertes; practicen ostendens in bonis actibus conuersare suasit; theoreticen demonstrans signorum duodecem et per ea planetarum cursus omnemque astronomiam contemplari edocuit, et quomodo lunaris urbis augmentum sustinet aut patitur detrimentum, edixit, solisque globum igneum quantum terreno orbe in mensura excedat, ostendit, aut quibus nominibus uel quibus signis in polo caeli uergente et reuergente trecentae quadraginta et sex stellae ab ortu in occasu precipites ruant, exposuit. 70. Qualis erat, rogo, uoluptas, ut uiri fortissimi, quando ab armis quantolumcumque uacassent, doctrinis philosophicis inbuebantur? uideris unum caeli positionem, alium herbarum fruticumque explorare naturas, istum lunae commoda incommodaque, illum solis labores adtendere et quomodo rotatu caeli raptos retro reduci ad partem occiduam, qui ad orientalem plagam ire festinant, ratione accepta quiescere. 71. Haec et alia nonnulla Dicineus Gothis sua peritia tradens mirabilis apud eos enituit, ut non solu[1]) mediocribus, immo et regibus imperaret. Elegit namque ex eis tunc nobilissimos pru-

1) Unele manuscrise au solum, solis.

dentioresque uiros, quos theologiam instruens, numina quaedam et sacella uenerare suasit fecitque sacerdotes, nomen illis pilleatorum contradens, ut reor, quia opertis capitibus tyaris, quos pilleos alio nomine nuncupamus, litabant: 72. reliquam uero gentem capillatos dicere iussit, quod nomen Gothi pro magno suscipientes adhuc odie suis cantionibus reminiscent.

XII.

73. Decedente uero Dicineo pene pari ueneratione habuerunt Comosicum, quia nec inpar erat sollertiae. Hic etenim e rex illis et pontifex ob suam peritiam habebatur et in summa iustitia populos iudicabat. Et hoc rebus excedente humanis Coryllus rex Gothorum in regno conscendit et per quadraginta annos in Dacia suis gentibus imperauit. Daciam dico antiquam, quam nunc Gepidarum populi possidere noscuntur. 74. Quae patria in conspectu Moesiae sita trans Danubium corona montium cingitur, duos tantum habens accessus, unum per Boutas, alterum per Tapas. Haec Gotia, quam Daciam appellauere maiores, quae nunc, ut diximus, Gepidia dicitur, tunc ab oriente Aroxolani, ab occasu Iazyges, a septentrione Sarmatae et Basternae, a meridiae amnis Danubii terminabant. Nam Iazyges ab Aroxolanis Aluta tantum fluuio segregantur. 75. Et quia Danubii mentio facta est, non ab re iudico pauca de tali amne egregio indicare. Nam hic in Alamannicis aruis exoriens sexaginta a fonte suo usque ad ostia in Ponto mergentia per mille ducentorum passuum milia hinc inde suscipiens flumina in modum spinae, quem costas ut cratem intexunt, omnino amplissimus est. Qui lingua Bessorum Hister uocatur, ducentis tantum pedibus in altum aquam in alueo habet profundam. Hic etenim amnis inter cetera flumina in magnum omnes superans praeter Nilum. Haec de Danubio dixisse sufficiat. Ad propositum uero, unde nos digressimus [1], iubante [2] domino redeamus.

XIII.

76. Longum namque post interuallum Domitiano imperatore regnante eiusque auaritiam metuentes foedus, quod dudum cum aliis principibus pepigerant, Gothi soluentes, ripam Danubii iam longe possessam ab imperio Romano deletis militibus cum eorum ducibus uastauerunt. Cui prouinciae tunc post Agrippam Oppius praeerat Savinus, Gothis autem Dorpaneus principatum agebat, quando bello commisso Gothi, Romanos deuictos, Oppii Sauini caput abscisum, multa castella et ciuitates inuadentes de

1) Unele manuscrise au digressi sumus.

2) Alte manuscrise: iuuante, adiuuante.

parte imperatoris publice depraedarunt. 77. Qua necessitate suorum Domitianus cum omni uirtute sua Illyricum properauit et totius pene rei publicae militibus ductore Fusco praelato cum lectissimis uiris amnem Danubii consertis nauibus ad instar pontis transmeare coegit super exercitum Dorpanei. 78. Tum Gothi haut segnes reperti arma capessunt primoque conflictu mox Romanos deuincunt Fuscoque duce extincto diuitias de castris militum spoliant magnaque potiti per loca uictoria iam proceres suos quorum quasi fortuna uincebant, non puros homines, sed semideos id est Ansis uocauerunt. Quorum genealogia ut paucis percurram uel quis quo parente genitus est aut unde origo coepta, ubi finem effecit, absque inuidia, qui legis, uera dicentem ausculta.

XIV.

79. Horum ergo heroum, ut ipsi suis in fabulis referunt, primus fuit Gapt, qui genuit Hulmul, Hulmul uero genuit Augis: at Augis genuit eum, qui dictus est Amal, a quo et origo Amalorum decurrit: qui Amal genuit Hisarna: Hisarnis autem genuit Ostrogotha: Ostrogotha autem genuit Hunuil: Hunuil item genuit Athal: Athal genuit Achiulf et Oduulf: Achiulf autem genuit Ansila et Ediulf, Vultuulf et Hermenerig: Vultuulf uero genuit Valarauans: Valarauans autem genuit Vinitharium: Vinitharius quoque Vandiliarium: Vandalarius genuit Thiudemer et Valarim et Vidimir; 80. Thiudimir genuit Theodericum; Theodericus genuit, Amalasuentham: Amalasuentha genuit Athalaricum et Matesuentham de Eutharico uiro suo, cuius affinitas generis sic ad eam coniuncta est. 81. Nam supra dictus Hermanaricus, filius Achiulf, genuit Hunimundum; Hunimundus autem genuit Thorismundo; Thorismund uero genuit Berimud; Berimud[1]) autem genuit Vetericum: Vetericus item genuit Euthariсum, qui coniunctus Amalasuinthae genuit Athalaricum et Mathesuentam, mortuoque in puerilibus annis Athalarico Mathesuenthae Vitigis est copulatus, de quo non suscepit liberum; adductique simul a Belesario Constantinopolim; et Vitigis rebus excedente humanis Germanus patricius fratruelis Iustiniani imp. eam in conubio sumens patriciam ordinariam fecit; de qua et genuit filium item Germanum nomine. Germano uero defuncto ipsa uidua perseuerare disponit. Quomodo autem aut qualiter regnum Amalorum distructum est, loco suo, si dominus iubauerit[2]) edicimus.

82. Nunc autem ad id, unde digressum fecimus, redeamus doceamusque, quomodo ordo gentis, unde agimus, cursus sui metam expleuit. Ablabius enim storicus[3]) refert, quia ibi super

1) Unele manuscrise au Berimund.

2) Unele manuscrise: iuuauerit, iuuerit, uoluerit.

3) Unele manuscrise au historicus, istoricus, hystoricus.

limbum Ponti, ubi eos diximus in Scythia commanere, ibi pars eorum, qui orientali plaga tenebat, eisque praeerat Ostrogotha, utrum ab ipsius nomine, an a loco, id est orientales, dicti sunt Ostrogothae, residui uero Vesegothae, id est a parte occidua.

XV.

83. Et quia iam superius diximus eos transito Danubio aliquantum temporis in Mysiam Thraciamque uixisse, ex eorum reliquiis fuit et Maximinus imp. post Alexandrum Mamaeae. Nam, ut dicit Symmachus in quinto suae historiae libro, Maximinus, inquiens, Caesar mortuo Alexandro ab exercitu effectus est imp., ex infimis parentibus in Thracia natus, a patre Gotho nomine Micca, matre Halana, quae Ababa dicebatur. Is triennio regnans, dum in Christianos arma commoueret, imperium simul et uitam amisit. 84. Nam hic Seuero imp. regnante et natalis die filii celebrante, post prima aetate et rusticana uita de pascuis in militiam uenit. Princeps si quidem militares dederat ludos; quod cernens Maximinus, quamuis semibarbarus aduliscens, propositis praemiis patria lingua petit ab imperatore, ut sibi luctandi cum expertis militibus licentiam daret. 85. Seuerus, ammodum miratus magnitudinem formae — erat enim, ut fertur, statura eius procera ultra octo pedes — iussit eum lixis corporis nexu contendere, ne quid a rudi homine militaribus uiris eueniret iniuriae. Tum Maximinus sedecim lixas tanta felicitate[1] prostrauit, ut uincendo singulos nullam sibi requiem per intercapidinem temporis daret. Hic captis praemiis iussus in militiam mitti, primaque ei stipendia equestria fuere. Tertia post haec die, cum imperator prodiret ad campum, uidit eum exultantem more barbarico iussitque tribuno, ut eum cohercitum ad Romanam inbueret disciplinam. Ille uero, ubi de se intellexit principem loqui, accessit ad eum equitantemque praeire pedibus coepit. 86. Tum imperator equo ad lentum cursum calcaribus incitato multos urbes[2]) huc atque illuc usque ad suam defatigationem uariis deflexibus impediuit ac deinde ait illi: „num quid uis post cursum, Thracisce, luctare?" respondit: „quantum libet, imperator". Ita Seuerus, ex equo desiliens, recentissimos militum cum eo decertari iussit. At ille septem ualentissimos iuuenes ad terram elisit, ita ut antea nihil per interualla respiraret, solusque a Caesare et argenteis praemiis et aureo torque donatus est; iussus deinde inter stipatores degere corporis principalis. 87. Post haec sub Antonino Caracalla ordines duxit ac saepe famam factis extendens plures militiae grados centuriatumque strenuitatis suae praetium tulit. Macrino tamen postea in regno ingresso recusauit militiam pene triennio, tribunatusque habens honore numquam se oculis Macrini optulit, indignum ducens

1) Unele manuscrise: facilitate, uelocitate.

2) Unele manuscrise: urbis, orbes.

eius imperium, qui perpetrato facinus fuerat adquisitum. 88. Ad Eliogabalum dehinc quasi ad Antonini filium reuertens tribunatum suum adiit et post hunc sub Alexandrum Mamaeae contra Parthos mirabiliter dimicauit. Eoque Mogontiaco militari tumulto occisso ipse exercitus electione absque senatus consultu effectus est imperator, qui cuncta bona sua in persecutione Christianorum malo uoto foedauit, occisusque Aquileia a Puppione, regnum reliquid Philippo. Quod nos idcirco huic nostro opusculo de Symmachi hystoria mutuauimus, quatenus gentem, unde agimus, ostenderemus ad regni Romani fastigium usque uenisse. Ceterum causa exegit, ad id, unde digressimus [1]), ordine redeamus.

XVI.

89. Nam gens ista mirum in modum in ea parte, qua uersabatur, id est Ponti in litore Scythiae soli, enituit, sine dubio tanta spatia tenens terrarum, tot sinos maris, tot fluminum cursus, sub cuius saepe dextera Vandalus iacuit, stetit sub praetio Marcomannus, Quadorum principes in seruitute redacti sunt. Philippo namque ante dicto regnante Romanis, qui solus ante Constantinum Christianus cum Philippo idem filio fuit, cuius et secundo anno regni Roma millesimum annum expleuit, Gothi, ut adsolet, subtracta sibi stipendia sua aegre ferentes, de amicis effecti sunt inimici. Nam quamuis remoti sub regibus uiuerent suis, rei publicae tamen Romanae foederati erant et annua munera percipiebant. 90. Quid multa? transiens tunc Ostrogotha cum suis Danubio Moesiam Thraciasque uastauit. Ad quem rebellandum Decius senator a Philippo dirigitur. Qui ueniens dum Getis nihil praeualet, milites proprios exemptos a militia fecit uitae priuatae degi, quasi eorum neglectu Gothi Danubium transfretassent, factaque ut puta in suis uindicta ad Philippum reuertitur. Milites uero uidentes se post tot labores militia pulsos, indignati ad Ostrogothae regis Gothorum auxilium confugerunt. 91 Qui excipiens eos eorumque uerbis accensus mox tricenta milia suorum armata produxit ad bellum adhibitis sibi Taifalis et Astringis nonnullis, sed et Carporum trea milia, genus hominum ad bella nimis expeditum, qui saepe fuere Romanis infesti: quos tamen post haec imperante Dioclitiano et Maximiano Galerius Maximinus Caesar deuicit et rei publicae Romanae subegit. His ergo addens Gothos et Peucinos ab insula Peucis, quae in ostia Danubii Ponto mergentia iacet, Argaithum et Gunthericum nobilissimos suae gentis doctores praefecit. 92. Qui mox Danubium uadati et de secundo Moesiam populati, Marcianopolim eiusdem patriae urbem famosam metropolim adgrediuntur, diuque obsessam accepta pecunia ab his qui inerant

1) Unele manuscrise au digressi sumus.

reliquerunt. 93. Et quia Marcianopolim nominauimus, libet aliqua de eius situ breuiter intimare. Nam hanc urbem Traianus imperator hac re, ut fertur, aedificauit, eo quod Marciae sororis suae puella, dum lauat in flumine illo qui nimii limpiditatis saporisque in media urbe oritur Potami cognomento, exindeque uellit aquam haurire, casu uas aureum quod ferebat in profundum decidit, metalli pondere praegrauatum longeque post ab imis emersit; quod certe non erat usitatum aut uacuum sorberi aut certe semel uoratum undis respuentibus enatare. His Traianus sub admiratione conpertis fontique numinis quoddam inesse credens conditam ciuitatem germanae suae in nomine Marcianopolim nuncupauit.

XVII

94. Abhinc ergo, ut dicebamus, post longam obsidionem accepto praemio ditatus Geta recessit ad propria. Quem cernens Gepidarum natio subito ubique uincentem praedisque ditatum, inuidia ductus arma in parentibus mouit. Quomodo uero Getae Gepidasque sint parentes si quaeris, paucis absoluam. Meminisse debes me in initio de Scandzae insulae gremio Gothos dixisse egressos cum Berich rege suo, tribus tantum nauibus uectos ad ripam Oceani citerioris, id est Gothiscandza. 94. Quarum trium una nauis, ut adsolet, tardior nancta nomen genti fertur dedisse; nam lingua eorum pigra gepanta dicitur. Hinc factum est, ut paulatim et corruptae nomen eis ex conuicio nasceretur Gepidas. Nam sine dubio ex Gothorum prosapie et hi trahent originem; sed quia, ut dixi, gepanta pigrum aliquid tardumque designat pro gratuito conuicio Gepidarum nomen exortum est, quod nec ipsud credo falsissimum: sunt etenim tardioris ingenii et grauiores corporum uelocitate. 96. Hi ergo Gepidae tacti inuidia, dum Spesis prouincia commanerent in insulam Visclae amnis uadibus circumactam, quam patrio sermone dicebant Gepedoios. Nunc eam, ut fertur, insulam gens Viuidaria incolit ipsis ad meliores terras meantibus. Qui Viuidarii ex diuersis nationibus ac si in unum asylum collecti sunt et gentem fecisse noscuntur. 97. Ergo, ut dicebamus, Gepidarum rex Fastida quietam gentem excitans patrios fines per arma dilatauit. Nam Burgundzones pene usque ad internicionem deleuit aliasque nonnullas gentes perdomuit. Gothos quoque male prouocans consanguinitatis foedus prius inportuna concertatione uiolauit superba admodum elatione iactatus, crescenti populo dum terras coepit addere, incolas patrios reddidit rariores. 98. Is ergo missis legatis ad Ostrogotham, cuius adhuc imperio tam Ostrogothae quam Vesegothae, id est utrique eiusdem gentes populi, subiacebant, inclusum se montium quaeritans asperitate siluarumque densitate constrictum, unum poscens e duobus, ut aut bellum sibi aut locorum suorum

spatia praepararet. 99. Tunc Ostrogotha rex Gothorum ut erat solidi animi, respondit legatis bellum se quidem talem horrere durumque fore et omnino scelestum armis confligere cum propinquis, loca uero non cedere. Quid multa? Gepidas in bella inruunt, contra quos, ne minor iudicaretur, mouit et Ostrogotha procinctum, conueniuntque ad oppidum Galtis[1],) iuxta quod currit fluvius Auha[2]), ibique magna partium uirtute certatum est, quippe quos in se et armorum et pugnandi similitudo commouerat; sed causa melior uiuacitasque ingenii iubit Gothos. 10. Inclinata denique parte Gepidarum proelium nox diremit. Tunc relicta suorum strage Fastida rex Gepidarum properauit ad patriam, tam pudendis obprobriis humiliatus, quam fuerat elationis erectus. Redeunt uictores Gothi Gepidarum discessione contenti, suaque in patria feliciter in pace uersantur, usque dum eorum praeuius existeret Ostrogotha.

XVIII

101. Post cuius decessum Cniua, exercitum diuidens in duas partes, nonnullos ad uastandum Moesiam dirigit, sciens eam neglegentibus principibus defensoribus destitutam; ipse uero cum LXX milibus ad Eusciam[3]), id est Nouas conscendit. Unde a Gallo duce remotus Nicopolim accedit, quae iuxta Iatrum fluvium est constituta notissima; quam deuictis Sarmatis Traianus et fabricauit et appellauit Victoriae ciuitatem. Ubi Decio superueniente imperatore tandem Cniua in Hemi partibus, quae non longe aberant, recessit, unde apparatu disposito Philippopolim ire festinans. 102. Cuius secessu Decius imperator cognoscens et ipsius urbis ferre subsidium gestiens iugum Hemi montis transacto ad Beroam uenit. Ibique dum equos exercitumque lassum refoueret, ilico Cniua cum Gothis in modum fulminis ruit, uastatoque Romano exercitu imperatorem cum pauculis, qui fugere quiuerant, ad Eusciam rursus trans Alpes in Mysia proturbauit, ubi tunc Gallus dux limitis cum plurima manu bellantium morabatur; collectoque tam exinde quam de Usco exercitu, futuri belli se parat in aciae[4]). 103. Cniua uero diu obsessam inuadit Philippopolim praedaque potitus Prisco duce qui inerat sibi foederauit quasi cum Decio pugnaturum. Venientesque ad conflictum ilico Decii filium sagitta saucium crudeli funere confodiunt. Quod pater animaduertens licet ad confortandos animos militum fertur dixisse; „nemo tristetur: perditio unius militis non est rei publicae deminutio", tamen, paterno

1) Unele manuscrise au Gautis, Caltis.

2) Unele manuscrise au Eucha, Aucha, Hauua.

3) Unele manuscrise au Eustesiam, Eustesium, Euscesium, Euiscesium, Eiuscesium.

4) Unele manuscrise au acie, aciem.

affectu non ferens, hostes inuadit, aut mortem aut ultionem fili exposcens, ueniensque ad Abritto[1]) Moesiae ciuitatem circumseptus a Gothis et ipse extinguitur imperii finem uitaeque terminum faciens. Qui locus hodieque Decii ara dicitur, eo quod ibi ante pugnam mirabiliter idolis immolasset.

XIX

104. Defuncto tunc Decio Gallus et Volusianus regnum potiti sunt Romanorum, quando et pestilens morbus, pene istius necessitatis consimilis, quod nos ante hos nouem annos experti sumus, faciem totius orbis foedauit, supra modum tamen Alexandriam totiusque Aegypti loca deuastans, Dionysio storico[2]) super hanc cladem lacrimauiliter exponente, quod et noster conscribit uenerabilis martyr Christi et episcopus Cyprianus in libro, cuius titulus est „de mortalitate". 105. Tunc et Emilianus quidam Gothis saepe ob principum neglegentiam Mysiam deuastantibus, ut uidit licere nec a quoquam sine magno rei publicae dispendio remoueri, similiter suae fortunae arbitratus posse uenire, tyrannidem in Moesia arripuit omneque manu militari ascita coepit urbes et populos deuastare. Contra quem intra paucos menses dum multitudo apparatus adcresceret, non minimum incomodum rei publicae parturiuit; qui tamen in ipso pene nefario conatus sui initio extinctus et uitam et imperium, quod inhiabat, amisit: 106 Supra dicti uero Gallus et Volusianus imperatores, quamuis uix biennio in imperio perseuerantes ab hac luce migrarunt, tamen ipsud biennium, quod affuerunt, ubique pacati, ubique regnauerunt gratiosi, praeter quod unum eorum fortunae reputatum est, id est generalis morbus, sed hoc ab imperitis et calumniatoribus, qui uitam solent aliorum dente maledico lacerare. Hi ergo mox imperio adepti sunt, foedus cum gente, pepigerunt Gothorum. Et nec longo interuallo utrisque regibus occumbentibus Gallienus arripuit principatum.

XX

107. Quod in omni lasciuia resoluto Respa et Veduco Tharuaroque duces Gothorum sumptis nauibus Asiam transierunt, fretum Ellispontiacum transuecti, ubi multas eius prouinciae ciuitates populatas opinatissimum illud Ephesiae Dianae templum, quod dudum dixeramus Amazonas condidisse, igne succendunt. Partibusque Bithiniae delati Chalcedonam subuerterunt, quam post Cornelius Abitus aliqua parte reparauit, quae hodieque, quamuis regiae urbis uicinitate congaudeat, signa

1) Unele manuscrise au Abrito, Abrittum, Abritum.

2) Unele manuscrise au hystorico.

tamen ruinarum suarum aliquanta ad indicium retinet posteritatis. 108. Hac ergo felicitate Gothi, qua intrauerunt partibus Asiae, praedas spoliaque potiti, Hellispontiacum fretum retranseunt, uastantes itinere suo Troiam Iliumque, quae uix a bello illo Agamemnoniaco quantulum se reparantes rursus hostili mucrone deletae sunt. Post Asiae ergo tale excidium Thracia eorum experta est feritatem. Nam ibi ad radices Emi montis et mari uicinam Anchialos ciuitatem adgressi mox adeunt, urbem, quam dudum Sardanaphalus, rex Parthorum, inter limbum maris et Emi radices locasset. 109. Ibi ergo multis feruntur mansisse diebus aquarum calidarum delectati lauacris, quae ad duodecimo miliario Anchialitanae ciuitatis sunt siti, ab imo suae fontis ignei scaturrientes, et inter reliqua totius mundi thermarum innumerabilium loca omnino precipua et ad sanitatem infirmorum efficacissima.

XXI

110. Exinde ergo ad proprias sedes regressi post haec a Maximiano imperatore rediguntur in auxilio Romanorum contra Parthos rogati, ubi omnino datis auxiliariis fideliter decertati sunt. Sed postquam Caesar Maximinus pene cum eorum solacia Narseum regem Persarum Saporis magni nepotem fugasset eiusque omnes opes simulque uxores et filios depraedasset Achillemque in Alexandria Dioclitianus superasset, et Maximianus Herculius in Africa Quinquegentianos adtriuisset, pacem rei publicae nancti coeperunt quasi Gothos neglegere. 111. Nam sine ipsos dudum contra quasuis gentes Romanus exercitus difficile decertatus est. Apparet namque frequenter, quomodo inuitabantur sic: ut et sub Constantino rogati sunt et contra cognatum eius Licinium arma tulerunt eumque deuictum et in Thessalonica clausum priuatum ab imperio Constantini uictoris gladio trucidarunt. 112. Nam et ut famosissimam et Romae emulam in suo nomine conderet ciuitatem, Gothorum interfuit operatio, qui foedus inito cum imperatore quadraginta suorum milia illi in solacio contra gentes uarias obtulere; quorum et numerus et militia usque ad praesens in re publica nominatur, id est foederati. Tunc etenim sub Ariarici et Aorici regum suorum florebant imperio. Post quorum decessum successor regni extitit Geberich uirtutis et nobilitatis eximius.

XXII

113. Nam hic Hilderith patre natus, auo Ouida, proauo Nidada, gloriam generis sui factis illustribus exaequauit. Primitias regni sui mox in Vandalica gente extendere cupiens contra

Visimar eorum rege qui Asdingorum[1]) stirpe, quod inter eos eminet genusque indicat bellicosissimum, Deuxippo storico[2]) referente, qui eos ab Oceano ad nostrum limitem uix in anni spatio peruenisse testatur prae nimia terrarum inmensitate. Quo tempore erant in eo loco manentes, ubi nunc Gepidas sedent, iuxta flumina Marisia, Miliare et Gilpil et Grisia[3]), qui omnes supra dictos excedet. 114. Erat namque illis tunc ab oriente Gothus, ab occidente Marcomanus, a septentrione Hermundolus, a meridie Histrum, qui et Danubius dicitur. Hic ergo Vandalis commorantibus bellum indictum est a Geberich rege Gothorum ad litus praedicti amnis Marisiae, ubi nec diu certatum est ex aequali, sed mox ipse rex Vandalorum Visimar magna parte cum gentis suae prosternitur. 115. Geberich uero Gothorum ductor eximius superatis depraedatisque Vandalis ad propria loca, unde exierat, remeauit. Tunc perpauci Vandali, qui euasissent, collecta inbellium suorum manu, infortunata patria relinquentes Pannoniam sibi a Constantino principe petierunt ibique per LX annos plus minus sedibus locatis imperatorum decretis ut incolae famularunt. Unde iam post longum ab Stiliconae mag. mil. et ex consule atque patricio inuitati Gallias occupauerunt, ubi finitimos depraedantes non adeo fixas sedes habuerunt.

XXIII

116. Nam Gothorum rege Geberich rebus humanis excedente post temporis aliquod Hermanaricus nobilissimus Amalorum in regno successit qui multas et bellicosissimas arctoi gentes perdomuit suisque parere legibus fecit. Quem merito nonnulli Alexandro Magno comparauere maiores. Habebat si quidem quos domuerat Golthescytha Thiudos Inaunxis Vasinabroncas Merens Mordens Imniscaris Rogas Tadzans Athaul Nauego Bubegenas Coldas. 117. Sed cum tantorum seruitio clarus haberetur, non passus est nisi et gentem Herulorum, quibus praeerat Halaricus, magna ex parte trucidatam reliquam suae subegeret dicioni. Nam praedicta gens, Ablauio istorico referente, iuxta Meotida palude inhabitans in locis stagnantibus, quas Greci ele uocant. Eluri[4]) nominati sunt, gens quantum uelox, eo amplius superbissima. 118. Nulla si quidem erat tunc gens, quae non leuem armaturam in acie sua ex ipsis elegeret. Sed quamuis uelocitas eorum ab aliis crebro bellantibus euagaret, Gothorum tamen stabilitate subiacuit et tarditati, fecitque causa fortunae, ut et ipsi inter reliquas gentes Getarum regi Hermanarico ser-

1) Unele manuscrise au Asdringorum, Ardigorum, Aspingorum.

2) Unele manuscrise au hystorico, historico.

3) Unele manuscrise au Marsida, Miliaria, Militare, Arine la Revennat, Gilfil, Gilpit la Revennat, Grissia, Gresia la Revennat.

4) Unele manuscrise au Hele, Helae; Heluri, Eruli, Ercli.

uirent. 119. Post Herulorum cede item Hermanaricus in Venethos arma commouit, qui, quamuis armis despecti, sed numerositate pollentes, primum resistere conabantur. Sed nihil ualet multitudo inbellium, praesertim ubi et deus permittit et multitudo armata aduenerit. Nam hi, ut in initio expositionis uel catalogo gentium dicere coepimus, ab una stirpe exorti, tria nunc nomina ediderunt, id est Venethi, Antes, Sclaueni; qui quamuis nunc, ita facientibus peccatis nostris, ubique deseuiunt, tamen tunc omnes Hermanarici imperiis seruierunt. 120. Aestorum quoque similiter nationem, qui longissimam ripam Oceani Germanici insident, idem ipse prudentia et uirtute subegit omnibusque Scythiae et Germaniae nationibus ac si propriis lauoribus[1]) imperauit.

XXIV

121. Post autem non longi temporis interuallo, ut refert Orosius, Hunnorum gens omni ferocitate atrocior exarsit in Gothos. Nam hos, ut refert antiquitas, ita extitisse conperimus. Filimer rex Gothorum et Gadarici magni filius qui post egressu Scandzae insulae iam quinto loco tenens principatum Getarum, qui et terras Scythicas cum sua gente introisse superius a nobis dictum est, repperit in populo suo quasdam magas mulieres, quas patrio sermone Haliurunnas[2]) is ipse cognominat, easque habens suspectas de medio sui proturbat longeque ab exercitu suo fugatas in solitudinem coegit errare. 122. Quas spiritus inmundi per herimum uagantes dum uidissent et eorum conplexibus in coitu miscuissent, genus hoc ferocissimum ediderunt, quae fuit primum inter paludes, minutum tetrum atque exile quasi hominum genus nec alia uoce notum nisi quod humani sermonis imaginem adsignabat. Tali igitur Hunni stirpe creati Gothorum finibus aduenerunt. 123. Quorum natio saeua, ut Priscus istoricus refert, Meotida palude ulteriore ripa insidens, uenationi tantum nec alio labore experta, nisi quod, postquam creuisset in populis, fraudibus et rapinis uicinarum gentium quiete conturbans. Huius ergo gentis, ut adsolet, uenatores, dum in interioris Meotidae ripam uenationes inquirent, animaduertunt, quomodo ex improuiso cerua se illis optulit ingressaque paludem nunc progrediens nunc subsistens index uiae se tribuit. 124. Quam secuti uenatores paludem Meotidam, quem imperuium ut pelagus aestimant, pedibus transierunt. Mox quoque Scythica terra ignotis apparuit, cerua disparuit. Quod, credo, spiritus illi, unde progeniem trahunt, ad Scytharum inuidia id egerunt. 125. Illi uero, qui praeter Meotidam alium mundum esse paenitus ignorabant, admiratione ducti terrae Scythicae et, ut sunt

1) Unele manuscrise au labores.

2) Alte manuscrise au Haluirunnas, Aliorumnas, Aliuruncas, Alirumnas.

sollertes, iter illud nullae ante aetati notissimum diuinitus sibi ostensum rati, ad suos redeunt, rei gestum edocent, Scythiam laudant persuasaque gente sua uia, qua cerua indice dedicerant, ad Scythiam properant, et quantoscumque prius in ingressu Scytharum habuerunt, litauere uictoriae, reliquos perdomitos subegerunt. 126. Nam mox ingentem illam paludem transierunt, ilico Alpidzuros, Alcildzuros, Itimaros, Tuncarsos et Boiscos, qui ripae istius Scythiae insedebant, quasi quaedam turbo gentium rapuerunt. Halanos quoque pugna sibi pares, sed humanitate, uictu formaque dissimiles, frequenti certamine fatigantes, subiugauerunt. 127. Nam et quos bello forsitan minine superabant, uultus sui terrore nimium pauorem ingerentes, terribilitate fugabant, eo quod erat eis species pauenda nigridinis et uelud quaedam, si dici fas est, informis offa, non facies, habensque magis puncta quam lumina. Quorum animi fiducia turuus[1]) prodet aspectus, qui etiam in pignora sua primo die nata desaeuiunt. Nam maribus ferro genas secant, ut ante quam lactis nutrimenta percipiant, uulneris cogantur subire tolerantiam. 128. Hinc inberbes senescunt et sine uenustate efoebi sunt, quia facies ferro sulcata tempestiuam pilorum gratiam cicatricis absumit. Exigui quidem forma, sed argutis motibus expediti et ad equitandum promptissimi, scapulis latis, et ad arcos sagittasque parati firmis ceruicibus et superbia semper erecti. Hi uero sub hominum figura uiuunt beluina saeuitia.

129. Quod genus expeditissimum multarumque nationum grassatorem Getae ut uiderunt, pauiscunt, suoque cum rege deliberant, qualiter tali se hoste subducant. Nam Hermanaricus, rex Gothorum, licet, ut superius retulimus, multarum gentium extiterat triumphator, de Hunnorum tamen aduentu dum cogitat, Rosomonorum gens infida, quae tunc inter alias illi famulatum exhibebat, tali eum nanciscitur occasione decipere. Dum enim quandam mulierem Sunilda nomine ex gente memorata pro mariti fraudulento discessu rex furore commotus equis ferocibus inligatam incitatisque cursibus per diuersa diuelli praecipisset, fratres eius Sarus et Ammius, germanae obitum uindicantes, Hermanarici latus ferro petierunt; quo uulnere saucius egram uitam corporis inbecillitate contraxit. 130. Quam aduersam eius ualitudinem captans Balamber rex Hunnorum in Ostrogotharum parte mouit procinctum, a quorum societate iam Vesegothae quadam inter se intentione seiuncti habebantur. Inter haec Hermanaricus tam uulneris dolore quam etiam Hunnorum incursionibus non ferens gradeuus et plenus dierum centesimo decimo anno uitae suae defunctus est. Cuius mortis occasio dedit Hunnis praeualere in Gothis illis, quos dixeramus orientali plaga sedere et Ostrogothas nuncupari.

---

1) Alte manuscrise au toruis, toruus.

XXV.

131, Vesegothae, id est illi alii eorum socii et occidui soli cultores, metu parentum exterriti, quidnam de se propter gentem Hunnorum deliberarent, ambigebant, diuque cogitantes tandem communi placito legatos in Romania direxerunt ad Valentem imperatorem fratrem Valentianini imperatoris senioris, ut, partem Traciae siue Moesiae si illis traderet ad colendum, eius se legibus eiusque uiuere imperiis subderentur. Et, ut fides uberior illis haberetur promittunt se, si doctores linguae suae donauerit, fieri Christianos. 132. Quod Valens conperto mox gratulabundus annuit, quod ultro petere uoluisset, susceptosque in partibus Moesiae Getas quasi murum regni sui contra citeras statuit gentes. Et quia tunc Valens imperator Arrianorum perfidia saucius nostrarum partium omnes ecclesias obturasset, suae parti fautores ad illos diriget praedicatores, qui uenientes rudibus et ignaris ilico perfidiae suae uirus infundunt. Sic quoque Vesegothae a Valente imperatore Arriani potius quam Christiani effecti. De cetero tam Ostrogothis quam Gepidis parentibus suis pro affectionis gratia euangelizantes huius perfidiae culturam edocentes, omnem ubique linguae huius nationem ad culturam huius sectae inuitauerunt. Ipsi quoque, ut dictum est, Danubio transmeantes Daciam ripensem, Moesiam Thraciasque permisso [1]) principis insederunt.

XXVI.

134. Quibus euenit, ut adsolet genti, necdum bene loco fundatis, penuria famis, coeperuntque primates eorum et duces, qui regum uice illis praeerant, id est Fritigernus, Alatheus et Safrac, exercitus inopiam condolere negotiationemque a Lupicino Maximoque Romanorum ducum expetere. Verum quid non auri sacra fames compellit adquiescere? coeperunt duces auaritia compellente non solum ouium bouumque carnes, uerum etiam canum et inmundorum animalium morticina eis pro magno contradere, adeo, ut quemlibet mancipium in uno pane aut decem libris carne mercarent. 135. Sed iam mancipiis et supellectile deficientibus filios eorum auarus mercator uictus necessitate exposcit. Haut enim secus parentes faciunt salute suorum pignorum prouidentes: faciliusque deliberant ingenuitatem perire quam uitam, dum misericorditer alendus quis uenditur quam moriturus seruatur. Contigit etenim illo sub tempore erumnoso Lupicinus ut ductor Romanorum Fritigernum Gothorum regulum in conuiuio inuitaret dolumque ei, ut post exitus docuit, moliretur. 136. Sed Fritigernus dolum nescius cum paucorum

1) Unele manuscrise au permissu.

comitatu ad conuiuium ueniens, dum intus in preturio[1]) aepularetur, clamorem miserorum morientium audiret: nam in alia parte socios eius reclausos dum milites ducis sui iussu trucidare conarentur et uox morientium duriter emissa iam suspectis auribus intonaret, ilico aperto dolo cognoscens Fritigernus euaginato gladio e conuiuio non sine magna temeritate uelocitateque egreditur suosque socios ab imminenti morte ereptos ad necem Romanorum instigat. 137. Qui nancti occasione uotiua elegerunt uiri fortissimi in bello magis quam in fame deficere et ilico in ducum Lupicini et Maximi armantur occisione. Illa namque dies Gothorum famem Romanorumque securitatem ademit, coeperuntque Gothi iam non ut aduenae et peregrini, sed ut ciues et domini possesoribus imperare totasque partes septentrionales usque ad Danubium suo iuri tenere. 138 Quod conperiens in Antiochia Valens imperator mox armato exercitu in Thraciarum partes egreditur; ubi lacrimabile bello commisso uincentibus Gothis in quodam praedio iuxta Adrianopolim saucius ipse refugiens ignorantibusque, quod imperator in tam vili casula delitisceret, Gothis, ignemque, ut adsolet saeuiente inimico, supposito, cum regali pompa crematus est, haut secus quam dei prorsus iudicio, ut ab ipsis igni conbureretur, quos ipse uera fide petentibus in perfidia declinasset ignemque caritatis ad gehennae ignem detorsisset. Quo tempore Vesegothae Thracias Daciaque ripense post tanti gloria tropaei tamquam solum genitalem potiti coeperunt incolere.

XXVII.

139. Sed Theodosio ab Spania Gratianus imperator electo et in orientali principatu loco Valentis patrui subrogato, militaremque disciplinam mox in meliori statu reposita ignauia priorum principum et desidia exclusa Gothus ut sensit, pertimuit. Nam imperator acri omnino ingenii uirtuteque et consilio clarus dum praeceptorum saeueritate et liberalitate blanditiaque sua remissum exercitum ad fortia prouocaret. At uero ubi milites principe meliore mutato fiduciam acceperunt, Gothos impetere temptant eosque Thraciae finibus pellunt. Sed Theodosio principe pene tunc usque ad disperationem egrotanti datur iterum Gothis audacia diuisoque exercitu Fritigernus ad Thessaliam praedandam, Epiros et Achaiam digressus est. Alatheus uero et Safrac cum residuis copiis Pannoniam petierunt. 141. Quod cum Gratianus imperator, qui tunc a Roma in Gallis ob incursione Vandalorum recesserat, conperisset, quia Theodosio fatali desperatione succumbente Gothi maius saeuirent, mox ad eos collecto uenit exercitu, nec tamen fretus in armis, sed gratia eos mune-

1) Unele manuscrise au praeturio, praeturi, praetorio.

ribusque uicturus, pacemque, uictualia illis concedens, cum ipsis inito foedere fecit.

XXVIII.

142. Ubi uero post haec Theodosius conualuit imperator repperitque cum Gothis et Romanis Gratiano imperatore pepigisse quod ipse optauerat, admodum grato animo ferens et ipse in hac pace consensit, Aithanaricoque rege[1]), qui tunc Fritigerno successerat, datis sibi muneribus sociauit moribusque suis benignissimis ad se eum in Constantinopolim accedere inuitauit. 143. Qui omnino libenter adquiescens regia urbe ingressus est miransque: „en", inquid, „cerno, quod saepe incredulus audiebam", famam uidelicet tantae urbis; et huc illuc oculos uoluens nunc situm urbis commeatuque[2]) nauium, nunc moenia clara prospectans miratur, populosque diuersarum gentium quasi fonte in uno e diuersis partibus scaturriente unda, sic quoque milite ordinato aspiciens; „deus", inquit, „sine dubio terrenus est imperator et quisquis aduersus eum manu mouerit, ipse sui sanguinis reus existit'. 144 In tali ergo admiratione maioreque a principe honore suffultus paucis mensibus interiectis ab hac luce migrauit. Quem princeps affectionis gratia pene plus mortuum quam uiuum honorans dignae tradidit sepulturae, ipse quoque in exequiis feretro eius praeiens. 145. Defuncto ergo Aithanarico cunctus eius exercitus in seruitio Theodosii imperatoris perdurans Romano se imperio subdens cum milite uelut unum corpus effecit militiaque illa dudum sub Constantino principe foederatorum renouata et ipsi dicti sunt foederati. E quibus imperator contra Eugenium tyrannum, qui occiso Gratiano Gallias occupasset, plus quam uiginti milia armatorum fideles sibi et amicos intellegens secum duxit uictoriaque de praedicto tyranno potitus ultionem exegit.

XXIX.

146. Postquam uero Theodosius amator pacis generisque Gothorum rebus excessit humanis coeperuntque eius filii utramque rem publicam luxoriose uiuentes adnihilare auxiliariisque suis, id est Gothis, consueta dona subtrahere, mox Gothis fastidium eorum increuit, uerentesque, ne longa pace eorum resoleueretur fortitudo, ordinato super se rege Halarico, cui erat post Amalos secunda nobilitas Balthorumque ex genere origo mirifica, qui dudum ob audacia uirtutis Baltha, id est audax,

1) Unele manuscrise au Aithanaricum regem, Athanaricum regem, Aitanaricum quoque regem.

2) Unele manuscrise au commeatumque, commeatisque, meatumque.

nomen inter suos acceperat. 147. Mox ergo antefatus Halaricu creatus est rex, cum suis deliberans suasit eos suo labore quaes rere regna quam alienis per otium subiacere, et sumpto exercitu per Pannonias Stilicone et Aureliano consulibus et per Sirmium dextroque latere quasi uiris uacuam intrauit Italiam nulloque penitus obsistente ad pontem applicauit Candidiani, qui tertio miliario ab urbe aberat regia Rauennate. 148. Quae urbs inter paludes et pelago interque Padi fluenta unius tantum patet accessu, cuius dudum possessores, ut tradunt maiores, αἰνετοί, id est laudabiles, dicebantur. Haec in sino regni Romani super mare Ionio constituta ut in modum insulae influentium aquarum redundatione concluditur. 149. Habet ab oriente mare, ad quam qui recto cursu de Corcyra atque Hellade partibus nauigatur, dextrum latus primum Epiros, dehinc Dalmatiam Liburniam Histriamque et sic Venetias radens palmula nauigat. Ab occidente uero habet paludes, per quas uno angustissimo introitu ut porta relicta est. A septentrionale quoque plaga ramus illi ex Pado est, qui Fossa uocitatur Asconis. 150. A meridie item ipse Padus, quem Italiae soli fluuiorum regem dicunt, cognomento Eridanus, ab Augusto imperatore latissima fossa demissus, qui septima sui aluei parte per mediam influit ciuitatem, ad ostia sua amoenissimum portum praebens, classem ducentarum quinquaginta nauium Dione referente tutissima dudum credebatur recipere statione. 151. Qui nunc, ut Fauius ait, quod aliquando portus fuerit, spatiosissimus ortus ostendit arboribus plenus, uerum de quibus non pendeant uela, sed, poma. Trino si quidem urbs ipsa uocabulo gloriatur trigeminaque positione exultat, id est prima Rauenna, ultima Classis, media Caesarea inter urbem et mare, plena mollitiae harenaque minuta uectationibus apta.

XXX.

152. Verum enim uero cum in eius uicinitate Vesegotharum applicuisset exercitus et ad Honorium imperatorem, qui intus residebat, legationem misisset, quatenus si permitteret, ut Gothi pacati in Italia residerent, sic eos cum Romanorum populo uiuere, ut una gens utraque credere possit: sin autem aliter, bellando quis quem ualebat expellere, et iam securus qui uictor existeret imperaret. Sed Honorius imperator utraque pollicitatione formidans suoque cum senatu inito consilio, quomodo eos fines Italos expelleret, deliberabat. 153. Cui ad postremum sententia sedit, quatenus prouincias longe positas, id est Gallias Spaniasque, quas pene iam perdidisset Gizericique eas Vandalorum regis uastaret inruptio, si ualeret, Halaricus sua cum gente sibi tamquam lares proprias uindicaret. Donationem sacro oraculo confirmatam consentiunt Gothi hac ordinatione et ad patriam sibi traditam proficiscuntur. 154. Post quorum discessu

nec quicquam mali in Italia perpetrato Stilico patricius et socer Honorii imperatoris — nam utramque eius filiam, id est Mariam et Thermantiam, sibi princeps unam post unam consocians utramque uirginem et intactam deus ab hac luce uocauit — hic ergo Stilico ad Polentiam ciuitatem in Alpes Cottiarum locatam dolose accedens, nihilque male suspicantibus Gothis ad necem totius Italiae suamque deformitatem ruit in bello. 155. Quem ex inprouiso Gothi cernentes primum perterriti sunt, sed mox recollectis animis et, ut solebant, hortatibus excitati omnem pene exercitum Stiliconis in fuga conuersum usque ad internicionem deiciunt furibundoque animo arreptum iter deserunt et in Liguria post se, unde iam transierant, reuertuntur; eamque praedis spoliisque potiti Emiliam pari tenore deuastant Flamminiaeque aggerem inter Picenum et Tusciam usque ad urbem Romam discurrentes, quidquid in utrumque latus fuit, in praeda diripiunt. Ad postremum Romae ingressi Halarico iubente spoliant tantum, non autem, ut solent gentes, igne supponunt nec locis sanctorum in aliquo paenitus iniuria inrogare patiuntur. Exindeque egressi per Campaniam et Lucania simili clade peracta Brittios accesserunt: ubi diu resedentes ad Siciliam et exinde ad Africae terras ire deliberant. Bryttiorum si quidem regio in extremis Italiae finibus australi interiacens parti — angulus eius Appinini montis initium fecit — Adriaeque pelagus uelut lingua porrecta a Tyrreno aestu seiungens nomen quondam a Bryttia sortitus regina. 156. Ibi ergo ueniens Alaricus rex Vesegotharum cum opibus totius Italiae, quas in praeda diripuerat, et exinde, ut dictum est, per Siciliam ad Africam quietam patriam transire disponens. Cuius, quia non est liberum quodcumque homo sine notu[1]) dei disposuerit, fretus ille horribilis aliquantas naues submersit, plurimas conturbauit. Qua aduersitate depulsus Halaricus, dum secum, quid ageret, deliberaret, subito inmatura morte praeuentus rebus humanis excessit. 158. Quem nimia sui dilectione lugentes Busento amne iuxta Consentina ciuitate de alueo suo deriuato — nam hic fluuius a pede montis iuxta urbem dilapsus fluit unda salutifera — huius ergo in medio aluei collecta captiuorum agmina saepulturae locum effodiunt, in cuius foueae gremium Halaricum cum multas opes obruunt, rursusque aquas in suo alueo reducentes, et ne a quoquam quandoque locus cognosceretur, fossores omnes interemerunt, regnumque Vesegotharum Atauulfo eius consanguineo et forma menteque conspicuo tradent; nam erat quamuis non adeo proceritate staturae formatus, quantum pulchritudine corporis uultuque decorus.

1) Unele manuscrise au nutu.

XXXI.

159. Qui suscepto regno reuertens item ad Romam, si quid primum remanserat, more locustarum erasit, nec tantum priuatis diuitiis Italiam spolians, immo et publicis, imperatore Honorio nihil resistere praeualente, cuius et germanam Placidiam Theodosii imperatoris ex altera uxore filiam ab urbe captiuam abduxit. 160. Quam tamen ob generis nobilitatem formeque pulchritudine et integritate castitatis adtendens in Foro Iuli Aemiliae ciuitate suo matrimonio legitime copulauit, ut gentes hac societate conperta quasi adunatam Gothis rem publicam efficacius terrerentur, Honorioque Augusto quamuis opibus exausto tamen iam quasi cognatum grato animo derelinquens, Gallias tendit. 161. Ubi cum aduenisset, uicinae gentes perterritae in suis se coeperunt finibus continere, qui dudum crudeliter Gallias infestassent, tam Franci, quam Burgondiones. Nam Vandali uel Alani, quos superius diximus permissu principum Romanorum utramque Pannoniam resedere, nec ibi sibi metu Gothorum arbitrantes tutum fore, si reuerterentur, ad Gallias transierunt. 162. Sed mox a Galliis, quas ante non multum tempus occupassent, fugientes, Spanias se recluserunt, adhuc memores ex relatione maiorum suorum, quid dudum Geberich Gothorum rex genti suae prestitisset incommodi uel quomodo eos uirtute sua patrio solo expulisset. Tali ergo casu Galliae Atauulfo patuere uenienti. 163. Confirmato ergo Gothus regno in Gallis Spanorum casu coepit dolere, eosque deliberans a Vandalorum incursibus eripere, suas opes Barcilona cum certis fidelibus derelictas plebeque inbelle, interiores Spanias introibit, ubi saepe cum Vandalis decertans tertio anno, postquam Gallias Spaniasque domuisset, occubuit gladio ilia perforata Euerulfi, de cuius solitus erat ridere statura. Post cuius mortem Segericus rex constituitur, sed et ipse suorum fraude peremptus ocius regnum cum uita reliquid.

XXXII.

164. Dehinc iam quartus ab Alarico rex constituitur Valia nimis destrictus et prudens. Contra quem Honorius imperator Constantium uirum industria militari pollentem multisque proeliis gloriosum cum exercitu dirigens, ueritus, ne foedus dudum cum Atauulfo inito ipse turbaret et aliquas rursus in re publica insidias moliretur uicinas sibi gentes expulsas, simulque desiderans germanam suam Placidiam subiectionis obprobrio liberare, paciscens cum Constantio, ut, aut bello aut pace uel quo modo si eam potuisset ad suum regnum reducere, ei eam in matrimonio sociaret. 165. Quo placito Constantius obans [1] cum

1) Unele manuscrise au ouans.

copia armatorum et pene iam regio apparatu Spanias petit. Cui Vallias rex Gothorum non cum minori procinctu ad claustra Pyrenei occurrit; ubi ab utraque parte legatione directa ita conuenit pacisci, ut Placidiam sororem principis redderet suaque solacia Romanae rei publicae, ubi usus exegerit, non denegaret. Eo namque tempore Constantinus quidam apud Gallias inuadens imperium filium suum Constantem ex monacho fecerat Caesarem; sed non diu tenens regno praesumpto mox foederatos Gothos Romanosque ipse occiditur Arelato, filius uero eius Vienna. Post quos item Iouinus ac Sebastianus pari temeritate rem publicam occupandam existimantes pari exitio perierunt.

166. Nam duodecimo anno regni Valiae, quando et Hunni post pene quinquaginta annorum inuasam Pannoniam a Romanis et Gothis expulsi sunt, uidens Valia Vandalos in suis finibus, id est Spaniae solum, audaci temeritate ab interioribus partibus Galliciae, ubi eos fugauerat dudum Atauulfus, egressos et cuncta in praedas uastare, eo fere tempore, quo Hierius et Ardabures consules processissent, nec mora mox contra eos mouit exercitum.

XXXIII.

167. Sed Gyzericus rex Vandalorum iam a Bonifatio in Africam inuitatus, qui Valentiniano principi ueniens in offensa non aliter se quam malo rei publicae potuit uindicare. Is ergo suis praecibus eos inuitans per traiectum angustiarum, qui dicitur fretus Gaditanus et uix septem milibus Africam ab Spaniis diuidet ostiaque maris Tyrreni in Oceani estu egeritur [1]), transposuit. 168. Erat namque Gyzericus iam Romanorum clade in urbe notissimus, statura mediocris et equi casu claudicans, animo profundus, sermone rarus, luxoriae contemptor, ira turbidus, habendi cupidus, ad sollicitandas gentes prouidentissimus, semina contentionum iacere, odia miscere paratus. 169. Tali Africa rem publicam praecibus Bonifatii, ut diximus, inuitatus intrauit, ubi a diuinitate, ut fertur, accepta auctoritate diu regnans, ante obitum suum filiorum agmine accito ordinauit, ne inter ipsos de regni ambitione intentio [2]) esset, sed ordine quisque et gradu suo, alii si superuiueret, id est, seniori suo fieret sequens successor et rursus ei posterior eius. Quod obseruantes per annorum multorum spatia regnum feliciter possiderunt, nec, ut in reliquis gentibus adsolet, intestino bello foedati sunt, suoque ordine unus post unum regnum excipiens in pace populis imperauit. 170. Quorum ordo iste ac successio fuit: primum Gyzericus, qui pater et dominus, sequens Hunericus, tertius Gunthamundus, quartus Thrasamundus, quintus Ilderich. Quem

1) Unele manuscrise au egeretur, erigitur.

2) Unele manuscrise au contentio.

malo gentis suae Gelimer inmemor ataui praeceptorum de regno eiectum et interemptum tyrannide praesumpsit. 171. Sed non ei cessit inpune quod fecerat. Nam mox Iustiniani imperatoris ultio in eum apparuit et cum omne genus suum opibusque, quibus more praedonis incubabat, Constantinopolim delatus per uirum gloriosissimum Belesarium mag. mil. Orientalem, exconsolem ordinarium atque patricium, magnum in circo populo spectaculum fuit seraque suae paenitudinis gerens cum se uideret de fastigio regali deiectum, priuatae uitae, cui noluit famulari, redactus occubuit. 172. Sic Africa, quae in diuisione urbis[1]) terrarum tertia pars mundi describitur, centesimo fere anno a Vandalico iugo erepta in libertate reuocata est regni Romani, et quae dudum ignauis dominis ducibusque infidelibus a rei publicae Romanae corpus gentilis manus abstulerat, a sollerte domino et fideli ductore nunc reuocata hodieque congaudet. Quamuis et post haec aliquantulum intestino proelio Maurorumque infidelitate adtrita sese lamentauerit, tamen triumphus Iustiniani imperatoris a deo sibi donatus, quod inchoauerat, ad pacem usque perduxit. Sed nobis quid opus est, unde res non exeget[2]), dicere? Ad propositum redeamus.

173. Vallia si quidem, rex Gothorum, adeo cum suis in Vandalos saeuiebat, ut uoluisset eos etiam et in Africa persequi, nisi eum casus, qui dudum Halarico in Africa tendenti contigerat, reuocasset. Nobilitatus namque intra Spanias incruentamque uictoriam potitus Tolosam reuertitur, Romano imperio fugatis hostibus aliquantas prouincias, quod promiserat, derelinquens, sibique aduersa post longum ualitudine superueniente rebus humanis excessit, eo uidelicet tempore, quo Beremud, 174. Thorismundo patre progenitus, de quo in catalogo Amalorum familiae superius diximus, cum filio Vitiricho ab Ostrogothis, qui adhuc in Scythiae terras Hunnorum oppressionibus subiacebant, ad Vesegotharum regnum migrauit. Conscius enim uirtutis et generis nobilitate facilius sibi credens principatum a parentibus deferre, quem heredem regum constabat esse multorum. Quis namque de Amalo dubitaret, si uacasset elegere? Sed nec ipse adeo uoluit, quis esset, ostendere. 175. Et illi iam post mortem Valliae Theoderidum ei dederant successorem. Ad quem ueniens Beremud animi pondere qua ualebat eximio generis sui amplitudine commoda taciturnitate suppressit, sciens regnantibus semper regali stirpe genitos esse suspectos. Passus est ergo ignorari, ne faceret ordinata confundi. Susceptusque cum filio suo a rege Theodorido honorifice nimis, adeo ut nec consilio suo expertem nec conuiuio faceret alienum, non tamen pro generis nobilitate, quam ignorabat, sed pro animi fortitudine et robore mentis, quam non poterat occultare.

---

1) Unele manuscrise au orbis.

2) Unele manuscrise au exegit, exigit.

XXXIV.

176. Quid plurimum? Defuncto Vallia, ut superius quod diximus repetamus, qui parum fuerat felix Gallis [1], prosperrimus feliciorque Theodoridus successit in regno, homo summa moderatione compositus, animi corporisque utilitate habendus. Contra quem Theodosio et Festo consulibus pace rupta Romani Hunnis auxiliaribus secum iunctis in Galliis arma mouerunt. Turbauerat namque eos Gothorum foederatorum manus, qui cum Gaina comite Constantinopolim efferasset. Aetius ergo patricius tunc praeerat militibus, fortissimorum Moesium stirpe progenitus in Dorostorena civitate a patre Gaudentio, labores bellicos tolerans, rei publicae Romanae singulariter natus, qui superbam Suauorum Francorumque barbariem immensis caedibus seruire Romano imperio coegisset. Hunnis quoque auxiliariis Litorio ductante contra Gothos Romanus exercitus mouit procinctum, diuque ex utraque parte acies ordinatae cum utrique fortes et neuter infirmior esset, datis dextris in pristina concordia redierunt, foedusque firmatum ab alterutrum fida pace peracta recessit uterque. 178. Qua pace Attila, Hunnorum omnium dominus et paene totius Scythiae gentium solus in mundo regnator, qui erat famosa inter omnes gentes claritate mirabilis. Ad quem in legatione se missum a Theodosio iuniore Priscus istoricus tali uoce inter alia refert: ingentia si quidem flumina, id est Tisia Tibisiaque et Dricca [2]) transientes uenimus in loco illo, ubi dudum Vidigoia Gothorum fortissimus Sarmatum dolo occubuit; indeque non longe ad uicum, in quo rex Attila morabatur, accessimus, uicum inquam ad instar ciuitatis amplissimae, in quo lignea moenia ex tabulis nitentibus fabricata repperimus, quarum compago ita solidum mentiebatur, ut uix ab intentu possit iunctura tabularum conpraehendi. 179. Videres triclinia ambitu prolixiore distenta porticusque in omni decore dispositas. Area uero curtis ingenti ambitu cingebatur, ut amplitudo ipsa regiam aulam ostenderet. Hae sedes erant Attilae regis barbariae tota tenenti; haec captis ciuitatibus habitacula praeponebat.

XXXV

180. Is namque Attila patre genitus Mundzuco, cuius fuere germani Octar et Roas, qui ante Attilam regnum tenuisse narrantur, quamuis non omnino cunctorum quorum ipse. Post quorum obitum cum Bleda germano Hunnorum successit in

---

1) Unele manuscrise au Galliis, Gallus.

2) Unele manuscrise au Tysia, Tysilia; Tibussia, Tibusia, Tybisia; Dracca, Deacca, Drica, Driaa.

regno, et, ut ante expeditionis[1]), quam parabat, par foret, augmentum uirium parricidio quaerit, tendens ad discrimen omnium nece suorum. 181. Sed librante iustitia detestabili remedio crescens deformes exitus suae crudelitatis inuenit. Bleda enim fratre fraudibus interempto, qui magnae parti regnabat Hunnorum, uniuersum sibi populum adunavit, aliarumque gentium, quas tunc in dicione tenebat, numerositate collecta, primas mundi gentes Romanos Vesegothasque subdere praeoptabat. 182. Cuius exercitus quingentorum milium esse numero ferebatur. Vir in concussione gentium natus in mundo, terrarum omnium metus, qui, nescio qua sorte, terrebat cuncta formidabili de se opinione uulgata. Erat namque superbus incessu, huc atque illuc circumferens oculos, ut elati potentia ipso quoque motu corporis appareret; bellorum quidem amator, sed ipse manu temperans, consilio ualidissimus, supplicatium exorabilis, propitius autem in fide semel susceptis; forma brevis, lato pectore, capite grandiore, minutis oculis, rarus barba, canis aspersus, semo nasu, teter colore, origenis[2]) suae signa restituens. 183. Qui quamuis huius esset naturae, ut semper magna confideret, addebat ei tamen confidentia gladius Martis inuentus, sacer apud Scytharum reges semper habitus, quem Priscus istoricus tali refert occasione detectum. Cum pastor, inquiens, quidam gregis unam boculam[3]) conspiceret claudicantem nec causam tanti uulneris inueniret, sollicitus uestigia cruoris insequitur tandemque uenit ad gladium, quem depascens herbas incauta calcauerat, effossumque protinus ad Attilam defert. Quo ille munere gratulatus, ut erat magnanimis, arbitratur se mundi totius principem constitutum et per Martis gladium potestatem sibi conccesam esse bellorum.

XXXVI

184. Huius ergo mentem ad uastationem orbis paratam comperiens Gyzericus, rex Vandalorum, quem paulo ante memorauimus, multis muneribus ad Vesegotharum bella precipitat, metuens, ne Theodoridus Vesegotharum rex filiae suae ulcisceretur iniuriam, quae Hunerico Gyzerici filio iuncta prius quidem tanto coniugio laetaretur, sed postea, ut erat ille et in sua pignora truculentus, ob suspicionem tantummodo ueneni ab ea parati, naribus abscisam truncatamque auribus, spolians decore naturali, patri suo ad Gallias remiserat, ut turpe funus miseranda semper offerret et crudelitas, qua etiam mouerentur externi, uindictam patris efficacius impetraret. 185. Attila igitur dudum bella concepta Gyzerici redemptione parturiens,

1) Alte manuscrise: expeditioni.
2) In loc de originis.
3) Unele manuscrise: buculam, baculam.

legatos in Italia ad Valentinianum principem misit, serens Gothorum Romanorumque discordia, ut, quos proelio non poterat concutere, odiis internis elideret, asserens, se rei publicae eius amicitias in nullo uiolare, sed contra Tneodoridum Vesegotharum regem sibi esse certamen. Unde cum excipi libenter optaret, citera epistula usitatis salutationum blandimentis oppleuerat, studens fidem adhibere mendacio. 186. Pari etiam modo ad regem Vesegotharum Theoderidum dirigit scripta, hortans, ut a Romanorum societate discederet recoleretque proelia, quae paulo ante contra eum fuerant concitata. Sub nimia feritate homo subtilis ante quam bella gereret arte pugnabat. Tunc Valentinianus imperator ad Vesegothas eorumque regem Theoderidum in his uerbis legationem direxit: 187. „Prudentiae uestrae est, fortissimi gentium, aduersus orbis conspirare tyranum, qui optat mundi generale habere seruitium, qui causas proelii non requirit, sed, quidquid commiserit, hoc putat esse legitimum. Ambitum suum brachio metitur, superbiam licentia satiat; qui ius fasque contemnens, hostem se exhibet et naturae. Cunctorum etenim meretur hic odium, qui in commune omnium se adprobat inimicum. 188. Recordamini, quaeso, quod certe non potest obliuisci, ab Hunnis non per bella, ubi communis casus est, fusum, sed, quod grauiter anget[1]), insidiis appetitum. Ut de nobis taceamus, potestis hanc inulti ferre seperbiam? Armorum potentes fauete propriis doloribus et communes iungite manus. Auxiliamini etiam rei publicae, cuius membrum tenetis. Quam sit autem nobis expetenda uel amplexanda societas, hostis interrogate consilia". 189. His et similia legati Valentiniani regem permouerunt Theodoridum. Quibus ille respondit: „habetis", inquid, „Romani, desiderium uestrum; fecistis Attilam et nobis hostem. Sequimur illum quocumque uocauerit, et quamuis infletur de deuersis gentium uictoriis, norunt tamen Gothi confligere cum superbis. Nullum bellum dixerim graue, nisi quod causa debilitat, quando nil triste pauet, cui maiestas adriserit". Adclamant responso comites duci, laetus sequitur uulgus. 190. Fit omnibus ambitus pugnae, hostes iam Hunni disiderantur. Producitur itaque a rege Theodorido Vesegatharum innumerabilis multitudo; qui quattuor filios domi dimissos, id est Friderichum et Eurichum, Retemerim et Himnerith secum tantum Thorismud et Theodericum maiores natu participes laboris adsumit. Felix procinctum, auxilium tutum, suaue collegium habere solacia illorum, quibus delectat ipsa etiam simul subire discrimina. A parte uero Romanorum tanta patricii Aetii prouidentia fuit, cui tunc innitebatur res publica Hesperiae plagae, ut undique bellatoribus congregatis aduersus fecorem et infinitam multitudinem non impar occurreret. Hi enim adfuerunt auxiliares: Franci, Sarmatae, Armoriciani, Liticiani, Burgundiones, Saxones,

---

1) Unele manuscrise: angent, angit, agit.

Ripari, Olibriones, quondam milites Romani, tunc uero iam in numero auxiliarium exquisiti, aliaeque nonnulli Celticae uel Germanie nationes. 192. Conuenitur itaque in campos Catalaunicos, qui et Mauriaci nominantur, centum leuuas, ut Galli uocant, in longum tenentes et septuaginta in latum. Leuua autem Gallica una mille et quingentorum passuum quantitate metitur. Fit ergo area innumerabilium populorum pars illa terrarum. Conseruntur acies utraeque fortissmae: nihil subreptionibus agitur, sed aperto Marte certatur. 193. Quae potest digna causa tantorum motibus inuenire? aut quod odium in se cunctos animauit armari? probatum est humanum genus regibus uiuere, quando unius mentis insano impetu strages sit facta populorum et arbitrio superbi regis momento defecit quod tot saeculis natura progenuit.

XXXVII.

194. Sed antequam pagnae ipsius ordinem referamus, necessarium uidetur edicere, quae in ipsis bellorum motibus acciderunt, quia sicut famosum proelium, ita multiplex atque perplexum. Sangibanus namque rex Alanorum metu futurorum perterritus Attilae se tradere pollicetur et Aurelianam ciuitatem Galliae, ubi tunc consistebat, in eius iura transducere. 195. Quod ubi Theodoridus et Aetius agnouerunt, magnis aggeribus eandem urbem ante aduentum Attilae struunt, suspectumque custodiunt Sangibanum et inter suos auxiliares medium statuunt cum propria gente. Igitur Attila rex Hunnorum tali perculsus euentu diffidens suis copiis metuit inire conflictum. Inter que fugam reuoluens ipso funere tristiorem, statuit per aruspices futura inquirere. 196. Qui more solito nunc pecorum fibras, nunc quasdam uenas in abrasis ossibus intuentes Hunnis infausta denuntiant; hoc tamen quantulum praedixere solacii, quod summus hostium ductor de parte aduersa occumberet relictamque uictoriam sua morte triumphum foedaret. Cumque Attila necem Aetii, quod eius motibus obuiabat, uel cum sua perditione duceret expetendam, tali praesagio sollicitus, ut erat consiliorum in rebus beilicis exquisitor, circa nonam diei horam proelium sub trepidatione committit, ut, si secus cederet, nox imminens subueniret.

XXXVIII.

197. Conuenere partes, ut diximus, in campos Catalaunicos. Erat autem positio loci decliui tumore in editum collis excrescens. Quem uterque cupiens exercitus obtinere, quia loci oportunitas non paruum beneficium confert, dextram partem Hunni cum suis, sinistram Romani et Vesegothae cum auxiliariis occuparunt, relictoque de cacumine eius iugo certamen

ineunt. Dextrum itaque cornum[1]) cum Vesegothis Theoderidus tenebat, sinistrum Aetius cum Romanis, conlocantes in medio Sanguibanum, quem superius rettulimus praefuisse Alanis, prouidentes cautioni militari ut eum, de cuius animo minus praesumebant, fidelium turba concluderent. Facile namque adsumit pugnandi necessitatem, cui fugiendi inponitur difficultas. 198. E diuerso uero fuit Hunnorum acies ordinata, ut in medio Attila cum suis fortissimis locaretur, sibi potius rex hac ordinatione prospiciens, quatenus inter gentis suae rubor positus ab imminenti periculo redderetur exceptus. Cornua uero eius multiplices populi et diuersae nationes, quos[2]) dicioni suae subdiderat, ambiebant. 199. Inter quos Ostrogotharum praeminebat exercitus Valamire et Theodemire et Videmere germanis ductantibus, ipso etiam rege, cui tunc seruiebant, nobilioribus, quia Amalorum generis eos potentia inlustrabat; eratque et Gepidarum agmini innumerabili rex ille famosissimus Ardaricus, qui ob nimiam suam fidelitatem erga Attila eius consiliis intererat. Nam perpendens Attila sagacitate sua, eum et Valamerem, Ostrogotharum regem, super ceteros regulos diligebat. 200. Erat namque Valamir secreti tenax, blandus alloquio, dolis gnarus; Ardaricus fide et consilio, ut diximus, clarus. Quibus non inmerito contra parentes Vesegothas debuit credere pugnaturis, reliqua autem, si dici fas est, turba regum diuersarumque nationum ductores ac si satellites notibus Attilae attendebant, et ubi oculo annuisset, absque aliqua murmuratione cum timore et tremore unusquisque adstabat, aut certe, quod iussus fuerat, exequebatur. 201. Solus Attila rex omnium regum super omnes et pro omnibus sollicitus erat. Fit ergo de loci, quem diximus, oportunitate certamen. Attila suos diriget, qui cacumen montis inuaderent, sed a Thorismundo et Aetio praeuenitur qui eluctati collis excelsa ut conscederent, superiores effecti sunt, uenientesque Hunnos montis benificio facile turbauerunt.

XXXIX.

202. Tunc Attila cum uideret exercitum causa praecedente turbatum, tali eum ex tempore credidit alloquio confirmandum. „Post uictorias tantarum gentium, post orbem, si consistatis, edomitum, ineptum iudicaueram tamquam ignaros rei uerbis acuere. Quaerat hoc aut nouus ductor aut inexpertus exercitus. 203. Nec mihi fas est aliquid uulgare dicere, nec uobis oportet audire. Quid autem aliud uos quam bellare consuetum? aut quid uiro forti suauius, quam uindicta manu querere? magnum munus a natura animos ultione satiare. 204. Adgrediamur igitur hostem alacres: audaciores sunt semper, qui inferunt bellum.

1) Unele manuscrise: cornu.

2) Unele manuscrise: quas.

Adunatas dispicite dissonas gentes: indicium pauoris est societate defendi. En ante impetum nostrum terroribus iam feruntur, excelsa quaerunt, tumulos capiunt et sera paenitudine in campos monitiones[1]) efflagitant. Nota uobis sunt quam sint leuia Romanorum arma: primo etiam non dico uulnere, sed ipso puluere grauantur, dum in ordine coeunt et acies testudineque conectunt. 205. Vos confligite perstantibus animis, ut soletis, despicientesque eorum aciem Alanos inuadite, in Vesegothas incumbite. Inde nobis cita uictoria quaerere, unde se continet bellum. Abscisa autem neruis mox membra relabuntur, nec potest stare corpus, cui ossa subtraxeris. Consurgant animi, furor solitus intumescat. Nunc consilia, Hunni, nunc arma depromite: aut uulneratus quis aduersarii mortem reposcat aut inlaesus hostium clade satietur. 206. Victuros nulla tela conueniunt, morituros et in otio fata praecipitant. Postremo cur fortuna Hunnos tot gentium uictores adseret, nisi ad certaminis huius gaudia praeparasset? quis denique Meotidarum iter maiores nostros aperuit tot saeculis clausum secretum? Quis adhuc inermibus cedere faciebat armatos? Faciem Hunnorum non poterat ferre adunata collectio. Non fallor eventu: hic campus est, quem nobis tot prospera promiserunt. Primus in hoste tela coiciam. Si quis potuerit Attila pugnante otio ferre, sepultus est". his uerbis accensi, in pugna cuncti praecipitantur.

XL.

207. Et quamuis haberent res ipse formidinem, praesentia tamen regis cunctatione merentibus auferebat. Manu manibus congrediuntur; bellum atrox multiplex immane pertinax, cui simile nulla usquam narrat antiquitas, ubi talia gesta referantur ut nihil esset, quod in uita sua conspicere potuisset egregius, qui huius miraculi priuaretur aspectu. 208. Nam si senioribus credere fas est, rivulus memorati campi humili ripa praelabens, peremptorum uulneribus sanguine multo prouectus est, non auctus imbribus, ut solebat, sed liquore concitatus insolito torrens factus est cruoris augmento. Et quos illic coegit in aridam sitim uulnus inflictum, fluenta mixta clade traxerunt: ita constricti sorte miserabili sorvebant[2]) putantes sanguinem quem fuderant sauciati. 209. Hic Theodoridus rex dum adhortans discurrit exercitum, equo depulsus pedibusque suorum conculcatus uitam maturae senectutis conclusit. Alii uero dicunt eum interfectum telo Andagis de parte Ostrogotharum, qui tunc Attilanis sequebantur regimen. Hoc fuit, quod Attilae praesagio aruspices prius dixerant, quamuis ille de Aetio suspicaret. 210. Tunc Vesegothae diuidentes se ab Alanis inuadunt Hunnorum caterua

1) Unele ediții: munitiones.

2) Unele manuscrise au sorbebant.

et pene Attilam trucidarent, nisi prouidus prius fugisset et se suosque ilico intra septa castrorum, quam plaustris uallatum habebat, reclusisset; quamuis fragili munimine, eo tamen quaesierunt subsidium uitae, quibus paulo ante nullus poterat muralis agger obsistere. 211. Thorismud autem regis Theodoridi filius, qui cum Aetio collem anticipans hostes de superiore loco proturbauerat, credens se ad agmina propria peruenire, nocte caeca ad hostium carpenta ignarus incurrit. Quem fortiter demicante quidam capite uulnerato equo deiecit, suorumque prouidentia liberatus a proeliandi intentione desiuit. 212. Aetius uero similiter noctis confusione diuisus cum inter hostes medius uagaretur, trepidus, ne quid incidisset aduersi Gothos, inquiret, tandemque ad socia castra perueniens, relicuum noctis scutorum defensione transegit. Postera die luce orta cum tumulatos cadaueribus campos aspicerent nec audere Hunnos erumpere, suam arbitrantes uictoriam scientesque Attilam non nisi magna clade confossum bella confugere, cum tamen nil ageret uel prostratus abiectum, sed strepens armis, tubis canebat incursionemque minabatur, uelut leo uenabulis praessus speluncae aditus obambulans nec audet insurgere nec desinet fremetibus uicina terrere: sic bellicosissimus rex uictores suos turbabat inclusus. 213. Conueniunt itaque Gothi Romanique et quid agerent de superato Attila, deliberant. Placet eum obsidione fatigari, quia annonae copiam non habebat, quando ab ipsorum sagitariis intra septa castrorum locatis crebris ictibus arceretur accessus. Fertur autem desperatis rebus praedictum regem adhuc et suppraemo[1]) magnanimem equinis sellis construxisse pyram seseque, si aduersarii inrumperent, flammis inicere uoluisse, ne aut aliquis eius uulnere laetaretur aut in potestate hostium tantarum gentium dominus perueniret.

XLI.

214. Verum inter has obsidionum moras Vesegothae regem, fili patrem requirunt, admirantes eius absentiam, dum felicitas fuerit subsecuta. Cumque diutius exploratum, ut uiris fortibus mos est, inter densissima cadauera repperissent, cantibus honoratum inimicis spectantibus abstulerunt. Videres Gothorum globos dissonis uocibus confragosos adhuc inter bella furentia funeri reddidisse culturam. Fundebantur lacrimae, sed quae uiris fortibus inpendi solent. Nam mors erat, sed Hunno teste gloriosa, unde hostium putaretur inclinatam fore superbiam, quando tanti regis efferri cadaver cum suis insignibus conspiciebant. 215. At Gothi Theodorito adhuc iusta soluentes armis insonantibus regiam deferunt maiestatem fortissimusque Thorismud bene gloriosos manes carissimi patris, ut decebat filium, patris

---

1) Alte manuscrise: supremo, suppremo.

exequias prosecutus. Quod postquam peractum est, orbitatis dolore commotus et uirtutis impetu, qua ualebat, dum in reliquis Hunnorum mortem patris uindicare contendit, Aetium patricium ac si seniorem prudentiaque maturum de hac parte consuluit, quid sibi esset in tempore faciendum. 216. Ille uero metuens, ne Hunnis funditus interemptis a Gothis Romanum praemeretur[1]) imperium, praebet hac suasione consilium, ut ad sedes proprias remearet regnumque, quod pater reliquerat, arriperet, ne germani eius opibus adsumptis paternis Vesegotharum regno peruaderent grauiterque dehinc cum suis et, quod peius est, miseriterque pugnaret. Quod responsum non ambiguae, ut datum est, sed pro sua potius utilitate susceptum relictis Hunnis redit ad Gallias. 217. Sic humana fragilitas dum suspicionibus occurrit, magna plerumque agenda rerum occasione intercepit. In hoc etenim famosissimo et fortissimarum gentium bello ab utrisque partibus CLXV milia caesa referuntur, exceptis quindecim milibus Gepidarum et Francorum, qui ante congressionem publicam noctu sibi occurrentes mutuis concidere uulneribus, Francis pro Romanorum, Gepidas pro Hunnorum parte pugnantibus.

218. Attila igitur cognita discessione Gothorum, quod de inopinatis collegi solet, inimicorum magis aestimans dolum diutius se intra castra continuit. Sed ubi hostium absentia sunt longa silentia consecuta, erigitur mens ad uictoriam, gaudia praesumuntur atque potentis regis animus in antiqua fata reuertitur. Thorismud ergo, patre mortuo in campis statim Catalaunicis, ubi et pugnauerat, regia maiestate subuectus Tolosam ingreditur. Hic licet fratrum et fortium turba gauderet, ipse tamen sic sua initia moderatus est, ut nullius repperiret de regni sucessione certamen.

XLII.

219. Attila uero nancta occasione de secessu Vesegotharum, et, quod saepe optauerat, cernens hostium solutione per partes, mox iam securus ad oppressionem Romanorum mouit procinctum, primaque adgressione Aquileiensem obsidet ciuitatem, quae est metropolis Venetiarum, in mucrone uel lingua Atriatici [1]) posita sinus, cuius ab oriente murus Natissa amnis fluens a monte Piccis elambit. 220. Ibique cum diu multumque obsidens nihil paenitus praeualeret, fortissimis intrinsecus Romanorum militibus resistentibus, exercitu iam murmurante et discedere cupiente, Attila deambulans circa muros, dum, utrum solueret castra an adhuc remoraretur, deliberat, animaduertit candidas aues, id est ciconias, qui in fastigia domorum nidifi-

1) In loc de premeretur.

1) Unele manuscrise au Adriatici.

cant, de ciuitate foetos suos trahere atque contra morem per rura forinsecus conportare. 221. Et ut erat sagacissimus inquisitor, presensit et ad sous: „respicite", inquid, „aues futurarum rerum prouidas perituram relinquere ciuitatem casurasque arces periculo imminente deserere. Non hoc uacuum, non hoc credatur incertum; rebus presciis consuetudinem mutat uentura formido". Qui plura? animos suorum rursus ad oppugnandam Aquileiam inflammat. Qui machinis constructis, omniaque genera tormentorum adhibita, nec mora et inuadunt ciuitatem, spoliant diuidunt uastantque crudeliter, ita ut uix eius uestigia ut appareat reliquerunt. 222. Exhinc iam audaciores et necdum Romanorum sanguine satiati per reliquas Venetum ciuitates Hunni bacchantur. Mediolanum quoque Liguriae metropolim et quondam regiam urbem pari tenore deuastant nec non et Ticinum aequali sorte deiciunt uicinaque loca saeuientes allidunt demoliuntque pene totam Italiam. Cumque ad Romam animus fuisset eius adtentus accedere, sui eum, ut Priscus istoricus refert, remouerunt, non urbi, cui inimici erant, consulentes, sed Alarici quondam Vesegotharum regis obicientes exemplo, ueriti regis sui fortunam, quia ille post fractam Romam non diu superuixerit, sed protinus rebus humanis excessit. 223. Igitur dum eius animus ancipiti negotio inter ire et nom ire fluctuaret secumque deliberans tardaret, placida ei legatio a Roma aduenit. Nam Leo papa per se ad eum accedens in agro Venetum Ambuleio, ubi Mincius amnis commeantium frequentatione transitur. Qui mox deposuit exercitatu furore et rediens, quo uenerat, iter ultra Danubium promissa pace discessit, illud pre omnibus denuntians atque interminando decernens, grauiora se in Italia inlaturum, nisi ad se Honoriam Valentiniani principis germanam, filiam Placidiae Augustae, cum portione sibi regalium opum debita mitterent. 224. Ferebatur enim, quia haec Honoria, dum propter aulae decus ad castitatem tenererur nutu fratris inclusa, clam eunucho misso Attilam inuitasse, ut contra fratris potentiam eius patrociniis uteretur: prorsus indignum facinus, ut licentiam libidinis malo publico conpararet.

XLIII.

225. Reuersus itaque Attila in sedes suas et quasi otii penitens grauiterque ferens a bello cessare, ad Orientis principem Marcianum legatos dirigit, prouinciarum testans uastationem, quod sibi promissum a Theodosio quondam imperatore minime persolueretur, et inhumanior solito suis hostibus appareret. Haec tamen agens, ut erat uersutus et callidus, alibi minatus alibi arma sua commouit, et, quod restabat indignationi, faciem in Vesegothas conuertit. 226. Sed nom eum, quem de Romanis, reportauit euentum. Nam per dissimiles anteriores uias recurrens, Alanorum partem trans flumen Ligeris considentem

statuit suae redigere dicioni, quatenus mutata per ipsos belli facie terribilior immineret. Igitur ab Dacia et Pannonia prouinciis, in quibus tunc Hunni cum diuersis subditis nationibus insidebant, egrediens Attila in Alanos mouit procinctum. 227. Sed Thorismud rex Vesegotharum, fraudem Attilae non inpari subtilitate presentiens, ad Alanos tota uelocitate prius aduenit, ibique superuenientis Attilae iam motibus preparatus occurrit, consertoque proelio pene simili eum tenore, ut prius in campos Catalaunicos, ab spe remouit uictoriae fugatumque a partibus suis sine triumpho remittens in sedes proprias fugire[1]) compulit. Sic Attila famosus et multarum uictoriarum dominus dum quaerit famam perditoris abicere et quod prius a Vesegothis pertulerat abolere, geminata sustenuit ingloriosusque recessit. 228. Thorismud uero repulsis ab Alanis Hunnorum cateruis sine aliqua suorum lesione Tolosa migrauit suorumque quieta pace conposita tertio anno regni sui egrotans, dum sanguinem tollit de uena, ab Ascalc suo clenti inimico nuntiante arma subtracta peremptus est. Una tamen manu, quam liberam habebat, scabillum tenens sanguinis sui extitit ultor, aliquantos inisdiantes sibi extinguens.

XLIV.

229. Post cuius decessum Theoderidus germanus eius Vesaegotharum in regno succedens, mox Riciarium Suauorum regem cognatum suum repperit inimicum. Hic etenim Riciarius affinitate Theoderidi presumens, uniuersam pene Spaniam sibi creditit occupandam, iudicans oportunum tempus subreptionis incomposita initia temptare regnantis. 230. Quibus antea Gallicia et Lysitania sedes fuere, quae in dextro latere Spaniae per ripam Oceani porriguntur, habentes ab oriente Austrogonia, ab occidente in promuntorio sacrum Scipionis Romani ducis monumentum, a septentrione Oceanum, a meridie Lysitaniam et fluuium Tagum, qui harenis suis permiscens auri metalla trahit cum limi uilitate diuitias. Exinde ergo exiens Riciarius rex Suauorum nititur totas Spanias occupare. 231. Cui Theodoridus cognatus suus, et erat moderatus, legatos mittens, pacifice dixit, ut non solum recederet a finibus alienis, uerum etiam nec temptare presumeret, odium sibi tali ambitione adquirens. Ille uero animo pretumido ait: „si hic murmuras et me uenire causaris, Tolosam, ubi tu sedes, ueniam; ibi, si uales, resiste". His auditis aegre tulit Theodoridus compacatusque cum citeris gentibus arma mouit in Suauos, Burgundzonum quoque Gnudiuchum et Hilpericum reges auxiliarios habens sibique devotos. 232. Ventum est ad certamen iuxta flumen Ulbium, qui inter Asturicam Hiberiamque pretermeat, consertoque proelio Theo-

1) Unele manuscrise au fugere.

deridus cum Vesegothis, qui ex iusta parte pugnabat, uictor efficitur, Suauorum gente pene cuncta usque ad internicione prosternens. Quorum rex Riciarius relicta infesta hoste fugiens in naue conscendit aduersaque procella Tyrreni hoste repercussus Vesegotharum est manibus redditus. 233. Miserabilis non differt mortem, cum elementa mutauerit. Theoderidus uero uictor existens subactis pepercit nec ultra certamine saeuire permisit, preponens Suauis, quos subegerat, clientem proprium nomine Agriuulfum. Qui in breui animu[1]) praeuaricatione Suauorum suasionibus commutans neglexit imperata conplere, potius tyrranica elatione superbiens credensque se ea uirtute prouinciam obtinere, qua dudum cum domino suo ea subigisset. Vir si quidem erat Varnorum stirpe genitus, longe a Gothici sanguinis nobilitate seiunctus, idcirco nec libertatem studens nec patrono fidem reseruans. 234. Quo conperto Theodoridus mox contra eum, qui eum de regno peruaso deicerent, destinauit. Qui uenientes sine mora in primo eum certamine superantes congruam factorum eius ab eo exigerunt ultionem. Captus namque et suorum solacio destitutus capite plectitur, sensitque tandem iratum, qui propitium dominum crediderat contemnendum. Tunc Suaui rectoris sui interitum contuentes locorum sacerdotes ad Theodoridum supplices direxerunt. Quos ille pontificali reuerentia suscipiens non solum inpunitatem Suauorum indulsit, sed ut sibi de suo genere principem constituerent, flexus pietate concessit. Quod et factum est, et Rimismundum sibi Suaui regulum ordinauerunt. His peractis paceque cuncta munitis, tertio decimo regni sui anno Theodoridus occubuit.

XLV.

235. Cui frater Eurichus praecupida festinatione succedens sceua[1]) suspicione pulsatus est. Nam dum haec circa Vesegotharum gente et alia nonnulla geruntur, Valentinianus imperator dolo Maximi occisus est et ipse Maximus tyrrannico more regnum inuasit. Quod audiens Gyzericus rex Vandalorum ab Africa armata classe in Italiam uenit Romaeque ingressus cuncta deuastat. Maximus uero fugiens a quodam Urso milite Romano, interemptus est. 236. Post quem iussu Marciani imperatoris Orientalis Maiurianus Occidentale suscepit imperium gubernandum. Sed et ipse non diu regnans, dum contra Alanos, qui Gallias infestabant, mouisset procinctum, Dertona iuxta fluuium Hyra cognomento occiditur. Cuius locum Seuerus inuasit, qui tertio anno imperii sui Romae obiit. Quod cernens Leo imperator, qui in Orientali regno Marciano successerat, Anthemium patricium suum ordinans Romae principem distinauit. Qui ueniens

1) Unele manuscrise au animum, annu.

1) Unele manuscrise au seua.

ilico Recimerem generum suum contra Alanos direxit, uirum egregium et pene tunc in Italia ad exercitum singularem. Qui et multitudine Alanorum et regem eorum Beorgum in primo statim certamine superatos internicioni prostrauit. 237, Euricus ergo, Vesegotharum rex, crebram mutationem Romanorum principum cernens Gallias suo iure nisus est occupare. Quod conperiens Anthemius imperator Brittonum solacia postulauit. Quorum rex Riotimus cum duodecim milia ueniens in Beturigas ciuitate Oceano e nauibus egresso susceptus est. Ad quos rex Vesegotharum Eurichus innumerum ductans aduenit exercitum diuque pugnans Riutimum Brittonum rege, antequam Romani in eius societate coniungerentur, effugauit. Qui amplam partem exercitus amissam cum quibus potuit fugiens ad Burgundzonum gentem uicinam Romanisque in eo tempore foederatam aduenit. Eurichus uero rex Vesegotharum Areuernam Galliae ciuitatem *occupauit* Anthemio principe iam defuncto: qui cum Ricemere genero suo intestino bello saeuiens Romam triuisset, ipseque a genero peremptus regnum reliquid [1]) Olybrio. Quo tempore in Constantinopolim Aspar primus patriciorum et Gothorum genere clarus cum Ardabure et Patriciolo filiis, illo quidem olim patricio, hoc autem Caesare generoque Leonis principis appellato, spadonum ensibus in palatio uulneratus interiit. Et necdum Olybrio octauo mense in regno ingresso obeunte Glycerius apud Rauennam plus presumptione quam electione Caesar effecus. Quem anno uix expleto Nepus Marcellini quondam patricii sororis filius a regno deiciens in Porto Romano episcopum ordinauit. 240. Tantas uarietates mutationesque Eurichus cernens, ut diximus superius, Areuernam occupans ciuitatem, ubi tunc Romanorum dux praeerat Ecdicius nobilissimus senator et dudum Auiti imperatoris, qui ad paucos dies regnum inuaserat, filius (nam hic ante Olybrium paucos dies tenens imperium ultro secessit Placentia, ibique episcopus est ordinatus). Huius ergo filius Ecdicius, diu certans cum Vesegothis nec ualens antestare, relicta patria maximeque urbem Areuernate hosti, ad tutiora se loca collegit. 241. Quod audiens Nepus imperator praecepit Ecdicium relictis Galliis ad se uenire loco eius Orestem mag. mil. ordinatum. Qui Orestes suscepto exercitu et contra hostes egrediens a Roma Rauenna peruenit ibique remoratus Augustulum filium suum imperatorem effecit. Quo conperto Nepus fugit Dalmatias ibique defecit privatus a regno, ubi iam Glycerius dudum imperator episcopatum Salonitanum habebat.

---

1) Unele manuscrise au reliquit.

XLVI.

242. Augustulo uero a patre Oreste in Rauenna imperatore ordinato non multum post Odoacer Torcilingorum rex habens secum Sciros, Herulos diuersarumque gentium auxiliarios Italiam occupauit et Orestem interfectum Augustulum filium eius de regno pulsum in Lucullano Campaniae castello exilii poena damnauit. 243. Sic quoque Hesperium Romanae gentis imperium, quod septingentesimo nono urbis conditae anno primus Augustorum Octavianus Augustus tenere coepit, cum hoc Augustulo periit anno decessorum prodecessorumque regni quingentesimo uicesimo secundo, Gothorum dehinc regibus Romam Italiamque tenentibus. Interea Odoacer rex gentium omnem Italiam subiugatam, ut terrorem suum Romanis iniceret, mox initio regni sui Bracilam comitem apud Rauennam occidit regnoque suo confortato pene per tredecem annos usque ad Theodorici praesentiam, de quo in subsequentibus dicturi sumus, obtenuit.

XLVII.

244. Interim tamen ad eum ordinem, unde digressi sumus, redeamus, et quomodo Euricus rex Vesegotharum Romani regni uacillationem cernens Arelatum et Massiliam propriae subdidit dicioni. Gyzericus etenim Vandalorum rex suis eum muneribus ad ista committenda inlicuit, quatenus ipse Leonis uel Zenonis insidias, quas contra eum direxerant, praecaueret, egitque, ut Orientalem imperium Ostrogothas, Hesperium Vesegothae uastarent, ut in utramque rem publicam hostibus decernentibus ipse in Africa quietus regnaret. Quod Eurichus grato suscipiens animo, totas Spanias Galliasque sibi iam iure proprio tenens, simul quoque et Burgunzones subegit Arelatoque degens nono decimo anno regni sui uita priuatus est. 245. Huic successit proprius filius Alarichus, qui nonus in numero ab illo Alarico magno regnum adeptus est Vesegotharum. Nam pari tenore, ut de Augustis superius diximus, et in Alaricis prouenisse cognoscitur, et in eos saepe regna deficiunt, a quorum nominibus inchoarunt. Quod nos interim praetermisso sic ut promisimus omnem Gothorum texamus originem.

XLVIII.

246. Et quia, dum utrique gentes, tam Ostrogothae quam etiam Vesegothae, in uno essent, ut ualui, maiorum sequens dicta reuolui diuisosque Vesegothas ab Ostrogothis ad liquidum sum prosecutus, necesse nobis est iterum ad antiquas eorum Scythicas sedes redire et Ostrogotharum genealogia actusque pari tenore exponere. Quos constat morte Hermanarici regis

sui, decesione a Vesegothis diuisos, Hunnorum subditos dicioni, in eadem patria remorasse, Vinithario tamen Amalo principatus sui insignia retinente. 247. Qui aui Vultulfi uirtute imitatus, quamuis Hermanarici felicitate inferior, tamen aegre ferens Hunnorum imperio subiacere, paululum se subtrahens ab illis suaque dum nititur ostendere uirtute, in Antorum fines mouit procinctum, eosque dum adgreditur prima congressione superatus, deinde fortiter egit regemque eorum Boz nomine cum filiis suis et LXX primatibus in exemplum terroris adfixit, ut dediticiis metum cadauera pendentium geminarent. Sed dum tali libertate uix anni spatio imperasset, non est passus Balamber, rex Hunnorum, sed ascito ad se Gesimundo, Hunnimundi magni filio, qui iuramenti sui et fidei memor cum ampla parte Gothorum imperio subiacebat, renouatoque cum eo foedere super Vinitharium duxit exercitum: diuque certati primo et secundo certamine Vinitharius uincit. Nec ualet aliquis commemorare, quanta strage de Hunnorum Venetharius fecit exercitu. 249. Tertio uero proelio subreptionis auxilio ad fluvium nomine Erac, dum utrique ad se uenissent, Balamber sagitta missa caput Venetharii saucians interemit neptemque eius Vadamercam sibi in coniugio copulans iam omnem in pace Gothorum populum subactum possedit, ita tamen, ut genti Gothorum semperum[1]) proprius regulus, quamuis Hunnorum consilio, imperaret. 250. Et mox defuncto Venethario rexit eos Hunimundus, filius quondam regis potentissimi Hermanarici, acer in bello totoque corpore pulchritudine pollens, qui post haec contra Suauorum gente feliciter dimicauit. Eoque defuncto successit Thorismud filius eius flore iuuentutis ornatus, qui secundo principatus sui anno contra Gepidas mouit exercitum magnaque de illis potitus uictoria casu equi dicitur interemptus. 251. Quo defuncto sic eum luxerunt Ostrogothae, ut quadraginta per annos in eius locum rex alius non succederet, quatenus et illius memoriae semperum haberent in ore et tempus accederet, quo Valamer habitum repararet uirilem, qui erat ex consubrino eius genitus Vandalario; quia filius eius, ut superius diximus, Beremud iam contempta Ostrogotharum gente propter Hunnorum dominio ad partes Hesperias fuisset gente secutus, de quo et ortus est Vetericus. Veterici quoque filius natus est Euthariсus, qui, iunctus Amalasuenthae filiae Theodorici, item Amalorum stirpe iam diuisa coniunxit et genuit Athalaricum et Mathesuentam. Sed quia Athalaricus in annis puerilibus defunctus est, Mathesuenta Constantinopolim allata de secundo uiro id est Germano fratruele Iustiniani imperatoris, genuit postumum filium, quem nominauit Germanum.

252. Sed nobis, ut ordo, quem coepimus, decurrat, ad Vandalarii sobulem, quae trino flore pululabat, redeundum est. Hic enim Vandalarius, fratruelis Hermanarici et supra scripti Thorismudi consubrinus, tribus editis liberis in gente Amala

1) Unele manuscrise au semper unus, semper.

gloriatus est, id est Valamir Thiudimir Vidimir. Ex quibus per successione parentum Valamir in regno conscendit adhuc Hunnis eos inter alias gentes generaliter optinentibus. 253. Eratque tunc in tribus his germanis contemplatio grata, quando mirabilis Thiudimer pro fratris Valamir militabat imperio, Valamir uero pro altero iubebat ornando, Vidimer seruire fratribus aestimabat. Sic eis mutua affectione se tuentibus nulli paenitus deerat regnum, quod utrique in sua pace tenebant. Ita tamen, ut saepe dictum est, imperabant, ut ipsi Attilae Hunnorum regis imperio deseruirent: quibus nec contra parentes Vesegothas licuisset recusare certamen, sed necessitas domini, etiam paricidium si iubet, inplendum est. Nec aliter ab Hunnorum dominio diuelli potuit gens aliqua Scythica, nisi optata cunctis nationibus in commune et Romanis mors Attilae proueniret, quae tam fuit uilis, ut uita mirabilis.

XLIX.

254. Qui, ut Priscus istoricus refert, exitus sui tempore puellam Ildico nomine decoram ualde sibi in matrimonio post innumerabiles uxores, ut mos erat gentis illius, socians eiusque in nuptiis hilaritate nimia resolutus, uino somnoque grauatus resupinus iaceret, redundans sanguis, qui ei solite de naribus effluebat, dum consuetis meatibus impeditur, itinere ferali faucibus illapsus extinxit. Ita glorioso per bella regi temulentia pudendos exitos[1]) dedit. Sequenti uero luce cum magna pars diei fuisset exempta, ministri regii triste aliquid suspicantes post clamores maximos fores effringunt inueniuntque Attilae sine ullo uulnere necem sanguinis effusione peractam puellamque demisso uultu sub uelamine lacrimantem. 255. Tunc, ut gentis illius mos est, crinium parte truncata informes facies cauis turpauere uulneribus, ut proeliator eximius non femineis lamentationibus et lacrimis, sed sanguine lugeretur uirile. De quo id accessit mirabile, ut Marciano principi Orientis de tam feroci hoste sollicito in somnis diuinitas adsistens arcum Attilae in eadem nocte fractum ostenderet, quasi quod gens ipsa eo telo multum praesumat. Hoc Priscus istoricus uera se dicit adtestatione probare. Nam in tantum magnis imperiis Attila terribilis habitus est, ut eius mortem in locum muneris superna regnantibus indicarent. 256. Cuius manes quibus a sua gente honoratae sunt, pauca de multis dicere non omittamus. In mediis si quidem campis et intra tenturia sirica[2]) cadauere conlocato spectaculum admirandum et sollemniter exhibetur. Nam de tota gente Hunnorum lectissimi equites in eo loco, quo erat positus, in modum cir-

1) Unele manuscrise au exitus.
2) Unele manuscrise au serica.

censium cursibus ambientes, facta eius cantu funereo tali ordine referebant. 257. „Praecipuus Hunnorum rex Attila, patre genitus Mundzuco, fortissimarum gentium dominus, qui inaudita ante se potentia solus Scythica et Germanica regna possedit nec non utraque Romani urbis imperia captis ciuitatibus terruit et, ne praedae reliqua subderentur, placatus praecibus annuum uectigal accepit: cumque haec omnia prouentu felicitatis egerit, non uulnere hostium, non fraude suorum, sed gente incolume[1]) inter gaudia laetus sine sensu doloris occubuit. Quis ergo hunc exitum putet, quem nullus aestimat uindicandum ?" 258. Postquam talibus lamentis est defletus, strauam super tumulum eius quam appellant ipsi ingenti commessatione concelebrant, et contraria inuicem sibi copulantes luctu funereo mixto gaudio explicabant, noctuque secreto cadauer terra reconditum copercula primum auro, secundum argento, tertium ferri, rigore communiunt, significantes tali argumento potentissimo regi omnia conuenisse: ferrum, quod gentes edomuit, aurum et argentum, quod ornatum rei publicae utriusque acceperit. Addunt arma hostium caedibus adquisita, faleras uario gemmarum fulgore praetiosas et diuersi generis insignia, quibus colitur aulicum decus. Et, ut tantis diuitiis humana curiositas arceretur, operi deputatos detestabili mercede trucidarunt, emersitque momentanea mors sepelientibus cum sepulto.

L.

259. Talibus peractis, ut solent animi iuuenum ambitu potentiae concitari, inter successores Attilae de regno orta contentio est, et dum inconsulti imperare cupiunt cuncti, omnes simul imperium perdiderunt. Sic frequenter regna grauat copia quam inopia successorum. Nam fili Attilae, quorum per licentiam libidinis pene populus fuit, gentes sibi diuidi aequa sorte poscebant, ut ad instar familiae bellicosi reges cum populis mitterentur in sortem. Quod ut Gepidarum rex conperit Ardarichus, indignatus de tot gentibus uelut uilissimorum mancipiorum condicione tractari, contra filios Attilae primus insurgit inlatumque seruiendi pudore secuta felicitate detersit, nec solum suam gentem, sed et ceteras qui pariter praemebantur sua discessione, absoluit, quia facile omnes adpetunt, quod pro cunctorum utilitate temptatur. In mutuum igitur armantur exitium bellumque committitur in Pannonia iuxta flumen, cui nomen est Nedao. 261. Illic concursus factus est gentium uariarum, quas Attila in sua tenuerat dicione. Diuiduntur regna cum populis, fiuntque ex uno corpore membra diuersa, nec quae unius passioni conpaterentur, sed quae exciso capite in inuicem insanirent; quae numquam contra se pares inuenerant, nisi ipsi mu-

1) Unele manuscrise au incolomae, incolumi.

tuis se uulneribus sauciantes se ipsos discerperent fortissimae nationes. Nam ibi admirandum reor fuisse spectaculum, ubi cernere erat contis pugnantem Gothum, ense furentem Gepida, in uulnere suo Rugum tela frangentem, Suauum pede, Hunnum sagitta praesumere, Alanum graui, Herulum leui armatura aciem strui. 262. Post multos ergo grauesque conflictos fauit Gepidis inopinata uictoria. Nam xxx fere milia tam Hunnorum quam aliarum gentium, quae Hunnis ferebant auxilium, Ardarici gladius conspiratioque peremit. In quo proelio filius Attilae maior natu nomine Ellac occiditur, quem tantum parens super citeros amasse perhibebatur, ut eum cunctis diuersisque liberis suis in regno preferret; sed non fuit uota patris fortuna consentiens. Nam post multas hostium cedes sic uiriliter eum constat peremptum, ut tam gloriosum superstis[1]) pater optasset interitum. 263. Reliqui uero germani eius eo occiso fugantur iuxta litus Pontici maris, ubi prius Gothos sedisse descripsimus. Cesserunt itaque Hunni, quibus cedere putabatur uniuersitas. Adeo discidium perniciosa res est, ut diuisi corruerent, qui adunatis uiribus territabant. Haec causa Ardarici regis Gepidarum felix affuit diuersis nationibus, qui Hunnorum regimini inuiti famulabantur, eorumque diu maestissimos animos ad helaritatem[2]) libertatis uotiuam erexit; uenientesque multi per legatos suos ad solum Romanum et a principe tunc Marciano gratissime suscepti distributas sedes, quas incolerent, acceperunt.

264. Nam Gepidi Hunnorum sibi sedes uiribus uindicantes totius Daciae fines uelut uictores potiti nihil aliud a Romano imperio, nisi pacem et annua sollemnia, ut strenui uiri, amica pactione postulauerunt. Quod et libens tunc annuit imperator et usque nunc consuetum donum gens ipsa a Romano suscipit principe. Gothi uero cernentes Gepidas Hunnorum sedes sibi defendere Hunnorumque populum suis antiquis sedibus occupare, maluerunt a Romano regno terras petere quam cum discrimine suo inuadere alienas, accipientesque Pannoniam, quae in longo porrecta planitiae habet ab oriente Moesiam superiorem, a meridie Dalmatiam, ab occasu Noricum, a septentrione Danubium. Ornata patria ciuitatibus plurimis, quarum prima Syrmis, extrema Vindomina[3]).

265. Sauromatae uero quos Sarmatas dicimus et Cemandri et quidam ex Hunnis parte Illyrici ad Castramartenam[4]) urbem sedes sibi datas coluerunt. Ex quo genere fuit Bliuila dux Pentapolitanus eiusque germanus Froila et nostri temporis Bessa patricius. Scyri uero et Sadagarii et certi Alanorum cum duce suo nomine Candac Scythiam minorem inferioremque Moe-

1) Unele manuscrise au suprestis, superstitem, superstes.

2) Unele manuscrise au elaritatem, eleritatem, hilaritatem.

3) Unele manuscris au Vendomina, Vindouona adecă Vindobona.

4) Castra Martis.

siam acceperunt. 266. Cuius Candacis Alanouiiamuthis patris mei genitor Paria, id est meus auus, notarius, quousque Candac ipse uiueret, fuit, eiusque germanae filio Gunthicis, qui et Baza dicebatur, mag. mil., filio Andages fili Andele de prosapia Amalorum descendente, ego item quamuis agramatus[1]) Iordannis[2]) ante conuersionem meam notarius fui. Rugi uero aliaeque nationes nonnullae Bizzim et Arcadiopolim ut incolerent, petiuerunt. Hernac quoque iunior Attilae filius cum suis in extrema minoris Scythiae sedes delegit. Emnetzur et Vltzindur consanguinei eius in Dacia ripense Vto et Hisco Almoque potiti sunt, multique Hunnorum passim proruentes tunc se in Romania dediderunt, e quibus nunc usque Sacromontisi et Fossatisii dicuntur.

LI.

267. Erant si quidem et alii Gothi, qui dicuntur minores, populus inmensus, cum suo pontifice ipsoque primate Vulfila, qui eis dicitur et litteras instituisse. Hodieque sunt in Moesia regionem incolentes Nicopolitanam ad pedes Emimonti gens multa, sed paupera et inbellis nihilque habundans nisi armenta diuersi generis pecorum et pascua siluaque lignarum: parum tritici citerarumque specierum terras fecundas. Vineas uero nec, si sunt alibi, certi eorum cognoscent ex uicina loca sibi uinum negotiantes; nam lacte aluntur plerique.

LII.

Ergo, ut ad gentem, unde agimus, reuertamur, id est Ostrogotharum, qui in Pannonia sub rege Valamir eiusque germani Thiudimer et Videmir morabantur, quamuis diuisa loca, consilia tamen unita (nam Valamer inter Scarniungam et Aqua nigra fluuios, Thiudimer iuxta lacum Pelsois, Vidimer inter utrosque manebant), contigit ergo, ut Attilae fili contra Gothos quasi desertores dominationis suae, uelut fugacia mancipia requirentes, uenirent ignarisque aliis fratribus super Valamer solum inruerent. 269. Quos tamen ille quamuis cum paucis excepit diuque fatigatis ita prostrauit, ut uix pars aliqua hostium remaneret, quae in fuga uersa eas partes Scythiae peteret, quas Danabri amnis fluenta praetermeant, quam lingua sua Hunni Var appellant. Eo namque tempore ad fratris Thiudimeri gaudii nuntium direxit, sed eo mox die nuntius ueniens feliciorem in domo Thiudimer repperit gaudium. Ipso si quidem die Theodoricus eius filius, quamuis de Erelieua concubina, bonae tamen spei

1) Unele manuscrise au agrammatus, agrammatos.

2) Unele manuscrise au Iordanis, Iornandis.

puerolus [1]) natus erat. 270. Post tempus ergo, non multum rex Valamir eiusque germani Thiudemir et Vidimir, consueta dum tardarent dona a principe Marciano, quae ad instar strenuae acciperent et pacis foedera custodirent missa legatione ad imperatorem uident Theodericum Triarii filium, et hunc genere Gothico, alia tamen stirpe, non Amala procreatum, omnino florentem cum suis, Romanorumque amicitiis iunctum et annua sollemnia consequentem, et se tantum despici. 271. Ilico furore commoti arma arripiunt et Illyricum pene totum discurrentes in praeda deuastant. Sed statim imperator animo mutato ad pristinam recurrit amicitiam missaque legatione tam praeterita cum instantibus munera tribuit quam etiam de futuro sine aliqua controuersia tribuere compromittit. pacisque obsidem ab eis, quem supra rettulimus, Theodoricum, infantulum Thiudimeris accipit; qui iam septem annorum incrementa conscendens octauum intrauerat annum. Quem dum pater cunctatur dare, patruus Valamir extitit supplicator tantum, ut pax firma inter Romanos Gothosque maneret. Datus igitur Theodoricus obses a Gothis ducitur que ad urbem Constantinopolitanam Leoni principi, et, quia puerulos [2]) elegans erat, meruit gratiam imperialem habere.

LIII.

272. Postquam ergo firma pax Gothorum cum Romanis effecta est, uidentes Gothi non sibi sufficere ea quae ab imperatore acciperent simulque solitam cupientes ostentare uirtutem, coeperunt uicinas gentes circumcirca praedari, primum contra Sadagis, qui interiorem Pannoniam possidebant, arma mouentes, Quod ubi rex Hunnorum Dintzic filius Attilae cognouisset, collectis secum qui adhuc uidebantur quamuis pauci eius tamen sub imperio remansisse Ultzinzures, Angisciros, Bittugures, Bardores, uenientesque ad Basianam Pannoniae ciuitatem eamque circumuallans fines eius coepit praedare. 273. Quod conperto Gothi ibi, ubi erant, expeditionemque soluentes, quam contra Sadagis collegerant, in Hunnos conuertunt et sic eos suis a finibus inglorios pepulerunt, ut iam ex illo tempore qui remanserunt Hunni et usque actenus Gothorum arma formident Quiescente uero tandem Hunnorum gente a Gothis Hunumundus Suauorum dux dum ad depraedandas Dalmatias transit, armenta Gothorum in campis errantia depraedauit, quia Dalmatia Suauiae uicina erat nec a Pannonios fines multum distabat, praesertim ubi tunc Gothi residebant. 274. Quid plurimum? Hunimundus cum Suauis uastatis Dalmatiis ad sua reuertens, Thiudimer germanus Valameris regis Gothorum non tantum iacturam armentorum dolens quantum metuens, ne Suaui, si inpune hoc lucrarentur, ad maiorem licentiam prosilirent, sic uigilauit

1) Unele manuscrise au puerulus.
2) Unele manuscrise au puerolus, puerulus.

in eorum transitu, ut intempesta nocte dormientes inuaderet ad lacum Pelsodis consertoque inopinato proelio ita eos oppressit, ut etiam ipsum regem Hunimundum captum omnem exercitum eius, qui gladio euadissent, Gothorum subderet seruituti. Et dum multum esset amator misericordiae, facta ultione ueniam condonauit reconciliatusque cum Suauis eundem, quem ceperat, adoptans sibi filium, remisit cum suis in Suauia. 275. Sed ille inmemor paternae gratiae post aliquod tempus conceptum dolum parturiens Scirorumque gente incitans, qui tunc super Danubium consedebant et cum Gothis pacifice morabantur, quatenus scissi ab eorum foedere secumque iuncti in arma prosilerent[1]) gentemque Gothorum inuaderent. Tunc Gothis nihil mali sperantibus, praesertim de utrisque amicis uicinis confisi, bellum exurgit ex inprouiso coactique necessitate ad arma confugiunt solitoque certamine arrepto se suaque iniuria ulciscuntur. 276. In eo si quidem proelio rex eorum Valamir dum equo insidens ad cohortandos suos ante aciem curreret, proturbatus equus corruit sessoremque suum deiecit, qui mox inimicorum lanceis confossus interemptus est. Gothi uero tam regis sui mortem quam suam iniuriam a rebellionibus exigentes ita sunt proeliati, ut pene de gente Scirorum nisi qui nomen ipsud ferrent, et hi cum dedecore, non remansissent: sic omnes extincti sunt.

LIV.

277. Quorum exitio Suauorum reges Hunimundus et Halaricus uereti, in Gothos arma mouerunt freti auxilio Sarmatarum, qui cum Beuca et Babai regibus suis auxiliarii ei aduenissent, ipsasque Scirorum reliquias quasi ad ultionem suam acrius pugnaturos accersientes cum Edica et Hunuulfo eorum primatibus habuerunt simul secum tam Gepidas quam ex gente Rugorum non parua solacia, ceterisque hinc inde collectis ingentem multitudinem adgregantes ad amnem Bolia in Pannoniis castra metati sunt. 278. Gothi tunc Valamero defuncto ad fratrem eius Thiudimer confugerunt. Qui quamuis dudum cum fratribus regnans, tamen auctioris potestatis insignia sumens, Vidimer fratre iuniore accito et cum ipso curas belli partitus, coactus ad arma prosiliuit; consertoque proelio superior pars inuenitur Gothorum, adeo ut campus inimicorum corruentium cruore madefactus ut rubrum pelagus appareret armaque et cadauera in modum collium tumulata campum plus per decem milibus oppleuerunt. 279. Quod Gothi cernentes, ineffabili exultatione laetantur, eo quod et regis sui Valameris sanguinem et suam iniuriam cum maxima inimicorum strage ulciscerentur. De uero innumeranda uariaque multitudine hostium qui ualuit euadere, perquaquam effugati uix ad sua inglorii peruenerunt.

1) Unele manuscrise au prosilirent.

LV.

280. Post certum uero tempus instanti hiemali frigore amnemque Danubii solite congelato — nam istiusmodi fluuius ille congelascit, ut in silicis modum pedestrem uehat exercitum plaustraque et traculas uel quidquid uehiculi fuerit, nec cumbarum indigeat lintres — sic ergo eum gelatum Thiodimer Gothorum rex cernens pedestrem ducit exercitum emensoque Danubio Suauis inprouisus a tergo apparuit. Nam regio illa Suauorum ab oriente Baibaros habet, ab occidente Francos, a meridie Burgundzones, a septentrione Thuringos. 281. Quibus Suauis tunc iuncti aderant etiam Alamanni ipsique Alpes erectos omnino regentes, unde nonnulla fluenta Danubium influunt nimio cum sonu uergentia. Hic ergo taliterque munito loco rex Thiudimer hiemis tempore Gothorum ductauit exercitum, et tam Suauorum gente quam etiam Alamannorum, utrasque ad inuicem foederatas, deuicit, uastauit et pene subegit. Inde quoque uictor ad proprias sedes, id est Pannonias reuertens Theodoricum filium suum, quem Constantinopolim obsidem dederat, a Leone imperatore remissum cum magnis muneribus gratanter excepit. 282. Qui Theodoricus iam aduliscentiae annos contingens expleta pueritia, decem et octo annos peragens, ascitis certis ex satellitibus patris et ex populo amatores sibi clientesque consocians, paene sex milia uiros, cum quibus inconscio patre emenso Danubio super Babai Sarmatarum rege discurrit, qui tunc de Camundo duce Romanorum uictoria potitus superbiae tumore regnabat, eoque superueniens Theodoricus interemit familiaque et censu depraedans ad genitorem suum cum uictoria repedauit. Singidunum dehinc ciuitatem, quam ipsi Sarmatae occupassent, inuadens, non Romanis reddidit, sed suae subdedit dicioni.

LVI.

283. Minuentibus deinde hinc inde uicinarum gentium spoliis coepit et Gothis uictus uestitusque deesse et hominibus, quibus dudum bella alimonia prestitissent, pax coepit esse contraria, omnesque cum magno clamore ad regem Thiudimer accedentes Gothi orant, quacumque parte uellit tantum ductaret exercitum. Qui accito germano missaque sorte hortatus est, ut ille in parte Italiae, ubi tunc Glycerius regnabat imperator, ipse uero sicut fortior ad fortiorem regnum accederet Orientalem: quod et factum est. 284. Et mox Vidimer Italiae terras intrauit, extremum fati munus reddens rebus excessit humanis, successorem relinquens Vidimer filium suumque synonymum. Quem Glycerius imperator muneribus datis de Italia ad Gallias transtulit, quae a diuersis circumcirca gentibus praemebantur, asse-

rens uicinos ibi Vesegothas eorum parentes regnare. Quid multum? Vidimer acceptis muneribus simulque mandata a Glycerio imperatore Gallias tendit seseque cum parentibus Vesegothis iungens unum corpus efficiunt, ut dudum fuerant, et sic Gallias Spaniasque tenentes suo iuri[1]) defendunt, ut nullus ibi alius preualeret.

285. Thiudimer autem, frater senior, cum suis transit Saum amnem Sarmatis militibusque interminans bellum, si aliqui ei obstaret. Quod illi uerentes quiescunt, immo nec praeualent ad tantam multitudinem. Videns Thiudimer undique sibi prospera prouenire, Naissum primam urbem inuadit Illyrici filioque suo Theodorico sociatis Astat et Inuilia comitibus per castro Herculis transmisit Ulpiana. 286. Qui uenientes tam eam quam Stobis mox in deditione accipiunt nonullaque loca Illyrici inaccessibilia sibi primum tunc peruia faciunt. Nam Eracleam et Larissam ciuitates Thessaliae primum praedas ereptas, dehinc ipsas iure bellico potiuntur. Thiudimer uero rex animaduertens felicitatem suam quam etiam filii nec his tantum contentus, egrediens Naisitanam urbem paucis ad custodiam derelictis ipse Thessalonicam petiit, in qua Helarianus patricius a principe directus cum exercitu morabatur. 287. Qui dum uideret uallo muniri Thessalonicam nec se eorum conatibus posse resistere, missa legatione ad Thiudimer regem muneribusque oblatis ab excidione eum urbis retorquet initoque foedere Romanus ductor cum Gothis loca eis iam sponte, quae incolerent, tradidit, id est Cerru, Pellas, Europa, Mediana, Petina, Bereu et alia quae Sium uocatur. 288. Ubi Gothi cum rege suo armis depositis composita pace quiescunt. Nec diu post haec et rex Thiudimer in ciuitate Cerras fatale egritudine occupatus uocatis Gothis Theodoricum filium regni sui designat heredem et ipse mox rebus humanis excessit.

LVII

289. Theodorico uero gentis suae regem audiens ordinato imperator Zeno grate suscepit eique euocaturia destinata ad se in urbe uenire precepit, dignoque suscipiens honore inter proceres sui palatii conlocauit. Et post aliquod tempus ad ampliandum honorem eius in arma sibi eum filium adoptauit de suisque stipendiis triumphum in urbe donauit, factusque consul ordinarius, quod summum bonum primumque in mundo decus edicitur; nec tantum hoc, sed etiam et equestrem statuam ad famam tanti uiri ante regiam palatii conlocauit. 290. Inter haec ergo Theodoricus Zenonis imperio foedere sociatus, dum ipse in urbe omnibus bonis frueretur gentemque suam iu Illyrico, ut diximus, residentem non omnino idoneam aut refertam audiret,

1) Unele manuscrise au iure.

elegit potius solito more gentis suae labore que rere uictum quam ipse otiose frui regni Romani bona et gentem suam mediocriter uictitare, secumque deliberans ad principem ait: „quamuis nihil deest nobis imperio uestro famulantibus, tamen, si dignum ducit pietas uestra, desiderium mei cordis libenter exaudiat". 291. Cumque ei, ut solebat, familiariter facultas fuisset loquendi concessa: „Hesperia", inquid, „plaga, quae dudum dece ssorum prodecessorumque uestrorum regimine gubernata est, et urbs illa caput orbis et domina quare nunc sub regis Thorcilingorum Rogorumque tyrranide fluctuatur? Dirige me cum gente mea, si praecepis, ut et hic expensarum pondere careas et ibi, si adiutus a domino uicero, fama uestrae pietatis inradiet. Expedit namque, ut ego, qui sum seruus uester et filius, si uicero, uobis donantibus regnum illud possedeam[1]; haut ille, quem non nostis, tyrranico iugo senatum uestrum partemque rei publicae captiuitatis seruitio premat. Ego enim si uicero, uestro dono uestroque munere possedebo; si uictus fuero, uestra pietas nihil amittit, immo, ut diximus; lucratur expensas". 292. Quo audito quamuis egrae ferret imperator discessum eius, nolens tamen eum contristare annuit quae poscebat, magnisque ditatum muneribus dimisit a se, senatum populumque ei commendans Romanum. Igitur egressus urbe regia Theodoricus et ad suos reuertens omnem gentem Gothorum, qui tamen ei prebuerunt consensum, Hesperiam tendit rectoque itinere per Sirmis ascendit uicina Pannoniae, indeque Venetiarum fines ingressus ad Pontem Sontii nuncupatum castra metatus est. 293. Cumque ibi ad reficienda corpora hominum iumentorumque aliquanto tempore resedisset, Odoacer armatum contra eum direxit exercitum. Quem ille ad campos Veronenses occurrens magno strage deleuit castraque soluta finibus Italiae cum potiore audacia intrat, transactoque Pado amne ad Rauennam regiam urbem castra componit tertio fere miliario ab urbe locus, qui appellatur Pineta. Quod cernens Odoacer intus se in urbe communit; indeque subreptiue noctu frequenter cum suis egrediens Gothorum exercitum inquietat, et hoc non semel nec iterum, sed frequenter et pene molitur toto triennio. 294. Sed frustra laborat, quia cuncta Italia dominum iam dicebat Theodoricum et illius ad nutum res illa publica obsecundabat. Tantum ille solus cum paucis satellitibus et Romanos, qui aderant, et fame et bello cotidie intra Rauennam laborabat. Quod dum nihil proficeret, missa legatione ueniam supplicat. 295. Cui et primum concedens Theodoricus postmodum ab hac luce priuauit tertioque, ut diximus, anno ingressus sui in Italia Zenonemque imp. consultu priuatum abitum suaeque gentis uestitum seponens insigne regio amictu, quasi iam Gothorum Romanorumque regnator, adsumit missaque legatione ad Lodoin Francorum regem filiam eius

1) Unele manuscrise au possideam.

Audefledam sibi in matrimonio petit. 296. Quam ille grate libenterque concessit suosque filios Celdebertum et Heldebertum et Thiudebertum credens hac societate cum gente Gothorum inito foedere sociari. Sed non adeo ad pacis concordiam profuit ista coniunctio, quia saepenumero propter Gallorum terras grauiter inter se decertati sunt, numquamque Gothus Francis cessit, dum uiueret Theodoricus.

LVIII.

297. Antequam ergo de Audefledam subolem haberet, naturales ex concubina, quas genuisset adhuc in Moesia, filias, unam nomine Thiudigoto et aliam Ostrogotho, quas mox in Italiam uenit, regibus uicinis in coniugio copulauit, id est unam Alarico Vesegotharum et aliam Sigismundo Burgundzonorum. 298. De Alarico ergo natus est Amalaricus. Quem auus Theodoricus in annis puerilibus utroque parente orbato dum fouet atque tuetur, comperit Euthericum Veterici filium Beretmodi et Thorismodi nepotem, Amalorum de stirpe descendentem, in Spania degi, iuuenili, aetate prudentia et uirtute corporisque integritate pollentem. Ad se eum facit uenire eique Amalasuentham filiam suam in matrimonio iungit. 299. Et ut in plenum suam progeniem dilataret, Amalafridam germanam suam matrem Theodahadi, qui postea rex fuit, Africa regi Vandalorum coniuge dirigit Thrasamundo filiamque eius neptem suam Amalabergam Thuringorum regi consociat Herminefredo. 300. Pitzamum quoque suum comitem et inter primos electum ad obtinendam Sirmiensem dirigit ciuitatem. Quam ille expulso rege eius Trasarico, filio Trapstilae, retenta eius matre obtinuit. Inde contra Sauinianum Illyricum mag. mil,. qui tunc cum Mundone parauerat conflictum, ad ciuitatem cognomine Margo planum, quae inter Danubium Margumque fluminibus adiacebat, cum duobus milibus ergo peditum, equitibus quingentis in Mundonis solacia ueniens Illyricianum exercitum demoliuit. 301. Nam hic Mundo de Attilanis quondam origine descendens Gepidarum gentem fugiens ultra Danubium in incultis locis sine ullis terrae cultoribus diuagatus et plerisque abactoribus scamarisque et latronibus undecumque collectis turrem quae Herta dicitur super Danubii ripam positam occupans ibique agresti ritu praedasque innectens uicinis regem se suis grassatoribus fecerat. Hunc ergo pene desperatum et iam de traditione sua deliberantem Petza subueniens e manibus Sauiniani eripuit, suoque regi Theodorico cum gratiarum actione fecit subiectum. 302. Non minore tropeo de Francis per Ibbam, suum comitem, in Galliis adquisiuit plus triginta milia Francorum in proelio caesa. Nam et Thiudem suum armigerum post mortem Alarici generi tutorem in Spaniae regno Amalarici nepotis constituit. Qui Amalaricus in ipsa aduliscentia Francorum fraudibus inretitus regnum cum uita

amisit. Post quem Thiudis tutor eodem regno ipse inuadens, Francorum insidiosam calumniam de Spaniis pepulit, et usque dum uiueret, Vesegothas contenuit. 303. Post quem Thiudigisglosa regnum adeptus, non diu regnans deficit occicus a suis. Cui succedens hactenus Agil continet regnum. Contra quem Atanagildus insurgens Romani regni concitat uires, ubi et Liberius patricius cum exercitu destinatur. Nec fuit in parte occidua gens, quae Theodorico, dum aduiueret, aut amicitia aut subiectione non deseruiret.

LIX.

304. Sed postquam ad senium peruenisset et se in breui ab hac luce egressurum cognusceret, conuocans Gothos comites gentisque suae primates Athalaricum infantulum adhuc uix decennem, filium filiae suae Amalasuenthae, qui Eutharico patre orbatus erat, regem constituit, eisque in mandatis ac si testamentali uoce denuntians, ut regem colerent, senatum populumque Romanum amarent principemque Orientalem placatum semper propitiumque haberent post deum. 305. Quod praeceptum quamdiu Athalaricus rex eiusque mater aduiuerent, in omnibus custodientes pene per octo annos in pace regnarunt: quamuis Francis de regno puerili desperantibus, immo in contemptu habentibus bellaque parare molientibus quod pater et auus Gallias occupasset, eis concessit. Cetera in pace et tranquillitate possessa. Dum ergo ad spem iuuentutis Athalaricus accederet, tam suam aduliscentiam quam matris uiduitatem Orientis principi commendauit, sed in breui infelicissimus inmatura morte praeuentus, rebus humanis excessit. 306. Tum mater, ne pro sexus sui fragilitate a Gothis sperneretur, secum deliberans, Theodahadum consubrinum suum germanitatis gratia accersitum a Tuscia, ubi priuatam uitam degens in laribus propriis erat, in regno locauit. Qui inmemor consanguinitatis post aliquantum tempus a palatio Rauennate abstractam in insulam laci Bulsiniensis eam exilio religauit, ubi paucissimos dies in tristita degens ab eius satellitibus in balneo strangulata est.

LX.

307. Quod dum Iustinianus imperator Orientalis audisset et quasi susceptorum suorum morte ad suam iniuriam redundaret, sic est commotus. Eodem namque tempore de Africa Vandalicum cum per fidelissimum suum patricium Belesarium reportasset triumphum, nec mora in ipso tempore madentibus

1) Unele manuscrise au cognoscet.

1) Unele manuscrise au consobrinum.

adhuc armis cruore Vandalico contra Gothos per eundem ducem mouit procinctum. 308. Qui dux prouidentissimus haud secus arbitratus Getarum subicere populum, nisi prius nutricem eorum occupasset Siciliam. Quod et factum est. Trinacriaque ingressus mox Gothi, qui Syracusanum oppidum insidebant, uidentes se nihil praeualere cum suo duce Sinderith ultro se Belesario dediderunt. Cumque ergo Romanus ductor Siciliam peruasisset, Theodahadus comperiens Euermud generum suum cum exercitu ad fretum, quod inter Campaniam Siciliamque interiacet et de Tyrreni maris sinu uastissimum Adriaticus aestus euoluitur, custodiendum direxit. Ubi cum Euermud accessisset Regium oppidum, castra composuit. 309. Nec mora deterioratam causam cernens suorum ad partes uictoris paucis et fidelissimis famulis consciis mouit, ultroque se Belesarii pedes aduoluens Romani regni optat seruire principibus. Quod Gothorum exercitus sentiens suspectum Theodahadum clamitat regno pellendum et sibi ductorem suum Vitiges, qui armiger eius fuerat, in rege leuandum. 310. Quod et factum est; et mox in campos Barbaricos Vitiges in regno levatus Romam ingreditur praemissisque Rauenna fidelissimis sibi uiris Theodahadi necem demandat. Qui uenientes imperata sibi perficiunt et occiso Theodahado regem qui a rege missus adueniebat (et adhuc in campos Barbaricos erat Vitigis) populis nuntiat. 311 Inter haec Romanus exercitus emenso freto Campaniam accedens, subuersumque Neapolim Romae ingreditur; unde ante paucos dies rex Vitigis egressus, Rauenna profectus, Mathesuentam filiam Amalasuenthae Theodorici quondam regis neptem sibi in matrimonio sociarat. Cumque his nouis nuptiis delectatus aulam regiam fouit Rauenna, Roma egressus imperialis exercitus munita utriusque Tusciae loca inuadit. Quod cernens per nuntios Vitiges, cum Hunila duce Gothorum manu armis conserta mittit Perusia. Ubi dum Magnum comitem cum parvo exercitu residentem obsessione longa euellere cupiunt, superueniente Romano exercitu ipsi euulsi et omnino extincti sunt. Quod audiens Vitiges ut leo furibundus omnem Gothorum exercitum congregat Rauennaque egressus Romanas arces obsidione longa fatigat, Sed frustrata eius audacia post quattuordecim menses ab obsidione Romanae urbis aufugit et se ad Ariminensem oppressionem praeparat. 313. Unde pari tenore frustratus fugatusque Rauenna se recepit; ubi obsessus nec mora ultro se ad partes dedit uictoris cum Mathesuentha iugale regiasque opes. Et sic famosum regnum fortissimamque gentem diuque regnantem tandem pene duomillensimo et tricesimo anno uictor gentium diuersarum Iustinianus imperator per fidelissimum consulem uicit Belesarium, et perductum Vitiges Constantinopolim patricii honore donauit. Ubi plus biennio demoratus imperatorisque in affectu coniunctus, rebus excessit humanis. 314. Mathesuentham uero iugalem eius fratri suo Germano patricio coniunxit imperator. De quibus post humatum

patris Germani natus est filius idem Germanus. In quo coniuncta Aniciorum genus cum Amala stirpe spem adhuc utriusque generi domino praestante promittit.

315. Haec hucusque Getarum origo ac Amalorum nobilitas et uirorum fortium facta. Haec laudanda progenies laudabiliori principi cessit et fortiori duci manus dedit, cuius fama nullis saeculis nullisque silebitur aetatibus, sed uictor ac triumphator Iustinianus imperator et consul Belesarius Vandalici Africani Geticique dicentur. 316. Haec qui legis, scito me maiorum secutum scriptis ex eorum latissima prata paucos flores legisse, unde inquirenti pro captu ingenii mei coronam contexam. Nec me quis in fauorem gentis praedictae, quasi ex ipsa trahenti originem, aliqua addidisse credat, quam quae legi et comperi. Nec si tamen cuncta, quae de ipsis scribuntur aut referuntur, complexus sum, nec tantum ad eorum laudem quantum ad laudem eius qui uicit exponens.

DESPRE ORIGINEA ŞI FAPTELE GOŢILOR

IORDANES CĂTRĂ CASTALIUS

Voind să ating numai, purtat pe o barcă mică, marginea unui ţărm liniştit şi să pescuesc din lacurile celor vechi peştişori mărunţi, după cum spune cineva, tu, frate Castaliu, mă îndemni să dau drumul vintrelor şi, părăsindu-mi mica mea lucrare ce o am în mâini, adecă Rezumatul cronicilor, îmi dai sfatul să strâng la un loc, într'o redusă cărticică, cele douăsprezece volume ale lui Cassiodor [1]) despre originea şi faptele Goţilor, din cele mai vechi timpuri şi până în zilele noastre, urmând şirul generaţiilor şi al regilor: o lucrare destul de grea şi poruncită oarecum de un om care nu vrea să ştie de greutăţile unei astfel de opere. Şi tu nu te uiţi la aceea că suflarea mea este prea slabă ca să fac să răsune o trompetă puternică: povara aceasta copleşeşte puterile mele, de oarece aceste cărţi nu ne sunt la îndemână spre a putea urmări în deaproape înţelesul lor; dar ca să spun adevărul adevărat, am citit înainte de aceasta, într'o lectură de trei zile, aceste volume, mulţumită omului său de afaceri [2]). Şi cu toate că nu reproduc cuvânt de cuvânt, totuş păstrez în întregime înţelesul şi faptele. La aceasta am adăugat unele amănunte necesare pe cari le-am cules din istoricii greci şi latini, amestecând şi eu începutul şi sfârşitul şi mai multe în corpul lucrării. De aceea, primeşte cu plăcere şi fără dojană cele ce mi-ai cerut şi ceteşte-le cu bunăvoinţă; şi dacă pe ici-colea arătările mele sunt prea sărace, tu care te găseşti în vecinătatea acestui popor, şi-ţi aminteşti, adaugă-le, rugându-te pentru mine, prea scumpul meu frate. Domnul cu tine. Amin [3]).

---

1) *Senator* este Flavius Aurelius Cassiodorus Senator, cunoscut în genere subt numele de Cassiodor. Vezi *Introducerea*, pag. 8.

2) *Dispensator*, om de încredere, om de afaceri.

3) Inceputul acestei prefeţe Iordanes l-a copiat, după cum a observat-o Mommsen în ediţia sa, după Rufinus în epistola lui Paul către Romani.

ORIGINEA GOȚILOR ȘI FAPTELE LOR.

I.

Impărțirea pământului.

Pământul întreg, înconjurat din toate părțile de țărmii Oceanului, l-au împărțit strămoșii noștri [1]), după cum ne spune Orosius, în trei părți și au numit cele trei părți Asia, Europa și Africa. Despre acest glob pământesc astfel împărțit au scris un număr nenumărat de scriitori cari au explicat nu numai poziția orașelor și a localităților, ci chiar au determinat în mod precis și numărul pașilor lor și al milelor lor. Ei ne-au dat chiar și măsurătoarea insulelor presărate în apele mării atât a celor mari cât și a celor mici pe cari le numesc Cyclade și Sporade și cari sunt risipite pe nemărginitul întins al Oceanului. Cât despre țărmii cei mai îndepărtați ai Oceanului nu numai că nimenea n'a încercat până acuma să-i descrie, dar nici măcar nu și-a îngăduit cineva să meargă la ei, fiindcă, din cauza rezistenței plantelor marine și a lipsei de bătaia vânturilor cari acolo nu suflă, se face dovada că ei sunt de netrecut și că nimenea nu-i cunoaște decât doar acela singur care i-a creiat. Țărmul de dincoace al acestei mări însă, de care am vorbit, înconjurând întocmai ca o cunună marginea lumii întregi, a putut fi cunoscut de oamenii curioși și de cei cari au voit să scrie despre acest lucru, fiindcă, pe de o parte, pământul la marginea sa, este stăpânit de locuitori și fiindcă, pe de altă parte, sunt locuite mai multe insule din acea mare, ca în ținutul de răsărit și în Oceanul Indic: Hippodes [2]), Iamnesia, Insula arsă de Soare, care, deși nu este locuită, are totuș o mare întindere în lungime și în lățime; precum și Taprobane care, în afară de orașe și de ferme, este împodobită cu zece cetăți foarte întărite; de asemenea și prea frumoasa Silefantina și de așișderea Theros cari, toate, deși nu sunt descrise de nici un scriitor, sunt totuș pline de o mulțime de locuitori. In partea dinspre apus, același Ocean are câteva insule cunoscute aproape de toți câți se duc și se întorc de acolo. Și mai departe de marea Gadilană sunt două insule una numită Beata, cealaltă Fortunata. Și, cu toate că unii scriitori socotesc printre insulele din Ocean și cele două promuntorii dela Gallicia și dela Lusitania, în cari se văd până astăzi într'unul templul lui Hercule și în

1) Pasagiul acesta este luat după Paulus Orosius, *Historiarum adversum paganos liber.* I, 2, 1. cu mici modificări.

2) Mommsen ne citează după Julius Honorius: insulae orientales Oceani quae sunt Hippodes insula, Iannessi insula, Solis perusta insula, Taprobane insula, Silenfantine insula, Teron insula.

celălalt monumentul lui Scipio [1]), totuş, de oarece ele se găsesc la marginea cea mai îndepărtată a ţării Galiciei, ele se ţin mai mult de marele continent al Europei, decât de insulele Oceanului. Marea în interiorul ei are totuş şi alte insule cari se numesc Baleare şi una căreia i se spune Mevania [2]) şi de asemenea Orcadele în număr de 33 măcar că nu toate sunt locuite. In partea cea mai dinspre apus, se mai găseşte o insulă numită Thyle, despre care poetul dela Mantua ne spune: „Şi Thyle dela marginea pământului să-ţi fie ţie supusă" [3]). Aceastâ mare nemărginită mai are în partea nordică, adecă septemtrională, o insulă enormă, numită Scandza [4]); cu aceasta, dacă ne ajută Dumnezeu, vom începe povestirea noastră, fiindcă poporul despre a cărui origine voieşti să mă întrebi, pornind, ca un roi de albine, din sânul acestei insule, a sosit în teritoriul Europei. Cum însă, şi în ce împrejurări, voi căuta să arăt în cele următoare, dacă va vrea Dumnezeu.

II.

Descrierea insulei Britania.

Acum însă voiu descrie, în cât mai puţine cuvinte voiu putea, insula Britaniei care este situată în golful Oceanului între Spania, Galia şi Germania. Cu toate că nimenea n'a înconjurat-o niciodată în toată întinderea ei, după cum ne spune T. Livius, totuş păreri s'au dat diferite de cei ce ne vorbesc despre ea [5]). In adevăr ea, fiind multă vreme necunoscută de armele romane, Julius Caesar, în urma războaelor pe cari le-a întreprins mai mult pentru gloria sa personală, a descoperit-o şi, apoi fiind deschisă oamenilor pentru comerţ şi pentru alte motive, cei ce au cercetat-o în epocile următoare mai cu deamănuntul au arătat mai precis situaţia ei, pe care noi acum o descriem, după cum am aflat-o dela autorii greci şi latini. Cei mai mulţi ni-au prezentat-o sub formă de triunghiu [6]), aşezată în regiunea dinspre miazănoapte şi apus, cu unghiul cel mai mare în faţa gurii Rinului, apoi micşorându-şi lătimea se termină în cele două unghiuri, întinzându-se cu cele două laturi în faţa Galiei şi a Germaniei. Lăţimea Britaniei unde ea este mai mare, este de 2310

1) Mela III. 1. 4: Monumentum Coepionis.

2) Vezi Orosius I. 2. 16. 78. 82, citat şi de Mommsen.

3) Vergilius. *Georg.* I, 30.

4) Scandza. Scandinavia, cătă vreme nu se descoperise partea nordică. Scandza era socotită ca o insulă.

5) Cf. Tacit. *Agricola.* 10, care ne aminteşte despre istoricul Livius, cartea 105, astăzi pierdută.

6) Caesar. *De Bel. Gal. V:* Insula natura triquetra.

stadii; lungimea însă se spune că n'ar fi mai mare de 7132 de stadii; că ar fi un şes, aci plin de tufe, aci plin de păduri, având în unele părţi munţi înalţi; că ar fi înconjurată de o mare liniştită care nu se lasă uşor lovită de vâsle şi nici nu se umflă de vânturi, fiindcă pământul îndepărtat nu-i dă ocazie de a se agita, căci aci marea este mai întinsă ca aiurea. Strabo însă, un ves'it scriitor, ne spune că pământul acestei insule; umedă de revărsările dese ale Oceanului, face să se ridice o ceaţă atât de deasă că soarele fiind acoperit aproape toată ziua care deşi e senină este mohorîtă, este smuls privirii şi de asemenea Cornelius Tacitus [1]), scriitor de anale, ne povesteşte că noaptea este mai luminoasă în partea cea mai îndepărtată a insulei şi că e foarte scurtă. Ea este plină de metale şi plină de păşuni şi prin aceasta este mai bogată, fiindcă poate să hrănească mai multe vite decât oameni. Şi în ea curg încoace şi încolo multe şi foarte mari fluvii cari duc în ele pietre preţioase şi mărgăritare. Silii au feţele colorate şi se nasc cu părul negru şi creţ. Locuitorii din Caledonia au din contră părul roşcat, sunt de statură înaltă, dar nu sunt prea viguroşi; după părerea unora ei sunt asemenea cu Galii şi cu Spaniolii; de aceea au şi presupus unii că din cauza vecinătăţii au şi primit locuitorii de aci colonişti. Sunt deopotrivă de inculţi şi popoarele şi regii lor [2]): celebrul scriitor de anale, Dio [3]), ne spune că toţi aû primit numele de Calydoni şi Meati. Ei locuesc în colibe de nuiele, au locuinţele împreună cu vitele lor şi adeseori trăiesc în păduri. Işi tatuiază trupurile cu fierul, nu ştiu din ce motive, ca podoabă sau pentru altceva. Ei poartă războiu unii cu alţii sau din dorinţa de a conduce sau de a-şi mări proprietăţile pe cari le au şi nu numai cu pedestrime şi cavalerie, ci şi cu care cu două roate şi cu care înarmate cu coase, pe cari de obiceiu le numesc essede [4]). Acestea spuse în privinţa formei insulei Britania să fie deajuns.

III.

Descrierea insulei Scandza.

Să ne întoarcem acum la situaţia insulei Scandzia de care am vorbit mai sus. Despre aceasta Claudius Ptolemeus, un distins geograf ne aminteşte în cartea a II-a a operii sale spunându-ne: se găseşte situată în apele nordice ale Oceanului o insulă mare, cu numele de Scandza, în forma unei foi de cedru,

1) Tacitus, *Agricola* 10 şi 11, pe care Iordanes îl copiază.

2) Mela, III, 6. 51.

3) Dio, Cassius, la Mommsen, op. cit. pag. 57.

4) Cf. Mela III, 2. 51.

cu marginile încreţite, trase mult în lungime. Despre ea ne vorbeşte şi Pomponius Mela că ar fi situată în golful codan [1]) al mării, şi ale căreia maluri le udă Oceanul. Ea este situată în faţa fluviului Vistula ce izvoreşte din munţii Sarmatiei şi se varsă în faţa Scandzei în Oceanul Nordic pe trei guri, despărţind Germania de Scitia. Scandzia are deci dinspre răsărit un lac foarte întins în sânul globului pământesc, de unde fluviul Vagus [2]) se varsă cu undele sale, ieşind ca dintr'un pântece, în Ocean. Căci dinspre apus ea este înconjurată de o mare nemărginită şi de asemenea dinspre miazănoapte este închisă de acelaşi nemărginit Ocean nenavigabil, din care se desface un fel de braţ, întinzându-se un fel de golf şi formând marea Germanică. Aci se spune că se găsesc mai multe insule mici în cari atunci când îngheaţă marea din cauza gerului, trecând lupii, se zice că-şi pierd vederea; aşa că această ţară nu este numai neospitalieră pentru oameni, dar şi primejdioasă pentru animale. Deci în insula Scandza, despre care ne ocupăm acum, deşi se găseau multe şi felurite popoare, totuş Ptolemeu ne aminteşte numele numai a şapte din ele. Roiuri de albine producătoare de miere nu se găsesc aci nicăirea din cauza frigului prea mare. In partea nordică locueşte poporul Adogit [3]), despre care se spune că în mijlocul verii au lumină necontenită ziua şi noaptea timp de patruzeci de zile şi că de asemenea în timp de iarnă în acelaşi număr de zile şi de nopţi nu cunosc lumina soarelui. Şi astfel, alternând întristarea cu bucuria, unii se bucură de avantagii sau se întristează de lucruri pentru alţii necunoscute cu totul. Şi de ce aceasta? Fiindcă în zilele cele lungi ei văd prin marginea axei polare soarele întorcându-se spre răsărit, iar în zilele cele scurte la ei nu se vede astfel, ci într'altfel, fiindcă parcurge cerul de sud şi în vreme ce la noi el pare că se ridică de jos în sus, la ei se spune că înconjoară marginea pământului. Iar celelalte popoare de aci sunt: Screrefennii cari nu caută ca hrană grâul, ci se nutresc cu carne de animale şi cu ouă de păsări şi atâtea cuiburi se pun în bălţi în cât să se şi înmulţească în deajuns şi să procure, în acelaşi timp, hrană oamenilor. Un alt popor care locueşte aci este cel al Suehansilor cari întocmai ca Thyringii, au cai minunaţi. Aceştia sunt şi cei cari prin comerţul nenumăratelor popoare dau Romanilor peile sappherine şi sunt vestiţi prin negrul strălucitor al peilor. Ei, cu toate că sunt săraci, se îmbracă foarte bogat. Urmează apoi ceata altor popoare: Theuştii, Vagothii, Bergii, Hallinii, Liothida, a căror locuinţe se găsesc toate într'o regiune şeasă şi bogată şi de aceea sunt atacaţi aci de invaziile altor popoare. După

---

1) Mela III, 31: Super Albim Codanus inges sinus magnis parvisque insulis refertus est.

2) Vagus, nu se ştie care este acest râu.

3) Singur Iordanes ne vorbeşte de poporul Adogit.

aceştia urmează Ahelmilii, Finnaiţii, Fervirii, Gauthigoţii, un neam de oameni iuţi şi gata de lupte. Apoi vin Mixii, Evagrii, Otingii. Toţi aceştia trăesc ca fierele sălbatice în scobituri de stânci, întocmai ca în fortăreţe. Mai departe locuesc Ostrogoţhii, Raumaricii, Aeragnaricii şi Finii cei blânzi, şi ,mai blânzi decât toţi ceilalţi, Scanzii; şi deaşişderea, asemănători cu aceştia Vinoviloţii, Suetidii, cunoscuţi ca mai înalţi ca trup decât ceilalţi din acest popor: desi şi Danii [1]), ieşind din neamul acestora, au gonit pe Heruli din propriile lor locuinţe şi cari Heruli dintre toate popoarele din Scandia şi-au luat un nume distinctiv după înălţimea lor cea mare. Din această regiune sunt şi Grannii, Auganzii, Eunixii, Taetelii, Rugii, Arochii şi Ranii, cari nu de mult au avut de rege pe Roduulf, care neglijând propriul său regat a alergat la sânul regelui Theodoric al Goţilor şi a găsit ceeace dorea. Toate aceste popoare, mai mari decât Germanii, ca suflet şi ca trup, se luptau cu cruzime de fiare.

IV.

Emigrarea Goţilor din Scandza şi stabilirea lor la Marea Neagră.

Deci din această insulă Scandza, întocmai ca dintr'o fabrică de popoare sau mai bine ca dintr'un rezervoriu de naţiuni, se spune că au pornit cândva Goţii cu regele lor Berig. Ei, îndată ce, ieşind din corăbii, au pus piciorul pe uscat, au dat numele numai decât locului, căci şi astăzi după cum se spune, ţara aceea se numeşte Gothiscandza. De aici, înaintară în curând spre ţara Ulmerugilor, cari pe acea vreme locuiau pe ţărmii Oceanului, îşi ridicară aci tabere şi dând lupte cu ei, îi goniră din lăcaşurilor lor şi subjugară şi pe vecinii lor, pe Vandali, şi-i adauseră la cuceririle lor. Sporind aci numărul poporului lor, sub al cincilea rege, după Berig, sub domnia lui Filimer, fiul lui Gadarix, luară hotărârea ca armata să plece mai departe împreună cu familiile Goţilor. Şi, căutându-şi astfel locuinţe potrivite şi locuri pentru folosul lor, au ajuns în teritoriul Scitiei care pe limba lor se chema Oium. Dupăce aici s'au bucurat de bogăţia cea mare a ţinuturilor şi dupăce o jumătate din armată se spune că a fost trecută peste un pod care ducea peste un fluviu, podul s'a prăbuşit fără să se mai poată repara, aşa că nimenea n'a mai putut nici să meargă înainte nici să se mai întoarcă. Căci acest loc este închis, după cum se spune, din toate părţile de un abis încojurat de bălţi ce se mişcă necontenit şi pe care natura l-a făcut de netrecut, amestecând

1) Cf. Geogr. Ravennas I, 12, care ne citează pe Jordanes, numindu-l Iordanus sapientissimus cosmographus.

apa cu pământul. Dar şi astăzi se aud aci mugete de animale şi se văd urme de oameni, dacă este să credem mărturisirea celor ce merg pe acolo, cu toate că ei aud numai, din depărtare. Deci acea parte dintre Goţi de cari se spune că au trecut subt conducerea lui Filimer peste fluviu şi au ajuns în ţara Oium, a pus stăpânire pe teritoriul dorit. Şi, fără să piardă vremea, au ajuns de aci la poporul Spalilor şi după ce s'a bătut cu ei au câştigat victoria şi biruitori s'au grăbit de aci spre partea cea mai îndepărtată a Scitiei care se găseşte in vecinătatea mărei Negre. Acestea ne sunt povestite peste tot în cântecele lor cele vechi aproape ca întro istorie. Aceasta ni-o mărturtseşte şi distinsul Ablavius, scriitorul neamului Goţilor în istoria sa cea veridică. Şi aceeaşi părere o au şi unii scriitori mai vechi. Şi, de asemenea şi Ioseppus, cel mai vecidic cronicar, care păstrează regula adevărului şi desvăluie dintru început originele cauzelor, de ce va fi trecut cu vederea începuturile ce le isvorisim aci despre neamul Goţilor, nu putem şti. Dar, amintind despre Magog, ca fiind din provincia acestora, susţine că ei sunt Sciţi şi că ei au fost numiţi Sciţi şi ca naţie şi ca nume[1]. Inainte de a vorbi despre ei, este necesar să descriem teritorului unde se găsesc.

V.

Scitia, situaţia şi popoarele ei. Stabilirea Goţilor în Scitia. Fluviile Tanais şi Boristene.

Sciţia se învecineşte cu teritoriul Germaniei până la izvoarele Istrului sau până unde se află lacul Morsianus[2]; ea se întinde până la fluviile Tyras, Danaster[3] şi Vagosola[4] şi până la marele Danaper şi la muntele Taurus, nu cel din Asia, ci până la cel propriu, adică la cel Scitic şi dealungul întregei mari Meotide şi dincolo de Meotida prin strâmtoarea Bosforului până la muntele Caucas şi fluviul Araxe şi apoi, aplecându-se în partea stângă după marea Caspică se întinde până la marginea cea mai îndepărtată a Asiei dinspre Oceanul Euroboream. Ea are forma unei ciuperci, la început subţire, apoi se lăţeşte foarte mult şi se rotunjeşte şi se întinde până la Huni, la Albani şi până la Seri. Aceasta zic este patria lor, adică Scitia, ce se întinde deci foarte mult în lungime şi lăţi-

1) Cf. Flavius Josephus. *Antiq.* I. 6. Din Magog, un fiul al lui Japhet, provin. după Josephus, Sciţii.

2) Lacul Morsianus sau Mursianus în Pannonia.

3) Tyras ca şi Danaster, sunt vechile numiri ale Nistrului.

4) Vagosola, la Anonimul Ravennat IV, 5, 16: Bagossolam, care pare a fi Bugul.

me şi se mărgineşte spre răsărit cu Serii cari trăiesc începând dela ţărmir marii Caspice, apoi dinspre apus ea se mărgineşte cu Germanii şi cu fluviul Vistula, dinspe Ursă, adecă dinspre miazănoapte, este înconjurată de Ocean, dinspre miazăzi de Persia, Albania, Hiberia, marea Neagră şi cursul cel mai îndepărtat al Istrului care se numeşte Dunărea, dela gura sa până la izvorul său. In partea aceea unde atinge ţărmul mării Negre, ea este împodobită cu oraşe nu necunoscute: Boristhenida, Olbia, Callipolida, Cherson, Theodosia, Careon, Myrmicion şi Trapezunta pe cari oraşe neîmblânzitele popoare scite îngăduiră Grecilor să le fundeze spre a face comerţ cu ele. In mijlocul acelei Scitii este un loc ce desparte una de alta Asia de Europa şi anume munţii Riphei, din cari izvoreşte nemăsuratul Tanais, fluviu ce se varsă în Meotida care este un lac al cărui circuit este de o sută patru zeci şi patru mii de paşi şi a cărui adâncime nicăeri nu este mai mare de opt coţi. In aceasta Scitie primul popor care locueşte dela apus începând este poporul Gepizilor, a căror ţară este străbătută de fluvii mari şi vestite. Căci Tisia îi străbate Nordul şi apusul, iar dinspre sud se mărgineşte cu Dunărea cea mare, dinspre răsărit o taie Flutausis [1]) care se varsă cu furie, repede şi vijelios, în apele Istrului. Inlăuntrul lor este Dacia apărată de munţi înalţi, în formă de cunună. In partea stângă a acestora, în partea ce se îndreaptă spre miazănoapte, dela izvoatele Vistulei, pe un spaţiu nemărginit, este aşezată numeroasa populaţiune a Venetilor. Numele acestora, deşi astăzi este schimbat după diferite familii şi localităţi, totuş sunt amintiţi mai ales Sclavenii şi Antii. Sclavenii [2]) sunt amintiţi dela cetatea Novietunense [3]) şi dela lacul ce se numeşte Mursian[4]) până la Danaster şi în Nord până la Viscla: aceştia au ca cetăţi lacurile şi pădurile. Anţii însă, cari sunt cei mai viteji dintre ei, se întind, pe unde marea Pontică se înconvoaie, dela Danaster până la Danaper, fluvii cari sunt departe unul de altul o cale de mai multe zile. Pe ţărmulOceanului însă, acolo unde apele fluviului Vistula se varsă pe trei guri, locuesc Vidivarii, adunaţi la un loc din diferite naţiuni; după ei, trăesc de asemenea pe ţărmul Oceanului Aesti, un popor cu totul paşnic. Spre miazănoapte de aceştia locueşte neamul prea viteaz al Acatzirilor cari, necunoscând agricultura, trăesc din vite şi din vânat. Dincolo de aceştia, dea-

1) Vezi *Introducerea*, pag. 17.

2) Asupra acestui pasagiu a se vedea nota dela pag. 27 a ediţiei lui Jordanes de Carol Aug. Closs. Stuttgart, 1861. precum şi *Introducerea* noastră pag. 19 cu privire la: Sclavino Rumunnense.

3) Novietunense. Noviodunum, numire de origine celtică, Isaccea de azi.

4) Lacul Mursianic, este la Sud de Mursa, lângă Drava de Jos

supra mării Negre, se întind sălaşurile Bulgarilor [1]) pe cari din păcatele noastre, îi cunoaştem prea bine. De aci au ieşit, ca buruiana cea deasă, Hunii, cea mai vitează naţiune, spre a face o îndoită invazie furioasă asupra popoarelor. Căcii uni se numesc Altziagiri, iar alţii Saviri cari îşi au totuş separate sălaşurile lor: Altziagirii sunt stabiliţi lângă Cherson, unde lacomul negustor aduce mărfurile sale din Asia; ei cutreeră vara câmpiile servindu-le drept lăcaşuri împrăştiate pe acolo, pe unde îi atrag păşiunile pentru vitele lor, şi se retrag iarna deasupra mării Negre. Hunugurii însă de acolo ne sunt cunoscuţi, fiindcă dela ei ne vine comerţul cu piei de hermelină; aceştia sunt cei cari au băgat groaza chiar şi în cei mai viteji oameni. Despre aceşti Huni cetim că au locuit la primul lor popas în teritoriul Scitiei, lângă locul Meotida, în cel de al doilea, în Misia, Tracia şi Dacia, în al treilea îi găsim locuind, deasemenea, în Scitia la Nordul mării Negre. Dar nu aflăm nicăeri scrisă povestea care să ne spună că ei au fost prefăcuţi în sclavi în Britania sau în vr'o altă insulă şi că ar fi fost scăpaţi cu preţul unui cal. Iar dacă cineva din oraşul nostru ar spune altfel decât ceace noi spunem despre originea lor, nu are aprobarea noastră: căci noi credem mai de grabă ceeace am cetit, decât să admitem poveştile babelor.

Deci, ca să ne întoarcem la subiectul nostru Goţii, amintiţi mai sus şi cu cari ne ocupăm aci, pe când se găseau în primul lor popas din Scitia, de lângă marea Meotidă, se ştie că au avut ca rege pe Filimer. In al doilea popas, adecă în Dacia, Tracia şi Misia, pe Zalmoxe, despre care cei mai mulţi scriitori de anale ne spun că a fost un filosof de o erudiţie extraordinară. Căci, şi mai înainte, au avut pe învăţatul Zeuta, după aceea pe Deceneu şi în ai treilea rând pe Zalmoxe, de care am vorbit mai sus. Deci Goţii n'au fost lipsiţi de oameni cari să se ocupe cu filozofia. De aceea, Goţii au fost în totdeauna superiori in filosofie faţă de aproape toţi barbarii şi maimai egali cu Grecii, după cum susţine Dio [2]) care a compus în limba greacă istoria şi analele lor. El ne spune că cei mai iluştri dintre ei s'au numit la început Taraboşti, apoi Pilleati, din numărul cărora se alegeau regii şi preoţii. Şi, atât de mult erau preţuiţi Goţii, că se spunea că s'a născui la ei odinioară Marte, pe care fantezia poeţilor l-a făcut zeu al. războiului. De aceea Vergilius ne spune; „Neobositul tată ce stăpâneşte câmpiile Getice" [3]). Pe acest Marte Goţii l-au adorat întodeauna

---

1) Imperiul bulgar din regiunea de peste Dunăre a fost întemeiat la anul 679; pentru întâiaş dată însă Bulgarii apărură, după Zonaras, *Annal* III, pag. 121, la frontierele imperiului roman, la anul 499.

2) Dio Chrysostomus, nu Dio Cassius. El a scris o Getică în limba grecească.

3) Vergilius, *Aen.* III, 36.

printr'nn cult barbar, căci victimele lui au fost prizionerii omorîţi, socotind că arbitrul războiului trebuie înpăcat cu vărsare de sânge omenesc. Lui i se jertfeau primele prăzi, lui îi se atârnau de trunchiul arborilor spoliile de războiu şi, faţă de ceilalţi zei, un sentiment religios deosebit provenea din faptul că invocându-i divinitatea se părea că se invoacă un părinte al lor. In al treilea popas al lor însă, dela Nordul mării Negre, ei au devenit mai umani şi, după cum am spus mai sus, mai înţelepţi; popoarele lor erau împărţite în familii, Vesegoţii fiind supuşi Balţilor, Ostrogoţii iluştrilor Amali.

Indeletnicirea lor principală faţă de alte popoare vecine era de a întinde arcul, dupăcum ne spune Lucan, un istoric mai mult decât un poet: „Intindeţi arcuri Armeniene cu coarde Getice"[1]. Inainte vreme, ei cântau şi faptele stămoşilor, în cântece însoţite de chitare, pe un Eterpamara, Hanale, Fridigern, Vidigoia şi pe alţii, pe cari îi ţine acest popor în mare cinste şi cu cari antichitatea atât de mult admirată de abia poate să-şi compare eroii ei. Pe atunci, după cum se spune, Vesosis a pornit un războiu mai mult pentru sine dezastruos, impotriva Sciţilor, adecă împotriva acelora pe cari vechile mărturii ni-i prezintă ca bărbaţi ai Amazoanelor, femei războinice, de cari ne vorbeşte precis Orosius, în prima carte a istoriei sale[2]) de unde noi scoatem dovada evidentă că Vesosis s'a luptat atunci cu Goţii, când a atacat, cum ştim sigur, pe bărbaţii Amazoanelor ce trăiau pe atunci dela râul Borysthene, pe care locuitorii de acolo îl numesc Danaper, până la fluviul Thanais de lângă sânul lacului Meotis. Vorbesc însă de acest Thanais[3]) care ieşind din munţii Riphei se rostogoleşte atât de năvalnic că, în vreme ce fluviile vecine şi chiar Meotis şi Bosforul înghiaţă de ger, el singur dintre râuri, păstrându-şi căldura, printre munţii prăpăstioşi, niciodată nu înghiaţă de gerul din Sciţia. Acest fluviu faimos este considerat ca limita dintre Asia şi Europa. Căci este şi un al doilea Thanais care, izvorând din munţii Chrinnilor, se varsă în Marea Caspică. Danaper însă izvorăşte dintr'un lac enorm şi iese ca din sânul unei mame. Acesta, până la mijlocul său, are apă dulce şi potabilă şi produce peşti de un gust ales, lipsiţi de oase şi având numai un sgârciu ce le ţine corpul. Când însă se apropie de mare, primeşte un mic izvor numit Exampheus, aşa de amar că deşi este navigabil, o cale de patru zeci de zile, se schimbă de apa cea puţină a acestuia şi se decolorează şi de nerecunoscut se varsă în mare între oraşele Callipida pi Hypannis[4]). La gura sa se gă-

1) Lucanus, *Phars.* VIII, 221.

2) Orosius, *op. cit.*, I, 13.

3) Cf. Mela, I, 19, 115.

4) Mela II. 1 - 7.

şeşte insula numită a lui Achille[1]). Intre aceste două fluvii este un teritoriu intins, plin de păduri şi bălţi primejdioase.

VI.

Goţii înving pe Vesosis, regele Egiptului. Cuceririle Goţilor în Asia. Originea Parţilor.

Pe când Goţii locuiau aci, subt conducerea regelui lor Tanausis, le-a declarat războiu Vesosis, regele Egiptului[2]). In lupta de lângă fluviul Phasis, de unde provin fasanii, pasări ce strălucesc în toată lumea la mesele bogaţilor, Tanausis, regele Goţilor, a ieşit întru întâmpinarea lui Vesosis al Egiptului şi, bătându-l cumplit, l-a urmărit până în Egipt şi,dacă n'ar fi fost împiedicat de fluviul Nil, care nu era de trecut şi de fortificaţiile pe cari odinioară dăduse ordin să le facă împotriva incursiunilor Etiopienilor, l-ar fi nimicit chiar în patria lui. Dar, fiindcă aci n'a putut să-i facă nici un rău, s'a întors înapoi şi a subjugat aproape toată Asia şi scumpului său amic Sornus, regele Mezilor, a pus pe supuşi să-i plătească tribut. Unii dintre biruitorii din armata sa, văzând provinciile cucerite, bogate în tot felul de roade, se aşezară în părţile Asiei, părăsind de bună voie trupele. Trogus Pompeius spune că din ei îşi trag originea Parţii şi ca nume şi ca neam. De aceea până în ziua de astăzi pe limba scitică fugarii se numesc Parţi şi nedesminţindu-şi neamul lor, ei singuri aproape dintre toate popoarele din Asia sunt arcaşi şi strajnici luptători. In privinţa numelui însă de Parţi, sau fugari, pe care li l-au dat, unii au scos etimologia că se numesc Parţi, fiindcă au fugit de rudeniile lor[3]). Iar pe acest Tanausis, regele Goţilor, după moarte, popoarele l-au pus în rândul zeilor.

VII.

Amazoanele. Războaele lor. Fundarea templului din Efes. Descrierea Caucazului.

După moartea acestuia şi pe când urmaşii săi se găseau cu armata într'o expediţiune în alte părţi, femeile Goţilor au fost atacate spre a fi prădate de un popor din vecinătate. Ele însă, fiind învăţate de bărbaţii lor, rezistară vitejeşte şi goniră

1) Insula lui Achille este Insula Şerpilor. Cf. *Romanica* noastră, pag. 15.

2) Iustinnus, *Hist. Philip.* I. 1 şi II. 1. Vesosis, după unii, ar fi Sesostris.

3) Iustinus XXXXI. 1: Parthi Scytharum exules fuere. Hoc etiam ipsorum vocabulo manifestatur: nam Scythico sermone exules parthi dicuntur.

în mod ruşinos pe duşmanii ce veniseră asupra lor. După ce au câştigat această victorie, au prins curaj mai mare şi, îndemnându-se între ele, pun mâna pe arme şi aleseră pe două dintre ele mai îndrăzneţe, pe Lampeto şi pe Marpesia[1]) pe cari le făcură comandante. Acestea, având grije să apere şi patria şi să facă şi devastări în afară, au tras la sorţi, şi Lamperto a rămas acasă să apere hotarele patriei, iar Marpesia, luând o ceată de femei, porni în Asia cu un nou fel de oaste şi după ce a biruit în războiu diferite pupoare şi dupăce pe altele le-a câştigat ca aliate, a ajuns până la Caucas; aci, rămânând mai mult timp, dădu locului numele de Stânca Marpesia; de aceea şi Vergilius a spus:

„Aspru granit şi marmur'acolo Marpesia pare"[2]),

în acel loc unde, în urmă, Alexandru cel mare stabili nişte porţi pe cari le-a numit Porţile Caspice şi pe cari acum le păzeşte poporul Lazilor pentru apărarea Romanilor. Aci Amazoanele, după ce au rămas mai multă vreme, au prins curaj. Şi, pornind de aici, au trecut fluviul Alis, care curge pe lângă cetatea Gargara şi au cucerit cu noroc egal Armenia, Siria şi Cilicia, Galatia, Pisidia şi toate localităţile din Asia; apoi întorcându-se spre Ionia şi Eolia, le prefăcură în provincii supuse lor. Aci, domnind mai multă vreme, au ridicat chiar şi cetăţi şi fortăreţe, numite după numele lor. Chiar şi templul Dianei din Efes[3]), din cauza pasiunii lor de a trage cu săgeata şi de a vâna, îndeletniciri cărora li s'au consacrat, l-au zidit de o frumuseţe admirabilă, încărcându-l cu bogăţii. Deci aceste femei, născute în Sciţia, printr'o întâmplare norocoasă, punând stăpânire pe regatele din Asia, le-au pastrat cam vr'o sută de ani şi în sfârşit se întoarseră la tovarăşele lor dela Stâncile Marpesiene, de cari am vorbit mai sus, adecă la muntele Caucas[4]). Şi fiindcă am făcut din nou amintire de aceşti munţi, socotesc că nu este nelalocul său să descriu poziţia şi situaţia lor, fiiindcă se ştie că cea mai mare parte din lume este înconjurată de lanţul lor prelungit. Căci Caucasul, începând dela Oceanul Indian, pe partea dinspre miazăzi, este ars de arşiţa soarelui; în partea deschisă spre miazănoapte este supus la vânturi reci şi la îngheţuri. Apoi muntele acesta, formând ca un cerc, o prelungire spre Siria, deşi lasă să iasă din coastele sale ca din nişte nesecate isvoare mai multe râuri, totuş în regiunea Vasiniană dă naştere Eufratului şi Tigrului, după opiniunea neneralä, ambele fluvii navigabile[5]). Aceste râuri cu-

1) Asupra Amazoanelor a se vedea *Mitologia greco-romană în lectură ilustrată* II. p. 239. precum şi *Romanica*. Insula Şerpilor. pag. 141.

2) Vergilius, *Aen.* VI. 471.

3) Iustinus. *op. cit.* II. 4. 16.

4) Descrierea Caucasului vezi Mela I. 15. Plinius. *Nat. hist.* V. 27.

5) Textul nu este destul de clar.

prind ţara Asirienilor şi dau numele şi figura Mesopotamiei [1]), depunându-şi apele lor în sânul mării Roşii. Apoi sus numitul munte, întorcându-se înapoi, străbate cu mari cotituri ţările scitice şi de aci trimite fluvii vestite în marea Caspică: Araxes, Cyrus, şi Cambyse şi într'un lanţ neîntrerupt se întinde până la munţii Riphei. De aci, formând cu creasta sa marginea popoarelor scitice, înaintează până la marea Pontică şi prin coline înşirate una după alta, atinge chiar apele Istrului, în locul unde acest râu, bifurcându-se, se despică şi Scitia se numeşte şi Taurus. Astfel este deci acest munte şi atât de mare că poate este cel mai înalt dinte toţi munţii, ridicându-şi vârfurile sale în sus şi oferind prin construcţiunea lor naturală întărituri pentru popoare de necucerit. Căci, fiind tăiat din distanţă în distanţă, pe unde se deschide prin întreruperea sa, de câte o vale, formează când porţile Caspice, când cele Armene, când cele Ciliciene, sau altele, după ţara unde se află defileul. Acesta deabia poate să fie trecut cu carul, laturile fiind prăpăstioase şi purtând numele său după diferitele popoare. Căci Indianul îl numeşte aci Lammus, dincolo Propanissimus; Parthul îi zice întâi Castra, apoi Nifate; Sirianul şi Armeanul Taurus; Scitul îl numeşte Cauchasus şi Rifeus, şi iarăşi, unde se termină, a douaoară, Taurus. Şi alte mai multe popoare au dat numele lor acestui munte. Dar, după ce am atins puţine despre întinderea acestui munte, să ne întoarcem la Amazoane, dela cari ne-am îndepărtat.

VIII.

Impreunarea Amazoanelor cu popoarele vecine. Ţinuta faţă de copiii lor.

Acestea temându-se să nu se stingă neamul lor, au căutat să se împreune cu popoarele vecine [2]) Şi stabiliră odată pe an târguri în aşa fel ca, în urmă, întorcându-se în anul viitor în aceeaşi zi, toţi copiii câţi se vor fi prăsit de sex bărbătesc să fie daţi tatălui, iar cei ce s'ar fi născut de sex femenin să fie crescuţi de mamă pentru armele războiului; sau, după cum cred unii, când se năştea un băiat, cu o ură de mamă vitregă, era tăiată viaţa nenorocitului copil: aşa de urgisită era la ele naşterea unui băiat, atât de dorită la alţii. Această cruzime răspândea împrejurul lor o mare groază, căci te întrebi ce nădejde mai putea să aibă la ele un prizonier, câtă vreme era o nelegiuire de a cruţa pe un fiu propriu? Impotriva acestora, după cum spune tradiţia, s'a luptat şi Hercule, şi pe Melanes[3]) a

1) Mesopotamia însemnează ţara dintre râuri.

2) Iustinus, *op. cit.*, II, 4. 9.

3) Iustinus, II, 4. 23: Menalippe.

subjugat-o mai mult prin viclenie decât prin curajul său. Iar Teseu a luat ca pradă pe Hippolita, cu care a născut pe Hyppolit[1]. Tot aceste Amazoane au avut după aceea ca regină pe Penthesilea de ale cărei fapte strălucite avem dovezi din războiul Troian. Căci aceste femei se spune că şi-au păstrat regatul lor până la Alexandru cel Mare[2].

IX.

Goţii, bărbaţii Amazoanelor. Regele Telef. Descrierea Moesiei. Moartea lui Telef.

Dar, pentruca să nu spui: dece fiind vorba despre bărbaţii Goţilor, stăruesc aşa de mult asupra femeilor lor? ascultă şi despre faptele însemnate şi glorioase ale bărbaţilor lor. Istoricul Dio[3], un cercetător foarte scrupulos al antichităţilor, care şi-a intitulat lucrarea sa Getica, (de cari Geţi am arătat în pasagiul nostru de mai sus că sunt Goţi, după spusele lui Orosius Paulus[4]), acest Dio ne pomeneşte despre un rege al lor numit Telef, care a trăit mult timp în urmă. Şi, pentruca să nu zică cineva că acest nume este cu totul străin de limba Goţilor, să observe că nimenea nu este care să nu ştie că popoarele au obiceiul să adopte nume străine, ca Romanii să împrumute nume dela Macedoneni, Grecii dela Romani, Sarmaţii dela Germani şi Goţii foarte adeseori dela Huni. Deci acest Tefef, fiul lui Hercule, născut cu Auge, şi soţul unei surori a lui Priam, era înalt ca înfăţişare, şi de o putere îngrozitoare şi care egala prin propriile sale virtuţi vitejia părintească, fiind un al diolea Hercule. El a avut ca regat ţara pe care strămoşii noştri au numit-o Moesia, o provincie ce se mărgineşte la răsărit cu gurile Dunării, la miazăzi cu Macedonia, la apus cu Istria şi la miazănoapte cu Dunărea[5]. Mai sus numitul Telef a purtat războiu cu Grecii şi în luptă a ucis pe Thesandru, comandantul Grecilor; când însă s'a repezit duşmăneşte asupra lui Ajax şi urmărea pe Ulise, calul său căzând, împiedicându-se într'o viţă de vie, s'a prăvălit la pământ şi fiind rănit la pulpă de o săgeată a lui Achile n'a putut multă vreme să se tămăduiască: totuş, deşi rănit, a gonit pe Greci din hotarele ţării sale. Iar după moartea lui Telef, i-a urmat în domnie fiul său Euryfil, născut cu o soră bună a lui Priam, regele Frigienilor. El, din dragoste pentru Casandra dorind să dea

1) Iustinus, II, 4, 23.
2) Iustinus, II, 4, 31.
3) Getica lui Dio s'a pierdut.
4) Orosius, 1, 16: Geţii cari acum se numesc Goţi.
5) Orosius I, 1, 55.

ajutor rudelor sale şi socrului său, a luat parte la războiul troian, dar a murit curând după sosirea sa.

X.

Războaiele lui Cir împotriva reginei Geţilor, Tomiris. Fundarea cetăţii Tomis. Războaiele lui Dariu şi Xerxe în contra Goţilor. Alianţa Goţilor cu Filip şi invazia lor în Grecia.

Multă vreme în urmă, după un răstimp de aproape şase sute treizeci de ani, după mărturia lui Pompeius Trogus, a pornit Cyrus, regele Perşilor, un războiu ce avea să-i fie spre peire, împotriva Thomyrei, regina Geţilor [1]. Acest Cyrus, fiind beat de glorie, în urma victoriilor sale din Asia, se hotărăşte să subjuge şi pe Geţi, peste cari, după cum am spus, domnea regina Thomyris, Aceasta, deşi ar fi putut să împiedice sosirea lui Cyrus la trecerea râului Abraxes, totuş i-a îngăduit trecerea, preferind să-l biruiască prin arme decât să-l îndepărteze prin poziţia favorabilă a localităţii; şi, în aceasta, a reuşit. La venirea lui Cyrus norocul la început a fost de partea Parţilor, până într'atâta că ei măcelăriră pe fiul Thomyrei şi armata lui cea numeroasă; dar într'a doua luptă Geţii, împreună cu regina lor, bătură pe Parţi, învingându-i şi, masacrându-i, le-au luat o bogată pradă. Şi aici, pentru întâiaş dată, a văzut poporul Goţilor corturi de mătase. După această victorie, regina Thomyris, găsindu-se în stăpânirea unei mari prăzi, câştigate dela duşmani, a trecut în părţile Moesiei, care acum se numeşte Scitia minor, după numele împrumutat dela Scitia cea Mare şi a fundat aci pe ţărmul moesiac al marii Negre, cetatea numită după numele ei Thomes [2]. Mai apoi Darius, regele Perşilor, fiul lui Hystaspe, a cerut în căsătorie pe fiica lui Antyrus, regele Goţilor, rugându-l, dar în acelaş timp şi ameninţându-l, dacă nu-i împlineşte voinţa. Goţii însă, refuzând alianţa cu el, înşelară speranţele soliei. Aprins de mânie din pricina refuzului, Darius a ridicat împotriva lor o armată de şapte sute de mii de soldaţi, căutând să răzbune cu sângele supuşilor săi o ruşine personală; şi, după ce a ridicat un pod de vase aproape dela Chalcedona până la Bizant, a intrat în Tracia şi în Moesia; şi după ce a construit în acelaşi chip un pod peste Dunăre, fiind atacat necontenit timp de două luni, a pierdut la Tape opt mii de soldaţi şi, temându-se ca podul de peste Dunăre să nu fie ocupat

1) Herodot, I, 205: Thomyris era regina Massageţilor.

2) Ovidius crede că numirea oraşului Tomis provine dela verbul τέμνω, Medea hotărînd să fie tăiate membrele fratelui ei şi să fie răspândite pe mare, pentru ca între timp ea să poată scăpa cu fuga de urmărirea tatălui ei.

de adversarii săi, a luat-o repede la fugă spre Tracia, fără să se mai oprească în Moesia, necrezându-se aci în siguranţă [1]). După moartea sa, fiul acestuia Xerxes, voind să răzbune insulta adusă tatălui său, a pornit din nou cu războiu asupra Goţilor, cu o armată de şapte sute de mii de soldaţi şi cu trei sute de mii de auxiliari, având şi o mie două sute de vase de războiu şi trei mii de vase de transport; n'a izbutit însă în întreprinderea sa, fiind biruit de curajul şi dârzenia Goţilor. Şi, precum a venit, aşa s'a şi întors cu trupele sale, fără să fi dat vr'o luptă. Chiar şi Filip, tatăl lui Alexandru cel Mare, legând prietenie cu Goţii, a luat în căsătorie pe Medopa, fiica regelui Gudila, aşa că, ajungând mai puternic prin această rudenie, şi-a întărit regatul Macedoniei. In vremea aceasta, după spusele istoricului Dio, Filip ducând mare lipsă de bani, s'a gândit să jefuiască cu o armată regulată cetatea din Moesia Odyssus care fiind în vecinătatea lui Thomes, era sub stăpânirea Goţilor. De aci, preoţii Goţilor, aceia cari se numeau cucernici, deschiseră în grabă porţile şi fiind îmbrăcaţi în haine albe, ieşiră înainte, invocând, prin cântece şi rugăciuni, pe zeii părinteşti ca să le fie favorabili, îndepărtând pe Macedoneni. Macedonenii, văzându-i că le ies înainte cu atâta încredere, rămaseră uimiţi şi, dacă se cade să o spunem, deşi înarmaţi, se îngrozesc de nişte oameni neînarmaţi. Şi, dând drumul, fără întârziere, soldaţilor orânduiţi în linie de bătaie, nu numai că n'au mai dărâmat cetatea, dar le-au dat înapoi chiar şi pe cei ce fuseseră făcuţi, după dreptul războiului, ca prizonieri şi, încheiând cu ei pace, s'au întors înapoi acasă. După mult timp, în urmă, aducându-şi aminte de această ticăloşie, distinsul rege al Goţilor, Sitalcus, strângându-şi o armată de o sută cincizeci de mii de ostaşi, a pornit cu războiu împotriva Athenienilor şi anume împotriva lui Perdicas, regele Macedonenilor, pe care Alexandru îl lăsase ca moştenitor cu toate drepturile asupra principatului Athenienilor, când a băut la Babilon băutura, otrăvită de trădarea unui ofiţer al său [2]). Dând împotriva acestuia o mare bătălie, Goţii ieşiră învingători şi astfel, pentru nedreptatea suferită odinioară în Moesia, Goţii năvăliră în Grecia şi jefuiră Macedonia întreagă.

XI.

Deceniu la Goţi în timpul lui Boerebista. Invăţăturile sale. Urmaşul său Comosic.

Mai târziu, pe când se găsea la Goţi ca rege Boerebista, a venit în Gothia Deceneu, în vremea când la Roma a luat

1) Orosius, II, 8.

2) Orosius, *op. cit.* III, 20.

puterea Sula. Boerebista primind pe Deceneu i-a dat o putere aproape regească; după sfatul acestuia, Goţii au început să pustiască teritoriile Germanilor, pe cari acum le stăpânesc Francii. Caesar însă care cel dintâi dintre toţi şi-a luat asupra-şi conducerea statului roman, care a supus sub puterea sa lumea întreagă, care a subjugat toate ţările până într'atâta, încât a ocupat în afară de cetatea noastră până şi insulele aşezate departe în sânul Oceanului, şi care a făcut tributari Romanilor chiar şi pe aceia cari nu auziseră de numele de Roman, totuş pe Goţi, deşi a încercat, n'a putut să-i subjuge [1]. Gaius Tiberius era acum al treilea împărat al Romanilor; Goţii totuş, şi sub domnia sa, au rămas independenţi. Acesta era norocul lor, acesta era avantajul lor, acesta era singurul lor gând, să ducă la îndeplinire, pe orice cale, ceeace îi învăţa sfătuitorul lor Deceneu, judecând că este folositor să realizeze. Iar el, observând dispoziţia lor de a-l asculta în toate, şi că ei sunt din fire inteligenţi, i-a instruit aproape în toate ramurile de filosofie; căci era în aceasta el un maestru priceput. El i-a învăţat morala, desbarându-i de moravurile lor cele barbare; i-a instruit în ştiinţele fizicii, făcându-i să trăiască potrivit legilor naturii: legi pe cari transcriindu-le le păstrează până astăzi, numindu-le belagines [2]; i-a învăţat logica, făcându-i cu mintea superiori celorlalte popoare; arătându-le practica, i-a îndemnat să petreacă în fapte bune; demonstrându-le teoria celor douăsprezece semne ale zodiacului, le-a arătat mersul planetelor şi toate secretele astronomice şi cum creşte şi scade orbita lunei şi cu cât globul de foc al soarelui întrece măsura globului pământesc şi le-a expus sub ce nume şi sub ce semne cele trei sute patruzeci şi şase de stele trec în drumul lor cel repede dela răsărit până la apus spre a se apropia sau îndepărta de polul ceresc. Vezi ce mare plăcere, ca nişte oameni prea viteji, să se îndeletnicească cu doctrinele filosofice, când mai aveau puţintel timp liber din războaie! Puteai să vezi pe unul cercetând poziţia cerului, pe altul proprietatea ierburilor şi ale fructelor, pe acesta studiind creşterea şi scăderea lunii, pe cestălalt observând eclipsele soarelui şi cum prin rotaţia cerului, soarele vrând să atingă regiunea orientală este dus înapoi spre regiunea occidentală şi cum, dându-şi seama de aceste fenomene, se linişteau. Deceneu transmiţând acestea şi alte multe Goţilor, le-a apărut prin ştiinţa sa ca o fiinţă supranaturală şi a ajuns să conducă nu numai pe oamenii de rând, dar chiar şi pe regi. Căci a ales atunci dintre ei pe bărbaţii cei mai no-

1) Cf. Orosius, I. 16.

2) Belagines par a fi o codificare a obiceiurilor Goţilor. Colecţia aceasta nu ni s'a păstrat.

bili şi mai înţelepţi pe care i-a învăţat teologia, i-a sfătuit să cinstească anumite divinităţi şi anumite sanctuare şi le-a dat numele de pilleaţi, fiindcă, după cum bănuesc, aveau capetele acoperite cu o thiară, pe care cu alt nume o numeau pilleus; restul poporului a dat ordin să se numească capillati, nume căruia Goţii, dându-i o mare consideraţie, îl reamintesc până astăzi în cântecele lor.

Iar după moartea lui Deceneu, au avut aproape în aceeaşi veneraţie pe Comosicus, fiindcă era de o potrivă cu el de iscusit. Acesta era considerat la ei pentru priceperea sa, şi ca rege şi ca preot suprem şi ca judecător care împărţea poporului dreptatea în ultima instanţă.

XII.

Coryllus, regele Goţilor. Dacia veche. Situaţiunea sa. Descrierea Dunării.

Dar, dupăce Comosicus a părăsit lumea aceasta, s'a urcat pe tron, ca rege al Goţilor, Coryllus care a condus timp de patruzeci de ani popoarele sale în Dacia. Inţeleg Dacia cea veche pe care o ocupă acum popoarele Gepizilor. Această ţară, situată în faţa Moesiei, dincolo de Dunăre, este înconjurată de o cunună de munţi, având numai două intrări, una pela Boutae, alta pela Tapae [1]. Această Gotia pe care strămoşii noştri au numit-o Dacia şi care acum se numeşte Gepidia, cum am spus, se mărgineşte la răsărit cu Aroxolanii [2], la apus cu Iazygii, la miază noapte cu Sarmaţii şi Bastarnii şi la miază zi cu fluviul Dunărea. Iazygii sunt despărţiţi de Aroxolani numai de fluviul Aluta. Şi fiindcă a venit vorba despre Dunăre, cred că nu e nelalocul său să dau câteva indicaţii despre acest fluviu atât de însemnat. El izvorăşte din câmpia Alamanniei şi primeşte dela izvorul său şi până la gura sa care se varsă în marea Neagră şaizeci de râuri din dreapta şi din stânga [3], pe o întindere de un milion două sute cincizeci de mii de paşi, având forma unei spinării de peşte, în care se înfig fluviile ca nişte coaste şi în general este cel mai mare fluviu. Pe limba Bessilor se numeşte Hister şi are adâncimea apei, în albia unde este mai profundă, numai de două sute de picioare. Dunărea întrece în mărime pe toate celelalte fluvii, în afară de Nil [4].

---

1) Vezi *Introducerea*. pag. 18.
2) Aroxolanii = Roxolanii.
3) Ammianus Marcellinus, *Res. gest.* XXII, 8, 44.
4) Mela, II, 1, 8.

Atât despre Dunăre. Să ne întoarcem acum, cu ajutorul lui Dumnezeu, la subiectul nostru, dela care ne-am depărtat.

XIII.

Dorpaneu, regele Goţilor. Victoriile sale asupra Romanilor în timpul lui Domitian. Ansii.

După un răstimp îndelungat şi pe când domnea împăratul Domiţian, Goţii, de teama lăcomiei acestuia, desfăcură alianţa ce o încheiaseră odinioară cu alţi împăraţi şi începură să devasteze împreună cu şefii lor malurile Dunării, cari erau de mult în stăpânirea imperiului roman, distrugându-le armatele şi omorîndu-le comandanţii. In fruntea acestor provincii se găsea pe atunci ca guvernator, după Agrippa, Oppius Sabinus, iar la la Goţi conducerea o avea Dorpeneus [1]. Dându-se lupta, Romanii au fost învinşi, iar lui Oppius Sabinus îi s'a tăiat capul şi Goţii, năvălind asupra mai multor castre şi cetăţi, au prădat regiunile ce atârnau de imperiu. Domniţian, în această strâmtoare a alor săi, a plecat cu toate forţele sale în Illiria şi încredinţând conducerea aproape a întregei armate generalului său Fuscus şi câtorva bărbaţi distinşi, i-a obligat să treacă peste Dunăre, împotriva armatei lui Dorpaneus, pe un pod din corăbii legate împreună. Atunci Goţii, cări nu se lăsară să fie surprinşi, pun mâna pe arme şi chiar la prima ciocnire înving pe Romani, omoară pe generalul lor Fuscus, îi jefuesc bogăţiile din tabăra soldaţilor şi pun mâna în dreapta şi în stânga pe averile lor. Pentru victoria lor, pe şefii, prin al căror noroc biruiseră, nu i-au mai numit oameni simpli, ci semizei, adică Ansi [2]. Genealogia acestora voesc să o expun în puţine cuvinte, fiecare din ce părinte s'a născut, sau de unde îşi trage originea şi unde şi-a găsit sfârşitul; iar tu, cetitorule, ascultă-mă fără părtinire, având să spun numai adevărul.

---

1) Iordanes identifică pe Geto-Daci cu Goţii, după cum mai înainte identificase pe Sciţi cu Goţii — Cf. Orosius, VII, 7.

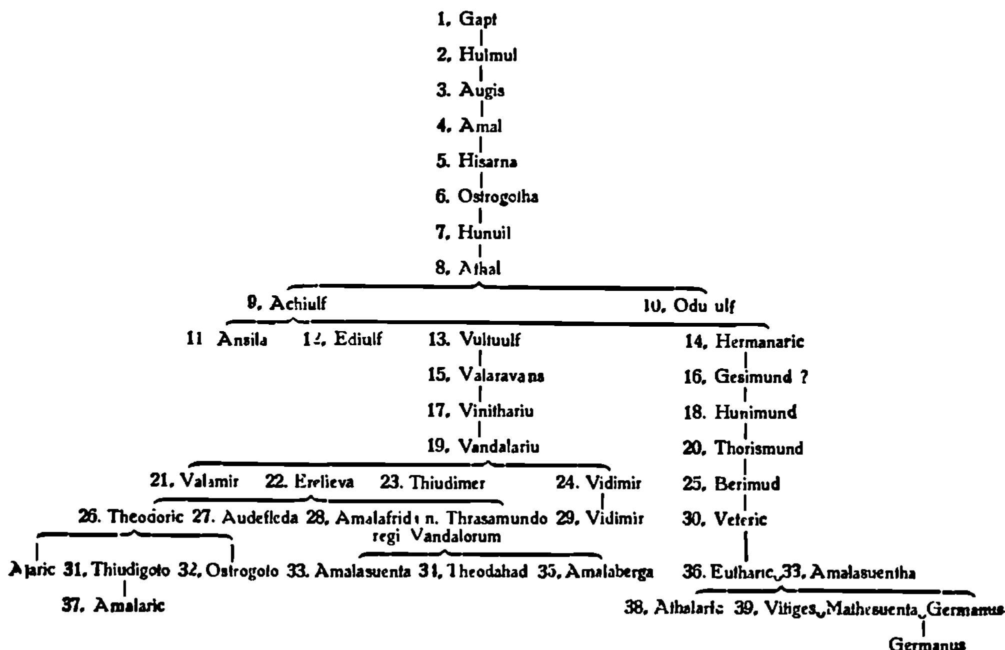
2) Ansii sunt fiii lui Odin din mitologia scandinavă.

XIV.

Genealogia Amalilor. Ostrogoţi şi Visigoţi.

Deci dintre aceşti eroi, după cum ei însi-şi spun în poeziile lor, cel dintâi a fost Gapt [1]) care a născut pe Hulmul. Hulmul însă a născut pe Augis: iar Augis a născut pe acela care s'a numit Amal, dela care se trage şi originea Amalilor: acest Amal a născut pe Hisarna: Hisarnis însă a născut pe Ostrogotha: Ostrogotha însă a născut pe Hunuil: Hunuil de asemenea a dat naştere lui Athal: Athal a născut pe Achiulf şi Oduulf: Achiulf însă a născut pe Ansila şi Ediulf, Vultuulf şi Hermenerig: Vultuulf însă a născut pe Valaravans: Valaravans însă a născut pe Vinitharius: Vinitharius de asemenea a născut pe Vandiliarius: Vandiliarius a născut pe Thiudemer, Valamir şi Vidimir: Thiudimir a născut pe Theodericus: Theodericus a născut pe Amalasuentha: Amalasuentha a născut pe Athalaricus şi Mathesuentha cu bărbatul său Eutharicus, a cărei rudenie de neam astfel a fost unită cu ea. Căci susnumitul Hermanaricus, fiul lui Achiulf a născut pe Hunimund: Hunimund însă a născut pe Thorismund: Theorismund însă a născut pe Beri-

1) Lista regilor este luată după Cassiodor.

mud: Berimud însă a născut pe Vetericus: Vetericus însă a născut pe Eutharicus care unindu-se cu Amalasuintha a născut pe Athalaricus şi Mathesuenta şi Athalaricus murind în anii copilăriei, Vitiges a luat în căsătorie pe Mathesuentha, cu care n'a avut copii şi fiind aduşi împreună de Belisariu la Constantinopol şi Vitiges murind a luat-o în căsătorie patriciul Germanus, un fiu al fratelui împăratului Iustinian şi pe care a făcut-o patricie ordinară. Cu aceasta a născut un fiu de asemenea Germanus cu numele; iar, Germanus murind, văduva însă-şi nu s'a mai căsătorit. Cum însă şi ce fel s'a distrus regatul Amalilor o vom arăta în alt loc [1]) dacă Domnul ne va ajuta.

Acuma însă să ne întoarcem la aceea de unde ne-am depărtat şi să arătăm cum şirul neamului de care vorbim a pus capăt peregrinaţiunilor sale. Căci istoricul Ablabius ne spune că în vreme ce se găseau, după cum am zis, în Scitia pe ţărmul mării Negre, o parte din ei care se aflau în regiunile orientale şi aveau în fruntea lor pe Ostrogotha, s'au numit Ostrogoţi, adecă orientali; nu se ştie după numele lui sau după loc; ceilalţi însă Visigoţi, adecă din partea de apus.

XV.

Originea împăratului Maximin. Forţa sa. Persecuţia creştinilor. Moartea sa.

Despre aceştia am spus mai sus că, după ce au trecut Dunărea, au trăit câtăva vreme în Moesia şi în Tracia, şi că dintre urmaşii lor au fost şi Maximinus [2]), un împărat, după Alexandru, fiul lui Mamaea. Căci, după cum susţine Symmachus în cartea a cincea a istoriei sale, „după moartea lui Alexandru, zice el, a fost ales de împărat de către armată Maximin, născut în Tracia din părinţi de jos, dintr'un tată got cu numele de Micca şi dintr'o mamă alană ce se chema Ababa". El a domnit trei ani, când a pornit războiu în contra creştinilor şi şi-a pierdut şi împărăţia şi vieaţa. El, pe când domnea împăratul Sever şi pe când acesta sărbătorea ziua de naştere a fiului său, a venit dela ţară în armată, ca tânăr, şi după o vieaţă petrecută păscând vitele la câmp. Impăratul dădu-se tocmai nişte jocuri militare. Văzându-le Maximin, deşi era un tânăr jumătate barbar, fiindcă erau puse înainte premii, ceru dela împărat, în limba sa părintească, să-i dea voie să se lupte cu soldaţii încercaţi. Impăratul Sever, mirându-se de mărimea lui — căci era, după cum se spune, de o statură înaltă de peste opt picioare — a dat ordin ca el să se ia la trântă cu ordo-

1) Vezi cap. LX. 315.

2) Capitolinus. *Vita Maximini*. 1. 2. 3. 4. 5.

nanțele soldaților, pentru ca să nu expună pe ostași la ocara unui om de jos. Atunci Maximin a trântit la pământ șaisprezece ordonanțe, cu atâta ușurință, că a doborît pe fiecare în parte, fără nici o clipă de răpaus. Și astfel, luând premiul, s'a dat ordin ca să fie primit în armată și cele dintâi servicii le-a făcut în cavalerie. Trei zile în urmă, când împăratul a ieșit la câmpul de exerciții, l-a văzut abătându-se ca un barbar dela disciplina militară și a poruncit tribunului să-l readucă la disciplina romană. El însă, înțelegând că împăratul vorbește de el, s'a apropiat și a început să alerge înaintea împăratului care mergea călare. Atunci împăratul, dând pinteni calului său care mergea încet, l'a făcut prin diferite ocoluri în dreapta și în stânga, să se obosească și în urmă îi zise: „după alergarea asta mai vrei să te lupți, Tracule?", „Impărate, îi răspunse, cât dorești". Atunci Sever, descălecând de pe cal, a poruncit ca cei mai neobosiți soldați să se ia la luptă cu el. Dar el a culcat la pământ pe șapte dinte cei mai voinici tineri, fără să respire, ca și mai înainte, nici o clipă, și el singur a fost dăruit de împărat cu premii de argint și cu brățare de aur și, apoi, s'a dat ordin ca să facă parte din trupa de straje a împăratului. In urmă, subt Antonin Caracalla a ajuns sergent și, mărindu-și reputația prin fapte, a trecut mai multe grade și, ca preț al silințelor sale, a obținut rangul de centurion. Totuș mai târziu, când Macrin a ajuns la domnie, a părăsit serviciul militar, timp de trei ani și având rangul de tribun, n'a dat niciodată ochii cu Macrin, socotindu-l nevrednic de a domni, fiindcă își câștigase domnia printr'o crimă. In urmă, subt Eliogabal, ca și subt fiul acestuia Antonin, s'a întors înapoi și și-a luat locul de tribun și, după aceasta, s'a luptat admirabil în coutra Parților subt Alexandru, fiul lui Mamaea. Acesta fiind ucis în răscoala militară dela Mogontiac [1]. a fost făcut el însu-și ca împărat într'o alegere a armatei, fără un senatus consultum. El și-a intinat toate faptele sale cele bune printr'o rezoluție urîtă de a se persecuta creștinii și a fost ucis la Aquileia de Puppio și a lăsat domnia lui Philipp, Toate acestea de aceea le-am împrumutat din istoria lui Symmachus, în această lucrare a noastră, ca să arătăm că poporul acesta, despre care trătăm aci, a ajuns până la cea mai înaltă culme a domniei romane. Dar trebuie să revenim la punctul, de unde a început digresiunea noastră.

1) Orosius, VII. 18.

XVI.

Goţii la marea Neagră. Goţii federaţi ai Romanilor. Devastarea Moesiei şi Traciei. Asediul oraşului Marcianopolis. Fundarea acestui oraş.

Căci acest popor a avut o strălucire extraordinară în ţinuturile în cari trăia, adecă pe ţărmii teritoriului scitic dela marea Neagră, stăpânind fără să-i discute cineva regiuni atât de întinse, atâtea sinuri de mare şi cursurile atâtor fluvii: subt mâna sa a căzut adeseori Vandalul, i-a plătit tribut Marcomannul, i-au fost robiţi principii Quazilor. In adevăr, subt domnia împăratului roman Philipp, de care am vorbit mai sus, şi care, înainte de Constantin, a fost singurul împărat creştin împreună cu fiul său, de asemenea Philipp, şi sub domnia căruia, în anul al doilea, Roma a împlinit mia de ani, Goţii, fiind tocmai nemulţumiţi că li s'a retras solda, din prieteni ce erau, s'au prefăcut în duşmani; căci ei, deşi trăiau retraşi sub regii lor, erau totuş federaţi ai statului roman şi primeau în fiecare an daruri de la el. Ce mai vorbă? Trecând atunci Ostrogota cu ai săi peste Dunăre, a început să jefuiască Moesia şi Tracia. Filip trimise împotriva lui pe senatorul Decius. Acesta, venind în fruntea trupelor sale şi neobţinând nici un succes asupra Goţilor, şi-a concediat soldaţii, trimiţându-i pe la căminurile lor, ca oameni particulari, ca şi cum din neglijenţa lor ar fi trecut Goţii Dunărea şi, răzbunându-se oarecum asupra lor, se întoarce la Filip. Soldaţii însă, văzându-se concediaţi după atâtea necazuri îndurate, alergară, în supărarea lor, la ajutorul lui Ostrogota, regele Goţilor. Acesta după ce i-a primit, s'a înflăcărat de vorbele lor şi a format numai decât o armată de treizeci de mii de oameni gata de luptă; s'a unit apoi şi cu Taifalii şi cu unii dintre Astringi şi încă şi cu trei mii de Carpi, un neam de oameni totdeauna gata de războiu şi cari adeseori au fost primejdioşi pentru Romani; pe aceştia totuş, în urmă, în timpul domniei împăratului Dioclitian şi Maximian, i-a biruit principele Galerius Maximinus şi i-a supus statului roman [1]). Deci, după ce Ostrogota a adăugat la aceştia pe Goţii săi şi pe Peucinii din insula Peuce ce se găseşte la gurile Dunărei, unde ea se varsă în Pontul Euxin, a pus în fruntea lor drept conducători pe Argaith şi pe Guntheric, cei mai viteji din neamul lor. Aceştia, trecând îndată peste Dunăre pe un pod, după ce au jefuit a doua oară Moesia, au atăcat Marcianopolis, faimoasa metropolă a acestei provincii şi după un lung asediu, au părăsit-o, primind bani dela cei ce se găseau înlăuntrul cetăţii. Şi, fiindcă am amintit despre Marcianopolis[1]), e bine să spunem câteva cuvinte

1) Marcianopolis, Devnia de astăzi, din Bulgaria.

despre fundarea acesteia. Căci această cetate a întemeiat-o, după cum se spune, împăratul Traian în următorea împrejurare. O fată, fiica surorii sale Marcia, pe când se scălda în acel fluviu care, cu numele de Potamos, izvorăşte din mijlocul cetăţii, având o apă limpede şi gustoasă, când a voit să ia apă de aci, vasul de aur ce-l avea i-a căzut din întâmplare în adâncime, îngreunat de greutatea metalului şi a apărut apoi mai departe la suprafaţă. Faptul era ceva neobişnuit, ca un vas gol să fie înghiţit de apă şi odată plin cu apă, să înnoate desupra undelor. Traian s'a mirat când a aflat de toate acestea şi crezând că o zeitate oare care locueşte în izvor, a numit cetatea ce a fundat aci Marcianopolis, după numele surorii sale.

XVII.

Gepizii şi Goţii. Originea Gepizilor. Vividarii. Victoriile lui Fastida, regele Gepizilor. Infrângerea Gepizilor de regele Ostrogota.

De aci, Getul, după cum spuneam, după un lung asediu, s'a întors acasă îmbogăţit de banii primiţi. Poporul Gepizilor însă, văzându-i aşa deodată învingători peste tot locul şi îmbogăţiţi de prăzi, plini de invidie, pun mâna pe arme împotriva rudeniilor lor. Dacă mă întrebi cum sunt Goţii înrudiţi cu Gepizii, ţi-o voiu spune în puţine cuvinte. Trebuie să-ţi aduci aminte că am spus la început[1]) că Goţii, ieşind cu regele lor Berich din sânul insulei Scandza, au fost duşi numai pe trei corăbii pe malul de dincoace al Oceanului, adică în Gothiscandza. Una dintre aceste trei corăbii înaintând, după cum se întâmplă, mai încet decât celelalte, se spune că a dat numele neamului, căci pe limba lor leneş se zice gepanta. De aci s'a făcut că în decursul timpului şi prin corupţie dintr'un nume de ocară să se nască numele Gepizilor. Căci fără îndoială şi aceştia îşi trag originea din neamul Goţilor; dar, fiindcă, după cum am spus, gepanta însemnează ceva leneş şi încet, dintr'o vorbă de ocară s'a născut fără intenţie numele Gepizilor şi cred că li se potriveşte de minune, căci ei sunt mai încetinei ca spirit şi mai greoi ca iuţeală corporală. Deci, aceşti Gepizi au fost cuprinşi de invidie, pe când se găseau în provincia Spesis, pe o insulă înconjurată de vadurile fluviului Viscla, pe care în limba părinţilor lor o numeau Gepedoios. Astăzi această insulă o locueşte, după cum se spune, naţia Vividaria[2]), Gepizii trecând în alte ţări mai bune. Aceşti Vividarii se ştie

1) Cap. IV. 25.

2) Vividaria, mai sus Vidivarii.

că din diferite nații s'au strâns la un loc ca într'un azil și au format un singur popor. Deci, după cum spuneam, Fastida, regele Gepizilor, dând îmbold poporului său liniștit, a mărit cu armele hotarele patriei sale. Căci a distrus aproape cu totul pe Burgundzoni și a subjugat și alte câteva popoare. Și, provocând nebunește și pe Goți, a călcat, el cel dintâi, printr'un atac vinovat legăturile de rudenie și, împins de o îngâmfare fără de margini, în vreme ce adăuga ținuturi noi pentru poporul său, își împuțina de locuitori propria sa națiune. Trimițând deci soli la Ostrogotha, subt a căruia conducere se găseau încă atât Ostrogoții cât și Visigoții, adică ambele popoare de acelaşi neam, i-a cerut, deoarece el se găsea inchis de munți înalți și strâmtorat de păduri dese, una din două, sau să se pregătească de războiu sau să-i pună la dispoziție o parte din țara sa. Atunci Ostrogotha, regele Goților, care era un bărbat de caracter, respunse delegaților că el are groază de războiu și-i vine greu să-l poarte și că, peste tot, este o crimă să se lupte cu popoare înrudite, dar că teritorii nu-i cedează. Ce să mai spun? Gepizii pun mâna pn arme; în contra lor, spre a nu părea că-i este teamă, a pornit la luptă și Ostrogotha; se ciocnesc lângă orașul Galtis, pe lângă care curge fluviul Auha[1]) și aci s'a dat o luptă cu mare curaj din ambele părți, ca unii cari aveau aceleași arme și același sistem de luotă; dar pe Goți i-a ajutat și o cauză mai dreaptă și iuțeala lor firească. In sfârșit, partida Gepizilor a început să dea înapoi, iar noaptea a pus capăt luptii. Atunci Fastida, regele Gepizilor, părăsind câmpul de dezastru al alor săi, a fugit în patria sa pe atât de umilit de rușinoasă ocară, pe cât fusese mai înainte plin de îngâmfare. Goții se întorc victorioși și mulțumiți de plecarea Gepizilor, și, câtă vreme a trăit Ostrogotha, ei petrec în pace și în fericire în patria lor.

XVIII.

Cniva conduce pe Goți în Moesia. Infrângerea Romanilor. Moartea lui Decius.

După moartea acestuia, Cniva, împărțindu-și armata în două, pe unii i-a îndemnat să devasteze Moesia, știind că, din cauza nepăsării împăraților, țara este lipsită de apărători, iar el, cu șaptezeci de mii de soldați, s'a urcat spre Uscia[2]) adecă spre Novae[3]) De aci, fiind respins de generalul Gallus, s'a dus

1) Vezi *Introducerea*, pag. 14.

2) Uscia, Oescus la gura Iskerului.

3) Novae: Sunt mai multe cetăți cu acest nume. Novae de aci este din Moesia Inferior.

la Nicopole, o cetate foarte vestită, aşezată lângă fluviul Iatrus; această cetate a zidit-o Traian, după înfrângerea Sarmaţilor, şi a numit-o cetatea Victoriei [1]. Venind aci împăratul Decius, Cniva s'a retras în părţile Hemului, care nu e departe de aici, de unde după ce a făcut pregătiri, s'a grăbit să meargă la Philippopole.

Impăratul Decius, aflând despre retragerea lui şi dorind cu tot dinadinsul să vie într'ajutorul cetăţii, a trecut lanţul muntelui Hemus şi a ajuns la Beroe. Şi în vreme ce îşi odihnea caii şi armata obosită, Cniva cu Goţii săi dădu buzna peste ei, ca fulgerul, şi, distrugând armata romană, a pus în urmărire pe împărat cu puţintei oameni, cari putuseră să fugă, iarăş până la Euscia dincolo de munţi, în Mysia, unde pe atunci Gallus, ca miles limitis, se găsea în tabără cu cea mai mare parte din oaste. Şi după ce a unit armata de aci cu cea dela Uscus, se pregătea pentru o nouă luptă. Cniva însă, după un asediu mai îndelungat al Philippopolului, a pătruns înlăuntru şi după ce a prădat cetatea, s'a unit cu generalul Priscus care fusese în cetate, având să lupte împreună împotriva lui Decius. Şi, după ce au început bătălia, lovesc, rănindu-l de moarte, cu o săgeată pe fiul lui Decius. Observând aceasta tatăl, se spune că pentru a întări curajul soldaţilor săi, n'ar fi zis decât: „nimeni să nu se întristeze: pierderea unui soldat nu este o scădere pentru forţele statului"; totuş, neputând rezista durerii părinteşti, dădu năvală asupra duşmanilor, căutând să răzbune moartea fiului său; şi, ajungând la Abrittus [2], o cetate în Moesia, a fost înconjurat de duşmani şi omorît şi el, punând astfel capăt şi domniei sale şi vieţii sale. Locul acesta se numeşte şi astăzi altarul lui Decius, fiindcă înainte de bătaie nenorocitul făcuse mari jertfe pentru idolii păgâni.

XIX.

Gallus şi Volusianus. Ciuma în timpul domniei acestora. Revolta lui Aemilian. Moartea sa. Alianţa cu Goţii.

După moartea lui Decius, au fost aleşi atunci ca împăraţi ai Romanilor, Gallus şi Volusianus, când o boală molipsitoare, aproape asemenea cu acea pe care am îndurat-o înainte cu nouă ani [3], a îndoliat faţa întregului glob pământesc, pustiind peste măsură mai ales Alexandria şi localităţile din întreg Egiptul. Istoricul Dionysius ne-a expus acest dezastru într'o povestire demnă de plâns şi a descris-o şi venerabilul martir al lui

1) Cetatea Victoriei. Nico-polis.

2) Vezi *Cetăţi şi oraşe în noul teritoriu al Dobrogei*, pag. 72.

3) An. 541—543.

Christos, episcopul Cyprian într'o carte intitulată despre Mortalitate[1]. Tot pe vremea aceasta, şi un oarecare Emilian, când a văzut că Goţii din cauza nepăsării împăraţilor, jefuesc mereu Moesia şi că îşi iau libertăţi şi că nu pot fi împiedicaţi de nimeni fără de mari sacrificii şi, gândindu-se deaşişderea că poate să-şi încerce norocul, a pus mâna pe putere în Moesia şi a început să cuprindă cu forţă armată totul şi să jefuiască cetăţi şi popoare. Dar, în câteva luni, mulţimea ce s'a îngroşat în jurul lui, revoltându-se, nu puţine pierderi a pricinuit statului. Iar el pieri la începutul încercării sale criminale şi şi-a pierdut şi vieaţa şi domnia după care ofta. Cât despre susnumiţii împăraţi Gallus şi Volusianus, cu toate că au domnit aproape doi ani şi au părăsit această lume, totuş în aceşti doi ani, în cari au domnit, a fost liniste peste tot şi au fost iubiţi de toţi, afară doar că li s'a imputat un singur lucru nenorocului lor, adecă epidemia generală, dar aceasta de oameni cari nu-şi dau seama şi de calomniatori cari au obiceiul ca să critice cu dintele răutăţii vieaţa altora[2]. Ei însă, odată ce au ajuns la domnie, au încheiat un tratat cu poporul Goţilor. Şi, nu după un lung răstimp, murind ambii regi[3] a pus mâna pe domnie Gallienus.

XX.

Năvălirea Goţilor în Asia. Arderea templului din Efes. Pustiirea Traciei. Cucerirea cetăţii Anchial.

Şi, în vremea ce împăratul se dedea din ce în ce mai mult desfrânărilor, şefii Goţilor, Respa, Veduc şi Tharuaro, luând nişte corăbii, au trecut în Asia, traversând strâmtoarea Hellespontului şi jefuiră mai multe cetăţi din această provincie, dând foc vestitului templu al Dianei din Efes pe care, după cum am spus[4] îl fondaseră odinioară Amazoanele. Intrând apoi în ţinuturile Bithiniei, distruseră Chalcedonia, restaurată în urmă de Cornelius Abitus, în parte, şi care astăzi, deşi se bucură de vecinătatea unei cetăţi regeşti, păstrează totuş ca indiciu pentru posteritate câteva din ruinele sale. Deci, Goţii plini de noroc pun mâna pe prăzi şi pe spolii şi se retrag prin strâmtoarea Hellespontului, prin aceleaşi regiuni, după ce au jefuit în drumul lor Troia şi Ilium cari, fiind în câtva reparate, după acel faimos război al lui Agamemnon, sunt acum din nou distruse de sabia duşmană. Deci, după un astfel de jaf,

1) Hieronymus *Chron.* a. 2269.
2) Cf. Orosius. *op. cit.*. VII.
3) Regi. adecă în înţelesul de împăraţi.
4) Cap. VII. 51.

săvârşit în Asia, avea acum şi Thracia să sufere sălbătăcia lor. Căci aci, la poalele muntelui Hemus, în vecinătatea mării, atacând cetatea Anchialos, intrară în ea, cetate pe care o fundase odinioară Sardanapalus, regele Parţilor, între ţărmul mării şi poalele Hemului. Se spune că aci au rămas mai multe zile, desfătându-se în băile de ape calde cari sunt situate la o depărtare de douăsprezece mile de cetatea Anchialos şi cari ţâşnesc din fundul izvorului lor de foc şi sunt, între celelalte nenumărate localităţi de băi termale, cele mai de seamă din toată lumea şi cele mai bune pentru sănătatea bolnavilor.

XXI.

Împăratul Maximian se luptă cu ajutorul Goţilor în Asia şi Africa. Goţii federaţi ai Romanilor.

De aci, întorcându-se la propriile lor locuinţe, au fost chemaţi după aceea de împăratul Maximian să dea ajutor Romanilor împotriva Parţilor, cu cari s'au luptat în general cu bună credinţă, ca trupe auxiliare. Dar, după ce principele Maximinus a pus pe fugă, numai cu ajutorul lor, pe Narses, regele Perşilor, nepotul marelui Sapor, şi a pus mâna pe toate averile lui, împreună cu soţiile şi fiii lui şi după ce Dioclitian a biruit în Alexandria pe Achilles şi după ce Maximinus Herculius a sdrobit în Africa pe Quinquegentiani [1]), au început, pacea fiind asigurată pentru statul roman, să nesocotească pe Goţi. Căci, înainte vreme, fără de ei, cu greu s'a luptat armata romană împotriva oricăror popoare. In toate împrejurările se vede clar că alergau la ajutorul lor: astfel şi subt Coustantin au fost chemaţi şi au luat armele în contra rudei sale Licinius şi l'au învins şi, închizându-l în Thessalonic, l-au lipsit de imperiu, ucizându-l cu sabia victoriosului Constantin. Şi, când acesta a fundat faimoasa cetate, rivala Romei, numită după numele său, Goţii au intervenit cu ajutorul lor şi, încheiând un tratat cu împăratul, i-au oferit împotriva diferitelor neamuri un sprijin de patruzeci de mii de oameni. Numărul şi armata aceasta se găseşte până şi astăzi în serviciul statului, ca federaţi. Câci, pe atunci, subt domnia regilor lor Ariaric şi Aoric, situaţia Goţilor era înfloritoare. După moartea acestora, a venit ca urmaş la domnie Geberich, om distins şi ca virtute şi ca nobleţă.

1) Orosius VII, 25.

XXII.

Originea lui Geberich, regele Goţilor. Atacul în contra lui Visimar, regele Vandalilor. Luptele lor la malurile Mureşului. Stabilirea în Pannonia a Vandalilor învinşi.

Căci acest Geberich, născut din tatăl său Hilderith, din moşul său Ovida, din strămoşul său Nidada, n'a fost mai pe jos în fapte strălucite decât gloria neamului său. Dorind ca începuturile domniei sale să le inaugureze prin supunerea Vandalilor, a pornit împotriva lui Visimar, regele acestora, care era din tribul Asdingilor, cel mai de seamă din toate triburile şi era foarte războinic. După spusa istoricului Dexippus [1], ei au ajuns dela Ocean până în regiunile noastre, abia în decurs de un an de zile, din cauza mărimii teritoriilor pe cari ei au trebuit să le străbată. Atunci ei ocupau locurile unde astăzi locuesc Gepizii, lârgă fluviile Marisia, Miliare, Gilpil şi Grisia care întrece pe toate celelalte în mărime [2]. Pe vremea aceea Vandalii se mărgineau la răsărit cu Goţii, la apus cu Marcomanii, la miazănoapte cu Hermundurii, la miazăzi cu Dunărea ce se mai numeşte şi Istrul. Pe când deci Vandalii se găseau aici, li s'a declarat războiu de Geberich, regele Goţilor, la ţărmul fluviului numit mai sus Marisia, unde, după ce s'au luptat câtva timp cu puteri egale, în cele din urmă însuşi regele Vandalilor Visimar este doborît cu o mare parte din neamul său. Iar Geberich, distinsul şef al Goţilor, după ce a biruit şi a jefuit pe Vandali, s'a întors acasă de unde plecase. Atunci prea puţinii Vandali cari scăpaseră, după ce au strâns ceata tuturor celor ce puteau să poarte armele, şi-au părăsit patria lor cea nenorocită şi au cerut dela împăratul Constantin să li se dea Pannonia şi au rămas aci timp de patruzeci de ani, supunându-se decretelor împărăteşti, ca locuitori ai provincii. De aci, multă vreme mai târziu, fiind chemaţi de Stilicon, magister militiae, exconsul şi patriciu, au ocupat Gallia, unde au jefuit popoarele vecine, fără însă sa se fi aşezat în locuinţe stabile.

XXIII.

Hermanaric, regele Goţilor. Cuceririle sale.

Câtva timp în urmă, după moartea lui Geberich, regele Goţilor, a urmat la domnie Hermanaric, cel mai vestit din familia Amalilor care a supus şi a adus să asculte de legile

1) Dexippus, *Frag.* 24, pag. 685, in *Frag. Hist. Graec.* III, ed. Müller.
2) Vezi *Introducerea*, pag. 16.

sale pe foarte multe popoare războinicedin răsărit. De aceea, cu drept cuvânt, unii dintre strămoşii noştri l-au comparat cu Alexandru cel Mare. Căci avea subt autoritatea sa popoarele pe cari le supusese Golthescythii, Thiuzii, Inaunxii, Vasinabroncii, Merenii, Mordenii, Imniscarii, Rogii, Tadzanii, Athaulii, Navegii, Bubegenii, Colzii[1]. Dar, fiindcă ajunsese vestit prin subjugarea atâtor popoare, nu s'a răbdat să nu supună şi pe Heruli, un popor peste care stăpânea Halaric; după ce a ucis o parte din ei, pe ceilalţi i-a subjugat. Căci numitul popor, după spusa istoricului Ablavius, locuind în nişte locuri mlăştinoase de lângă bălţile Meotide, pe cari Grecii le numesc ele, s'au numit Eluri[2], un neam de oameni pe cât de iuţi pe atât de îngâmfaţi. Pe acea vreme nu era popor care să nu fi voit să-şi aleagă dintre ei în lupte oameni din infanteria lor uşor înarmată. Dar, deşi iuţeala lor le-a adus folos adeseori faţă de alţi luptători, totuş, faţă de tăria greoaie, şi faţă de încetineala Goţilor, au trebuit să rămână mai prejos şi soarta a voit ca şi ei să se supună între celelalte popoare getice regelui Hermanaric. După distrugerea Herulilor, Hermanaric a pornit de asemenea cu armele împotriva Venethilor, cari, măcar că erau puţin războinici, dar fiind puternici ca număr, au încercat la început să se împotrivească. Dar, mulţimea nedisciplinată n'are nici o valoare; mai ales când nu vrea Dumnezeu, şi când soseşte o armată numeroasă. Căci ei, după cum am arătat-o la începutul expunerii noastre, sau în lista popoarelor, deşi au ieşit din aceeaşi tulpină, poartă acum trei numiri diferite şi anume: Venetai, Anti şi Sclaveni. Aceştia, cu toate că astăzi, pentru păcatele noastre, s'au revoltat peste tot locul, pe atunci erau supuşi cu toţii domniei lui Hermanaric. Şi, de asemenea, şi naţia Aestilor, cari sunt stabiliţi pe malurile cele mai indepărtate ale Oceanului, tot el a supus-o prin prevederea şi curajul său şi ca preţ al necazurilor sale a stăpânit toate popoarele din Scitia şi din Germania.

XXIV.

Originea Hunilor. Trecerea balţilor Meotide. Subjugarea Sciţilor şi Alanilor. Descrierea Hunilor. Supliciul Sunildei. Ostrogoţii părăsiţi de Visigoţi. Moartea lui Hermanaric.

Dar, nu după un lung răstimp, după cum ne spune Orosius[3]), Hunii, cei mai grozav popor prin sălbăticia sa, dă nă-

1) Sunt numele triburilor finnice.

2) Elurii sunt Heruli, goniţi din Scandinavia de Danezi şi stabiliţi la marea Neagră.

3) Orosius, VII. 33. 10.

vală peste Goţi. Căci iată ce ne spun izvoarele vechi în privinţa originii lor. Filimer, regele Goţilor, fiul lui Gadaric cel Mare, şi care a fost al cincilea şef al Goţilor, după plecarea lor din insula Scandza, şi despre care am spus mai sus că a intrat cu naţiunea sa în ţările Scitiei, a descoperit în poporul său nişte vrăjitoare pe cari în graiul părintesc le numeşte el însu-şi Haliurunne[1]; neavând nici o încredere în ele le-a gonit din mijlocul alor săi şi punându-le pe fugă departe de armata sa, le-a silit să trăiască rătăcind prin ţări străine. Spiritele necurate ce cutreeră pustietăţile le-au văzut şi unindu-se cu ele au dat naştere acestui neam de oameni de o grozavă sălbătecie. Ei au trăit la început în bălţi, oameni mărunţi, negricioşi, prăpădiţi, oameni numai în aparenţă, graiul lor de abia sămănând cu graiul omenesc. Aceasta era originea Hunilor cari au sosit la frontierele Goţilor. Naţia lor sălbatică, după cum ne spune istoricul Priscus, locuia pe malurile de dincolo ale bălţilor Meotide, neavând altă ocupaţie decât vânatul; în urmă, înmulţindu-se cât un popor, turburau liniştea popoarelor învecinate prin hoţiile şi prădăciunile lor. Nişte vânători din neamul lor, umblând ca de obiceiu, după vânat pe malurile de dincolo ale bălţii Meotide, au observat cum li s'a arătat deodată o cerboaică, intrând în baltă şi, când înaintând când oprindu-se, li s'a oferit drept călăuză de drum. Vânătorii luându-se pe urma ei trecură cu piciorul balta Meotidă pe care o socoteau de netrecut, întocmai ca şi o mare. In curând, când li s'a arătat înainte ţara scitică, cerboaica a dispărut. Spiritele acelea din cari îşi trag originea Hunii cred că au făcut-o din ură împotriva Sciţilor. Hunii însă, cari nu-şi inchipuiau de fel că ar mai fi o altă lume dincolo de balta Meotidă, fură cuprinşi de admiraţie pentru ţara Scitică şi cum sunt ei oameni iscusiţi, au socotit că o zeitate le-a arătat lor acel drum necunoscut de nimenea până atunci; se întorc acasă la ai lor, le istorisesc întâmplarea, laudă Sciţia atâta, până ce conving naţia lor să se grăbească să plece în Scitia pe calea ce le-o indicase cerboaica şi pe toţi câţi întâlniră în calea lor la intrare în Sciţia îi jertfesc Victoriei, pe ceilalţi, îi supun şi îi subjugă. Căci, îndată ce trecură peste acea baltă nemărginită, cuprinseră numai decât, ca într'un vârtej, pe Alpidzuri[2], pe Alcildzuri, pe Itimari, pe Tuncarsi şi pe Boisci, popoare ce locuiau pe malul de dincoace al Scitiei. Subjugară, biruindu-i în mai multe lupte, şi pe Alani cari nu erau mai pe jos decât ei în bătălii, dar neasemenea cu ei în moravuri şi în felul lor de viaţă[3]. Căci, deşi li s'ar fi

---

1) Aliorumnae, vezi Du'Cange. *Glos.* sub voce.

2) Alpidzuri..., Boisci vezi *Ambasadele* lui Priscus. *Izv. Ist. Rom.* VIII, pag. 81.

3) Cf. Ammian Marcell., XXXI, 2, 21.

putut împotrivi cu armele în mâini, totuş nu puteau să reziste înfăţişerii lor îngrozitoare şi fugeau de privirea lor. In adevăr, Hunii erau grozav de negri, iar faţa lor era, dacă se poate spune aşa, o masă de carne fără formă; ei n'aveau ochi, ci mai mult nişte puncte negre. Siguranţa lor şi curajul lor îl trăda privirea lor înfiorătoare, căci sunt cruzi până şi faţă de copii lor nou născuţi: băieţilor le taie cu ferul obrajii pentru ca înainte de a suge lapte să fie siliţi să se obişnuiască cu rănile. De aceea, ei ajung la bătrâneţe fără de barbă, şi băieţi mari lipsiţi de orice frumuseţe, fiindcă faţa lor brăzdată de fier împiedică prin cicatrici creşterea la timp a frumuseţiii părului. Ca statură ei sunt mici, dar iuţi şi îndemânateci la mişcări, la călărie sunt sprinteni; sunt laţi în spate şi sunt totdeauna înarmaţi cu arcuri şi săgeţi, ţepeni cu gâtul şi cu capul ridicat de îngânfare. Ei subt figură de om, trăiesc într'o barbarie de fiară [1]).

Când au văzut Goţii acest neam de oameni cu mişcări repezi şi jefuitori de multe popoare, s'au înspăimântat şi au început să chibzuiască împreună cu regele, cum ar putea să se pună la adăpost de un astfel de duşman. Căci Hermanaric, regele Goţilor, deşi ieşise triumfător, după cum am spus mai sus, asupra mai multor popoare, totuş era îngrijat de sosirea Hunilor, când naţia necredincioasă a Rosomonilor, care pe atunci îi era supusă împreună în alte popoare, profită de următoarea împrejurare ca să-l părăsească: Bărbatul unei femei, numită Sunilda, din acest popor, fiindcă a părăsit pe rege cu necredinţă, acesta furios a dat ordin ca femeea să fie spintecată în bucăţi, legând-o de nişte cai sălbatici pe cari i-a luat la goană. Fraţii acesteia, Sarus şi Ammius, spre a răzbuna moartea surorii lor, loviră în piept cu arma pe Hermanaric [2]); din cauza rănii fără vindecare, de aci înainte regele şi-a dus o viaţă de bolnav. Profitând de această stare de boală a sa, Balamber, regele Hunilor, porni cu războiu împotriva regiunii Ostrogoţilor, de cari tocmai se despărţiseră acum Visigoţii din pricina rivalităţii dintre ei. Intr'aceea Hermanaric, ne mai putând suporta vieaţa, atât din cauza durerii rănii sale, cât şi din cauza atacurilor Hunilor şi-a dat sufletul, fiind foarte bătrân şi împlinind vârsta de o sută zece ani. Moartea sa a dat prilej Hunilor să aibă precădere asupra Goţilor, de cari am spus că locuesc în regiunile orientale şi se numesc Ostrogoţi.

---

1) Ammian Marcell, XXXI, 2. L

2) După Ammian Marcellin. Hermanaric s'a sincus — voluntaria morte.

XXV.

Spaima Visigoţilor. Stabilirea lor, cu învoirea împăratului, în regiunile de peste Dunăre, în Dacia Ripensă, în Moesia şi Tracia. Arianismul Goţilor

Visigoţii, adecă ceilalţi tovarăşi ai lor, cari locuiau în teritoriul de apus, se găseau în aceeaşi groază ca şi fraţii lor şi nu ştiau, din cauza Hunilor, ce hotărîre să ia; după multă chibzuire trimiseră, în sfârşit, după o înţelegere comună, o deputaţie în Romania, la împăratul Valens, fratele împăratului Valentinian I-iu, spre a cere să li se acorde o parte din Tracia sau din Moesia ca locuinţe, unde să se stabilească, având să trăiască după legile lui şi având să fie supuşi autorităţii lui. Şi, spre a-i inspira şi mai multă încredere, îi făgăduesc că dacă le ar da oameni cunoscători ai limbii lor, s'ar face creştini. Aflând Valens despre aceasta s'a felicitat şi le-a încuviinţat numai decât ceeace el însuşi ar fi dorit să le propună şi, primind Goţi în regiunile Moesiei, i-a stabilit ca un zid de apărare al regatului său în potriva celorlalte popoare. Şi fiindcă pe atunci împăratul Valens era cucerit de perfidia ariană şi închisese toate bisericile de credinţa noastră, le-a trimis predicatori din secta sa cari vărsară acolo în sufletele noilor veniţi şi ignoranţi veninul ereziei lor. Şi astfel Visigoţii au fost prefăcuţi mai degrabă Ariani decât creştini [1]. Din partea lor, ei predicară evanghelia atât Ostrogoţilor cât şi Gepizilor, rudele şi aliaţii lor, transmiţându-le cultul acestei erezii şi atraseră la cultul acestei secte toate popoarele de limba lor. Şi ei, după cum am spus, trecură peste Dunăre şi se aşezară cu îngăduiala împăratului în Dacia Ripensă, în Moesia şi în Tracia.

XXVI.

Foamete la Visigoţi. Cruzimea şi lăcomia generalilor romani. Revolta Visigoţilor şi devastarea provinciilor nordice. Lupta lui Valens împotriva lor. Moartea împăratului.

A dat peste ei, cum se întâmplă de obiceiu popoarelor ,încă nestabilite definitiv într'o ţară, o mare foamete. Atunci şefii şi generalii lor cari îi conduceau, în lipsa unor regi, Fritigern, Alatheu şi Safrax, cerură de milă pentru armatele lor alimente de vânzare dela generalii Romanilor Lupicinus şi

1) Orosius, VII. 33, 19.

Maximus. Dar, unde nu împinge setea nelegiuită după bani [1]? Impinşi de lăcomie generalii romani începură să le vânză pe un mare preţ nu numai carne de oaie şi de vită, ci şi mortăciuni de animale spurcate şi aşa de scump că se vindea un sclav pentru o pâine şi o bucată de carne pentru zece libre. Dar, după ce a început să li se isprăvească şi sclavii şi lucrurile, negustorul lacom le-a pretins acelora, în nevoia lor de hrană, chiar şi pe fiii lor şi părinţii fură siliţi să li-i dea, gândindu-se că e mai bine să-şi piarză libertatea decât vieaţa şi, fiind vânduţi să trăiască ori cât de mizerabil s'ar hrăni, decât să fie păstraţi, având să moară de foame[2]. In această vreme de amărăciune, generalul roman Lupicinus a poftit din întâmplare la un ospăţ pe Fritigern, un mic rege al Goţilor şi să-i întindă o cursă, după cum s'a putut constata în cele din urmă. Fritigern însă, nebănuind ticăloşia, veni la ospăţ însoţit de o mică ceată şi pe când el se găsea la masă în pretoriul generalului, auzi ţipetele nenorociţilor ce erau ucişi: căci tovarăşii săi închişi în altă parte, pe când erau omorîţi din porunca generalului şi când strigătele grozave ale muribunzilor i-au ajuns urechi, l-au umplut de bănueli. Atunci numai decât, dându-şi seama de ticăloşia descoperită, Fritigern îşi scoase sabia în mijlocul ospăţului şi ieşi afară, nu fără o mare primejdie şi cu o mare iuţeală, scoţindu-şi tovarăşii dela o moarte sigură, îi determină să omoare pe Romani. Atunci aceşti bărbaţi prea viteji, dându-li-se un bun prilej pentru jertfă, preferiră să moară mai de grabă în luptă, decât de foame şi se înarmară îndată să omoare pe generalii Lupicinus şi Maximus. Ziua aceasta a pus deci capăt şi foamei Goţilor şi siguranţei Romanilor, căci Goţii au început ca, de acum înainte, să nu se mai socotească ca străini şi peregrini, ci să poruncească ca stăpâni şi ca cetăţeni ai posesiunilor lor de pământ şi să ţină subt autoritatea lor de drept toate părţile nordice ale ţării până la Dunăre. Când a aflat despre toate acestea împăratul Valens în Antiochia, şi-a echipat îndată armata şi a plecat în părţile Traciei. Aci s'a dat o luptă care i-a fost fatală, căci îl învinseră Goţii, iar el rănit s'a refugiat într'o fermă de lângă Adrianopol. Goţii neştiind că împăratul s'ar fi ascuns într'o căscioară atât de sărăcăcioasă, i-a dat foc, cum fac deobiceiu duşmanii în furia lor, şi a ars cu toată pompa regală; astfel s'a împlinit judecata lui Dumnezeu ca el să fie ars chiar de aceia cari cerându-i adevărata credinţă, el i-a abătut spre schisma ariană şi focul iubirii l-a înlocuit cu focul gehenei [3]) Din acest moment Visigoţii, după o victorie atât de strălucită, începură

1) Vergilius, *Aen.* III 56: Quid non mortalia pectora cogis, auri sacra fames?

2) Ammian Marcellin, *op. cit.*, XXXI, 4, 9 şi 11.

3) Orosius, VII., 33, 19.

să se stabilească în Tracia și în Dacia Ripensă, ca și când ar fi fost aci stăpâni de veci.

XXVII.

Theodosiu. Alungarea Goților din Tracia. Fritigern pustiește Tesalia, Epirul și Achaia. Safrax și Alatheu intră în Pannonia. Incheierea păcii între Gratian și Goți.

Atunci împăratul Grațian alese în locul unchiului său Valens pe Theodosiu, pe care îl puse in fruntea imperiului de răsărit. După ce acesta a readus disciplina în armată, Goții, când a simțit că au pierit nepăsarea de odinioară a împăraților și trândevia lor, au fost cuprinși de groaza, Căci împăratul, energic din fire, vestit prin virtutea sa și prin prevederea sa a însuflat vitejie în armată, stimulând-o prin povețe severe, prin dărnicie și prin blândețe. Iar soldații, când au dobândit încredere prin schimbarea unui împărat mai bun, au recăpătat curaj să atace pe Goti și-i gonesc din teritoriul Traciei. Când însa împăratul Theodosiu s'a îmbolnăvit de moarte, îndrăzneala Goților a crescut din nou și împărțindu-și armata în două, Fritigern a pornit să devasteze Tesalia, Epirul și Achaia, iar Alatheu și Safrax cu restul trupelor s'au îndreptat spre Pannonia. Când a aflat despre aceasta împăratul Grațian, care părăsise Roma din cauza încurziuni Vandatilor, și venise în Gallia, fiindcă Goții erau de o cruzime din ce în ce mai mare, în urma boalei aproape de moarte a lui Theodosiu, și-a strâns repede armata și a venit la ei, având să-i învingă, nu bazându-se atât pe arme, cât pe favoruri și daruri, și după ce le-a dat alimente pentru hrană, a făcut pace cu ei, încheiând și un tratat.

XXVIII.

Athanaric la Constantinopol. Moartea sa. Goții din nou federați luptă în contra tiranului Eugeniu.

Când însă, după aceasta, Theodosiu s'a însănătoșit și a aflat că Grațian a încheiat un tratat cu Goții, ceeace și el dorise, a primit faptul cu mulțumire și a rămas pe lângă această pace, iar pe regele Athanaric care urmase în domnie după Fritigern și-l atrase prin daruri și prin bunătatea firii sale și l-a poftit să vie la el, la Constantinopol. Acesta primi bucuros și, când a intrat în cetatea regală, zise minunându-se: „Iată acum văd cu ochii ceace am auzit fără să cred" și anume strălucirea unei cetăți atât de mari și aruncându-și privirile încoace și în colo se mira, când de poziția cetății, când de mișcarea corăbiilor, când de celebrele fortificații și de popoarele de di-

ferite națiuni, ca într'o fântână în care se scurg apele din diferite părți; și privind soldații în linie de bătae zise: „Împăratul este fără îndoială un zeu de pământ, și cine își ridică mâna asupra lui, vinovăția trebuie să o ispășească cu sângele său". Fiind deci întro astfel de admirație și ridicat de împărat în onoruri din ce în ce mai mari, după trecerea de câteva luni, a murit. In dragostea sa, împăratul onorându-l aproape mai mult mort decât viu, i-a făcut o înmormântare demnă, el însu-și mergând în fruntea dricului în convoiul înmormântării. Murind deci Athanaric, întreaga sa armata a rămas în slujba împăratului Theodosiu, supusă imperiului roman [1]), făcând un singur corp cu armata sa și s'a inoit tratatele de federație făcute odinioară subt împăratul Constantin și ei însi-și s'au numit federați. Din aceștia împăratul a dus cu sine în contra tiranului Eugeniu care, după uciderea lui Grațian ocupase Gallia, mai mult de douăzeci de mii de soldați sie-și credincioși și pe cari i-a socotit devotați și învingând pe numitul tiran, s'a răzbunat asupra lui.

XXIX.

Moartea lui Theodosiu. Ne mai primind darurile dela Romani, Goții aleg de rege pe Alaric. Invazia în Italia. Descrierea Ravennei.

Dar, dupăce a murit Theodosiu care prețuia pacea și pe Goți, fiii săi, prin vieața lor destrăbălată, încep, să dea de râpă ambele state romane și să nu mai plătească tovarășilor lor, adecă Goților, subsidiile obișnuite. De aceea, Goții încep în curând să aibă dispreț față de ei și, fiindcă se temeau ca printr'o pace prea îndelungată să nu le slădească vitejia, își aleg ca rege peste ei pe Alaric. Acesta era din familia Balthilor, un neam de eroi, a doua familie nobilă după cea a Amalilor și cari odinioară, din cauza îndrăznelii lor și a curajului lor, a primit între ai lor numele de Baltha [2]), adecă curajiosul. Deci, îndată ce numitul Alaric a fost ales rege, a ținut sfat cu ai săi și a hotărît că este mai bine ca prin munca lor să caute să cucerească țări decât ca în trândăvie să rămână supușii altora: și strângându-și o armată, a intrat în timpul consulatului lui Stilico și al lui Aurelian [3]) prin Pannonia și prin Sirmium, pe care l-au lăsat la dreapta, în Italia care era oarecum lipsită de apărători; și, neîntâmpinând nici un fel de opunere, s'au oprit la Podul Candidian, la trei mii de pași depărtare de

1) Orosius, VII, 34, 7.
2) Balth însemnează ilustru.
3) Anul 400.

cetatea regală Ravenna. Această cetate situată între lacuri, mare şi râul Po, are o intrare numai dintr'o singură parte. Ea era stăpânită odinioară, după cum ne spun strămoşii, de Eneti, nume ce însemnează vrednic de laudă. Situată în sânul imperiului roman, deasupra mării Ioniene, ea este închisă, ca o insulă, de revărsarea apelor. Din spre răsărit se mărgineşte cu marea; la ea ajunge, dacă porneşte cineva din Corcyra şi din părţile Helladei, plutind cu nava, şi atingând la dreapta cu vâslele măi întâi Epirul, apoi Dalmatia, Liburnia şi Istria şi în urmă Veneţia. Din spre apus se mărgineşte cu lacurile, printre cari este lăsată o foarte strâmtă intrare, ca o poartă. Din partea dinspre miazănoapte ea este înconjurată de un braţ al fluviului Po, ce se numeşte Canalul Ascon şi spre miazăzi de acelaşi Po care singur se numeşte şi regele fluviilor, supranumit şi Eridanus. Albia acestuia a fost mult adâncită de împăratul August; a şeaptea parte din apele râului curge prin mijlocul cetăţii, la gura sa formându-se un port admirabil în care, după spusa lui Dio, se credea odinioară că poate fi primită în siguranţă o flotă de două sute cinci zeci de corăbii. Astăzi, după cum susţine Fabius, regiunea, care odinioară fusese un port, ne arată o grădină foarte intinsă plină de arbori, din cari însă atârnă nu pânze ca odinioară, ci poame. In adevăr, oraşul poartă acum cu mândrie trei numiri şi răspunde la cele trei cartiere şi anume primul este Ravenna, ultimul Classis, cel dela mijloc Caesarea; acesta din urmă, între oraş şi mare, este încântător, plin de nisip şi potrivit pentru transporturi.

XXX.

Alaric la Ravenna. Honoriu îi cedează Galia şi Spania. Atacul lui Stilicon. Goţii pornesc în contra Romei pe care o jefuesc. Devastează Lucania, Campania şi Bruttium. Moartea lui Alaric. Inmormântarea sa.

Astfel, dupăce armata Visigoţilor a ajuns în vecinătatea acestei cetăţi, a trimis o solie la împăratul Honoriu care se găsea înlăuntru, să-i spună că dacă îngăduie ca Goţii să se stabilească in pace în Italia, ei vor trăi cu poporul Romanilor în aşa fel, încât să se poată să se creadă că este un singur popor; dacă însă i-ar goni, acela care in luptă va ieşi învingător, singur va domni în pace peste celălalt. Impăratul Honoriu îngrozindu-se de ambele alternative, după ce s'a sfătuit cu senatul, s'a gândit, cum ar putea să-i alunge din teritoriul Italiei. In cele din urmă, a ajuns la hotărîrea ca provinciile îndepărtate, adecă Galia şi Spania pe cari aproape le pierduse şi pe cari le pustiau atacurile lui Gizeric, regele Vandalilor, să le revendice, dacă ar fi în stare, Alaric împreună cu poporul

său și să le aibe ca niște căminuri proprii ale sale. Donațiunea întărind-o printr'un decret imperial, Goții consimt la această propunere și pornesc spre patria ce li s'a încredințat. După plecarea lor însă, nefăcând nici o stricăciune în Italia, patriciul Stilico, socrul împăratului Honoriu, — căci pe amândouă fiicele sale și anume pe Maria și pe Thermantia, pe care împăratul le-a luat, una după alta, de soții și pe amândouă Dumnezeu a făcut ca să plece ca fecioare din această lume — acest Stilico deci s'a dus cu viclenie până la cetatea Polentia, situată în munții Cottieni, și fără ca Goții să bănuiască cel mai mic rău, a deslănțuit asupra lor un războiu, fatal pentru întreaga Italie și pentru rușinea sa proprie. Goții observând atacul neașteptat, la început au fost cuprinși de groază, dar în urmă reculegându-se și, după obiceiul lor îmbărbătându-se unul pe altul, pun pe fugă aproape întreaga armată a lui Stilico, o măcelăresc cumplit, și furioși în sufletele lor, părăsesc calea apucată și se întorc în Liguria prin care trecuseră, încărcându-se de prăzi și spolii, și jefuesc de așisderea provincia Emilia și alergând pe șoseaua Flamminia dintre Picenum și Toscana, prădează tot ce găsesc în dreapta și în stânga lor și ajung în cele din urmă la Roma. Intrând in cetate, din ordinul lui Alaric. o jefuesc numai, însă nu-i dau foc, după obiceiul păgânilor, și nici nu se îngădue să se atingă în vr'un fel oarecare de lăcașurile sfinților [1]. Ieșind apoi de aci, se duseră în Bruttium, pustiind în același fel Campania și Lucania. Apoi rămânând aci mai multă vreme se gândesc să treacă în Sicilia și de aci în urmă în Africa. Regiunea Bruttiilor, situată la extremitatea sudică a Italiei, formează un unghiu, de unde își ia începutul muntele Appenin și întinzându-se ca o limbă de pământ ce desparte marea Adriatică de de marea Tyrreniană, își primește numele dela o regină Bryttia. Ajungând deci aci Alaric, regele Visigoților, împreună cu toate bogățiile Italiei pe cari le-au răpit în prădăciunea lor, se pregătea, după cum s'a spus, să treacă prin Sicilia spre a se stabili în liniște în Africa. Dar, fiindcă fără de voia lui Dumnezeu omul nu este liber să dispună de orice, marea cea grozavă de aci i-a scufundat câteva corăbii, iar altele mai multe i le-a împrăștiat. Fiind Alaric impedicat de nenorocul său, pe când se chibzuia ce avea să facă, a murit deodată de o moarte năprasnică. Iar Goții, după ce au jelit pe prea iubitul lor rege, au abătut din albia sa, lângă cetatea Consentina, râul Buzentus căci acest fluviu izvorând la picioarele unui munte, udă cu apele sale dătătoare de sănătate această cetate. Deci în mijlocul albiei o ceată de robi săpară un loc pentru mormânt în sânul cărei gropi au înmormântat pe Alaric împreună cu multe bogății și apoi dând din nou drumul apelor, pentruca locul să nu fie vr'odată cunoscut de cineva, au ucis pe toți groparii.

1) Publicul s'a refugiat în biserici și în temple.

După moartea lui Alaric, Visigoții încredințează domnia lui Ataulf, o rudă a lui, om distins, și ca trup și ca suflet; căci, deși nu era prea înalt ca statură, era frumos și la corp și la înfățișare.

XXXI.

Ataulf, urmașul lui Alaric, se întoarce la Roma pe care o jefuește. Căsătoria sa cu Placidia. Plecarea sa în Galia și Spania. Războaele sale în contra Vandalilor. Moartea sa. Urmașul său Segeric este de asemeni omorît.

Indată ce Ataulf a luat conducerea, Goții s'au întors din nou la Roma unde, ca lăcustele, au ras tot ce mai rămăsese de prima dată și au jefuit Italia nu numai de bogățiile private. dar și de cele publice, împăratul Honoriu nefiind în stare să li se împotrivească; ba încă a dus din oraș în robie și pe Placidia sora lui, fiica împăratului Theodosiu, dintr'a doua căsătorie a lui. Având însă în vedere neamul ei cel nobil, frumusețea chipului ei și cinstea neprihănită, a luat-o în căsătorie legitimă în cetatea Forum Julii, din provincia Aemilia, pentru ca popoarele aflând despre această încuscrire să fie cuprinse de fapt de o mai mare groază, văzând că imperiul a încăput pe mâna Goților. Și. deși împăratul Honoriu a fost secătuit de orice avere, totuș Ataulf și-a părăsit ruda bucuros și s'a dus în Gallia. Aci, îndată ce a sosit, popoarele din vecinătate îngrozindu-se, au început să se mărginească în hotarele țării lor, deși mai înainte atât Francii cât și Burgundionii pustiau strașnic Galia. Cât despre Vandali și Alani, despre cari am vorbit mai sus [1]), ei se stabiliseră cu învoirea împăraților romani în ambele Pannonii; dar socotind că aci nu vor fi în siguranță de frica de Goți, dacă aceștia s'ar întoarce, trecură în Gallia. In curând însă, fugind și din Galia, pe care au ocupat-o nu mult timp, s'au închis în Spania. Și își mai aduceau aminte, din spusele strămoșilor lor, de câte neajunsuri le pricinuise odinioară neamului lor Geberich, regele Goților și cum aceștia prin vitejia lor i-au gonit din țara părintească. In astfel de împrejurări îi se deschidea lui Ataulf Galia la sosirea sa. După ce și-a întărit domnia în Galia, a început să se neliniștească de situația din Spania și se gândi să o scape de atacurile Vandalilor; din averile sale câștigându-și oameni credincioși și siguri, a intrat în Barcelona și în interiorul Spaniei ce avea o populațiune puțin războinică. Aci după mai multe lupte cu Vandalii, dupe ce supuse Galia și Spania, a murit

1) Cap. XXII.

în al treilea an, fiind străpuns cu sabia în piept de Everuulf, de a cărui statură de obiceiu își bătea joc. După moartea sa, a fost ales de rege Segeric, dar și acesta a fost ucis mișelește de oamenii săi și, împreună cu vieața, și-a pierdut și domnia [1].

XXXII.

Valia. Constantin este trimis în Spania spre a elibera pe Placidia. Pacea dintre Constantin și Valia. Valia și Romanii împotriva tiranului Constantin. Soartea lui Iovinus și a lui Sebastian. Valia în Spania contra Vandalilor.

In urmă este ales ca rege, al patrulea după Alaric, Valia pe cât de viteaz pe atâta și de prevăzător. Impotriva acestuia împăratul Honoriu a trimis cu oaste pe Constantin, un bărbat distins prin calitățile sale militare, și care își câștigase glorie în mai multe războaie. El se temea că pacea încheiată odinioară cu Ataulf să nu o nimicească și să nu neliniștească din nou teritoriile statului roman, după ce ar fi învins popoarele învecinate și, în același timo, împăratul dorea să-și libereze și pe soru-sa Placidia dintr'o captivitate rușinoasă; căzu deci la învoială cu Constantin ca să i-o dea lui în căsătorie pe Placidia, dacă ar aduce-o înapoi în țara sa, fie prin războiu, fie pe cale pașnică, fie pe orice altă cale ar putea. Constantin primi propunerea cu plăcere și a plecat în Spania vesel, având o mare armată și cu o pregătire ca un rege. In calea sa a ieșit nu cu o mai mică armată, în defileul Pyrineilor, regele Goților, Valia. Aci s'au trimis soli dintr'o parte și alta și au căzut la învoială să facă pace, ca Placidia, sora împăratului să fie dată înapoi și să nu refuze statului roman ajutorul său, dacă ar cere împrejurările [2]. Căci în vremea aceasta un oarecare Constantin usurpase domnia în Galia și pe fiul său Constans din călugăr îl făcuse Caesar; dar nu s'a bucurat mult de domnia usurpată, căci, pornind împotriva lui Goții federați cu Romanii, a fost ucis la Arelatum, iar fiul său la Vienna. După aceștia, cu același curaj, s'au gândit să usurpe domnia Iovinus și Sebastianus, dar au pierit și ei având aceeași soartă.

In anul al doisprezecelea al domniei lui Valia și în timpul când Hunii au fost goniți de Romani și de Goți din Pannonia, pe care o cuprinseseră timp de vr'o cincizeci de ani, Valia, văzând că Vandalii au plecat cu mare îndrăzneală din teritoriile lor, adecă din Galia, unde îi gonise odinioară Ataulf și că jefuesc totul în teritoriile sale, porni fără zăbavă cu armată împotriva lor, în timpul când erau consuli Hierius și Ardabures.

1) Orosius. VII. 43. 9.
2) Orosius. VII. 43. 12.

XXXIII.

Gyzeric şi Vandalii în Africa. Portretul lui Gyzeric. Urmaşii săi. Gelimer. Liberarea Africei de Vandali. Valia la Tolosa. Moartea sa. Beremud şi Vitirich părăsesc pe Ostrogoţi şi trec la Visigoţi. Theodorich urmaş al lui Valia. Ţinuta lui Beremud.

In timpul acesta Gyzeric, regele Vandalilor, este chemat în Africa de Bonifaciu care, căzând în disgraţia împăratului Valentinian, n'a putut să se răzbune altfel decât făcând rău statului. Deci, la rugămintea acestuia, fiind chemaţi Vandalii, au trecut în Africa, prin strâmtoarea îngustă ce se numeşte strâmtoarea Gades care desparte Africa de Spania pe o lărgime de abia de şapte mii de paşi şi care mână apele Oceanului în marea Tyrrheniană. Gyzeric era acum binecunoscut la Roma din cauza dezastrelor ce le pricinuise Romanilor. El era de o statură mijlocie, schiop din cauza unei căderi a calului său, având planuri măreţe, vorbind puţin, dispreţuind luxul, pierzându-şi capul la mânie, fiind lacom după averi, foarte prevăzător în câştigarea popoarelor, gata întru a arunca sămânţa de ceartă şi a aţâţa ura. Cu astfel de însuşiri fiind acest rege, a fost invitat, după cum am spus, de rugăciunile lui Bonifaciu şi a intrat în Africa, unde după cum se spune a domnit cu o autoritate primită dela Dumnezeu; înainte de moarte, chemând la sine mulţimea fiilor săi, a orânduit, spre a nu se ivi între ei neînţelegere din cauza ambiţiei de a domni, ca pe rând, după gradul său, fiecare care ar supravieţui, adecă care ar urma, să vie după unul mai în vârstă şi în urmă tot astfel succesorul său. Această orânduire au purtat-o multă vreme şi au domnit în fericire. Ei nu s'au murdărit în războaie interne, cum se întâmplă la alte popoare, ci primind domnia pe rând, unul după altul, îşi conduseră în pace popoarele [1]. Iată care a fost ordinea şi succesiunea lor: cel dintâi a fost Gyzeric, care a fost tatăl şi domnul lor, al doilea Huneric, al treilea Gunthamund, al patrulea Thrasamund, al cincile Ilderich. Pe acesta, spre nenorocirea neamului lor, Gelimer, uitându-şi de povaţa strămoşească, l-a gonit din domnie şi l-a ucis, usurpând puterea; dar fapta sa n'a rămas nepedepsită, căci faţă de el a sosit răzbunarea împăratului Justinian. Fiind dus la Constantinopol de strălucitul bărbat Belisarie, magister militum Orientalis, consul ordinar şi patriciu, împreună cu toată familia sa şi cu toate averile sale de care ca un hoţ niciodată nu se despărţea, a fost readus la vieaţa de om particular, cu care vieaţă n'a putut să se obişnuiască. Astfel Africa,

1) In pace populis imperarunt. Adecă ei aveau numai conducerea popoarelor, nu erau însăşi poporul ce locuia în ţara unde trăiau.

care, în împărţirea pământului, formează a treia parte a lumii, a fost smulsă după o sută de ani de subt jugul vandalic şi redată liberă imperiului roman şi ea care odinioară a fost ruptă din trupul statului roman, sub nişte împăraţi slabi şi sub nişte generali necredincioşi, de o armată păgână, a fost readusă acum de un împărat priceput şi de un comandant credincios şi se bucură astăzi de libertate. Şi, cu toate că în urmă a avut să sufere câtăva vreme din pricina unui războiu intern şi de necredinţa Maurilor, totuş triumful împăratului Justinian, dat lui de Dumnezeu, a dus la bun sfârşit ceeace începuse. Dar ce nevoie avem să vorbim despre aceste lucruri cari nu au nici o legătură cu subiectul nostru. Să revenim la ceeace ne-am propus să scriem.

Vallia, regele Goţilor a fost cuprins de atâta vrăşmăşie împreună cu ai săi împotriva Vandalilor, că a voit să-i urmărească până şi în Africa, dacă nu l-ar fi împiedicat o întâmplare care l'a împiedicat odinioară şi pe Alaric, când a voit să treacă in Africa [1]. Incărcându-se de glorie înlăuntrul Spaniei şi dobândind o victorie fără vărsare de sânge, el se întoarce la Tolosa, lăsând imperiului roman câteva provincii pe care le promisese şi din cari a gonit pe duşmani. A murit în timpul când Beremud, fiul lui Thorismund, acela de care am vorbit mai sus cu prilejul listei dinastiei Amalilor, a trecut, împreună cu fiul său Vitirich, dela Ostrogoţii ce se găseau apăsaţi subt jugul Hunilor în Scitia, în regatul Visigoţilor. Acest Beremud îşi dădea bine seama de curajul său şi de nobleţea neamului său şi credea că rudele sale îi vor încredinţa mai degraba lui domnia, fiind socotit ca moştenitorul mai multor regi. Căci cine ar sta la îndoială să nu aleagă pe un Amal, dacă tronul ar fi vacant. Dar nici el n'a prea vrut să arate cine este. După moartea lui Vallia, Visigoţii îi dăduseră ca urmaş pe Theodorid. Venind la el Beramud, om din fire plin de cumpăt, a acoperit cu tăcere strălucirea naşterii sale, fiindcă ştia bine că regii bănuesc în totdeauna pe cei ce sunt de origine regală. Şi a preferat să trăiască necunoscut decât să producă turburări în cele orânduite. Regele Theodorid l-a primit, împreună cu fiul lui, cu mari onoruri, aşa că îl primea în consfătuirile sale şi la masa sa, nu însă din cauza nobleţii neamului său, pe care nu-o cunoştea, ci pentru curajul său şi pentru mintea sa pricepută pe cari nu putea să le ascundă.

1) Orosius, VII. 43, 11, 12.

XXXIV.

Romanii şi Hunii în contra lui Theodorid. Aetius. Goţii şi Romanii fac pace. Attila. Reşedinţa lui Attila.

In scurt, după moartea lui Vallia, ca să repetăm ce am spus mai sus, şi care n'a prea fost fericit în Galia, a urmat în domnie Theodorid, foarte norccos şi destul de fericit, un om înzestrat cu multă cumpătare şi cu mari puteri sufleteşti şi trupeşti. Impotriva acestuia, Romanii subt consulalul lui Theodosiu şi Festus [1]), rupând tratatul de pace, au pornit cu războiu în Galia, uniţi cu Hunii pe cari îi aveau ca trupe de ajutor. Căci voiau să pedepsească cetele Goţilor federaţi cari, la Constantinopol, luaseră partea comitetului Gaina. Pe vremea aceasta în fruntea armatelor era patriciul Aetius, născut în cetatea Dorostorena, din neamul prea viteaz al Moesiilor, fiu al lui Gaudentius. Oţelit pe câmpurile de războiu, părea anume născut ca să fie de folos statului roman, el care, după numeroase măceluri, a adus sub jugul imperiului roman îngâmfatele popoare barbare ale Suevilor şi ale Francilor. Armata romană a pornit războiul împotriva Goţilor şi cu ajutorul Hunilor de subt comanda lui Litorius şi după ce s'au luptat multă vreme din ambele părţi, cele două armate deopotrivă de viteze şi nici una din ele ne fiind inferioară, îşi întinseră mâna şi s'au întors acasă, restabilindu-se vechea înţelegere şi după ce s'a întărit printr'o pace de bună credinţă tratatul din ambele părţi, s'au retras şi unii şi ceilalţi. Prin această pace, Atilla, stăpânul tuturor Hunilor, singurul cârmuitor în lumea întreagă al popoarelor din toată Scitia, a ajuns faimos la toate popoarele, gloria sa având o mare strălucire. Istoricul Priscus, fiind trimis de Theodosiu cel tânăr într'o delegaţiune la el, ne raportează între altele următoarele: trecând peste nişte fluvii foarte mari şi anume peste Tisia, Tibisia şi Dricca [2]) am ajuns în localitatea unde odinioară Vidigoia, cel mai viteaz dintre Goţi, a căzut printr'o mişelie a Sarmaţilor; de aci am ajuns nu departe de satul în care stătea regele Attila, zic sat, dar cât o cetate foarte mare, în care am găsit un palat de lemn ridicat din scânduri lucioase, a căror legătură era aşa de bine făcută, că de abea se putea observa, chiar dacă te uitai cu toată atenţia. Puteai să vezi săli întinse pentru ospeţe şi portice de o admirabilă architectură. Area curţii era înconjurată de o enormă împrejmuire. aşa că mărimea ei te făcea să vezi un palat regal. Aceasta era re-

1) Anul 439 d. Chr.

2) Priscus, *Ambasadele* în *Izv. Ist. Rom.*, VIII. Cf. *Introducerea*, pag. 17.

ședința regelui Attila care avea în stăpânire toată țara barbarilor[1]; această locuință o preferea el tuturor cetăților cucerite.

XXXV.

Attila. Moartea lui Bleda. Portretul lui Attila. Sabia lui Marte.

Acest Attila a avut de tată pe Mundzuc, ai cărui frați au fost Octar și Roas, cari se spune că au avut domnia peste Huni înainte de Attila, deși nu peste poporul lor întreg. După moartea acestora, a urmat la domnie Attila, împreună cu fratele său Bleda, și, pentru ca înaintea expedițiunilor ce pregătea să fie la înălțime, a căutat mai întâi să-și sporească puterile printr'un paricidiu, tinzând să dispuie de toți, omorând pe ai săi. Călcând orice dreptate, el și-a mărit forțele sale pe căi urîte, și în cruzimea sa a ajuns la rezultate infame. Căci, omorînd mișelește pe fratele său care stăpânea o mare parte din Huni, și-a supus sie-și întreaga nație și strângând un mare număr de popoare, pe lângă popoarele de alte neamuri ce le avea subt dependența sa, s'a gândit să supună și pe cele mai însemnate popoare din lume, pe Romani și pe Visigoți. Armata sa se credea că numără cinci sute de mii de soldați. Acest om se născuse în lume pentru sdrobirea popoarelor și pentru îngrozirea globului pământesc: căci nu știu prin ce fatalitate a băgat spaima în toți, răspândind în lume o grozavă părere despre sine. Era mândru la mers, își rotea ochii în dreapta și în stânga, așa că, chiar numai din mișcarea trupului său țapăn, se vedea puterea sa. Era iubitor de războaie, dar știea să se și stăpânească, avea planuri mărețe și asculta bucuros rugăciunile cuiva, și era bun cu cei cari îi se supuneau. De statură scurt, cu pieptul lat, cu capul mare, cu ochii mici, cu barba rară, cu părul încărunțit, cu nasul cârn, de culoare negricioasă, reproducea trăsurile rasei sale. Și, cu toate că din fire avea totdeauna o mare încredere în sine, această încredere i-a mai sporit-o găsirea unei săbii a lui Marte care era totdeauna socotită ca sfântă de regii Sciților. Istoricul Priscus ne spune că ea a fost descoperită în următoarea împrejurare: Un păstor, văzând că o juncă din turmă sa șchioapă și neștiind care este cauza rănii mari ce ea avea, s'a pus pe urmele sângelui și în sfârșit a dat de o sabie peste care junca din nebăgare de seamă a călcat pe când păștea, și desgropând-o în urmă a dus-o la Attila. Felicitându-se de acest dar, în grandomania sa a început să se

1) Barbaria, adecă Barbaricum, după cum se numea pe atunci țara dela nordul Dunării.

socotească că el este sortit să fie stăpânul lumii întregi și că sabia lui Marte îi punea în puterea sa soarta luptelor [1]).

XXXVI.

Cruzimea lui Gyzeric față de fiica lui Theodorid. Solia lui Attila către Valentinian. Politica sa înșelătoare. Solia lui Valentinian către Theodorid. Răspunsul lui Theodorid. El însoțește pe Romani contra lui Attila. Aliații Romanilor. Intâlnirea în câmpiile Catalaurice.

Gyzeric. regele Vandalilor, despre care am amintit puțin mai sus [2]), aflând despre gândul lui Attila de a cuceri lumea întreagă, îl atrase prin nenumărate daruri să declare războiu Visigoților, temându-se ca nu cumva Theodorid, regele Visigoților să caute să se răzbune de ocara adusă fiicei sale, care, căsătorită cu Huneric, fiul lui Gyzeric, era la început fericită, găsindu-se într'o familie atât de distinsă, dar, pe urmă, cum era el necruțător chiar față de ai săi, pentru o simplă bănuială că ar fi încercat să-l otrăvească, i-a tăiat nasul și urechile, despoind-o de frumusețea ei naturală și o trimise în Galia la tatăl ei, pentru ca, nenorocita, să poarte până la moarte semnul cumplitei lui pedepse; o astfel de barbarie ar fi mișcat și pe niște străini, necum să nu fi reclamat ea răzbunarea unui părinte. Deci, Attila care de multă vreme dorea să pună în executare războiul ca plănuise, fiind câștigat de darurile lui Gyzeric, a trimis în Italia la împăratul Valentinian [3]), să samene vrajbă între Goți și Romani, pentru ca să slăbească prin vrășmășii interne pe cei pe cari nu putea să-i înfrângă prin războiu. El susținea că nu voește de loc să strice prietenia sa cu imperiul, ci să ducă războiu numai împotriva lu Theodorid, regele Visigoților. La acest războiu ar dori bucuros ca el să nu ia parte; de aceea, sfârșitul scrisorii era plin de obișnuitele urări de sănătate, căutând să câștige încredere pentru fățărnicia sa. In același chip, a trimis o scrisoare și lui Theodorid, regele Visigoților, indemnându-l să parăsească alianța cu Romanii și să reia războaele cari puțin mai înainte fuseseră purtate împotriva lor cu atâta dușmănie. Acest om șiret, înainte de a purta un războiu cu armele, purta un războiu diplomatic. Atunci împăratul Valentinian trimise la Visigoți și la regele lor Theodorid o deputațiune care să-i vorbească astfel: „se cade ca tu cel mai viteaz dintre oameni să te unești în înțelepciunea

1) Intreg acest pasagiu este luat din Priscus, *Ambasadele.*

2) Cap. XXXIII.

3) Valentinian al III, 425—455.

ta cu noi împotriva tiranului globului pământesc, împotriva aceluia care dorește să robească lumea întreagă, care nu caută motive de războiu, ci socotește de legal tot ceea ce el face. Trage un cerc împrejurul său pe care îl măsoară cu brațul; libertatea sa și-o satură cu îngâmfarea; el își râde de dreptatea omenească și de dreptatea lui Dumnezeu și se declară dușman al omenirii; de aceaa, este vrednic de ură cel ce își face o glorie din ura împotriva tuturor. Aduceți-vă aminte, vă rog, de ceeace, de sigur, nu se poate uita: Războiul s'a pornit de Huni, dar ceea ce este mai grozav este că acest războiu Attila îl face prin viclenie. De aceea, pentru ca să nu mai vorbim despre noi, puteți voi lăsa nepedepsită îngânfarea acestuia? Având armele în mâini, gândiți-vă la propriile voastre dureri și uniți-vă brațele cu ale noastre. Ajutați deci statul, din care o parte o faceți și voi. Cât de mult dorim noi unirea, cât de mult dorim ca ea să fie îmbrățișată de voi, îmtrebați pe dușmani de sfaturile ce vă dau". Prin acestea și prin astfel de vorbe, deputații lui Valentinian mișcară pe Theodorid. Acesta le răspunse: „dorința voastră e împlinită, ne-ați făcut și pe noi dușmani ai lui Attila. Il vom urmări, ori unde se va găsi și deși el se fălește cu diferite victorii asupra celor mai mândre dintre națiuni, totuș Goții știu să se lupte cu cei mândri. Aș putea spune că nici un războiu nu este greu decât cel care nu are nici un motiv legitim; cel ce are cu sine dreptatea cerească, de nimica nu trebuie să se teamă". Tovarășii șefului primesc acest răspuns cu aclamațiuni, iar mulțimea îi urmează veselă. Dorul de a se lupta îi cuprinde pe toți, ard de dorința de a se război cu Hunii. Deci regele Theodorid scoate o nenumărată mulțime de Visigoți și lăsând acasă pe patru din fiii săi și anume pe Friderich, Eurich, Retemeris și Himnerith, ia cu sine să impărtășească străpațul numai pe cei mai în vârstă, pe Thorismud și pe Theoderic. Frumoasă armată, ajutor sigur, tovărășie plăcută, având sprijinul acelora care se bucură chiar și numai de a înfrunta aceleași primejdii. Iar, din partea Romanilor, atât de mare a fost prevederea patriciului Aetius, pe umeri căreia se sprijinea pe atunci imperiul de apus, că strângând din toate părțile ostași, ieșea nu cu forțe neegale în calea nesfârșitei mulțimi sălbatice. Căci el avea ca trupe auxiliare pe Franci, Sarmați, Armoriciani, Liticiani, Burgundioni, Saxoni, Ripari[1]). Olibrioni, odinioară soldați romani, iar pe atunci recrutați în numărul auxiliarilor, și alte națiuni Celtice și Germane. Se strâng deci în câmpiile Catalaunice, cari se mai numesc și Mauriace, având în lungime o sută de leghe, cum le numesc Galii și în lățime șapte zeci. Leghea galică însă e formată din o mie cinci sute de pași. Deci, acea parte de pământ se preface într'o arenă de nenumărate popoare. Ambele armate

1) Francii Ripuari.

pline de curaj, se găseau față în față. Nu mai e vorba de o vr'o șiretenie, ci lupta se dă pe față. Și care poate să fie pricina mișcării atâtor popoare? sau ce ură a putut să-i înarmeze pe toți, unii împotriva celorlalți? S'a făcut acum dovadă că neamul omenesc trăiește prin regi, fiindcă s'a produs un măcel de popoare prin atacul nebunesc al unuia singur și fiindcă, prin voința unui rege îngâmfat, s'a distrus într'o clipă ceeace natura a creiat timp de atâtea secole.

XXXVII.

Singiban, regele Alanilor, făgădueşte lui Attila predarea Orleanului. Theodorid și Aetius ocupă cetatea. Pregetul lui Attila, care consultă haruspicii.

Dar, înainte de a expune ordinea de bătaie, ni se pare necesar să arătăm mișcările ce s'au produs, în cele două armate, fiindcă acestea sunt tot atât de variate și cu urmări diferite, pe cât de faimoasă este lupta. Căci Singiban, regele Alanilor, îngrozit de teamă pentru viitor, făgăduiește lui Attila că-i va preda și că-i va trece în puterea lui de drept Aureliana [1]), o cetate din Galia, unde se găsea el pe atunci. Dar, îndată ce Theodorid și Aetius aflară despre această trădare, construiesc înainte de sosirea lui Attila mari fortificații împrejurul acestei cetăți, pe Singiban care acum căzuse în bănuială îl pun sub pază și-l asează împreună cu poporul său în mijlocul trupelor auxiliare. De aceea, Attila, regele Hunilor, foarte mișcat de această întâmplare, și neavând încredere în trupele sale, nu îndrăznea să înceapă lupta și gândindu-se în sine la o fugă, împrejurare mai rea decât însă-și moartea, s'a hotărît să întrebe pe haruspici în privința viitorului. Aceștia după ce au observat, după obiceiul lor cunoscut, când măruntaele victimelor, când vinele de pe oasele jupuite de carne, prevestesc Hunilor evenimente urîte. Totuș orecare mângâiere le-au prezis, prin aceea că supremul comandant din armata potrivnică are să moară mai înainte de victorie și că prin moartea sa are să se păteze triumful. Fiindcă Attila socotea că trebuie să ajungă chiar cu ruina sa proprie la moartea lui Aetius, de oarece acesta îi încurca toate planurile sale de războiu, preocupat de prevestire și cum era el priceput în tactica militară, porni la luptă tremurând, cam la ora a noua din zi, pentru ca, dacă n'ar izbuti, să fie ajutat de sosirea nopții.

1) Aureliana, orașul de azi Orléans.

XXXVIII.

Dispozițiile luate înainte de luptă. Ajutoarele Hunilor. Romanii ocupă o colină.

Cele două partide se strânseră, după cum am spus, în câmpiile Catalaunice [1]. Poziția locului era de așa fel că pe o ridicătură cu laturi aplecate se înalța o colină. Amândouă armatele dorind să o ocupe, căci locul prin situația sa oferea nu neînsemnate avantagii, Hunii cuprinseră partea dreaptă, iar Romanii și Visigoții, împreună cu trupele ajutătoare, partea stângă. Mai rămâsese să se lupte pentru ocuparea vârfului colinei. Theodorid împreună cu Visigoții se găseau la aripa dreaptă, Aetius cu Romanii la aripa stângă, iar în mijloc au așezat pe Singiban, despre care am spus mai sus [2]) că avea comanda asupra Alanilor, prevăzând, ca precauțiune militară, să fie înconjurat de trupe credincioase, asupra sentimentelor lui având bănueli. Căci ușor recurge la necesitatea de a se lupta acela care se găsește în fața neputinții de a fugi. De partea cealaltă însă linia de bătaie a Hunilor era astfel orânduită că Attila se găsea la mijloc cu cei mai viteji ai săi, în această orânduire regele avându-se în vedere mai ales pe sine, căci așezat în mijlocul forțelor armate ale neamului său, era ferit de orice primejdie. Aripile însă i le formau multele popoare și națiuni pe cari le supusese puterii sale. Intre acestea se distingea armata Ostrogoților, condusă de frații Valamir și Theodemir și Videmer, mai iluștri chiar decât regele căruia îi slujeau pe atunci, fiindcă ei erau din distinsul și puternicul neam al Amalilor. Mai era acolo și faimosul rege al Gepizilor Ardaric care, pentru devotamentul său față de Attila, lua parte la consfătuirile acestuia, și o trupă numeroasă a sa. Căci Attila cu mintea sa pătrunzătoare cântărindu-l pe el și pe Valamer, regele Ostrogoților, îi prețuia mai mult decât pe ceilalți regișori. Căci Valamir știa să păstreze secretele, era cu vorba dulce și priceput în viclenii, Ardaric însă, după cum am spus, era devotat și cu sfaturi sigure. Aceștora avea să le încredințeze lupta împotriva rudelor lor, Visigoții. Cealaltă mulțime de regi, dacă e permis să le spunem astfel și conducătorii diferitelor popoare, așteptau ca și slugile semnul lui Attila și când acesta le dădea un semn din ochiu, fără să murmure, fiecare cuprins de frică și cutremur sta smirna și îndeplinea numai decât ordinul dat. Singur Attila, regele tuturor regilor, îngrijea de toți și pentru toți. Lupta se dedea deci acum, după cum am spus, pentru ocuparea locului favo-

1) Iordanes descrie amănunțit lupta din câmpia Mauriacă.

2) Cap. XXXVII. 124.

rabil. Attila trimisese pe ai săi să cuprinză vârful colinei, dar Thorismund şi Aetius i-au luat-o înainte, căci, sforţându-se să urce înălţimea colinei, au ajuns ei cei dintâi şi, mulţumită poziţiei, goniră uşor pe Huni ce veneau în urmă.

XXXIX.

Discursul lui Attila ţinut înaintea soldaţilor săi.

Văzând atunci Attila că în armată sa s'a produs din întâmplarea aceasta mare turburare, a găsit de cuviinţă să-şi încurajeze soldaţii, ţinându-le următoarea cuvântare; „după victoriile voastre asupra atâtor popoare, după subjugarea lumii întregi, dacă voi vă găsiţi astăzi aci, ar trebui să socotesc drept o prostie să vă îndemn prin vorbe ca pe nişte soldaţi ce nu-şi dau seama de situaţie. Aceasta să o facă un comandant novice, faţă de o armată fără experienţă. Mie nu mi se cade să vă spun vorbe goale, şi nici vouă să le ascultaţi. Căci, ce alta aţi învăţat voi până acum decât ca să vă luptaţi? Sau, ce poate fi mai plăcut pentru un bărbat viteaz decât să se răzbune cu mâna sa proprie? Un mare dar ni s'a dat dela natură de a ne potoli setea din suflet prin răzbunare. De aceea, să atăcăm cu înverşunare pe duşmani. Mai curajioşi sunt totdeauna cei cari deschid lupta. Dispreţuiţi adunătura de naţii, de diferite graiuri. Este un semn de spaimă, când te aperi prin aliaţi. Vedeţi cum sunt ei cuprinşi de groază înaintea atacului nostru, cum caută înălţimile, cum ocupă vârfurile de coline, şi, în urmă căindu-se, îşi caută siguranţa în întăriturile de pe câmpie. Ştiţi prea bine ce uşoare sunt armele Romanilor, chiar la prima, nu zic rană, dar la prima ridicare de praf, ei îşi pierd cumpătul, deşi merg în rânduri strânse şi în linie de bătaie se acoperă cu scuturile. Voi loviţi-i cu curajul vostru obişnuit şi cu dispreţ pentru trupele lor, daţi năvală asupra Alanilor, repeziţi-vă asupra Visigoţilor. De acolo trebuie să smulgem o victorie repede, de unde se găseşte centrul războiului. Dacă sunt tăiaţi odată nervii, membrele se prăbuşesc îndată fără putere, căci trupul nu mai poate să se ţină în picioare, dacă odată i-ai scos oasele. Sus curajul vostru, furia voastră obişnuită să izbucnească. Huni, arătaţi-vă acum priceperea, scoateţi acum armele: fiecă unul rănil caută moartea duşmanului, fie că altul neatins este însetat de sângele vrăşmaşilor. Pe cei sortiţi să biruiască nu-i atinge nici o armă, pe cei destinaţi să moară soarta îi ajunge şi în timp de pace. In sfârşit, dece norocul ar fi încărcat pe Huni de atâtea biruinţe peste popoare, dacă nu i-ar fi destinat bucuria acestei lupte? Cine oare a deschis strămoşilor noştri drumul prin Meotida care rămăsese închis atâtea veacuri? Cine făcea ca oamenii înarmaţi să fugă dinaintea unor

oameni încă neînarmaţi? Adunătura de popoare strânse nu va putea să suporte nici măcar faţa Hunilor. Nu mă înşel asupra rezultatului: aci este câmpul de bătălie făgăduit de atâtea victorii. Eu voiu arunca cel dintâi arma asupra duşmanului. Dacă cineva poate să stea liniştit, când luptă Attila, acela este pierdut". Inflăcăraţi de aceste vorbe, se aruncă cu toţi în luptă.

XL.

Lupta. Moartea lui Theodorid. Attila bătut se retrage între care. Zăpăceala în armata romană. Aetius şi aliaţii săi se recunosc învingători. Blocarea lui Attila între carele sale. Disperarea lui Attila.

Şi, cu toate că situaţia era grozavă, totuş prezenţa regelui a înlăturat orice preget. Ajung piept la piept: războiul a fost crâncen, felurit, îngrozitor, îndârjit, cum n'a mai fost altul de când e lumea şi în care se vorbeşte despre astfel de fapte că un viteaz care ar fi fost lipsit de o atare privelişte, în toată vieaţa n'ar fi putut să vază ceva asemănător. Căci, dacă este să credem ce spun bătrânii, un pârâiaş ce curge în amintita câmpie, în albia sa nu prea adâncă, s'a umflat de sângele curs din rănile celor omorîţi aşa de mult că s'a prefăcut într'un adevărat torent, crescut nu ca de obiceiu din apa ploilor, ci dintr'un altfel de lichid. Iar cei pe cari îi mâna aci setea, beau apă amestecată cu sângele scurs din rănile celor ucişi. Aci regele Theodorid, în vreme ce alerga să-şi îmbărbăteze armata, a căzut depe cal şi a fost călcat în picioare de oamenii săi, pierzându-şi vieaţa. Alţii spun că ar fi fost ucis de arma lui Andage din partida Ostrogoţilor ce se găsea pe atunci subt ordinele lui Attila. Această moarte a fost aceea pe care haruspicii au prezis-o în prevestirile lor lui Attila, cu toate că acesta bănuia că era vorba de Aetius. Atunci Visigoţii, despărţindu-se de Alani, se repeziră asupra cetelor de Huni şi erau cât pe aci să omoare pe Attila, dacă în prevederea sa n'ar fi luat-o la fugă şi dacă nu s'ar fi închis pe sine şi pe ai săi înlăuntrul taberei formate din carele îngrămădite de jur împrejur. Şi, măcar că această tabără era o subredă întăritură, totuş au căutat aci un refugiu împotriva morţii aceia cărora puţin mai înainte nu puteau se li se împotrivească nici cele mai puternice ziduri. Thorismud însă, fiul regelui Theodorid, care împreună cu Aetius ocupase mai înainte vârful colinei şi gonise din locul de mai sus pe duşmani, crezând că se duce la trupa sa, a dat, fără să-şi dea seama, în întunerecul nopţii, peste carele duşmanilor. Şi, pe când se lupta ca un viteaz, cineva îl răni la cap şi-l dete jos de pe cal, dar fiind liberat de ai săi

cari îl apărau, s'a retras din focul luptei. De așișderea și Aetius, despărțindu-se de ai săi, în zăpăceala nopții, rătăcea printre dușmani, căutând cu teamă să nu li se fi întâmplat ceva Goților; dar, în sfârșit, a ajuns între tovarășii săi de arme și a petrecut restul nopții apărat înapoia scuturilor. In ziua următoare, când s'a făcut lumină, văzând câmpurile acoperite de cadavre și că Hunii nu mai îndrăznesc să se arate, socotiră ai noștri că au câștigat victoria, mai ales știind că Attila nu fuge din luptă, decât atunci când a suferit un mare dezastru. Și, deși Attila nu făcea nimic, poate fiindcă se socotea biruit, totuș puse să se sune din trompete și amenința cu începerea luptei. Intocmai ca un leu ținut de armele vânătorilor, umblând în dreapta și în stânga, la intrările cuștei sale, nu îndrăznește să atace, dar nu contenește de a înspăimânta pe cei din prejur prin răgetele sale, tot astfel războinicul rege, deși închis, baga groază în învingătorii săi. Atunci Goții și Romani se adună la sfat să vadă, după înfrângerea lui Attila, ce este de făcut. Găsesc cu cale să-l tină asediat, de oarece el era lipsit de alimente și fiindcă arcașii lui, așezați înlăuntrul taberii, ne împedicau, prin desele lor lovituri, să ne apropiem. Se mai povestește că în această situație disperată, numitul rege Attila, extraordinar până și în primejdie, ar fi ridicat un rug din șeile cailor și ar fi voit să se arunce în flăcări, dacă dușmanii ar fi pătruns în tabăra sa, fie pentruca nimenea să nu se poată lăuda că l-a rănit, fie pentru ca, el stăpânul lumii, să nu cadă în mâinile unor dușmani atât de mari.

XLI.

Inmormântarea lui Theodorid. Proclamarea de rege a lui Thorismud. Sfatul lui Aetius dat lui Thorismud. Attila despresurat câştigă curaj. Thorismud în Tolosa.

In timpul cât a ținut acest asediu, Vizigoții și fiii lui Theodoric își căutau unii pe rege, alții pe părintele lor, mirându-se, în bucuria generală ce a urmat, de lipsa lui. Căutându-l multă vreme, după obiceiul unor oameni viteji, l-au găsit într'o mare grămadă de cadavre. I-au cântat cântece de laudă și l-au ridicat din fața dușmanilor. Ai fi putut vedea atunci, în mijlocul unui războiu a cărui furie încă nu încetase, cetele de Goți cu glasuri lipsite de ori ce melodie, cum îi aduceau cinstea înmormântării. Se vărsau lacrimi, dar de acelea pe cari de obiceiu numai viteji știu să le răspândească. Căci era o moarte, dar o moarte glorioasă, în fața Hunilor: din ea se putea vedea mândria înjosită a dușmanilor, cari se uitau cum c iar în ochi lor era dus la mormânt cadavrul unui atât de mare rege cu toate insigniile sale. In același timp Goții, înainte de a

fi sfârşit cu onorurile înmormântării, proclamă de rege pe prea viteazul şi gloriosul Thorismud care aduce la îndeplinire înmormântarea prea scumpului său părinte, după cum se şi cădea din partea unui fiu. Sfârşindu-se toate acestea, Thorismund, mişcat de durerea pierderii şi de voinicia ce purta în suflet, caută să se răzbune asupra celorlalţi Hunii de moartea tatălui său. In această privinţă cere sfatul patriciului Aetius, ca fiind mai bătrân şi cu mai multă experienţă, spre a vedea ce are de făcut în această împrejurare. Aetius, însă de teamă ca nu cumva, după distrugerea complectă a Hunilor, imperiul roman să sufere vr'un neajuns din partea Goţilor, îi dădu în această consultare sfatul, să se întoarcă acasă şi să ocupe domnia ce-i o lăsase tatăl său, ca nu cumva fraţii, punând mâna pe averile părinteşti, să-i smulgă domnia peste Visigoţi şi să fie în urmă silit să poarte cu ai săi un războiu greu şi ceea ce ar fi şi mai rău, un războiu nenorocit. Primind acest sfat şi nedându-şi seama de duplicitatea cu care a fost dat, ci ca fiind mai de grabă în folosul său, Thorismund a părăsit pe Huni şi s'a întors în Galia. Astfel slăbiciunea omenească, când se ivesc bănuesile, pierde câteodată ocazia de a face fapte mari. In acest prea faimos războiu al celor mai viteze popoare, se spune că au pierit din ambele părţi o sută şaizeci şi cinci de mii de oameni, în afară de cele cincisprezece mii de Gepizi şi de Franci cari înainte de atacul principal, s'au luptat între ei noaptea, omorându-se unii pe alţii, Francii bătându-se pentru Romani şi Gepizii pentru Huni.

Attila deci, aflând despre plecarea Goţilor, ceea ce se întâmplă în împrejurări neprevăzute, şi aşteptându-se mai mult la o cursă a duşmanilor săi, a rămas mai mult timp închis în tabăra sa. Dar, după ce lipsa duşmanilor a fost urmată de o lungă tăcere, gândul său se ridică până întru a-şi atribui o victorie; începe să se bucure şi curajiul puternicului rege de odinioară revine la vechiul său destin. Cât priveşte pe Thorismund, aceasta, după moartea tatălui său, fiind ridicat în grabă la maiestatea regală în câmpiile Catalaunice, unde luptase, îşi face intrarea în Tolosa. Aci, fraţii săi şi fruntaşii poporului l-au primit cu bucurie şi a avut la început o domnie plină de moderaţiune, aşa că nimeni n'a găsit motiv să-i discute succesiunea la tronul tatălui său.

XLII.

Attila porneşte să cucerească Italia. Asediul Aquileiei. Pustiirea cetăţii Aquileia, Milanul, Pavia, etc. Jefuirea Italiei. Marşul spre Roma. Ambasada papei Leon. Pacea. Honoria, purtările ei şi învinuirile ce i se aduc.

Attila însă, folosindu-se de împrejurarea ce i se dădea prin retragerea Visigoţilor şi observând desbinarea în partide a duşmanilor, lucru ce-l dorise adeseori, fiind acum sigur de sine, a pornit să cucerească Italia; la cel dintâi atac asediă cetatea Aquileia, metropola Veneţiei, situată în vârful sau în limba sânului Adriatic, ale cărui ziduri dinspre răsărit le udă fluviul Natissa ce izvoreşte din muntele Piccis. Aci, cu toate că a ţinut cetatea împreşurată mai multă vreme, n'a putut nici decum să o cucerească, fiind apărată dinlăuntru de soldaţi romani viteji. In vreme ce armata sa începu să murmure, dorind să se retragă, Attila a făcut din nou un ocol al zidurilor, gândindu-se, dacă n'ar trebui să ridice asediul sau să mai rămână: atunci a observat niste păsări albe, adecă nişte berze cari îşi fac cuiburile pe acoperişurile caselor, scoţându-şi din cetate puii lor şi aşezându-i, contrar obiceiului lor, afară pe câmp. Când a văzut Attila aceasta, cum era el un foarte pătrunzător observator, s'a adresat soldaţilor săi cu următoarele cuvinte: „Uitaţi-vă cum aceste păsări, prevăzând viitorul, părăsesc cetatea ce e pe cale să piară şi cum fug ele din cauza primejdii ce le ameninţă în oraşul ce are să cadă. Aceasta nu este o vorbă goală; să nu se creadă că aceasta n'ar fi sigur: groaza face pe cei cari presimt viitorul să-şi schimbe obiceiurile". Ce mai vorbă? Le aprinde din nou curajul de a cuceri Aquileia. Construesc maşini de războiu, întrebuinţează tot felul de aparate de aruncat şi în curând pătrund în cetate, o jefuesc, o împart, o prădează îngrozitor, aşa că deabia mai rămân câteva urme cari să se mai vază din ea. Incurajindu-se de acest succes şi nefiind săturaţi încă de sânge roman, Hunii îşi preumblă furia şi prin celelalte cetăţi ale Veneţilor. Devastează în acelaşi fel şi Milanul, metropola Liguriei, odinioară capitala regală. Supun la aceeaşi soarte Ticinul, îşi bat joc cu cruzime de cetăţile învecinate şi distrug aproape toată Italia. Când însă şi-a pus în gând să se ducă până la Roma, oamenii săi, după cum ne spunne istoricul Priscus, l-au abătut dela acest plan, nu fiindcă ar fi avut în vedere cetatea, căruia îi erau duşmani, ci punându-i înainte exemplul lui Alaric, regele Visigoţilor şi temându-se şi pentru regele lor de aceeaşi soarte, flindcă Alaric, după cucerirea Romei, n'a mai trăit mult timp, ci a murit în curând. Şi, în vreme ce Attila şovăia în sufletul său plin de îndoială. să meargă sau să nu meargă, şi în vreme ce pregeta, gândindu-se

în sine, a sosit dela Roma o plăcută soție. Căci a venit însu-și papa Leon în localitatea Veneților, numită Ambuleius, unde râul Mincius are un vad pe unde poate să treacă numeroși trecători. Attila opri furia armatei sale și s'a întors de unde venise, adică dincolo de Dunăre, plecând după ce a încheiat pacea. Dar a declarat în public și prin amenințări a făcut să se știe că va jefui Italia și mai grozav, dacă nu i se va trimete pe Honoria, sora împăratului Valentinian, fiica Augustei Placidia, împreună cu partea ce i se cuvinea din tezaurul imperial [1]. Căci se spunea că această Honoria, atât pentru cinstea curtei, cât și pentru cinstea fecioriei sale, fusese închisă din ordinul fratelui ei și că ea, trimițând într'ascuns un eunuc, a chemat pe Attila, pentru ca să se pună subt protecțiunea lui, împotriva puterii fratelui ei; faptă de sigur urîtă, fiindcă își căuta, prin nenorocirea țării libertate pentru pasiunea ei.

XLIII.

A doua expediție a lui Attila în Galia. Atacul contra Alanilor. Thorismud îl respinge. Moartea acestuia la Tolosa.

După ce s'a întors Attila la locuințele sale, a început oarecum să se căiască de neactivitatea sa și să sufere mult de faptul că a încetat să se războiască. De aceea, a trimis o solie la împăratul din Orient, Marcian, vestindu-i că are să pornească să-i jefuiască provinciile, fiindcă nu i-a mai plătit de loc cele ce i s'au făgăduit odinioară de împăratul Theodosiu [2]) și că se va purta acum cu dușmanii săi mai grozav decât ca de obiceiu. Totuș, procedând el astfel, cum era viclean și șiret, cu toate că și-a arătat amenințările sale într'o parte, a pornit cu oastea în altă parte, și ascultând de supărarea sa, și-a întors fața în spre Visigoți. Dar, față de ei n'a ajuns la același rezultat ca față de Romani. Căci, apucând pe căi deosebite de cele de mai înainte, a hotărît să aducă subt stăpânirea sa acea parte dintre Alani cari locuiau dincolo de fluviul Loira, pentru ca prin înfrângerea acestora, schimbându-și planul, se apară mai ingrozitor. Deci, plecând Attila din Dacia și din Pannonia, provincii în care se așezase cu popoarele supuse sie-și, a pornit cu războiu împotriva Alanilor. Dar Thorismud, regele Visigoților, presimțând, cu aceeași istetime, planul viclean a lui Attila, a sosit în ajutorul Alanilor cu toată iuțeala mai înainte și aci, pregătindu-se, a preîntâmpinat mișcările lui Attila care a sosit

---

1) Cf. Priscus, *Fragmenta Hist. Graec.* IV, pg. 99, ed. Müller.

2) E vorba de împ. Theodosiu al II-lea.

în urmă. Incepându-se lupta i-a luat orice nădejdie de biruință, întocmai ca şi mai înainte în câmpiile Catalaunice şi, punându-l pe fugă, l-a lipsit de ori ce victorie în această parte şi l-a făcut să se retragă repede la propriile sale locuințe. Astfel, celebrul Attila, stâpân pe atâtea victorii, în timp ce căuta să înlăture faima unei înfrângeri, în loc să spele ruşinea suferită din partea Visigoților, a suferit a doua înfrângere şi s'a întors acasă ruşinat. Thorismud însă, după ce a gonit dela Alani cetele Hunilor, a plecat spre Tolosa fără ca armata sa să fi suferit vr'o pierdere. După ce a încheiat o pace cu ai săi, în al treilea an al unei domnii liniştite, s'a îmbolnăvit şi a fost asasinat în timp ce-i scotea sânge dintr'o vână, de un client al său, Ascalc, un conspirator care îi spuse că un duşman i-a luat armele. Totuş cu singura mână ce o avea liberă, luând un scăunel, s'a răzbunat, omorînd câțiva dintre conspiratori.

XLIV.

Theodorid urmează la domnie după Thorismud. Riciarius, regele Suavilor voieşte să ocupe toată Spania. Solia lui Theodorid către Riciarius şi răspunsul acestuia. Theodorid porneşte împotriva Suavilor. Lupta de lângă fluviul Ulbius. Riciarius este prins şi omorît. Theodorid iartă pe Suavi şi le dă de conducător pe Agrivulf. Revolta acestuia şi moartea sa. Alegerea lui Rimismund ca rege al Suavilor. Moartea lui Theodorid.

După moartea acestuia, urmând la domnia Visigoților fratele său Theodorid, acesta descoperi în curând un duşman în Riciarius, regele Suavilor, o rudă a sa. Acest Riciarius, bazându-se pe rudenia cu Theodorid, a crezut să ocupe pentru sine mai toată Spania, socotind acum momentul favorabil pentru dobândirea ei, şi punând la încercare începuturile neconsolidate ale domniei rudei sale. Inainte vreme, aceşti Suavii aveau ca teritorii alel lor Gallicia şi Lysitania cari se întind dealungul Oceanului, pe aturea dreaptă a Spaniei, mărginindu-se spre răsărit cu Austrogonia, spre apus cu promuntoriul unde se ridică monumentul închinat generalului roman Scipio, la miază noapte cu Oceanul şi la miază zi cu Lysitania şi fluviul Tag care, având în nisipul său un metal prețios, duce împreună cu aur şi nomolul fără valoare. Pornind de aci Riciarius, regele Suavilor, caută să subjuge toată Spania. Theodorid, ruda sa, fiind un om cumpătat, îi trimise o solie care să-i spună liniştit nu numai să se retragă din teritoriile care nu erau ale lui, dar nici să nu-şi pună în gând să le pretindă pe viitor, printr'o astfel de ambiție neavând să-şi atragă decât ura. Riciarius

însă îi răspunse cu înfumurare: „dacă tu murmuri aci și pretinzi să mă împiedici de a înainta, am să viu la Tolosa, unde șezi tu: acolo dacă ai putere împotrivește-mi-te". Auzind aceasta Theodorid a fost cuprins de amărăciune și făcând înțelegere cu celelalte popoare, a pornit la războiu împotriva Suavilor, având sprijinul devotat a lui Gnudiuch și a lui Hilperic, regi ai Burgundionilor. Lupta s'a dat lângă fluviul Ulbius ce curge între Asturia și Hiberia și după ce s'au luat la bătae, Theodorid cu Visigoții săi, cari luptau pentru o cauză dreaptă, au ieșit biruitori și au distrus aproape cu totul triburile Suavilor. Regele Riciarius, după ce a părăsit victoria în mâinile dușmanilor săi, a luat-o la fugă și s'a suit într'o corabie, dar fiind întors de o furtună puternică în momentul de a intra în marea Tyrreniană, a căzut în mâna Visigoților, cari l-au omorît numai decât, fără sa-i fi folosit ceva schimbarea elementelor [1]. Theodorid însă, după ce a ieșit biruitor, a iertat pe cei ce i s'au supus și n'a mai îngăduit să fie măcelăriți și a pus în fruntea Suavilor supuși acum sie-și, pe un client al său numit Agrivulf. Acesta însă în curând și-a schimbat, la îndemnul Suavilor, sentimentele, tradându-și stăpânul; el n'a mai ascultat de ordinele date, și s'a purtat cu îngâmfare, ca un tiran, și socotind ca provincia să o conducă prin calitățile sale, cu cari mai înainte vreme ajutase pe stăpânul său să o cucerească. Acesta era din neamul Varnilor, ca nobleță cu mult mai prejos decât sângele gotic, deaceea nici nu s'a gândit la libertate și nici n'a păstrat credință patronului său. Theodorid, aflând despre această trădare, a trimes numai decât trupe ca să-l gonească din domnia ce-și arogase. Sosind trupele și biruindu-l fără întârziere la cea dintâi ciocnire, i-au dat o pedeapsă potrivită cu faptele sale. Căci, fiind prins și părăsit de ai săi, a plătit-o cu capul și a simțit în sfârșit mânia stăpânului pe care a crezut că poate să-l nesocotească. Atunci Suavii, văzând moartea șefului lor, au trimis la Theodorid spre a-i cere iertare pe preoții din țara lor. El primindu-i cu respectul datorit unor preoți, nu numai că a dat Suavilor iertare, dar le-a și îngăduit, lăsându-se mișcat de pietate, să-și aleagă un principe din neamul lor. Aceștia au și făcut-o și Suavii își aleseră de principe pe Rimismund. Astfel petrecându-se lucrurile, după ce s'a făcut pace peste tot locul, Theodorid a murit în al treisprezecilea an al domniei sale.

---

1) Schimbarea elementelor, adecă fuga pe mare.

XLV.

Eurich urmaş al lui Theodorid. Maximus usurpă domnia. Gizeric, regele Vandalilor, devastează Roma. Uciderea lui Maximus, Majorianus, Severus, Anthemius. Infrângerea Alanilor. Intervenţia Bretonilor şi înfrângerea lor. Avitus. Ultimii împăraţi din Occident.

Fratele său Euric, urmându-i la domnie cu mare zor şi grabă, a deşteptat împotriva sa bănueli urîte. Dar, pe când se petreceau acestea şi altele de acest fel la poporul Visigoţilor, împăratul Valentinian a pierit prin viclenia lui Maximus care a ocupat domnia ca un tiran. Aflând despre aceasta Gizeric, regele Vandalilor, a trecut cu o flotă înarmată din Africa în Italia şi intrând în Roma a jefuit complet tot ce era înlăuntru. Iar Maxim, luând-o la fugă a fost omorît de un oarecare Ursus, un soldat roman. După moartea sa, din porunca împăratului de răsărit, Marcian, a ocupat domnia imperiului de apus Maiorianus. Dar nici acesta n'a domnit mult timp, căci este ucis lângă fluviul Hyra la Dertona, pe când se ducea cu armata împotriva Alanilor cari jefuiau Galia. Locul său l-a ocupat Severus care a murit la Roma în al treilea an al guvernării sale. Văzând aceasta împăratul Leon care urmase în domnia imperiului de răsărit lui Marcian, alese ca împărat la Roma pe Anthemius, patriciul său. Acesta, ajungând la Roma, trimise numai decât împotriva Alanilor pe ginerele său Recimer, un bărbat distins şi pe acele vremuri poate singurul în Italia capabil de a comanda o armată. Acesta îndată, la prima ciocnire, a culcat la pământ, omorând-o o mare mulţime de Alani, împreună cu regele lor Beorg. Dar Euric, regele Visigoţilor, văzând deasa schimbare de împăraţi romani, a căutat să ocupe de drept pentru sine Galia întreagă. Văzând aceasta împăratul Anthemius a cerut numai decât ajutorul Brettonilor. Regele acestora Riothim, sosind cu douăsprezece mii de soldaţi, a fost primit în cetatea Beturiga, după ce a debarcat de pe Ocean din nave. Regele Visigoţilor, Eurich, sosi numai decât, aducând împotriva lor o armată numeroasă şi după o luptă îndelungată a pus pe fugă pe Riothim, regele Brettonilor, înainte ca Romanii să se fi putut uni cu el. După ce a pierdut o mare parte din armata sa, fugind cu câţi a putut, a sosit la poporul vecin al Burgundionilor, federaţi în acea vreme cu Romanii. Euric însă, regele Visigoţilor, a pus mâna pe Arverna, o cetate din Galia, împăratul Anthemius fiind acum mort: căci între acesta şi ginerele său născându-se un războiu crâncen intern, după ce călcase în picioare Roma şi fiind ucis de ginerele său, domnia a lăsat-o în mâna lui Olybrius. In acest timp la Constantinopol,

Aspar, primul dintre patricii, dintr'o familie strălucită de Goţi, a pierit rănit de sabia eunucilor în palat, împreună cu fiii săi Ardabures şi Patriciolus, dintre cari primul fusese odinioară patriciu, iar al doilea Caesar, numit ginere al Impăratului Leon. Olybrius murind înainte de a intra într'a opta lună de domnie, Glycerius a fost proclamat împărat la Ravenna, mai mult în baza pretenţiunilor sale, decât în urma unei alegeri. Pe acesta însă, neînplinind un an, l-a gonit din domnie Nepos, fiul unei surori a lui Marcellinus, fost patriciu, şi l-a orânduit ca episcop în Portul Romei. Văzând Euric, atâtea şi atât de mari schimbări, după cum am spus mai sus, ocupă cetatea Arverna pe care o conducea pe acea vreme comandantul Romanilor Ecdicius, un foarte distins senator, fiul împăratului Avitus de odinioară care ocupase domnia numai câteva zile (căci acesta având domnia numai de câteva zile înainte de Olybrius, s'a retras de bună voie la Placentia, unde a fost orânduit ca episcop). Deci fiul acestuia Ecdicius s'a luptat multă vreme cu Visigoţii, dar, neputându-le rezista, şi-a părăsit patria şi în special cetatea Arverna, în mâna duşmanilor şi s'a retras în localităţi mari sigure. Auzind aceasta împăratul Nepos, dete ordin lui Ecdicius ca, părăsind Galia să vină la el; iar în locul lui a orânduit pe Orestes, magister militum. Acest Orestes, luând conducerea armatei şi pornind împotriva duşmanilor, când a ajuns de la Roma la Ravenna, s'a oprit aci şi a numit pe fiul său Augustulus ca împărat. Aflând despre aceasta Nepos, a fugit în Dalmatia şi aci a murit, lipsit de domnie, unde împăratul de odinioară Glycerius era episcop de Salona.

XLVI.

Odoacru îndepărtează pe Augustulus. Căderea imperiului de apus. Odoacru în Italia. Moartea lui Bracila.

Iar Augustulus, fiind numit de tatăl său Orestes la Ravenna de împărat, Odoacru, regele Torcilingilor, nu mult după aceea, având cu sine pe Scyri, Heruli şi trupele ajutătoare ale altor popoare, a ocupat Italia şi după ce a omorît pe Orestes, a scos din domnie pe fiul acestuia Augustulus şi l-a condamnat la pedeapsa exilului în castelul lui Lucullus din Campania. Şi astfel imperiul roman a apus, care a început să fie ocupat în anul şapte sute nouă de Octavianus Augustus, cel dintâi dintre Augusti, a pierit cu acest Augustulus în anul al cinci sute douăzeci şi doilea al domniei predecesorilor ce au murit; de aci înainte Roma şi Italia au stăpânit-o regii Gotilor. Intr'aceea Odoacru, regele popoarelor, după ce a cucerit întreaga Italie, pentruca să bage groază în Romani, a ucis la Ravenna, chiar la începutul domniei sale, pe Bracila şi întărindu-şi prin aceasta

domnia, a stăpânit imperiul timp de patrusprezece ani, până la apariţiunea lu Theodoric, despre care vom vorbi în cele următoare.

XLVII.

Euric cuprinde cetăţile Arles şi Marsilia. Cuceririle sale în Spania şi Galia. Infrângerea Burgundzonilor. Moartea sa. Alaric.

Până atunci, să ne întoarcem la şirul povestirii noastre pe care l-am întrerupt. Euric, regele Visigoţilor, observând că imperiul roman se clatină, a cucerit pentru sine Arelatum şi Massilia [1]). Căci Gyzeric, regele Vandalilor, l-a determinat prin darurile sale să facă aceasta: spre a se pune la adăpost de primejdiile ce i-ar fi venit din partea lui Leon şi a lui Zenon, a lucrat aşa fel ca Ostrogoţii să devasteze imperiul de răsărit, iar Vizigoţii cel de apus; ambele state romane având să lupte cu duşmanii din sânul lor, el să poată domni în linişte în Africa. Euric primi propunerea cu dragă inimă şi pe lângă toată Spania şi toată Galia, peste cari era stăpân de drept, a subjugat şi pe Burgundioni; dar, pe când se găsea la Arelatum, a murit în anul al nouăsprezecelea al domniei sale. Lui i-a urmat propriul său fiu Alarich, care a fost al nouălea rege al Visigoţilor, de când Alaric cel Mare a ocupat domnia. Şi în acelaşi chip, după cum am spus mai sus [1]) despre Augustulus, s'a întâmplat la fel şi cu Alaric: domnia se termină adeseori cu principii de acelaşi nume, cu care a început. Dar să lăsăm pentru o clipă aceasta la o parte şi să povestim, după cum am făgăduit, întreaga origine a Goţilor.

XLVIII.

Vinitariu, regele Ostrogoţilor, atacă pe Huni şi pe Anti. Moartea sa. Regii din familia Amalilor. Urmaşii săi.

Şi, fiindcă ambele popoare, atât Ostrogoţii cât şi Visigoţii au fost odată un singur popor, am tratat, urmând pe cât ni-a stat în putere pilda celor vechi, istoria Visigoţilor deosebit de cea a Ostrogoţilor. De aceea, găsim necesar să ne întoarcem acum din nou la vechile locuinţe din Scitia şi să istorisim, în acelaşi fel, genealogia şi faptele Ostrogoţilor. Şi se constată, că

1) Arles şi Marsilia.

1) Cap. XLVI, 243.

aceştia la moartea regelui lor Hermanaric, s'au despărţit de Visigoţi, rămânând supuşi Hunilor în aceeaşi patrie a lor; totuş Vinitariu, din dinastia Amalilor, a păstrat insigniile princiare. Acesta, luând de pildă virtuţile bunicului său Vultulf, deşi norocul l-a slujit mai puţin decât pe Hermanaric, totuş a suportat cu greu domnia Hunilor şi sustrăgându-se de aceştia puţin câte puţin şi bizuindu-se pe curajul său, a pornit cu razboiu împotriva ţării Anţilor. A fost însa biruit de aceştia dela primul atac. Mai târziu însă s'a purtat vitejeşte şi pe regele acelora cu numele de Boz, împreună cu fiii lui şi cu şapte zeci de fruntaşi i-a răstignit pe cruce, pentru ca să slujească cadavrele celor crucificaţi drept groază şi exemplu pentru supuşi. Trăind însă în această libertate aproape un an, Balamber, regele Hunilor, nu i-a mai răbdat şi chemând la sine pe Gesimund, fiul marelui Hunnimund care, credincios jurământului său şi a devotamentului făgăduit, rămăsese supus domniei Hunilor, împreună cu cea mai mare parte din Goţi, şi după ce au întărit din nou vechea lor alianţă, l-a trimis cu armată împotriva lui Vinitharius. Luptându-se timp îndelungat, în prima şi a doua bătălie, Vinitharius a ieşit biruitor. Şi n'ar putea să spună cineva, cât dezastru n'a produs Vinitharius în armata Hunilor. In a treia bătălie însă, venind prin surprindere unii împotriva celorlalţi, Balamber, aruncând, lângă fluviul numit Erac, o săgeată, îl lovi în cap pe Vinitharius şi-l omorî. Apoi, luând în căsătorie pe nepoata acestuia Vadamerca, tot poporul Goţilor îi rămase supus, totuş însă aşa fel ca să fie todeauna guvernat de un regişor propriu, deşi atârnând de Huni. După moartea lui Vinitharius, conducerea o luă îndată Hunimund, fiul preaputernic ului rege de odinioară Hermanaric. Hunimund era iscusit în războiu şi de o frumuseţe corporală deosebită. Acesta s'a luptat în urmă cu izbândă împotriva Suavilor. După moartea sa, i-a urmat în domnie fiul său Thorismud, un tânăr în floarea vârstei. Acesta a pornit în anul al doilea al domniei sale cu războiu împotriva Gepizilor, câştigând o mare victorie asupra lor şi a murit se spune într'o cădere a calului său. La moartea sa, Ostrogoţii l-au jelit aşa de mult că, timp de patruzeci de ani, alt rege nu i-a mai ocupat locul şi aceasta pentru ca să aibă totdeauna în gură amintirea lui şi ca să sosească timpul când Valamer să răscumpere pierderea unui astfel de bărbat. Acesta din urmă era fiul lui Vandalariu, văr cu Thorismud. Fiul său Beremud, după cum am spus mai sus [1]), ca dispreţ pentru neamul Ostrogoţilor, din cauza supunerii lor către Huni, a trecut în apus la Visigoţi. Fiul acestuia a fost Veteric şi acesta a avut de fiu pe Eutharic care, căsătorindu-se cu Amalasuentha, fiica lui Theodoric, a unit din nou familia Amalilor, divizată de multă vreme şi a dat naştere lui Athalaric şi Mathesuentei. Dar, fiindcă Athalaric a murit în

1) Cap. XXXIII, 174.

anii copilăriei, Mathesuenta a fost dusă la Constantinopol, unde s'a căsătorit a doua oară cu Germanus, un frate al împăratului Iustinian şi cu care a născut un fiu posthum pe care l-a numit tot Germanus.

Dar pentru ca să urmăm ordinea ce am stabilit, să ne întoarcem la urmaşii lui Vandalariu care a a avut o întreită odraslă. Căci acest Vandalariu, nepot de frate a lui Hermanaric şi vărul lui Thorismud,de care am vorbit mai sus, a avut trei copii cari l-au făcut ilustru în neamul Amalilor şi anume pe Valamir, Thiudimir şi Vidimir. Dintre aceştia Valamir, urmând părintelui său, a ajuns la domnie, pe când încă Hunii stăpâneau peste ei şi peste alte neamuri. Şi-ţi era mai mare dragul să priveşti la cei trei fraţi, când Thiumidir lupta admirabil pentru domnia fratelui său Valamir, când Valamir poruncea pentru fratele său al doilea, înlărcându-l de onoruri, şi când Vidimir se socotea fericit când putea să servească pe fraţii săi. Astfel, apărându-se într'o dragoste mutuală, nici unul nu era lipsit de domnia pe care o aveau cu toţii în pace. Totuş însă, după cum am spus, ei astfel domneau că erau supuşi poruncilor lui Attila, regele Hunilor: ei n'ar fi putut să refuze lupta nici împotriva rudelor lor Visigoţii, dar nevoile unui stăpân trebuie să le aduci la îndeplinire chiar şi când ţi-ar ordona să faci un paricidiu. Şi nici un popor diu Scitia n'ar fi putut să se smulgă din domnia Hunilor pe altă cale decât dacă ar fi sosit moartea lui Attila, lucru de dorit pentru toate popoarele şi penru Romani ; această moarte a fost pe atât de josnică, pe cât vieaţa i-a fost de minunată.

XLIX.

Moartea lui Attila. Inmormântarea sa

Attila, spre sfârşitul vieţei sale, după cum ne spune istoricul Priscus, a luat în căsătorie, după alte nenumărate soţii, precum era obiceiul Hunilor,o fată foarte frumoasă, cu numele de Ildico, şi cu prilejul nunţii sale, dându-se la prea mare petrecere, pe când obosit de vin, şi de somn stătea culcat pe spate, sângele ce de obiceiu îi curgea pe nări năpădindu-l, n'a putut să iasă pe căile obişnuite, ci, apucând o cale nenorocită în gât l-a sufocat. Astfel regele, glorios în războaie, şi-a găsit în beţie un sfârşit ruşinos. A doua zi însă, spre sfârşitul ei, slăjitorii regeşti bănuind ceva urît, sparseră porţile, strigând îngroziţi, şi descoperiră moartea lui Attila, fără nici o rană şi sufocat prin vărsare de sânge, iar pe fată cu capul plecat, plângând acoperită de un voal. Atunci, după obiceiul acestui popor, tăindu-i o şuviţă de păr, îşi sluţiră cu răni adânci faţa, şi aşa destul de urîtă, şi aceasta, pentru ca un luptător atât de dis-

tins să nu fie bocit cu plânsete şi lacrămi femeieşti, ci cu sânge bărbătesc. Cu această împrejurare s'a mai întâmplat şi o minune: împăratului Marcian din răsărit, fiind îngrozit de un duşman atât de primejdios, i-a apărut în vis o divinitate, arătându-i în aceeaşi noapte arcul lui Attila frânt, arc de care se credea să atârnă toată nădejdea Hunilor. Istoricul Priscus spune că poate aduce dovezi că faptul este adevărat. Căci, aşa de îngrozitor era socotit Attila pentru marile împărăţii, că moartea lui părea a fi un dar al cerului făcut regilor. Nu vom trece cu vederea de a spune câte ceva şi despre felul cum s'a celebrat la acest popor înmormântarea. S'a expus cu solemnitate în mijlocul unui câmp, aşezat într'un cort de mătase, cadavrul spre a fi privit de toată lumea. Şi, cei mai aleşi călăreţi din întregul neam al Hunilor, alergând în acel loc, unde era aşezat cadavrul, ca în cursele de circ, îi povesteau în cântece funebre faptele în felul următor: „Attila cel mai de seamă rege al Hunilor, fiul lui Mundzuc, stăpânul celor mai viteze popoare, el care cu o putere ne mai auzită până atunci a stăpânit singur regatul Scitiei şi al Germaniei, el care a băgat groază în cele două imperii ale Romanilor, cucerindu-le oraşele şi pentru ca restul să scape de a fi prădat, s'a înduioşat la rugăciuni, primind un tribut anual [1]) şi săvârşind toate acestea prin norocul său, a părăsit această lume nu de mâna unui duşman, nici de trădarea oamenilor săi, ci vesel, fără să simtă durerea, în mijlocul bucuriei poporului său înfloritor. Cine poate să creadă că a murit acela pe care nimeni nu găseşte cu cale să-l răzbune? După ce l-au jelit cu astfel de bocete, au celebrat pe mormântul său un mare ospăţ, pe care ei îl numesc strava şi manifestând pe rând sentimente contrarii, amestecau bucuria lor cu doliul înmormântării şi, în tăcerea unei nopţi, îngropară cadavrul pe care îl închiseră întâi într'un coşciug de aur, acesta într'unul de argint şi al treilea fiind de fier tare, arătând prin aceasta că se potrivesc toate cu prea puternicul rege: fierul fiindcă a supus cu el popoarele, aurul şi argintul fiindcă a primit onorurile celor două împărăţii. Şi-i mai adăugară în mormânt armele câştigate în măcelurile duşmanilor, falere preţioase, strălucind de diferite pietre nestimate şi podoabe de diferite feluri de cari strălucesc palatele. Şi, pentruca lăcomia omenească să nu fie ispitită de atâtea bogăţii, uciseră, răsplătindu-i cu o urîtă răsplată pe ce-i însărcinaţi cu înmormântarea şi o moarte, în acelaşi timp, a înmormântat şi pe gropari şi pe cel îngropat.

---

1) Priscus, *Frag.* 3 pag. 90 ed. Müller.

L.

Certurile dintre urmaşii lui Attila. Lupta dela Nedao. Moartea lui Ellac. Liberarea popoarelor de subt jugul Hunilor.

După ce s'au îndeplinit toate acestea, între urmaşii lui Attila, cum era firesc ca tinerii să arză de dorinţa după putere, s'a născut discuţie în privinţa domniei, şi fiindcă toţi umblau nebuneşte după ea, au pierdut-o deodată cu toţii. Căci de obiceiu ruina unui regat nu o aduce lipsa de urmaşi, ci tocmai mulţimea acestora. Fiii lui Attila, cari formau, din cauza iubirii lui pătimaşe pentru femei, aproape un popor întreg, pretindeau să li se împartă prin sorţ, în părţi egale popoarele, în aşa fel ca regii puternici, împreună cu popoarele lor, întocmai ca si moştenirea unei familii, să fie traşi la sorţi. Când a aflat despre aceasta Ardarich, regele Gepizilor, n'a putut să rabde ca atâtea naţiuni să fie tratate ca nişte robi de rând şi s'a ridicat el cel dintâi împotriva fiilor lui Attila şi, în urma unui războiu norocos, a şters ruşinea jugului robiei. Şi, despărţindu-se de Huni, n'a deslegat numai poporul său, ci şi pe celelalte popoare cari erau deopotrivă de asuprite, fiindcă omul este repede gata, când e vorba de folosul tuturora. Pun mâna pe arme din ambele părţi şi războiul se dă, pe viaţă şi pe moarte, în Pannonia, lângă fluviul ce se chiamă Nedao. Aci s'au ciocnit în luptă diferitele popoare pe cari Attila le ţinuse sub stăpânirea sa. Se despart regatele şi popoarele lor şi dintr'un singur corp ce desfac diferitele membre; ele nu mai aveau aceeaşi unitate de vederi, ci capul fiindu-le tăiat, nebunia i-a cuprins pe unii împotriva celorlalţi. Şi astfel aceste popoare prea viteze cari nici odată n'ar fi găsit duşmani deopotrivă cu ele, decât atunci când s'ar fi lovit unele pe altele, se sfâşieau acum între ele. Căci, socotesc că a fost o minunată privelişte atunci, când puteai să vezi pe Got lovind cu suliţa, pe Gepid izbind nebuneşte cu sabia, pe Rug frângându-şi arma în rana sa, pe Suav luptând cu pedestrinea, pe Hun apărându-se cu săgeata, pe Alan pornind la luptă cu arme grele, pe Herul cu arme uşoare. După multe şi grele atacuri, victoria neaşteptată a fost de partea Gepizilor. Căci sabia lui Ardaric şi a sprijinitorilor săi a culcat la pământ aproape treizeci de mii de Huni şi alte naţii cari dădeau ajutor Hunilor. In această bătălie a fost ucis şi fiul cel mai mare al lui Attila, cu numele de Ellac pe care se spune că părintele său atât de mult l-a iubit faţă de toţi ceilalţi fraţi ai lui, că l-a destinat drept urmaş peste toţi fiii săi; soarta însă n'a aprobat dorinţa tatălui. S'a constatat că el a murit aşa de vitejeşte, făcând să cadă mulţi duşmani, că dacă tatăl său ar fi trăit, o astfel de moarte glorioasă ar fi dorit să aibă. După moartea sa, ceilalţi fraţi ai

săi au fost goniţi până lângă ţărmul mării Negre, unde am arătat că fuseseră stabiliţi mai înainte Goţii. Şi astfel au fost biruiţi Huni cari se credeau că au biruit toată lumea. Atât de primejdioasă este discordia; fiind desbinaţi căzură chiar aceia cari uniţi ca forţe băgaseră spaima în toate sufletele. Această victorie a lui Ardaric a fost o fericire pentru toate popoarele cari erau silite să slujească cârmuirii Hunilor şi a adus dorita bucurie a libertăţii în sufletele de multă vreme pline de întristare. Şi mulţi, venind prin delegaţii lor pe teritoriul roman şi fiind primiţi cu mare bucurie de Marcian, pe atunci împărat, primiră locuri cari li s'au distribuit pentru locuinţe.

Iar Gepizii, reclamând pentru ei, în temeiul vitejiei lor, teritoriile Hunilor şi, ca învingători, punând stăpânire pe pământul Daciei întregi, nu cerură nimic dela imperiul roman, în pactul lor de alianţă, decât pace şi un dar anual. Impăratul le-a încuviinţat atunci bucuros toate acestea şi până în ziua de astăzi acest popor primeşte dela împăratul roman darul obişnuit. Iar Goţii, văzând că Gepezii au luat în stăpânire şi apără pentru sine teritoriile Hunilor şi că poporul Hunilor şi-a ocupat vechile lor locuinţe de odinioară, au găsit mai cu cale să ceară dela imperiul roman pământuri decât să se expună primejdiei de a invada ţările altora şi au primit Pannonia care este întinsă într'o lungă câmpie şi se mărgineşte spre răsărit cu Moesia superioară, spre miază zi cu Dalmaţia, spre apus cu Noricul şi spre miază noapte cu Dunărea. Ţara este impodobită cu mai multe cetăţi, dintre cari cea dintâi este Syrmis şi cea din urmă Vindomina [1]).

Sauromaţii însă, pe cari îi numim Sarmaţi şi Cemandrii şi unii dintre Huni au ocupat locuinţele ce li s'au dat în partea Iliriei, lângă cetatea Castramartena [2]). Din poporul acestora a ieşit Blivila ducele din Pentapolis şi fratele său Froila şi în timpurile noastre patriciul Bessa. Scyrii însă şi Sadagarii şi unii Alani, împreună cu şeful lor Candac au fost colonizaţi în Scitia minoră şi în Moesia inferioară. Paria, tatăl tatălui meu Alanoviiamuthis, adecă bunicul meu, a fost secretarul acestui Candac, cât timp a trăit şi al fiului surorii sale Gunthic, magister militum, care se numea şi Bassa şi era un fiu al lui Andages, fiul lui Andela ce se pogora din familia Amalilor. Şi eu Jordanes, oricât de neînvăţat sunt, am fost secretar, înainte de convertirea mea. Rugii însă şi alte câteva popoare au cerut să fie colonizaţi la Bizzi şi la Arcadiopolis. Şi Hernac, cel mai tânăr fiu al lui Attila şi-a ales, împreună cu ai săi, locuinţe în partea cea mai îndepărtată din Scitia minor. Emnetzur şi Ultzindur, rudele lui, s'au stabilit în Dacia Ripensă la Utus,

1) Mitrovita de astăzi şi Viena.

2) Castramartena = Castra Martis.

Hiscus şi Almus [1]) şi mulţi dintre Huni, ieşind la iveală de ici şi de colo, s'au stabilit în Romania, dintre cari până acum se numesc Sacromontisii şi Fossatisii, urmaşii lor [2]).

LI.

Goții Minori din Moesia. Ulfila.

Se mai găsesc şi alţi Goţi cari se numesc Minori, popor foarte numeros cu un pontifice al lor propriu, Vulfila [3]) care este un şef al lor şi de care se spune că i-ar fi învăţat arta scrisului. Ei locuesc şi astăzi în Moesia în ţinutul dela Nicopolis la poalele Emimontelui [4]) popor mare dar sărac şi nerăzboinic, neavând altă bogăţie decât turme de diferite feluri, păşuni şi păduri cu lemne; ei produc puţin grâu, deşi ţara lor este roditoare în diferite cereale. Cât despre vii sunt unii cari nici n'au auzit de existenţa lor, vinul neavându-l decât din negoţul cu popoarele vecine; cei mai mulţi se hrănesc cu lapte.

LII.

Valamir, Thiudimer şi Vidimer, regi ai Goţilor. Atacul Hunilor. Naşterea lui Theodoric. Goții în Iliria şi pacea cu Romanii. Theodoric obstatic.

Deci, pentru ca să ne întoarcem la poporul a căruia istorie o povestim, adică la Ostrogoţi, cari locuiau în Pannonia subt regele lor Valamir şi fraţii săi Thiudimer şi Videmir, ei trăiau într'o unire strânsă, deşi ţările lor erau separate, (căci Valamir era stabilit între fluviile Scarniunga şi Aqua Nigra, Thiudimer lângă lacul Pelso [5]) şi Vidimer între cei doi. Din întâmplare însă, fiii lui Attila porniră împotriva Goţilor, reclamându-i ca dezertori ai stăpânirii lor, ca nişte robi fugari şi dădură năvală peste ţara lui Valamir fără să ştie măcar fraţii lui. Valamir a rezistat totuş, deşi cu puţine forţe, şi, după ce i-a hărţuit multă vreme, le-a dat o astfel de lovitură, că de abia au mai scăpat câţiva cari, luând fuga s'au îndreptat spre acele părţi din Scitia ce se găsesc lângă cursul fluviului Danaber şi care pe limba lor se numeşte Hunni Var. In timpul când Valamir a trimis fratelui său Thiudimer vestea bucuriei sale, tot în aceeaşi zi, sosind

1) Fluvii lângă Dunăre.

2) Aceşti Sacromontisi şi Fossatisi par a fi descendenţi ai populaţiunilor romane ce însoţiseră pe Huni în expediţiile lor războinice.

3) Vezi *Introducerea*, pag. 8. Cf. şi Socrates, *Hist. eccles.* V, 33.

4) Haemus azi munţii Balcani.

5) Pelso, aproape de lacul Balaton.

vestitorul, a găsit în casa lui Thiudimer o bucurie şi mai mare. Căci, în aceeaşi zi, îi s'a născut un fiu, Theodoric, un fiu de bună speranţă, deşi era născut de concubina Erelieva. Puţin timp în urmă, regele Valamir şi fraţii săi Thiudemir şi Vidimir, trimiţând soli la împăratul Marcian ca să primească darurile obişnuite şi pe cari le primeau sub forma de soldă [1]), pentru ca să păzească tratatele de pace, au văzut că Theodoric, fiul lui Triarius şi acesta de neam gotic, dar dintr'o altă familie, nu din dinastia Amalilor, se bucura el şi ai săi, de o favoare specială, fiind legat de o prietenie strânsă cu Romanii, şi primind darurile în fiecare an, în vreme ce ei erau nesocotiţi. In supărarea lor, pun numai decât mâna pe arme şi cutreerând aproape toată Iliria, o devastează. Impăratul însă, schimbând îndată tactica, a alergat la prietenia de odinioară şi, trimiţând o solie le-a dat nu numai darurile pentru prezent, dar şi pe cele din trecut şi le-a făgăduit că pe viitor li se vor da darurile fără nicio discuţie şi a primit dela ei pe Theodoric, copilaşul lui Thiudimer, despre care am vorbit mai sus. Acesta împlinise acum şapte ani şi intrase în al optulea. Tatăl său, pregetând să-l dea, unchiul său Valamir a intervenit cu rugăciunile sale, numai şi numai să se încheie o pace trainică cu Romanii. Theodoric, fiid dat de Goţi ca obstatic, este dus la Constantinopol, la împăratul Leon, şi fiindcă băiatul era plin de drăgălăşenie, a câştigat în curând dragostea împărătească.

LIII.

Ostrogoţii în contra Sadagilor. Dintzig, fiul lui Attila, atacă pe Ostrogoţi. Războiul Ostrogoţilor în contra Suavilor şi Scirilor. Moartea lui Valamir.

După ce s'a încheiat între Goţi şi Romani o pace temeinică, Goţii au socotit că darurile ce primesc dela Romani nu le sunt îndestulătoare şi dorind, în acelaşi timp, să dea dovezi de vitejia lor, începură să facă prădăciuni la popoarele din prejurul lor şi mai întâi pornesc cu războiu împotriva Sadagilor, un popor ce stăpânea interiorul Pannoniei. Când a aflat despre aceasta Dintzic, fiul lui Attila, a strâns pe toţi câţi atârnau de el, deşi puţini, dar cari îi recunoşteau domnia şi anume pe Ultzinzuri, Angisciri, Bittuguri şi Bardori şi venind la cetatea Basiana din Pannonia a împresurat-o şi, a început să-i prădeze teritoriul. Goţii, aflând despre aceasta, şi-au oprit expediţiunea pe care o îndreptaseră împotriva Sadagilor şi se întorc de unde se găseau împotriva Hunilor şi i-au gonit cu atâta ruşine din hotarele lor, că din acel timp Hunii cari mai rămaseră, până în ziua de astăzi, duc groază de armele Goţilor. După potolirea,

1) Strenua, nu era un tribut, ci cadoul de anul nou, fr. étrennes.

în sfârşit, a Hunilor, Hunimund, regele Suavilor[1]), în trecerea sa ca să prădeze Dalmaţia, a prădat şi vitele Goţilor ce rătăceau pe câmpuri, fiindcă Suevia era vecină cu Dalmaţia şi nu era tare departe de Pannonia, unde mai ales locuiau pe atunci Goţii. Ce mai vorbă? Hunimund şi cu Suavii, pe când se întorceau acasă, după devastarea Dalmaţiei, Thiudemir, fratele lui Valamir, regele Goţilor, în părerea sa de rău, nu atât pentru pierderea vitelor, cât mai mult de teamă ca nu cumva Suavii, văzând că isprava lor a rămas nepedepsită, să meargă mai departe cu îndrăzneala lor, i-a pândit în trecerea lor şi pe când dormeau, în puterea unei nopţi, i-a atacat lângă lacul Pelso[2]) şi lovindu-i într'o luptă la care nu se aşteptau, aşa de cumplit i-a bătut, că întreaga armată ce a scăpat de sabie, a fost dusă în robia Goţilor, fiind prins însuşi regele Hunimund. Dar, fiindcă Thindimer era un om pornit spre milă, după ce s'a văzut răzbunat, li-a dăruit iertare şi, împăcându-se cu Suavii, a adoptat de fiu chiar pe Hunimund pe care îl prinsese şi l-a trimis înapoi cu ai săi în Suavia. Dar acesta, uitându-şi de bunătatea părintească, după câtva timp, născocind o ticăloşie, a început să aţâţe poporul Scirilor, care pe atunci era stabilit deasupra Dunării şi trăia în pace cu Goţii, ca, desfăcându-se din alianţa cu aceştia şi unindu-se cu sine, să ridice armele împotriva Goţilor şi să năvălească asupra lor. Atunci Goţii cari nu se aşteptau la nici un rău din partea lor şi, mai ales, având încredere în vecinii lor, se pomenesc cu un războiu pe care nu-l bănuiau şi se văd siliţi să pună mâna pe arme; dar, luptând cu vitejia lor obişnuită, se răzbună şi asupra lor şi de ocara ce li s'a adus. In această bătălie însă, regele Valamir, pe când se găsea călare şi alerga înaintea frontului spre a-şi îmbărbăta ostaşii, calul speriindu-se a căzut şi şi-a aruncat jos călăreţul. Acesta a fost străpuns numai decât de lăncile inimicilor şi omorît. Goţii însă, spre a răzbuna atât moartea regelui lor cât şi injuria răzvrătirii, s'au luptat atât de vitejeşte că au făcut să piară aproape toţi din neamul Scirilor, afară de aceia cari să le mai poarte numele, deşi cu ruşine.

LIV.

Suavii, Sarmaţii, Scirii, Gepizii, Rugii împotriva Ostrogoţilor. Victoria Ostrogoţilor.

Regii Suavilor Hunimund şi Alaric, temându-se să nu o păţească şi ei la fel, porniră cu războiu împotriva Goţilor, fiind sprijiniţi de ajutorul Sarmaţilor cari sosiseră ca auxiliari ai lor subt regii Beuga şi Babai, şi chiar de ajutorul rămăşiţelor Sci-

1) Suavii aceştia sunt locuitorii de lângă râul Sava.

2) Vezi nota pag. 145.

rilor subt conducerea şefilor lor Edica şi Hunuulf, ca unii cari, fiind chemaţi, aveau să lupte cu o îndârjire cu atât mai mare cu cât era vorba de o răzbunare; şi aveau de partea lor, în acelaşi timp, şi pe Gepizi şi ajutoare nu puţine din partea Rugilor. Strângând din dreapta şi din stânga o armată numeroasă, îşi ridicară tabăra în Pannonia lângă fluviul Bolia. Atunci Goţii, alergară, după moartea lui Valamir, la fratele acestuia, Thiudemir, care, deşi domnea de multă vreme împreună cu fraţii săi, nu luase insigniile unei demnităţi supreme; el, chemând pe fratele său mai tânăr Vidimir, au împărţit împreună grijile războiului şi, fiind nevoiţi, au alergat la arme. După ce s'a dat lupta, au ieşit învingători Goţii, aşa fel că întreg câmpul a fost udat de sângele vrăşmaşilor, părând ca o mare înroşită, iar armele şi cadavrele îngrămădite, ca nişte coline, umplură câmpia cu mai mult de zece mii de morţi. Văzând aceasta Goţii, s'au umplut de o nespusă bucurie, fiindcă prin acest dezastru al duşmanilor răzbunară atât sângele regelui Valamir, cât şi injuriile ce li s'au adus. Iar din nenumărata mulţime de duşmani diferiţi, cei cari au putut scăpa, au fugit, ajungând acasă încărcaţi de ruşine.

LV.

Thiudimer supune pe Suavi şi pe Alamani. Theodoric se întoarce dela Constantinopol. Expediţia lui Theodoric în contra Sarmaţilor. Cucerirea Singidunului.

Iar, după un anumit timp, în preajma unei ierni geroase, când Dunărea de obiceiu este îngheţată, (căci acest fluviu aşa de tare îngheaţă că poate ţinea, întocmai ca o piatră, o armată pedestră şi cară şi sănii şi tot felul de vehicule, fără să mai fie nevoie de luntrii): văzând Thiodimer, regele Goţilor, Dunărea îngheţată, se puse în fruntea armatei sale pedestre şi mergând de-alungul Dunării, căzu pe neaşteptate în spatele Suevilor. Ţara Suavilor se mărgineşte la răsărit cu Baibarii [1], spre apus cu Francii, spre miazăzi cu Burgundzonii şi la miazănoapte cu Thuringii. Cu aceşti Suavi erau uniţi pe atunci şi Alamannii cari stăpânesc în întregime înălţimile Alpilor de unde, izvorând unele râuri, se îndreaptă să se verse cu sgomot în fluviul Dunărea. Aici deci, într'o localitate întărită astfel şi pe timp de iarnă, îşi duse Theodimer, regele Goţilor, armata şi birui atât poporul Suavilor cât şi pe cel al Alamanilor, unul după altul, deşi erau federaţi, le-au jefuit ţara şi i-au supus aproape în întregime. De aci s'a întors învingător la căminul său, adecă în Pannonia, unde a avut bucuria să primească şi pe fiul său Theodoric, pe care îl dăduse ca obstatic la Constan-

1) Cf. Mommesn, *op. cit.*, pag. XXXIII.

tinopol, fiindu-i acum trimis înapoi de împăratul Leon, încărcat cu mari daruri. Acest Theodoric ieşise acum din vârsta copilăriei şi intra în cea a adolescenţei şi ne împlinind încă optsprezece ani, şi-a atras pe lângă sine pe oamenii tatălui său şi oameni din popor şi şi-a ales partizani şi clienţi, aproape şase mii de bărbaţi. Cu acestea trecu Dunărea, fără ştirea tatălui său, şi se îndreptă împotriva lui Babai, regele Sarmaţilor, care pe atunci, câştigând o victorie asupra generalului roman Camundus, domnea ca un tiran îngâmfat. Theodoric l-a omorît prin surprindere şi după ce a pus mâna pe familia şi pe tesaurele lui, s'a întors triumfător la tatăl său. In urmă a cucerit cetatea Singidunum pe care o ocupaseră Sarmaţii, dar în loc să o restituie Romanilor, a păstrat-o în stăpânirea sa.

LVI.

Goţii năvălesc în ambele imperii romane. Moartea lui Vidimer. Fiul său, sinonim, trece în Gallia şi se uneşte cu Visigoţii. Thiudimer ocupă Nişul şi alte cetăţi. Helarianus încheie pace cu Thiudimer şi primeşte mai multe cetăţi. Moartea lui Thiudimer.

Impuţinându-se din ce mai mult, în toate părţile la popoarele vecine, prăzile şi lipsindu-le Goţilor hrana şi veştmintele, pacea a început pentru nişte oameni cari nu trăiau decât din războaie, să fie de nesuferit. De aceea, Goţii se duseră atunci cu toţii, cu strigăte asurzitoare, la regele lor Thiudimer să-l roage să plece, numai cu armata, în orice parte ar voi el. Acesta, după ce a chemat pe fratele său şi după ce au tras la sorţi, l-a îndemnat să pornească asupra Italiei, unde domnea pe atunci ca împărat Glycerius, iar el, ca mai viguros, să invadeze imperiul de răsărit ce era mai puternic. Şi astfel s'a şi făcut: Vidimer a intrat numai decât în ţările Italiei, unde a plătit ultimul tribut al sorţii, trecând din această lume şi lăsând ca urmaş pe fiul său ce se numea tot Vidimer. Impăratul Glycerius l-a încărcat de daruri şi l-a făcut să treacă din Italia în Galia care era expusă jafului diferitelor neamuri din împrejurime, asigurându-l că acolo stăpânesc rudele lor Visegoţii. In scurt, Vidimer, primind darurile şi însărcinarea dela împăratul Glycerius, se duse în Galia unde s'a unit cu rudele sale Visigoţii şi au făcut un singur trup cum fuseseră şi altădată şi astfel, ocupând Galia şi Spania, le apără ca fiind de drept ale lor şi că nimenea altul să nu aibă aici putere faţă de ei.

Thiudimer însă, fratele său mai mare, a trecut cu ai săi peste râul Sava, ameninţând cu războiu pe Sarmaţi şi armata imperiului, dacă îi s'ar opune. Aceştia, temându-se de ameninţări, rămaseră liniştiţi sau poate că nu aveau nici o putere faţă de

o mulțime atât de mare. Atunci Thiudimer, văzând că toate îi merg în plin, a invadat Naissul [1]), cea dintâi cetate din Iliria și, asociind cu fiul său Theodoric pe comiții Astat și Invilia, li-a poruncit să se ducă peste fortăreața lui Hercule la Ulpiana. Aceștia, sosind aci, au primit în curând în supunerea lor atât această cetate cât și Stobis și unele localități, inaccesibile din Iliria, atunci le-au cuprins pentru întâiaș dată. Iar cetățile Eraclea și Larissa din Thessalia, prădându-le pentru prima oară, le-au stăpânit în urmă în baza dreptului lor de războiu. Thiudimer însă, gândindu-se la succesele sale și ale fiului său și nemulțumindu-se cu ele, pleacă din cetatea Naissus, după ce a lăsat aci puțini oameni de pază, și se îndreaptă spre Thessalonic, unde se găsea cu armata, trimis de împărat, patriciul Helarianus. Acesta, când a văzut că Thessalonicul este asediat și înconjurat cu un șanț și că el nu poate să reziste încercărilor dușmane, a trimts o delegațiune la regele Thiudimer, îi oferi daruri și-l făcu să se retragă dela asediul cetății; și după ce comandantul Romanilor încheia o alianță cu Goții, le dete de bună voie câteva locuri pe cari să le locuiască și anume Cerru, Pellas, Europa, Mediana, Petina, Bereu și altele cari se numesc Sium. Aci Goții, împreună cu regele lor, depunând armele, trăesc în pace. Nu mult după aceasta și regele Thiudimer a fost lovit în cetatea Cerras de o boală mortală. De aceea, convocă pe Goți și le desemnă ca moștenitor al regatului său pe Theodoric și, curând după aceasta, își dete sufletul.

LVII.

Zeno dă onoruri lui Theodoric. Theodoric contra lui Odoacru care este învins. Rezistența lui Odoacru în Ravenna. Predarea și moartea lui Odoacru.

Impăratul Zeno a primit cu plăcere știrea că Theodoric a fost proclamat rege de poporul său și, trimițându-i o scrisoare de invitație, l-a chemat să vie la Constantinopol, unde l-a primit cu onoruri demne de un rege și l-a așezat printre demnitarii palatului. Iar, după câtva timp, spre a-i mări cinstea, l-a adoptat ca fiu al său de arme [2]) și l-a onorat cu cheltuiala sa proprie cu uu triumf în Constantinopol și l-a făcut consul ordinar [3]), ceea ce înseemnează culmea măririi și cea mai de seamă glorie in lume; și, nu numai atâta, ci i-a ridicat în curtea palatului său, pentru proslăvirea faimei unui bărbat atât de distins, o statue equestră. Pe când Theodoric se găsea deci

1) Naissus, Nișul.

2) Nu poate fi vorba de o adopțiune legală.

3) Consul în anul 484.

ca asociat al imperiului lui Zeno, în baza unui tratat, şi pe când el se bucura în cetate de toate bunătăţile, a aflat că poporul său ce era stabilit în Iliria, după cum am spus, nu se găsea într'o prea bună stare şi nici în bogăţie. Deaceea, a voit, după obiceiul naţiei sale, să-şi agonisească mai de grabă prin muncă hrana decât să se bucure în trândăvie de plăcerile împărăţiei romane, în vreme ce poporul său ducea o viaţă plină de greutăţi. Şi, chibzuind în sine, spuse împăratului: „Deşi nouă, cari slujim la curtea voastră, nu ne lipseşte nimica, totuş, dacă maiestatea voastră găseşte cu cale, să asculte cu bunăvoinţă dorinţa inimii mele". După ce i s'a dat putinţa să vorbească liber, ca de obiceiu zise: „De ce ţara Hesperia, care odinioară a fost condusă de cârmuirea predecesorilor voştri, astăzi decedaţi, şi de ce acea cetate, capitala, stăpâna lumii, să tânjească acum sub tirănia regelui Thorcilingilor şi Rugilor? Trimite-mă pe mine şi poporul meu, dacă găseşti de cuvinţiă, pentru ca pe deoparte să fii scutit de greutatea cheltuelilor, iar acolo, dacă voiu fi învingător, cu ajutorul lui Dumnezeu, pe de altă parte, să fac să strălucească faima gloriei voastre. Căci se cuvine ca eu care sunt robul şi fiul vostru, să stăpânesc, dacă voiu fi învingător, acel regat, ca un dar al vostru, iar nu să apese cu jugul sclaviei senatul vostru acela pe care nu-l cunoaşteţi şi să ţină în captivitate o parte a statului. Căci eu, dacă voiu fi fost învingător, voiu stăpâni ţara ca un dar şi ca o favoare a voastră, iar dacă voiu fi învins, pietatea voastră nu va pierde nimic, ci din contră, după cum am spus, va economisi cheltuielile". Auzind aceasta împăratul, deşi îi părea rău de plecarea lui, totuş ca să nu-l întristeze i-a aprobat cererea şi i-a dat drumul, după ce l-a încărcat cu mari daruri şi după ce l-a recomandat poporului şi senatului roman. Deci, plecând Theodoric din cetatea regală şi întorcându-se la ai săi, a pornit spre Italia cu tot neamul Goţilor cari i-au dat aprobarea lor şi în linie dreaptă au urcat prin Sirmium, din vecinătatea Pannoniei şi de aci au intrat în teritoriul Veneţian unde a făcut o tabără la podul numit a lui Sontius [1]. După ce au rămas aci câtva timp spre a se odihni oamenii şi vitele, se pomenesc cu oastea înarmată a lui Odoacru. Intâlnirea a fost în câmpia dela Verona, unde l-a învins pe Odoacru într'o mare luptă şi, după ce a ridicat tabăra, a intrat cu mare curaj în teritoriul Italiei, trecând peste râul Po şi şi-a făcut tabăra lângă cetatea regală Ravenna, într'un loc cam la trei mile departe de cetate şi care se numeşte Pineta [2]. Văzând aceasta Odoacru se întări înlăuntru cetăţii, de unde ieşind dese ori noaptea, hărţuia armata Goţilor şi aceasta nu odată, de două ori, ci adeseori a făcut-o, aproape timp de trei ani. Dar de geaba se căsnea, căci

1) Podul dela Isonzo.

2) Vestită pădure de pini.

Italia toată cunoştea acum de stăpân pe Theodoric şi ţara era condusă după voinţa acestuia. Odoacru însă, singur, cu puţini aderenţi şi cu câţiva Romani care erau cu el, începură zilnic să sufere înlăuntru Ravennei din cauza foamei şi a războiului. Neputând merge astfel înainte, a trimes o delegaţie care să ceară iertare. Theodoric la început a încuviinţat-o, în urmă însă i-a luat vieaţa şi, în al treilea an dela intrarea sa în Italia, după cum am spus, la sfatul împăratului Zeno, a aruncat haina sa particulară şi îmbrăcămintea neamului său şi a luat îmbrăcămintea regală deosebită, ca împărat al Goţilor şi al Romanilor şi trimiţând o delegaţie la Lodois, regele Francilor, a cerut în căsătorie pe fiica acestuia Audefleda. Acesta i-a dat-o bucuros şi cu mulţumire, în speranţa că prin această alianţă fiii săi Celdebert şi Heldebert şi Thiudebert se vor uni cu Goţii, încheind cu ei un tratat. Dar această unire n'a folosit prea mult pentru pacea lor solidă, căci adeseori au purtat între ei lupte crâncene pentru teritoriile Goţilor şi câtă vreme a trăit Theodoric, nici odată Gotul n'a fost biruit pe Frânci.

LVIII.

Căsătoria lui Theodoric. Căsătoria fiicelor sale, a surorii şi a nepoatei sale. Petza cucereşte Sirmium. Ajutorul dat lui Mundo. Infrângerea Francezilor în Galia. Moartea sa. Regii Visigoţilor în Spania.

Inainte de a avea urmaşi cu Audefleda, el avusese cu o concubină, încă în Moesia, două fiice naturale, una cu numele de Thiudigoto şi a doua Ostrogotho. Pe acestea, îndată ce a venit în Italia, le-a măritat cu regi din vecinătate, adecă pe una cu Alaric al Visigoţilor şi pe cealaltă cu Sigismund al Burgundzonilor. Din Alaric s'a născut în urmă Amalaric. Pe acesta bunicul său Theodoric, fiindcă băiatul şi-a pierdut din copilărie pe amândoi părinţii, l-a luat sub tutela sa ca să-l crească, când a aflat că trăeşte în Spania Eutharic, fiul lui Veteric, fiul lui Beretmod şi nepotul lui Thorismod, descedent din neamul Amalilor, un tânăr în floarea vârstei, distins prin înţelepciunea şi virtutele sale, şi de o frumoasă înfăţişare corporală. Puse să-l cheme la el şi-i dete în căsătorie pe fiica sa Amalasuentha. Şi pentru ca să-şi mărească din plin urmaşii, pe sora sa Amalafrida, mama lui Theodat, care mai apoi a ajuns rege, a trimis-o în Africa ca soţie pentru regele Vandalilor Thrasamund, iar pe fiica ei, nepoata sa, Amalaberga, o mărită după Herminefred, regele Thuringilor. Şi pe comitele său Pitzam, unul dintre fruntaşii Goţilor, îl trimise să cuprinză cetatea Sirmium. Acesta goni pe regele Trasaric, fiul lui Trapstila şi cuceri ce-

tatea, reţinând ca prizonieră pe mama aceluia. De aci plecă împotriva lui Savinianus, magister militum în Iliria, care se pregătise tocmai atunci la luptă împotriva lui Mundo, lângă cetatea numită Margoplanum [1]) care se găseşte între fluviile Dunărea şi Margus şi venind în ajutorul lui Mundo cu două mii de pedeştri şi cinci sute de călăreţi, a distrus armata din Iliria. Acest Mundo anume, pogorîtor din neamul de odinioară al lui Attila, fugind de poporul Gepizilor, cutreera peste Dunăre locuri necultivate şi lipsite de agricultori şi, strângând din toate părţile hoţi de vite, bandiţi şi tâlhari, a ocupat turnul ce se numeşte Herta, aşezat deasupra malului Dunării şi aci prădând pe vecini ca nişte sălbateci, făcuse să i se dea de răufăcători numele de rege [2]). Acesta ajungând într'o stare desperată şi gândindu-se chiar să se predea, a fost scos din măinele lui Savinianus, venindu-i în ajutor Petza şi ca un act de recunoştinţă, s'a declarat supus al regelui Theodoric. Nu o mai mică victorie a câştigat în Galia comitele său Ibba, ucizând într'o luptă mai mult de treizeci de mii de Franci. In acelaşi timp, a pus pe Thiudes cel ce-i purta armele, după moartea ginerelui său Alaric, tutor în Spania al nepotului său Amalaric. Acest Amalaric şi-a pierdut chiar în tinereţe şi domnia şi vieaţa, lăsându-se prins de vicleniile Francilor. După acesta, tutorul său Thiudes, ocupând el însuşi domnia, a gonit din Spania pe Francii cu pretenţiuni viclene şi a stăpânit peste Visigoţi, cât timp a trăit. După el a ocupat domnia Thiudigisglosa, dar n'a domnit mult, ci a fost ucis de ai săi. După el a urmat Agil care are domnia până în ziua de astăzi. Impotriva acestuia, ridicându-se Atanagild, puse în mişcare forţele imperiului roman care trimite cu o armată pe patriciul Liberius. Deci, în regiunea din apus n'a existat nici un popor care, cât timp a trăit Theodoric, să nu-i fi slujit lui, fie ca aliat, fie ca supus.

LIX.

Athanaric rege. Provinciile din Gallia cedate Francilor. Athanaric subt protecţia împăratului de răsărit. Moartea sa. Theodat. Asasinarea Amalasuenthei.

Dar, după ce a ajuns în pragul bătrâneţii şi a simţit că va părăsi în curând această lume, a convocat pe comiţii goţi şi pe fruntaşii poporului său şi a proclamat de rege pe Athanaric, fiul fiicei sale Amalasuentha, un băiat de abia de zece ani, al cărui tată, Eutharic, murise. Şi, ca şi când ar fi dispus pe cale testamentară, li-a recomandat să respecte pe rege, să iu-

1) Probabil Margus din Moesia.

2) Cetele lui Mundo dela *Turnul Herta*, din Nordul Dunării — super Danubii ripam — din nişte locuri necultivate — loca inculta sine ullis terrae cultoribus — par a fi deasemenea populaţiuni romane din Dacia părăsită.

bească senatul şi poporul roman şi să trăiască întotdeauna în pace cu împăratul roman de răsărit. Povaţa aceasta au păzit-o în totul Athalaric şi mama sa, cât timp au trăit in pace aproape opt ani de zile: măcar că Francii disconsiderând domnia unui băiat, ba chiar luând-o în bătae de joc, au început să se pregătească de războiu; atunci el le-a cedat regiunile ocupate în Galia de tatăl şi de bunicul său şi a rămas în pace şi linişte numai cu stăpânirea celorlalte. Dar, dupăce Athalaric a ieşit din vârstra copilăriei, a pus subt protecţiunea împăratului din Orient atât adolescenţa sa, cât şi văduvia mamei sale. Curând însă, surprins de o moarte timpurie, nenorocitul a părăsit această lume. Atunci mama sa, pentru ca să nu fie dispreţuită de Goţi din pricina sexului ei, chibzuind în sine, s'a gândit să cheme pe vărul ei Theodat din Thuscia care ducea aci o viaţă privată, ocupându-se de afacerile sale proprii, şi-i încredinţă domnia, având în vedere rudenia lor. Acesta, nevrând să ţină seama de legătura lor de sânge, după câtăva vreme, smulgând-o din palatul dela Revenna, a surghiunit-o în exil într'o insulă din lacul Bulsinens, unde, petrecând în amărăciune foarte puţine zile, a fost gâtuită în baie de oamenii lui Theodat.

LX.

Belisariu în Sicilia. Goţii se supun lui Belisariu. Theodat este trădat. Vitiges ales rege. Belisariu cuprinde Neapolul şi Roma. Căsătoria lui Vitiges. Infrângerea Goţilor. Vitiges şi Mathesuenta se predau lui Belisariu. Mathesuenta se căsătoreşte cu Germanus. Epilogul lui Iordanes.

Când a aflat despre aceasta Iustinian, împăratul de răsărit, a fost viu mişcat, fiindcă moartea oarecum a protejaţilor săi, se resfrângea ca o ofensă şi asupra sa. In acelaşi timp, deoarece tocmai atunci repurtase un trumf în Africa asupra Vandalilor prin prea credinciosul său patriciu Belisariu, a dat ordin ca fără zăbavă armele încă ude de sângele Vandalilor să fie pornite de acelaşi general asupra Goţilor. Acest general, foarte prevăzător, a crezut să supună poporul Goţilor nu pe altă cale decât ocupându-le mai întâi grânarul lor din Sicilia; ceeace a şi făcut. Intrând în Trinacria, Goţii cari se găseau în Siracuza, văzând că nu se găsesc într'o situaţie prea avantagioasă, s'au supus îndată lui Belisariu, ei de şi, împreună cu comandantul lor Sinderith. Când Theodat a aflat că generalul roman a invadat Sicilia, a trimes pe Evermud, ginerele său, cu o armată ca să păzească strâmtoarea ce se găseşte între Campania şi Sicilia şi unde apele din sânul marii tyreniene se aruncă în valuri mari spre marea Adriatică. După ce Evermud a sosit la oraşul Regium, şi-a ridicat aci o tabără. Dar repede-

repede, văzând situaţia alor săi disperată, s'a dat de partea învingătorului, împreună cu puţinii oameni de ai săi credincioşi şi cari fuseseră puşi în cunoştinţă despre aceasta şi, îngenunchind înaintea picioarelor lui Belisariu, au cerut să fie luaţi în slujba împăraţilor romani. Când a simţit aceasta armata Goţilor, a ţipat în gura mare că trebue gonit Theodat ca trădător şi să ridice la rangul de rege pe şeful lor Vitiges, care fusese purtătorul de arme al aceluia. Şi aşa au facut. Şi îndată Vitiges, fiind ridicat în câmpiile Barbarice[1]) la rangul de rege intră în Roma şi, trimiţându-şi înainte la Ravenna oamenii săi cei mai credincioşi, îi însărcinează să omoare pe Theodat. Aceştia sosind îşi împlinesc misiunea şi după ce au ucis pe Theodat, curierul ce venea dela rege (căci Vitiges era încă în câmpiile Barbarice), vesteşte popoarele de noul rege. In timpul acesta armata romană trecuse peste strâmtoare şi ajunsese în Campania, unde distruse Neapolul şi intră în Roma: de aci, cu câteva zile mai înainte, ieşise regele Vitiges şi plecând la Ravenna luase în căsătorie pe Mathesuenta, fiica Amalasuenthei, nepoata fostului rege Theodoric. Pe când el petrecea în noua sa căsătorie la curtea regească din Ravenna, armata imperială, plecând din Roma, ocupă localităţile întărite din ambele Toscane. Când a aflat despre aceasta, prin vestitorii săi, Vitiges, a trimes la Perusia[2]) pe Hunila, un general got, cu o ceată bine înarmată, unde voia să silească la supunere printr'un lung asediu pe comitele Magnus ce se găsea înlăuntru cu o mică armată, când, venind pe neaşteptate armata romană, ei înşişi fură prinşi şi omorîţi cu toţii. Aflând despre aceasta Vitiges, ca un leu furios, strânge toată armata Goţilor şi pornind din Ravenna, supuse fortăreţele romane la grozăviile unui lung asediu. Dar, îndrăzneala sa a fost zădărnicită, căci după un asediu de patrusprezece luni a trebuit să plece dela Roma şi se pregătea să asedieze Ariminium[3]). Dar, şi aici, fiind împiedicat, a fost pus pe fugă şi s'a retras la Ravenna. Aci, fiind împresurată cetatea, s'a predat repede în mâna învingătorului împreună cu Mathesuentha, soţia sa, şi cu tezaurele regale. Şi astfel faimosul şi prea viteazul popor care domnise multă vreme a fost biruit de împăratul Justinian, învingătorul multor popoare, în anul al aproape două mii treizecilea, prin prea credinciosul său consul Belisariu, iar Vitiges fiind dus la Constantinopol a fost dăruit cu onoarea de patriciu. Aci, după ce a rămas mai bine de doi ani şi fiind încărcat cu onoruri din partea împăratului, a părăsit lumea aceasta. Iar pe Mathesuentha împăratul o dete în căsătorie fratelui său, patriciul Germanus. Din aceştia, după moartea tatălui său Germanus, s'a născut un fiu de asemenea numit Germanus. In acesta, unindu-se neamul Aniciilor cu neamul Amalilor, pro-

1) Câmpiile Barbarice sunt Câmpia Pomptinică dintre Roma şi Terracina.

2) Perusia, Perugia.

3) Ariminium, Rimini.

mite, dacă vrea Dumnezeu, că vor dăinui virtuţile ambelor dinastii.

Aceasta a fost până în zilele noastre originea Goţilor şi neamul cel nobil al Amalilor şi faptele bărbaţilor viteji. Acest neam vrednic de laudă a cedat unui împărat mai de laudă şi unui comandant mai viteaz, a cărui faimă nu se va stinge în toate veacurile şi în toate timpurile, ci vor fi pomeniţi învingătorul şi trumfătorul împărat Justinian şi consulul Belisariu cu numele de Vandalicus, Africanus şi Geticus. Iar tu care mă ceteşti să ştii că eu am urmărit deaproape scrierile înaintaşilor mei, culegând de prin întinsele lor grădini, puţintèle flori din care să împletesc o cunună pentru cititor. Şi să nu crează cineva că eu, fiindcă îmi trag originea din acest neam, am adaus ceva în favoarea acestui popor, în afară de ceeace am aflat din cărţi şi din cercetările mele proprii. Şi totuş, dacă n'am istorisit toate câte s'au scris şi s'au spus despre acest popor, aceasta am făcut-o, fiindcă eu am avut în vedere nu atât lauda sa, cât lauda învingătorului.

INDICELE NUMELOR PROPRII

CUPRINSUL

Pag.

DIN PUBLICATIUNILE AUTORULUI

Mitologia greco-romană în lectură ilustrată, 2 vol. cu ilustrațiuni şi planşii.
Legende şi poveşti antice, cu stampe şi ilustraţiuni.
Monografia Drâstorului-Silistra, cu hărţi şi ilustraţiuni.
Cetăţi şi oraşe greco-romane în noul teritoriu al Dobrogei, cu o hartă şi ilustraţiuni.
Romanica (Tablele cerate, Insula Şerpilor, etc.) studii istorice, filologice şi archeologice, cu o hartă şi ilustraţiuni.
Vieaţa şi opera lui G. Lazăr (în colaborare).
Basarabia, privire istorică.

Versificaţiunea latină, Prosodia şi Metrica.
Istoria literaturii latine, Antologie şi Crestomaţie.
Studii pedagogice, Limbile clasice în învăţământul secundar şi metodica lor.
Secuii şi secuizarea Românilor.
Sicules et Roumains, Un procès de dénationalisation.
Date privitoare la maghiarizarea Românilor.

Plinius, *Corespondenţa cu Impăratul Traian,* traducere.
Apuleius, *Amor şi Psyche,* cu ilustraţiuni, traducere.
Lucian, *Toxaris sau Prietinia,* traducere.
Cicero, *Discursul pentru Archias,* traducere.

COLECȚIUNEA IZVOARELOR ISTORIEI ROMÂNILOR

AU APĂRUT:

1. Anonymus Bele regis notarius
   Gesta Hungarorum
2. Anonymus geographus
   Descriptio Europae Orientalis
3. Daco-Romani in Carminibus medii aevi
4. Simon de Keza
   Chronicon Hungaricum
5. Rogerius
   Miserabile Carmen
6. Ricardus
   De inventa Ungaria magna
7. Nestor
   Chronica
8. Priscus Panites
   Excerpta de Legationibus
9. Flavius Vopiscus
   Divus Aurelianus
10. Eutropius
    Breviarium historiae Romanae
11. Chronicon pictum Vindobonense
12. Brodnici
13. Ammiani Marcellini
    Rerum gestarum liber XXXI (Bellum Gothicum).
14. Jordanes
    De origine actibusque Getarum.